

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М.П. Драгоманова

На правах рукопису

УДК 378.9+378. Н

БОЛОТОВ
ОЛЕГ ОЛЕКСІЙОВИЧ

**ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ
ФАХІВЦІВ З ОХОРОННОЇ СПРАВИ У ПРОЦЕСІ СПЕЦІАЛЬНОЇ
ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ**

13.00.04 - теорія і методика професійної освіти

ДИСЕРТАЦІЯ

на здобуття наукового ступеню
кандидата педагогічних наук

Науковий керівник

доктор педагогічних наук, професор

Арзютов Геннадій Миколайович

Київ-2011

ЗМІСТ

Перелік умовних позначень.....	4
Вступ.....	5
Розділ 1. Стан проблеми формування професійної готовності майбутніх фахівців охоронних структур	13
1.1. Проблема формування готовності фахівців охоронних структур до професійної діяльності в психолого-педагогічній літературі	13
1.2. Проблема формування у майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту готовності до виконання професійних обов'язків до роботи в охоронній справі.....	23
1.3. Зарубіжний досвід підготовки працівників правоохоронних структур....	37
Висновок до розділу 1.....	45
Розділ 2. Формування готовності майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту у Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова до роботи у сфері охоронної діяльності.....	47
2.1. Компоненти та показники готовності фахівців з охоронної справи до професійної діяльності.....	47
2.2. Модель формування готовності майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту до професійної діяльності	64
2.3. Фізична підготовка як компонент професійної готовності фахівців з охоронної справи	78
2.4. Аналіз результатів педагогічного експерименту по формуванню професійної готовності майбутніх фахівців з охоронної справи.....	86
2.5. Розробка експериментальної програми спеціальної фізичної підготовки студентів I і II курсів спеціальності “охоронна справа”	110
Висновок до розділу 2.....	132
Розділ 3. Планування занять зі спеціальної фізичної підготовки для спеціальності “охоронна справа”.....	134
3.1. Принципи підвищення ефективності процесу формування готовності з	

фахівців охоронної справи до професійної діяльності.....	134
3.2. Структура та принципи планування навчального процесу зі спеціальної фізичної підготовки на спеціальності “охоронна справа”.....	142
3.3. Індивідуалізація навчального процесу зі спеціальної фізичної підготовки.	143
3.4. Забезпечення занять з фізичної підготовки при різних напрямках розвитку компонентів професійної готовності	154
Висновок до розділу 3	172
Висновки.....	174
Практичні рекомендації.....	176
Список використаних джерел.....	178
Додатки.....	205

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

№	Скорочена назва	Повна назва
1	БФП (ЗФП+ДФП)	Базова фізична підготовка
2	ВРП	Вагово-ростовий показник
3	ЖІ	Життєвий індекс
4	ЕВК	Емоційно-вольовий компонент професійної готовності
5	ЕГ	Експериментальна група
6	ЗОПГ	Загальна оцінка професійної готовності
7	ЗФП	Загальна фізична підготовка
8	ІФС	Індекс фізичного стану
9	КГ	Контрольна група
10	МК	Мотиваційний компонент професійної готовності
11	МВС України	Міністерство внутрішніх справ України
12	НПУ імені М.П. Драгоманова	Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова
13	МОНМС України	Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
14	МО України	Міністерство оборони України
15	НССД	нормативно схвалений спосіб діяльності
16	ОВС	Органи внутрішніх справ
17	ОП	Охоронний підрозділ
18	ОС	Охоронна справа, охоронні структури
19	ОЦК	Оціночно-ціннісний компонент професійної готовності
20	ПФГ	Професійна готовність
21	ППФП	Професійно прикладна фізична підготовка
22	СБУ	Служба безпеки України
23	СП	Спеціальний підрозділ
24	СФП	Спеціальна фізична підготовка
25	У.О.	Умовні одиниці
26	ФВ	Фізичне виховання
27	ФК	Фізичний компонент професійної готовності
28	W (у.о.)	Потужність роботи

ВСТУП

Актуальність. У 2011 році Україна святкує 20 річний ювілей своєї незалежності. В 1991 році країна здобула незалежний напрям свого розвитку. Цей шлях потребував створення нового класу – класу підприємців, які повинні були створити робочі місця для більшої частини працездатного населення України. Новий клас підприємців поставив перед суспільством головне завдання – особистий захист підприємців та захист їхнього майна. В зв'язку з вимогами нового класу терміново по всій країні створювалися фірми по охороні особистого капіталу, його майна та самих підприємців. Оскільки існуюча система державної охорони Міністерства внутрішніх справ України спроможна була обслуговувати тільки державні установи, державне майно та, частково, банківську систему. У фахівців міністерства оборони України, спеціалістів зі служби безпеки України є свої особисті завдання у суспільстві і до охорони новоствореного класу вони не мають жодного відношення.

За минулі 20 років по проблемі формування готовності фахівців до дій в екстремальних ситуаціях було створено ряд досліджень [107], [108], [150], [159], [161]. Діяльність фахівців міністерства внутрішніх справ завжди висувала високі вимоги до їхніх особистих якостей і професійної майстерності [157], [158], [159], [160], [161]. Удосконалення процесу їх формування набуває в сучасних умовах особливе значення. Формування в майбутніх фахівців міністерства внутрішніх справ готовності до дій в екстремальній ситуації - один з ефективних шляхів такого удосконалення, створеного в останні роки спільною професійною педагогікою та психологією.

До теперішнього часу багато керівників підрозділів фірм, виконуючих охоронну діяльність, не мають педагогіко-психологічної освіти, що заважає їм плідно працювати з кадрами охоронців. До речі, багато працівників служби безпеки України, які працюють у системі охорони Президента України, отримують вищу освіту в Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова, хоча у них є свої вищі учбові заклади.

Тому, в зв'язку з нагальною потребою підготовки керівників підрозділів охоронних фірм, які мали б вищу педагогічну освіту, в 2004 році виникла ідея розпочати в педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова цілеспрямовану підготовку фахівців з охоронної справи на базі підготовки вчителів фізичного виховання (фахівців з олімпійського та професійного спорту).

На наш погляд, сучасна концепція підготовки фахівців (бакалаврів) з охоронної справи для керівного складу охоронних фірм середнього та малого бізнесу має мати університетський напрям підготовки з включенням спеціальних розділів підготовки особового складу міністерства внутрішніх справ, та спеціалістів зі служби безпеки України. Для рівня підготовки магістр (за кошти фізичних та юридичних осіб) зацікавлює перспектива отримання свідоцтва Інтерполу, яке дає право отримати роботу в міжнародних правозахисних органах (пропозиція фахівців СБУ).

У системі підготовки у вищих навчальних закладів Міністерства внутрішніх справ та Служби Безпеки України і Росії питання підвищення готовності працівників, зокрема, у процесі бойової, спеціальної фізичної підготовки розглядали у своїх роботах: Авдеев В.В., 1988; Поярков С.Ю., 1997; Середя Н.А., 1992; Слепцов В.В., 1996; Ческидов Н.В., 1997; Шалаев В.М., 2003; Закорко І.П., 2000-210; Плиско В.І., 1989-2010 та ін.

Однак, для фахівців недержавних фірм з охоронної справи спеціальних досліджень не проводилося, у результаті чого багато питань теорії і практики залишилися невиявленими або нереалізованими.

Ця проблема тим більше стає значимою і для Міністерства освіти, науки, молоді та спорту України на початку підготовки фахівців з охоронної діяльності в Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова [3], [21], [22], [23], [25].

Найважливішими результатами досліджень останніх років, виконані психологами і педагогами в системі силових відомств стали виявлення ролі професійно-психологічної підготовленості в структурі професійної

майстерності співробітників, уточнення її структури й змісту та практичної апробації способів формування у рамках функціональної підпорядкованості. На основі цих досліджень можна значно поліпшити професійну майстерність особового складу силових відомств у цілому. Результати досліджень заслуговують використання, насамперед, у навчальних закладах і навчальних підрозділах силових відомств. За сучасних умов професійна готовність співробітника силових відомств є не просто бажаним додатком до його професіоналізму, а стає обов'язковою його частиною [70], [92], [94].

Встановлено, що основними завданнями та змістом готовності діяти в силових відомствах є удосконалення і підтримка професійно-психологічних умінь - умінь враховувати психологічні аспекти при виконанні професійних дій [41], [53], [54].

Ці психолого-педагогічні вміння цілком відносяться і до вимог, які виступають при створенні змісту професійного профілю фахівця охоронної справи недержавної форми власності.

До найважливіших з них належать вміння враховувати і створювати психологічні умови для ефективного вирішення оперативно-службових завдань (аналітико-психологічні вміння); вміння професійно користуватися основними засобами (техніко-психологічні вміння); вміння користуватися тактичними і психологічними прийомами (тактико-психологічні вміння); професійно розвинені якості: професійна спостережливість, пам'ять, мислення, психологічна спостережливість тощо. Відсутність або недостатній розвиток цих якостей стримує оволодіння професійними навичками й вміннями, погіршує точність їхніх дій, перетворює навіть технічно навченого фахівця на посереднього виконавця [3], [21], [22], [23], [25].

Формуванню готовності до діяльності в екстремальних умовах приділяється увага і у фахівців силових структур інших країн. У поліцейських школах в курсі навчання включено вивчення науки про поведінку людини, оскільки офіцер повинен добре уявляти мотиви, наміри і можливі реакції того з ким він зіштовхнувся під час служби. У

Франції початкова підготовка кадрів здійснюється у поліцейських школах, де слухачі навчаються в умовах максимально наближених до реальних ситуацій [53].

Основними напрямками формування готовності до екстремальної діяльності студентів НПУ імені М.П. Драгоманова виступають: формування її в ході викладання спеціального курсу, а так само в процесі викладання різних навчальних дисциплін, у тому числі і спеціальної фізичної підготовки [164].

У програмі зі спеціальної фізичної підготовки для вищих навчальних закладів МВС, основна мета сформульована так: “Фізична підготовка спрямована на зміцнення здоров'я, формування і навчання професійним руховим навичкам, умінням, виховання морально-вольових якостей особистості, спроможності використовувати і впроваджувати отримані знання в практику подальшої професійної діяльності” [160]. Можна дійти висновку, що ідеї професіоналізації фізичної підготовки курсантів міцно ввійшли в теорію і практику фізичної підготовки у цих вузах і є безперечно перспективними. Існує певне розуміння того, що формування готовності до діяльності в екстремальних умовах, в ході занять з фізичної підготовки може розглядатися в якості засобу професіоналізації, що вона покликана розвивати у слухачів не тільки компоненти готовності, але й інші важливі для майбутньої професійної діяльності особистісні якості (особливості).

Однак, ні в доступних нам наукових працях, ні в практиці проведення занять в недержавних охоронних фірмах нами не виявлено даних про цілеспрямоване формування таких важливих компонентів готовності до охоронної діяльності, як професійно-психологічні уміння і професійно-психологічні якості. Є також розбіжності між розумінням завдань і змісту професійно-психологічної підготовки і тих можливостей, що виявлені та використані при проведенні занять з фізичної підготовки. Ці питання потребують подальших досліджень [129], [130], [131], [132], [133].

Протиріччя, які були виявлені при теоретичному аналізі наукових досліджень свідчить, що проблема підготовки фахівців з недержавної охоронної діяльності як у теоретичному, так і в практичному аспектах, досліджена фрагментарно, зокрема, ґрунтовно не досліджені зміст, форми, методи та організаційно-педагогічні умови спеціальної фізичної підготовки майбутніх фахівців у вищих навчальних закладах до роботи в системі охорони.

Однак установи державної служби охорони мають юридично чітко визначені свої повноваження та обов'язки, в рамках котрих вони і працюють.

Для комерційних фірм, виконуючих охоронні функції у суспільстві, до теперішнього часу нема єдиного підходу у виборі засобів та методів для виконання охоронної діяльності, власні програми підготовки охоронників мають обмежену наповненість навчальних програм [23], [26]. Та взагалі вони не мають юридичної підстави для затримання правопорушника у повному обсязі, для використання бойової зброї не мають юридичного дозволу. Для використання зброї з гумовими кулями треба отримати дозвіл в органах МВС України. Комерційна охорона не має дозволу на використання технічних засобів: спостереження, прослуховування та ін.

Всі ці обмеження доводять, що створення умов для якісного виконання обов'язків охоронця у комерційних фірмах охорони є значною проблемою, яку треба вирішувати.

В зв'язку з цим удосконалення концепції підготовки фахівців для комерційних фірм, виконуючих охоронні функції у суспільстві, має актуальність і потребує свого вирішення. Одне із протиріч, яке одразу видно у протистоянні охоронця та правопорушника - повне вседозвілля, яке має правопорушник у виборі засобів та методів нападу та обмежений склад засобів та методів для використання охоронцем своїх функціональних обов'язків, тобто неадекватність до дій правопорушника. Це є одним із моментів, що спонукало нас у виборі спеціальної фізичної підготовки - як одного із впливових факторів підвищення ефективності праці охоронця

комерційної структури.

Актуальність, фрагментарність та виявлені протиріччя, а також потреба суспільства в наявності висококваліфікованих фахівців з охоронної справи обумовили вибір теми дослідження: **“Формування професійної готовності майбутніх фахівців з охоронної справи у процесі спеціальної фізичної підготовки”**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертаційного дослідження відповідає тематичному плану науково-дослідної роботи Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова МОНМС України з наукового напрямку “Зміст освіти, форми, методи і засоби підготовки вчителів” (протокол № 5 від 27 січня 2004 р.). Тема дисертації затверджена Вченою радою Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (протокол № 13 від 19.06.2008 р.), та узгоджено в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук України (протокол № 9 від 25 листопада 2008 р.).

Мета дослідження – розробити концепцію професійної підготовленості майбутніх фахівців з охоронної справи на основі занять зі спеціальної фізичної підготовки.

Відповідно до мети визначені такі **завдання дослідження**:

1. Проаналізувати зміст професійної готовності майбутніх фахівців з охоронної справи у процесі спеціальної фізичної підготовки у педагогічній, спеціальній літературі та інших доступних джерелах.
2. Розкрити й обґрунтувати сутність та структуру професійної готовності майбутніх фахівців з охоронної справи у процесі спеціальної фізичної підготовки.
3. Визначити критерії, показники та рівні сформованості професійної готовності майбутніх фахівців з охоронної справи у процесі спеціальної фізичної підготовки
4. Обґрунтувати та апробувати модель професійної готовності

майбутніх фахівців з охоронної справи у процесі спеціальної фізичної підготовки.

5. Розробити навчально-методичний комплекс зі спеціальності “Охоронна справа за ОКР “бакалавр”.

Об’єкт дослідження – професійна підготовка фахівців з охоронної справи у вищих навчальних закладах України.

Предмет дослідження – зміст, форми і методи формування професійної готовності студентів на заняттях спеціальної фізичною підготовкою в процесі підготовки фахівців зі спеціалізації “Охоронна справа”.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети і реалізації завдань були використані такі методи:

- експериментальні: констатувальний та формувальний етапи педагогічного експерименту для перевірки ефективності впровадження запропонованих положень професійної готовності майбутніх фахівців з охоронної справи у процесі спеціальної фізичної підготовки;
- праксиметричні методи - для вимірювання рівня професійної готовності майбутніх фахівців з охоронної справи у процесі спеціальної фізичної підготовки з використанням методу експертних оцінок;
- діагностичні - для отримання оперативної інформації та здійснення зворотного зв'язку через анкетне опитування, бесіди, тестування, спостереження;
- порівняльний метод дозволив уточнити завдання і зміст модернізації навчального процесу, зокрема, з дисциплін спеціалізації "Охоронна справа", норм культури та моралі у ставленні людини до людини, навколишнього світу;
- порівняльний аналіз результатів попереднього й підсумкового контролю з застосуванням методів математичної статистики для визначення ефективності запропонованих педагогічних висновків щодо вдосконалення готовності студентів до охоронної справи.

Наукова новизна й теоретичне значення дослідження полягає в тому, що *вперше*: розроблена й апробована експериментальна модель професійної готовності майбутніх фахівців з охоронної справи у процесі спеціальної фізичної підготовки, яка містить зміст, форми і методи формування професійної готовності до недержавної охоронної діяльності студентів вищих навчальних закладів МОНМС України; *уточнені* критерії, показники професійної готовності майбутніх фахівців з охоронної справи у процесі спеціальної фізичної підготовки щодо конкретного студента; *подальшого розвитку набув* розроблений підхід до визначення індивідуальних рівнів розвитку сформованості окремих компонентів професійної готовності у процесі професійного навчання, а також готовності в цілому.

Практична значення одержаних результатів полягає в розробці навчального плану поетапного навчального процесу спеціальності “Охоронна справа” у розділі “спеціальна фізична підготовка фахівців з охоронної справи” впродовж 1-2 курсів навчання у вищому навчальному закладі. Розроблена навчальна програма для планування навчального процесу спеціальності “Охоронна справа” у розділі “спеціальна фізична підготовка фахівців з охоронної справи” впродовж 1-2 курсів навчання у вищому навчальному закладі. Розроблені курси лекцій ”Тактика загальної охорони”, “Охорона VIP персон” . Розроблені і викладаються практичні курси джиуджицу, рукопашного бою.

Розроблені матеріали можуть бути використані викладачами вищих навчальних закладів для підвищення ефективності підготовки майбутніх фахівців з охоронної справи.

Апробація результатів дослідження. Основні пропозиції та теоретичні положення дисертаційного дослідження висвітлені і обговорені на: *Міжнародних науково-практичних конференціях*: “Сучасні тенденції та перспективи розвитку фізичного виховання, здоров’я і професійно-педагогічної підготовки різних верст населення” (Київ, 2009), “Актуальні проблеми фізичного виховання та спорту на сучасному етапі”

(Чернігів, 2009), “Сучасні тенденції та перспективи розвитку фізичного виховання, здоров'я і професійно-педагогічної підготовки різних верст населення” (Київ, 2010), “Актуальні проблеми сучасної біомеханіки фізичного виховання та спорту” (Чернігів, 2010), “Сучасні тенденції та перспективи розвитку фізичного виховання, здоров'я і професійно-педагогічної підготовки різних верст населення” (Київ, 2011); *Всеукраїнських науково-практичних конференцій*: “Фізична культура, спорт і здоров'я” (Харків, 2008), “100 років спорту на Поділлі: історичні витoki, сучасний стан та перспективи” (Кам'янець - Подільський, 2009), “Формування здорового способу життя студентської та учнівської молоді засобами освіти” (Кам'янець - Подільський, 2010). Результати дослідження доповідалися на щорічній науково-методичній конференції Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова МОНМС України, засіданнях кафедри фізичного виховання, олімпійських та масових видів спорту, між кафедральних нарадах і методичних семінарах Інституту фізичного виховання та спорту Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова МОНМС України.

Публікації. Основні теоретичні положення й висновки дисертаційного дослідження викладені в 7 публікаціях, 6 фахових, 6 одноосібних.

Особистий внесок здобувача у статті “Готовність студентів міністерства освіти та науки України у процесі фізичної підготовки як педагогічна проблема” (Болотов О.О., Г.М. Арзютов) автору належить аналіз наукової літератури, визначенні напрямків експериментального дослідження.

Структура та обсяг дисертаційної роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, в списку використаних джерел (234 найменування) і додатків. Загальний обсяг дисертації – 223 сторінок (основна частина -177 сторінок). Робота містить 16 таблиць, 21 малюнок і 2 формули.

РОЗДІЛ 1

СТАН ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ОХОРОННИХ СТРУКТУР

1.1. Проблема формування готовності фахівців охоронних структур до професійної діяльності в психолого-педагогічній літературі

Дослідження стану готовності вимагає обов'язкового виділення в ній таких ознак, по яких можна судити про наявність даного стану в людей із різними індивідуальними особливостями, що володіють різними способами здійснення професійних дій як співробітників охоронних органів. Іншими словами стан готовності студентів до професійної діяльності повинен бути виражений в характеристиках показників, через які можна було б установити подібність, спільність, тобто якісну єдність їхнього прояву при збереженні індивідуальних засобів вираження.

Другий момент пов'язано з оцінкою ефективності формування цього стану. Як відомо, критерії оцінки якогось явища, у тому числі і стану готовності, являють собою певні одиниці виміру, щодо яких можливо зробити співвідношення досліджуваного явища. Для нього обсяг виміру (у даному випадку стан готовності) зміг бути виражений у такій своїй конкретній суттєвій формі, яка б, з одного боку, зберігала всю своєрідність, специфіку досліджуваного явища, з іншого боку знімала індивідуальні розходження його виникнення. Дотримання цих вимог могло бути здійснене тільки на базі вивчення природного стану готовності.

Слід зазначити, що проблема готовності займає значне місце у психологічних і педагогічних дослідженнях, і до теперішнього часу

накопичено значний науковий матеріал, що розкриває сутність цього явища.

У вітчизняній науці готовність характеризується як первинна найважливіша умова виконання будь-якої діяльності. Однак у визначенні природи готовності, її структури і чинників становлення багатьма авторами висловлюються різні точки зору.

Найбільш популярними серед дослідників і практиків є розуміння установки, що знайшла свій вжиток для позначення готовності до різних форм направленої реакції: моторна установка, готовність до зорового фіксування сигналу; установка свідомості в процесі суджень і оцінок. Установкою називається стан після прийняття завдання тощо.

У теоретичному плані стан готовності до дії було співвіднесено з таким розумінням установки, що розроблялося школою Д.Н. Узнадзе [202, 203, 204]. Відомо, що установка розуміється цією школою як неусвідомлений стан, що передуює тій чи іншій діяльності та визначає її здійснення.

Істотною ознакою тривалої готовності є її усталеність, оскільки вона включає такі найбільш узагальнені і необхідні для діяльності характеристики:

- позитивне ставлення до передбачуваного виду діяльності, професії;
- адекватні вимогам цієї діяльності риси темпераменту, характеристика здібностей, мотивації;
- систематизація необхідних для даної діяльності знань, умінь, навичок;
- професійно важливі стійкі особливості пам'яті, сприйняття, мислення, емоційних і вольових процесів.

На відміну від стану локальної готовності, що відображає особливості і вимоги майбутньої ситуації, стійка готовність передбачає сформованість таких якостей особистості, що складають загальні передумови успішної діяльності. Хоча стійка готовність є соціально і професійно більш значущою, ніж локальна, між ними існує зворотній взаємозв'язок. Локальна готовність іде щоразу створював активний стан стійкої готовності, підвищення її дієвості.

Виникнення готовності як стану залежить від стабільної готовності. У свою чергу, локальна готовність визначає продуктивність стійкої готовності за даних конкретних обставин. Включення в процес діяльності особистості стійкої локальної готовності вимагає спеціального керівництва з боку педагога самоврядування того, кого навчають, впливу на усвідомлення і підсвідомість.

Готовність - це виборча активність, що прогнозує, на стадії підготовки, настроює організм, особистість на майбутню діяльність. Фізіологічною основою стану психологічної готовності (її складних форм) є досить високий функціональний рівень кори і підкірки головного мозку, її лобових частин, панування функціональної системи, що відповідає умовам і завданням майбутньої діяльності.

Аналіз наукової літератури показав, що дослідники розрізняють не тільки тимчасову (ситуативну) і довгострокову (сталу) готовність [135], але й функціональну та особистісну [183] і психологічну та практичну [32]; загальну і спеціальну [13]; готовність до розумової і фізичної діяльності [80] та ін. Дуже різноманітні визначення готовності у її відношенні до діяльності; регулятор діяльності, придатність до діяльності, наявність певних здібностей, синтез властивостей особистості, як цілеспрямоване вираження особистості, включає її переконання, погляди, ставлення, мотиви, почуття, вольові, інтелектуальні якості, знання, уміння, навички, настроєність на певну поведінку.

Інші дослідники розглядають готовність як психічний стан, що виникає у суб'єкта для задоволення якоїсь потреби, і визначають її як таку істотну ознаку установки, що виявляється в усіх випадках поведінкової активності суб'єкта.

Таким чином, поняття готовності трактується як сформована якість особистості і як тимчасовий ситуативний етап визначенням суб'єкта, від поняття "психологічна готовність". Багатьма дослідниками піддані аналізу окремі аспекти професійної готовності майбутніх учителів [37], [47], [85],

[86], [87], [88], [113], [123], [178], [223], [229].

У найбільш загальному вигляді готовність до виконання будь-якої соціальної діяльності характеризується, по-перше, усталеністю поглядів; по-друге, наявністю необхідних знань, умінь, навичок і здібностей переносити їх у нові в діяльності, ситуації; по-третє, готовність визначається швидкістю адаптації до нових умов праці, думки колективу, трудового режиму. Водночас відзначає, що в структуру готовності входять не будь-які знання, а фонд діючих знань, і не будь-які властивості особистості, а лише ті, що забезпечують відповідальній діяльності найбільшу тривалість.

Визначення готовності як інтегральної характеристики особистості, заснованої на взаємодії мотиваційного, емоційно-вольового та оцінювального компонентів діяльності, виділення в якості критеріїв оцінки готовності усталеності збереження цього стану при виконанні майбутніми співробітниками охоронних органів своїх професійних обов'язків і яскравого його прояву, дозволяють звернутися до визначення та аналізу тих обставин, що зможуть сприяти формуванню готовності в процесі спеціальної фізичної підготовки.

Слід зазначити, що накопичений у цьому питанні досвід наукового, теоретичного й навчально-методичного характеру ґрунтується на ідеї поетапного розвитку компонентів діяльності[63]. Виходячи з принципу розвитку особистості, розглядають цей процес як постійну трансформацію зовнішніх впливів у внутрішню структуру, педагоги (дослідники і практики) пропонують ряд заходів психологічного впливу, що передбачають розвиток емоційно-вольової, потрібно-мотиваційної сфери особистості у зв'язку з освоєнням основ професійної юридичної діяльності, а потім надбудову її операційним і оцінним компонентами.

Іноді цей процес розглядається у зворотній послідовності. Однак як свідчить багаторічна практика підготовки співробітників охоронних органів різних спеціальностей, і той, і інший варіант виявляються недостатньо ефективними, у зв'язку з цим виникає необхідність у пошуку нових критеріїв

для організації процесу формування засад готовності, що дозволяють досліджувати його з позицій, відмінних від традиційного підходу. Віднесення характеристики готовності до прояву рис та особливостей, характеристик людини як особистості припускає уточнення - що розуміється розвитком особистості. Очевидно, що чіткість позиції в цьому питанні визначить весь перебіг подальших теоретичних побудов. Це тим більш важливо, що суперечки про те, що є особистість - продовжуються не тільки в педагогіці, але й в психології і філософії.

Значення психофізичної підготовленості з впровадженням моральних норм працівників правоохоронних органів в знешкодженні правопорушників було розглянуто в роботах фахівців правоохоронних структур [3,68,70]. Можна вважати, що результат будь-якої операції по припиненню злочинних дій багато в чому залежить від рівня психофізичної і моральної підготовленості співробітників органів внутрішніх справ - ОВС. Непрофесійні дії призводять до травм і загибелі самих співробітників, безвинних людей, а також негативно позначаються на авторитеті правоохоронних органів, їх здатності взагалі протистояти злочинному світу і підтримувати правопорядок. Багато авторів вказували на необхідність у вдосконаленні моральної і психофізичної підготовленості співробітників органів внутрішніх справ, підвищенні вимог до виконання службових обов'язків. Проте вирішення вказаних завдань не завжди забезпечується використовуваними засобами і методами, які нерідко неадекватні і взагалі неконкретизовані. Зокрема, відсутнє моделювання ситуацій, що найчастіше зустрічаються в практиці, відсутні комплексні тести, що характеризують рівень психофізичної і технічної підготовленості. Звідси очевидна важливість проблеми подальшого вдосконалення учбового процесу по професійній підготовці, яка повинна забезпечувати високу надійність рухових дій в екстремальних ситуаціях.

Виявлено: багато молодих співробітників правоохоронних органів відчувають розгубленість і скутість при зіткненні з правопорушниками.

Найвпевненіше в подібній ситуації поведуться співробітники ОМОНа і СОБРа. Серйозну скруту випробовують співробітники слідчих підрозділів. Більшість респондентів оперативних служб (68,3%) відзначають, що їм не вистачало в екстремальній ситуації навичок практичного вживання прийомів самбо і володіння табельною зброєю, вказують на недолік показників швидкодії, відзначають низький рівень психічної підготовки.

Обстеженим працівникам органів внутрішніх справ доводилося затримувати правопорушників за хуліганство (оперативні працівники - 38,4%, спеціальні підрозділи - 30,6%), пияцтво (оперативні працівники - 40,3%, спеціальні підрозділи - 28,4%), незаконний обіг наркотиків (оперативні працівники - 12,4%, спеціальні підрозділи - 27,2%), використовуючи бойові прийоми боротьби.

Встановлено, що різні чинники (час доби, погодні умови, місце затримання) істотно впливають на характер чи перебіг ситуації, в якій відбувалося затримання. У співробітників ОВС відбувались затримання у **вечірній** (спеціальні підрозділи - 41,3%, оперативні працівники - 37,5%) і **нічний час** (оперативні працівники - 37,9%, спеціальні підрозділи - 37,2%). Погодні умови (**дощ, сніг, туман, ожеледь**) погіршували виконання службово-бойових завдань. Проте виявлено, що несприятливі погодні умови згубно впливають не лише на співробітників, але і на дії правопорушників. Звичайне затримання проводилось на вулиці у присутності людей (спеціальні підрозділи - 70,2%, оперативні працівники - 64,8%) і значно рідше - в приміщенні (оперативні працівники - 25,4%, спеціальні підрозділи - 22,1%) і транспорті (оперативні робітники - 7,3%, спеціальні підрозділи - 5,3%).

Виразно просліджується **вплив досвіду затримання** і рівня підготовленості співробітника міліції у момент зіткнення з правопорушниками. Багато співробітників в першому конфлікті проявляють негативно-емоційні якості: **страх, розгубленість і тривогу**. Ніж в руках злочинця нерідко вводив в стан оціпеніння співробітника ОВС. Рішучість і сміливість, витримка і самовладання, упевненість і зібраність виявлялися

тоді, коли співробітник міліції був упевнений в своїх силах.

Оперативні працівники вказували, що в екстремальній ситуації їм часто не вистачало спритності, прудкості і навиків переслідування злочинців. При затриманні правопорушників співробітники ОВС використовували **удари руками** (спеціальні підрозділи - 41,3%, оперативні працівники - 39,5%), **ногами** (відповідно 30,7% і 32,3%), застосовували **больові прийоми** (22,5% і 20,7%), кидки (5,5% і 7,5%).

Правопорушники, у свою чергу, чинячи опір співробітникам правоохоронних органів, найчастіше завдавали **ударів ногою** в пахову область (31,0%), **удари предметами по голові** та обличчю (26,2%), в живіт (16,7%). З найбільш небезпечних і підступних ударів можна виділити удар **гострим лезом** або розбитою пляшкою по голові, удар головою в обличчя зблизька, **що удар ножем в живіт**, удар ножем в спину, **удар велосипедним ланцюгом** або залізним предметом. Опитувані особливо підкреслювали небезпеку **раптових ударів із-за рогу**, ударів в спину (після відвернення уваги співробітника міліції на сторонні об'єкти, простотою поведінки, спокійним тоном розмови, киданням в очі тютюну або піску).

Більшість співробітників схилилися до думки, що захист від несподіваного удару полягає в збільшенні дистанції, що дозволяє правильно оцінити оточення і прийняти потрібне рішення.

Важливий момент психологічної підготовки - вивчення умов, в яких здійснюється та або інша діяльність, і визначення вимог, які пред'являються при цьому до людини. З цих позицій проводився аналіз ситуації боротьби при затриманнях правопорушників. Особливості таких ситуацій вивчалися в ході індивідуальних бесід за спеціально розробленою схемою. Всього було опитано 37 чоловік, які пройшли підготовку в підрозділах спеціального призначення і мали великий досвід затримання злочинців і правопорушників.

В результаті збору інформації були виявлені наступні найбільш важливі психологічні якості, які необхідно спеціально виробляти в особовому складі: розсудливість, швидка реакція, рішучість, упевненість в

своїй правоті, обережність, уміння впливати на емоційно-вольову сферу людей на основі знань психології поведінки в конфліктних ситуаціях, винахідливість, ясність думки, упевненість в своїх силах.

На думку співробітників МВС, в сутичці із злочинцями необхідна розсудливість, холонокровність і ясність думки. Деякі автори [157-161] в екстремальних умовах віддавали перевагу зібраності та психічній стійкості.

Перше місце в силовому знешкодженні злочинця займає швидкість реагування на ті або інші дії противника як чинник особистої безпеки співробітника міліції. Висновок: в процесі навчання і тренування курсантів необхідно постійно удосконалювати цю якість.

“Упевненість в своїй правоті” - друге місце в досвіді. Дана якість обумовлена знанням законодавчих основ і документів, що регламентують правомірність тих або інших дій міліціонера, і забезпечує необхідну психологічну наполегливість і ефективну поведінку в ситуації припинення правопорушення.

Особлива внутрішня активність людини виявляється в ситуаціях, пов'язаних з ризиком, тому не випадково “рішучість” і “самостійність” названі значними. Велике значення співробітники силових структур надавали обережності (досвід участі в рукопашних єдиноборствах доводить значущість **пильності і обережності** в поведінці співробітника міліції).

Важлива роль відводиться **знанням психології поведінки** в конфліктних ситуаціях, практичним умінням впливати на емоційно-вольову сферу людини.

Перелік найбільш небезпечних службових ситуацій, в які може потрапити співробітник міліції наступний: бойові дії з бандитськими формуваннями, сутичками з групою озброєних злочинців, дії в оточенні **агресивно налаштованого натовпу**, небезпека для життя людини від озброєного нападу, невідомість, паніка, невпевненість в правильних діях товарища, єдиноборство із злочинцем в складних умовах.

Всі ці ситуації можна досить чітко розділити на дві групи, обумовлені

об'єктивними і суб'єктивними труднощами. До об'єктивних труднощів слід віднести **чисельну перевагу** або хорошу фізичну і технічну підготовку противників, а також несприятливі умови довкілля. Суб'єктивні труднощі багато в чому обумовлені психологічними особливостями людини, його стійкістю до дій чинників раптовості, невизначеності, багатолюдності.

З приведеного аналізу видно, що в даний час в процесі професійної "силової" підготовки основна увага як і раніше приділяється лише фізичній і технічній підготовці, і у меншій мірі розглядаються питання, пов'язані з психічними і особовими якостями. На наш погляд, повинні використовуватися комплексні критерії і оцінки готовності співробітників міліції до вирішення службово-бойових завдань.

Важливо констатувати, що останнім часом різко зросло число припинення правопорушень співробітниками міліції з використанням табельної зброї. Зброя найчастіше (81,3%) застосовувалася у вечірній і нічний час доби (з 22 до 3 годин), час на стрілянину обмежувався. Через погану видимість прицілювання було погіршене в 60,7% випадків. Відстань до мети різнилася: до 10м (64,1% випадків); до 25м (28,8%), зверху 25м (7,1%). Стрілянина велася, як правило, на коротких дистанціях і в основному виконувалася з однієї руки (80,7%). Веденням стрілянини з двох рук співробітники ОВД володіють погано. Поважно враховувати особливості ведення вогню співробітниками міліції: **стрілянина на випередження** без ретельного прицілювання, **стрілянина з рухомою мішенню**, стрілянина в умовах обмеженої видимості, **стрілянина в русі** або на тлі несподіваних чинників, стрілянина на коротких дистанціях. Всі ці вправи необхідно широко застосовувати в підготовці курсантів учбових закладів МВС [156].

1.2. Проблема формування у майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту готовності до виконання професійних обов'язків до роботи в охоронній справі

Соціально-економічні зміни, процеси глобалізації та інтеграції, що відбуваються на сьогодні в Україні, визначили нові пріоритети у професійній підготовці майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту у вищих навчальних закладах. Особливого значення набуває корекція процесу професійної підготовки, спрямування на творчий, професійний розвиток та саморозвиток особистості майбутнього фахівця.

Концептуальні положення щодо підготовки фахівців для сфери фізичної культури, яка є важливою складовою сучасної системи професійної освіти, базуються на засадах Законів України "Про освіту" (2001), "Про вищу освіту" (2003), „Державної Національної програми "Освіта" ("Україна ХХІ століття") (1994), Національної доктрини розвитку освіти (2002), Національної доктрини розвитку фізичної культури і спорту (2004).

У сучасних оперативних обставинах кожен співробітник органів внутрішніх справ зобов'язаний швидко і точно реагувати на зміну ситуації і при необхідності діяти гранично жорстко, але в рамках закону. Саме уміння зв'язати теорію різних нормативно-правових актів зі своїми практичними навиками - основа підготовки сучасного праоохоронця, який повинен уміло і грамотно протистояти агресії правопорушника, знати, чи має він право в тій або іншій конкретній ситуації застосувати фізичну силу, спеціальні засоби і вогнепальну зброю.

Аналіз дій працівників міліції в ситуаціях пов'язаних з застосуванням сили показує, що ефективність дій значно знижується під впливом різних об'єктивних і суб'єктивних чинників [5,6].

У теорії фізичного виховання до теперішнього часу рухову дію розглядають як умовний рефлекс, в основі якого лежить динамічний стереотип, що сформувався в корі великих півкуль головного мозку. У аспекті цієї теорії формувалися погляди на техніку як на зразок, який має

бути відтворений в результаті навчання. Саме цей підхід зажадав детального вивчення рухової дії до найдрібніших його елементів за самими різними характеристиками. Система навчання, побудована на цих принципах, дозволяє ефективно формувати умовні рухові рефлексії, проте рухові дії, вивчені таким чином, на практиці часто виявляються недостатньо ефективними.

На думку А. В. Івойлова [75], рух, сформований за типом умовного рефлексії, завжди стандартно, стереотипно, так що навіть при невеликих змінах умов виконання воно різко втрачає ефективність. Роботи фахівців в цьому напрямі визначають чинники, що негативно впливають на ефективність дій, як ті, що збивають і розділяють їх на зовнішніх (освітлення, шум, обмежений простір і так далі) і внутрішніх - психологічні (страх, хвилювання, схвилюваність, ненависть і так далі) [5,68]. Проте в цих роботах не приділяється належної уваги проблемі впливу законності на вживання силової дії в тій або іншій ситуації. Специфіка служби міліції така, що для успішного і ефективного виконання своїх обов'язків, працівникові міліції мало володіти прийомами рукопашного бою, влучно стріляти і мати хорошу фізичну форму, йому ще необхідно всі ці дані поєднувати із законністю. При цьому Закон - свого роду правила гри, які не можна порушувати, інакше вся ефективність дій анулюється, і можуть настати тяжкі наслідки для «гравця», аж до кримінальної відповідальності. Таким чином, рівень професійно-прикладної підготовки (ППП) працівника міліції повинен забезпечувати успішне виконання поставлених перед ним завдань з врахуванням Закону. Найбільш підготовленими в цьому відношенні мають бути випускники відомчих учбових закладів, оскільки термін навчання складає 4 роки, протягом яких вони отримують необхідні знання і уміння.

Дослідження проводилися на базі факультету по підготовці працівників ДАІ Донецького юридичного інституту. Контингент - курсанти 4-го курсу (n=112) [147]. Для визначення середнього балу передбачуваної ефективності дій в службовій діяльності, нами пропонується наступна формула:

$$U_p = \frac{U_1 + U_2 + U_3 + \dots + U_n}{n} \quad (1.1)$$

де $U_1 - U_n$ - середній бал поточних оцінок по дисциплінах професійно-прикладної спрямованості;

n - кількість учбових дисциплін.

Для визначення середнього балу ефективності дій в службовій діяльності ми використовували формулу:

$$U_R = \frac{U_{m1} + U_{m2} + U_{m3} + \dots + U_{mn}}{n} \quad (1.2)$$

де $U_{m1} - U_{mn}$ - середній бал оцінок за дії в модельних ситуаціях;

n - кількість складових ППП.

Порівнюючи отримані дані, можна судити про відповідність рівня підготовки після навчання вимогам реальності.

В результаті аналізу успішності по дисциплінах ППП шляхом визначення середнього арифметичного оцінок отриманих за період навчання автори [147] отримали наступні дані (по загальноприйнятій 4-х бальній шкалі - від 2-х до 5-и): фізична підготовка - 4,35; тактико-спеціальній підготовці - 4,1; бойова підготовка - 4,57; блок правових дисциплін - 4,11. Середній бал передбачуваної ефективності дій із застосуванням заходів фізичної дії і спеціальних засобів (складові: фізична, тактико-спеціальна підготовка, правові підстави) - 4,19. Середній бал передбачуваної ефективності дій із застосуванням зброї - 4,34. Потім, проводилися контрольні заняття в умовах максимальний наближених до реальних з моделюванням ситуацій службової діяльності, пов'язаних із застосуванням силової дії (вживання заходів фізичної дії, спец. засобів і зброї), повномасштабні навчання і стрільба з бойової зброї.

Моделювання ситуацій

Заняття проводилися біля учбового автомобіля в повсякденній формі одягу. Зачитувалася ввідна для «підрозділу ДАІ», інструктувалися «правопорушники» [8, 66].

Навчання. Проводилися в умовах міста, розставлялися повністю екіпіровані пости, доводилися орієнтування, у тому числі і реальні. У машині «правопорушника» знаходився викладач і відео оператор.

Оцінка складалася з оцінок за вживання силової дії (прийоми рукопашного бою, спец. засобів), тактичних дій, правових підстав.

Оскільки правова оцінка дій мала перевагу, в разі здобуття незадовільної оцінки за правомірність - завдання вважалося не виконаним.

Стрільба з бойової зброї. Випробовуваний знаходиться на вогневому рубежі в магазині 3 патрони. Зачитується ситуація з практичної діяльності [67,103], у міру її розвитку випробовуваний самостійно приймає рішення на відкриття вогню. Для варіативності, випробовуваним пропонувалося на певних етапах прокоментувати свої дії і залежно від них викладач коректував подальший розвиток ситуації. В разі виникнення умов достатніх для використання зброї викладач включав секундомір. Засікався час на ухвалення рішення (до 1-го пострілу), скорострільність (до 3-го). Виконання вправи оцінювалося згідно відомчим нормативам по вогневій підготовці (вправа №7 «скорострільна стрільба») з врахуванням правомірності.

Аналіз проведених досліджень має вигляд:

- середній бал передбачуваної успішності дій - 4,26;
- середній бал успішності дій в модельних ситуаціях склав - 2,56. Не правомірно сила була застосована в 15% випадків;
- середній бал передбачуваної успішності дій із застосуванням зброї - 4,57.
- середній бал успішності дій із застосуванням зброї склав - 2,91, при виконанні контрольної вправи із стріляниною з бойової зброї, час на ухвалення рішення склав в середньому 4с. У 35% випадків зброю застосували не правомірно.

По результатах експрес опиту самооцінки рівня підготовки до проведення контрольних-перевірочних занять, 97,2% респондентів оцінили свій рівень теоретичної підготовки позитивно (85,8% - «добре» і «відмінно»),

практичний рівень відповідно 96,2% і 79,2%.

Для визначення суб'єктивних чинників дій, що впливають на успішність, ми провели анкетування після контрольних-перевірочних занять і після 3-х місячного стажування в оперативних підрозділах ДАІ.

Результати анкетування до стажування:

1. Під час проведення занять з моделюванням ситуацій службової діяльності, ви відчували недостачу

- § Практичних навиків 50%
- § Теоретичних знань 7,5%
- § Алгоритму дій 27,4%
- § Злагоженості дій з напарником 40,6%
- § Упевненості 8,5%
- § Інше: 2,8%

2. Що негативно впливало на ваші дії?

- § Присутність викладача 17,9%
- § Присутність інших курсантів 4,7%
- § Боязнь прийняти не правильне рішення 42,5%
- § Дії напарника 13,2%
- § Дії водія 15,1%
- § Дії пасажирів 8,5%
- § Діалог з порушниками 12,3%
- § Інше: 16%

Результати анкетування після стажування:

1. Під час стажування моє робоче навантаження і важливість завдань не відрізнялися від навантаження оперативного працівника 76,8%

2. Під час стажування мені в першу чергу були необхідні:

- теоретичні знання по спеціальних дисциплінах 19,6%;
- практичні навикі і уміння 69,6%;
- професійно важливі якості мого характеру 10,7%.

3. Труднощі, які виникали у мене під час стажування:

- сумніви в правильності прийнятих мною рішень 30,4%;
- недолік теоретичних знань 14,3%;
- недолік практичних навиків 58%.

З отриманих даних видно, що в переважній більшості випадків респонденти відчували нестачу практичних навиків і умінь, рішення приймалися із затримкою і не завжди адекватно що до ситуації.

Аналіз різних джерел з підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту, свідчить про те, що велика увага в професійній підготовці майбутнього фахівця до роботи в охоронній діяльності засобами фізичної культури повинна бути приділена формуванню професійної спрямованості його особистості.

Процес професійного становлення особистості майбутнього фахівця з охоронної справи пов'язаний у першу чергу з роз'ясненням йому високої відповідальності, значимості й соціального престижу майбутньої професії. Особливо необхідні переконаність в оволодінні професією, упевненість у її перспективі, у творчому характері й багатогранності праці фахівця з охоронної справи

Актуальність і доцільність дослідження проблеми формування готовності майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту до роботи в охоронній діяльності - зумовлені також необхідністю подолання суперечностей, які виникають між зростаючими вимогами суспільства до якості підготовки фахівців, у тому числі й фізкультурного напрямку, і рівнем готовності майбутніх фахівців до професійної діяльності; реальними потребами суспільства у фахівцях з високим рівнем сформованих знань, умінь та навичок майбутньої управлінської діяльності у галузі охоронної справи та організацією педагогічного процесу у вищих навчальних закладах на основі традиційної системи навчання; наявністю теоретичних розробок щодо особистісно зорієнтованого підходу навчання і недостатньою розробкою механізмів упровадження в освітній процес інтерактивних методів.

Методологічними для нашого дослідження стали роботи вчених щодо розвитку особистості майбутнього фахівця МВС в процесі професійної підготовки [26], [28], [29], [32], [41], [44], [45], [54], [57], [156], [224] та ін.. професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту [12], [38], [56], [73], [77], [90], [194],[199], [211], [212] та ін.; організаційно-педагогічних умов професійної підготовки майбутніх фахівців до управлінської діяльності [54], [58], [88], [189] та ін..

Вивченню різних аспектів професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту у вищих навчальних закладах присвятили свої роботи [13], [26], [28], [71], [72], [78], [122], [154], [158] та ін.

Особливості формування готовності до професійної діяльності майбутніх фахівців у вищих навчальних закладах з різних позицій розглядали [38], [39], [42], [51], [62], [180] та ін.

Основний шлях формування майбутнього фахівця з охоронної справи (вчителя фізичної культури та спорту) – всебічна активізація професійної самоосвіти й самовиховання. Самоосвіта є доповнення до форм загальної й професійної освіти, навички якої формуються під впливом свідомого засвоєння загальноприйнятих прийомів і правил самоосвіти. Основними мотивами самовиховання є професійні ідеали, інтереси, усвідомлення значимості розвитку особистісних якостей. Беручи участь у діяльності, яка виробляє необхідні фахівцю якості, студент формує себе як професійна особистість.

Величезну роль у зміцненні професійних навичок майбутніх фахівцівців з охоронної справи грає їхня участь у наукових спілках, оволодіння студентами навичками організаторської практики, участь у науково-дослідній роботі, у навчально-тренувальній роботі секції єдиноборств.

Практика показує, що в процесі підготовки майбутніх фахівців до охоронної діяльності необхідно особливу увагу приділяти формуванню в них позитивних мотивацій відносно фізкультурно-спортивної діяльності із

професійною спрямованістю. Тут величезне значення має переконаність майбутніх охоронців у значній ролі занять фізичною культурою для зміцнення здоров'я, оптимізації фізичного розвитку й підготовленості, а також підвищення працездатності. Цьому сприяють уміле проведення масових фізкультурно-спортивних заходів, агітація й пропаганда фізичної культури й спорту у ВНЗ. Дуже важливим фактором у професійній підготовці майбутнього фахівця з охоронної справи є виховання в нього позитивного відношення й потреби в регулярних заняттях фізичною культурою. У процесі формування професійної готовності студентів до охоронної діяльності, засвоєння ними нових знань, умінь у практичній діяльності й удосконалювання навичок буде здійснено тільки при засвоєнні повного обсягу теоретичних і практичних знань та умінь використовувати їх у практичній роботі.

У процесі професійної підготовки майбутнього фахівця з охоронної справи теоретичні курси по формуванню педагогічних знань, умінь і навичок використання засобів фізичної культури у засвоєнні професії повинні бути націлені на формування: усвідомлення важливості, цінності перед суспільством завдань з охоронної діяльності.

У зміст теоретичних курсів з фізичного виховання повинні враховуватися завдання зі спеціальної фізичної підготовки, тактики загальної охорони та утримання правопорушника. При цьому важливо здійснювати міжпредметні зв'язки й логічну послідовність у повідомленні матеріалу із соціально-гуманітарних, психолого-педагогічних, медико-біологічних, спеціальних і загальноосвітніх дисциплінах. Теоретичні курси по вищезгаданих предметах повинні сприяти тісному зв'язку проблем всебічного розвитку особистості, формування її вмінь і потреб, прояву й розвитку здатностей людини із проблемами виховання фізично досконалої, соціально активної особистості.

У теоретичних курсах необхідно в повному обсязі розкрити роль фізичної культури та спеціальної фізичної підготовки у формуванні

загальної культури особистості фахівця з охоронної справи, в організації здорового способу життя, виділити методичне рішення питань організації й здійснення протидії та затримання правопорушника. Особливу увагу варто приділити оволодінню практикою діагностики особистості правопорушника, чітко роз'яснити майбутнім фахівцям їх права та обов'язки при затриманні правопорушника.

Розглядаючи фізичне виховання як суспільне явище, необхідно більш докладно розкрити його роль у гармонійному вихованні молодого покоління, у системі вищої освіти. Здійснення міждисциплінарних зв'язків у професійній підготовці майбутнього фахівця з охоронної справи вимагає енергійних дій викладачів всіх кафедр по уточненню й узгодженню в часі й по змісту тих проблем, які визначають процес професійної спрямованості теоретичних курсів.

Практичні заняття зі спеціальної фізичної підготовки мають на меті навчити студентів необхідним у фаховій діяльності методичним умінням і навичкам в охоронній справі й удосконалювати особистість майбутнього фахівця з охоронної справи. Процес занять повинен бути спрямований на всляке стимулювання активності й самостійної діяльності студентів, на оволодіння ними методичними вміннями, навчання фізичним вправам і видами спорту як вищих закладів, так і спеціальних програм, розвиток у повному обсязі ініціативи й цілеспрямованості в процесі практичної діяльності й самостійних занять фізичними вправами.

Зміст кожного практичного заняття з фізичному виховання повинен забезпечити поряд з вихованням фізичних якостей і зміцненням здоров'я прогресуючий характер оволодіння майбутніми охоронцями методичними вміннями й навичками охоронної роботи засобами фізичної культури.

При навчанні майбутніх фахівців з охоронної справи педагогічним умінням охоронної роботи в процесі фізкультурно-спортивної діяльності необхідно забезпечити на основі обліку рівня їхньої фізичної підготовленості доступність, систематичність і послідовність освоєння запропонованих їм

завдань. З метою успішної організації професійної підготовки майбутніх фахівців з охоронної справи необхідно ці вміння об'єднати по групах, ґрунтуючись на послідовності зростання труднощів їхнього засвоєння.[17],[43].

Велика увага в підготовці майбутнього фахівця з охоронної справи повинна приділятися навчанню його аналітичного мислення.

У своїй роботі при визначенні особливостей навчання, організації аналітичної діяльності ми спиралися на психолого-педагогічні основи проблемного навчання (М.І. Махмутов, І.Я. Лернер, А.М. Матюшкін), дослідницької діяльності студентів (С.І. Архангельського, Ю.К. Бабанського, В.В. Давидова, Т.В. Кудрявцева, В.А. Крутецького, В.Я. Ляудіса та ін.), дослідницького підходу при створенні та дослідженні моделей (В.К. Белошапка, А.В. Водолаженко, О.Б. Горстко, Дж. Ендрюс, Р. Мак-Лоун, О.А.Матюшкін, Т.О.Олійник, С.А. Раков, І.О.Теплицького та ін.).

На основі запропонованого підходу в роботі [137] технологію формування готовності майбутніх фахівців охоронної справи до аналітичної діяльності засобами моделювання на макроструктурному рівні ми віднесли до класу технологій навчання та видокремили в ній на мікроструктурному рівні мотиваційно-цільовий, змістовий, організаційно-діяльнісний, контрольнo-коригувальний, оціночно-результативний компоненти. Реалізація мети розробленої педагогічної технології забезпечувала спрямованість психолого-педагогічних впливів на формування мотиваційного, змістового, процесуально-діяльнісного та рефлексивного компонентів готовності в означеному напрямку.

Вихідними позиціями при розробленні та впровадженні технології формування готовності до аналітичної діяльності засобами моделювання виступили:

- 1) розгляд особистості студента як активного суб'єкта навчального процесу;
- 2) активізація навчально-виховного процесу;

3) стимулювання позитивної мотивації до аналітичної діяльності, самостійного наукового пізнання явищ та процесів, творчого ставлення до її виконання;

4) заохочування до рефлексії з приводу індивідуальної або колективної діяльності, самооцінки власних дій, розуміння значущості власного досвіду;

5) систематичний зворотний зв'язок, побудований на засадах об'єктивізації оцінювання навчальних досягнень студентів.

Слід зазначити, що процес формування готовності до аналітичної діяльності щільно пов'язаний з розвитком критичного мислення студентів, тому для організації активного навчального середовища використовується технологія розвитку критичного мислення (Д.Л. Стіл, К.С. Мередит, Ч. Темпл, І.О. Загашев, С.І. Заир-Бек, Т.О. Олійник та ін.). Вона надає можливості студентові займати активну позицію у процесі розв'язання задач, тобто стимулює постійну аналітичну діяльність, використання моделей для якісного аналізу, критичне оцінювання отриманих результатів та прийняття зважених обґрунтованих рішень у складних та нестандартних ситуаціях.

З метою реалізації особистісне зорієнтованого змісту освіти вважаємо за доцільне звернутись до його визначення А.В. Хуторським [218], тобто це – всі види змісту освіти як зовнішнього, так і внутрішнього, склад і структура якого обумовлені забезпеченням або відображенням розвитку особистості студента. Особистісна суть освіти залежить здебільшого від мотиву, яким керується студент, тому основна функція особистісне зорієнтованого змісту освіти є забезпечення та відображення системи особистісно освітніх смислів студента [218, с. 185-186]. Цілепокладання проходить через весь процес освіти, виконуючи в ньому функції мотивації студентів, структурної стабілізації навчального процесу та дозволяючи визначати адекватну технологію навчання та систему критеріїв оцінки отриманих результатів [218, с. 268]. Отже, усвідомлення студентом мети навчання здійснюється за умов розуміння студентами цінності навчальної діяльності для особистісного або професійного розвитку, самореалізації.

Таким чином, *мотиваційно-цільовий компонент технології* реалізовувався не тільки у напрямку підвищення позитивної мотивації та інтересу до вивчення дисциплін психолого-педагогічної та медико-біологічної підготовки, аналітичної діяльності засобами моделювання при вивченні об'єктів, забезпечення професійної спрямованості навчання, взаємозв'язку теоретичної підготовки та практичного досвіду, а й оцінювання студентами навчального матеріалу, самостійного визначення пріоритетів у навчанні та формулювання власних цілей діяльності.

Змістовий компонент спрямований на формування та розвиток відповідних професійно значущих та особистісних якостей фахівця, що входять до складу готовності до аналітичної діяльності. Він реалізувався шляхом включення у навчально-виховний процес комплексу інтегрованих практико-орієнтованих відкритих задач; усвідомлення студентами значущості аналітичної діяльності для професійного становлення; доведення потужності засобів моделювання для аналізу захисту охоронних об'єктів.

Моделювання є найбільш ефективним способом дослідження та розв'язування задач аналізу, синтезу та оптимізації складних охоронних систем. Водночас вивчення завдань по охороні об'єктів та фізичних осіб повинно будуватись на засадах системного аналізу, що передбачає оцінку поведінки об'єкта як системи зі всіма факторами, що впливають на його функціонування. У такий спосіб, основними напрямками реалізації змістового компоненту технології нами було обрано:

1) розроблення та включення у навчально-виховний процес відкритих практико-орієнтованих задач, які пред'являються у логіці їх поетапного ускладнення;

2) демонстрацію побудови, аналізу інформаційних моделей, побудови базового класу моделей; доведення універсальності засобів моделювання при вивченні складних явищ і процесів (забезпечення міждисциплінарних зв'язків);

3) створення, аналіз та використання моделей на основі комп'ютерної

підтримки, акцентуючи увагу на можливості бачити за символічними, графічними перетвореннями властивостей певних об'єктів, закономірності для певних об'єктів, прогнозувати подальший їх розвиток із урахуванням динамічності, управляти об'єктами;

4) доведення існування системного аналізу об'єкта з акцентуванням уваги на оцінюванні, поетапності, циклічності процесу моделювання тощо;

5) сприяння критичному аналізу процесу моделювання;

6) пошук альтернативних шляхів дослідження, визначення багатозначних інтерпретацій, оцінювання відповідно мети дослідження об'єкту, власних та суспільних цілей тощо.

Опанування прийомами аналітичної діяльності, у свою чергу, організовувалося відповідно до таких етапів:

1) діагностика сформованості прийому;

2) введення прийому на основі самостійного виявлення його студентами;

3) відпрацювання введеного прийому, коригування процесу його формування;

4) узагальнення та перенос засвоєних прийомів у оновлені умови, закріплення узагальнених прийомів;

5) пошук нових прийомів.

Стадія рефлексії, якою закінчується будь-який етап навчання, дозволяє більш глибоко розуміти логіку досліджень, розвиває аналітичну складову освітнього процесу, приводить до усвідомлення необхідності коригування діяльності з метою її вдосконалення та досягнення більш високих результатів тощо.

Розроблення та впровадження *організаційно-діяльнісного компонента* забезпечує створення активного навчального середовища на основі групових форм навчання, інтерактивних та інформаційно-комунікаційних технологій; із врахуванням диференційованого підходу в залежності від встановленого рівня сформованості готовності студента до аналітичної діяльності та

особистісного потенціалу для його підвищення. Разом з тим, вважаємо за доцільне забезпечення участі студента як активного суб'єкта діяльності, який гнучко орієнтується у мінливих умовах, аналізує, самостійно здійснює постановку завдань, приймає обґрунтовані рішення; поступове виховання потреби та здатності до рефлексії, самоосвітньої діяльності та побудови індивідуальної траєкторії навчання; створення позитивного мікроклімату на засадах співробітництва.

Отже, діяльність викладача спрямована на створення в аудиторії атмосфери відповідної та відкритої взаємодії, організацію та проведення дискусій, підтримання активності студентів, повідомлення інформації, що бентежить та стимулює до самостійного критичного осмислення та оцінювання вірогідності різних тверджень; розвиток критичного мислення, здатності до формулювання незалежної точки зору, оригінальних ідей, гіпотез та виявлення толерантності, поваги до думок інших; заохочування студентів до рефлексивної діяльності та здійснення власної з метою вдосконалення навчально-виховного процесу.

З метою визначення ефективності впровадження та шляхів коригування, удосконалення технології формування готовності майбутніх фахівців охоронної справи до аналітичної діяльності особливу увагу слід приділити *контрольно-коригувальному та оцінно-результативному компонентам* [5].

У процесі експериментального дослідження з метою виявлення впливу педагогічної технології на формування означеної готовності нами визначено критерії та показники сформованості відповідних компонентів. Ми дійшли висновку про доцільність розрізнення чотирьох рівнів сформованості готовності до аналітичної діяльності, умовно позначених як високий, достатній, середній та початковий. В результаті впровадження технології встановлено динаміку рівнів сформованості досліджуваної готовності. Так, маємо значний приріст на високому рівні – 21,3 % у студентів експериментальних груп проти 2,8 % у контрольних, на достатньому – 35,2 % у експериментальних групах проти 13,5 % у контрольних, на середньому –

39,8 % у експериментальних групах проти 28,3 % у контрольних.

Треба відзначити, що педагогічні умови формування готовності фахівця охоронної справи до аналітичної діяльності засобами моделювання були апробовані і впроваджені в практику іншими викладачами з дисциплін циклу психолого-педагогічної та медико-біологічної підготовки. Подальші дослідження передбачаються провести у напрямку розроблення методичних рекомендацій для впровадження технології при вивченні дисциплін циклів професійної підготовки.

Водночас теоретичний аналіз наукових досліджень свідчить, що проблема підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту до роботи у галузі охоронної справи як у теоретичному, так і в практичному аспектах, досліджена недостатньо, зокрема, ґрунтовно не проаналізовані зміст, форми, методи й організаційно-педагогічні умови, які мають бути спрямовані на забезпечення ефективної професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту у вищих навчальних закладах до роботи в охоронній діяльності.

Актуальність, недостатня теоретична розробка, виявлені протиріччя, а також потреба вдосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту до формування готовності роботи у галузі охоронної діяльності на рівні вимог сучасного суспільства обумовили вибір теми дослідження: "Формування професійної готовності майбутніх фахівців у процесі спеціальної фізичної підготовки з охоронної справи".

1.3. Зарубіжний досвід підготовки працівників правоохоронних структур

Досвід роботи зарубіжних співробітників правоохоронних структур свідчить про те, що широке використання сучасного мобільного зв'язку, транспортних засобів і системи патрулювання сприяє, з одного боку, швидкому і оперативному реагуванню на правопорушення, а з іншого боку, різко підвищується частота контактів з правопорушниками і, у зв'язку з цим,

значно почастишали випадки нападу на поліцейських. Така тенденція висуває серйозні проблеми перед фахівцями професійної підготовки поліцейських [48,59,113,138,186].

До того ж наголошується, що помічається тенденція зміни видів і характеру нападу на поліцейських. Так, в 1996 році в США було зареєстровано 57 тисяч таких нападів на поліцейських. З них 83% злочинів було здійснено з використанням вогнепальної зброї і в 7% випадках використані інші небезпечні підручні предмети. При цьому відмічено, що 70% нападів із зброєю здійснювалися в містах. Зі всіх видів нападів на поліцейських в містах 30% здійснено з використанням різного виду холодної зброї [138,140,186].

Таким чином, вивчаючи умови і ситуації нападу на поліцейських, затримання злочинців, американські фахівці шукають ефективніші форми і методи вдосконалення психофізичної і стрілецької підготовки співробітників поліції.

Так, для кандидатів на службу на заняття по фізичній підготовці відводиться 4 години в тиждень в період навчання і 3 години під час індивідуальної підготовки. У всіх центрах навчання на ранковій зарядці пробігають 2 милі, на основних заняттях велика увага приділяється освоєнню навиків рукопашного бою, подоланню смуги перешкод. Загально-фізична підготовленість перевіряється по тестах: підтягуванню, підніманню тулуба з положення лежачи і перегони на 3 милі (оцінка результатів залежить від віку – 17-26 років; 27-30 років; 40-45 років) [135,141,191,193].

Враховуючи, що англійські поліцейські патрульно-постової служби несуть службу без вогнепальної зброї, досвід їх підготовки представляє великий інтерес.

У основу спеціальної фізичної підготовки англійських поліцейських покладені вправи боротьби дзюдо, карате. Потрібно відзначити, що останніми роками англійці почали віддавати переваги системі самооборони без зброї - самбо [159,161,202].

Загально-фізична підготовленість оцінюється за показниками степ-тесту, підтягування, піднімання тулуба з положення лежачи, віджимання на брусах і перегони на 1,5 милі з врахуванням вікових періодів: 17-29 років; 30-34 року; 35-39 років; 40-44 року; 45-49 років [158].

Фахівці з Франції збільшення кількості постраждалих на 30,7% за останні роки пов'язують з погіршенням професійної підготовленості поліцейських [48]. З метою підвищення професійної майстерності поліцейських розроблений методичний посібник із спеціальної тактики затримання злочинців. У основі цієї тактики передбачений лад дій в основних модельних ситуаціях затримання підозрюваних осіб, дії при обшуку, надягання наручників, зупинки автомобілів.

Німецькі фахівці на основі аналізу допущених помилок постраждалих поліцейських при затриманні злочинців підготували спеціальний методичний посібник. У ньому міститься п'ять розділів, присвячених особливостям комунікабельності (спілкування), подолання конфліктів, тактики самозахисту, вогневої підготовки і рукопашного бою. У посібнику основна увага приділена комплексному навчанню техніці і тактиці затримання, взаємодії між поліцейськими. Окрім цього в нім виділені модельні ситуації затримання в положенні стоячи і сидячи (на стільці, на землі), перевірки документів підозрюваних осіб, затримання групи правопорушників і водіїв автомашин, обшуку і надягання наручників, супроводу затриманого. При навчанні техніці самозахисту особлива увага приділяється больовим і задушливим прийомам в положенні лежачи, сидячи, а також ударам і захисту від ударів [159,161, 211].

За даними Маргацкого М.М. (1997) в школах поліції західних країн на фізичну і вогневу підготовку відводиться до 25% учбового часу. В навчальних закладах МВС Російської федерації на вказані види підготовки доводиться 1/6 частка тобто близько 17% учбового навантаження. Для порівняння в Харківському Національному університеті внутрішніх справ на фізичну і вогневу підготовку виділяється близько 5% спільного кредиту часу

на навчання [114,157,160].

У Росії, зокрема в Білгородському юридичному інституті МВС, на фізичну підготовку виділено 408 годин на п'ятирічний термін навчання. У даному учбовому закладі в основу спеціальної фізичної підготовки покладена загально-фізична підготовка. Так, на цей вид підготовки відведено 45,6% (186 годин) на весь час навчання. Причому частка спільної фізичної підготовки від курсу до курсу зростає. Так, якщо на першому курсі базовою підготовкою курсанти займаються 31,5% (34 години), то на 2; 3; 4 і 5 курсах цей показник відповідно складає 48% (48 годин); 50% (50 годин); 51,4% (38 годин) і 61,5% (16 годин) від спільного часу виділеного на фізичну підготовку. На спеціальну фізичну підготовку на весь час навчання відводиться 182 години (44,6%). По роках навчання час на освоєння прийомів самооборони і затримання правопорушників розподілений таким чином: 1 курс - 51,8% (56г); 2 курс - 44% (44г); 3 курс - 44% (44г); 4 курс - 40,5% (30г); 5 курс - 30,8% (8г) [100,157].

Таким чином, в Російських учбових закладах МВС спеціальна фізична підготовка майбутніх міліціонерів будується на всебічному базовому розвитку рухових і функціональних можливостей курсантів. Велика кількість годинника на СФП на першому курсі виділена з метою досягнення надійного освоєння техніки рукопашного бою.

Порівняльний аналіз фізичних, рухово-координаційних і психофізіологічних показників підготовленості працівників міліції і курсантів-спортсменів (огляд літературних джерел)

Проведені дослідження оперативних працівників міліції показало, що їх спільний рівень як фізичний, так і функціональний і особливо рухово-координаційній підготовленості далеко не однозначний. Причому великі показники коефіцієнта варіації, що коливаються від 8 до 48 відсотків в окремих показниках, і великі величини помилки репрезентативності свідчать, що порівняно велика кількість співробітників органів внутрішніх справ недостатньо працюють над собою. У зв'язку з цим, з метою порівняльної

оцінки і визначення найбільш «слабких» сторін підготовленості міліціантів, в даному підрозділі їх показники зіставлятимуться з даними провідних спортсменів університету, що тренуються в прикладних видах спорту.

Аналіз вікових діапазонів досліджуваного контингенту [165] в другому розділі показав, що міліціанти знаходяться в першій половині першого зрілого віку чоловіків (26,2 року), а курсанти тільки наближаються до цієї категорії віку (20,1 років). Така розбіжність у віці, мабуть позначилося на показники сили пріоритетної руки, оскільки силові здібності підвищуються до 28-30 років [20,80]. У міліціантів в порівнянні з курсантами кистьова сила вище на 2,25%. Така різниця показника сили не достовірна.

За всіма іншими показниками фізичної підготовленості курсанти, що тренуються в спортивних видах єдиноборства, помітно відрізняються. Так, в стрибках в довжину з місця їх показник вище даних міліціантів на 3,5% і склав $236 \pm 2,06$ см, що достовірно краще ($P < 0,05$; $t = 2,46$).

Результат підтягування на перекладині свідчить, що курсанти на 60% сильніші в порівнянні з міліціантами в цьому показнику і цю відмінність носить достовірний характер ($P < 0,01$).

Інші силові характеристики - підйом тулуба з положення лежачи в положення сидячи за одну хвилину, підйом ніг до перекладини в положенні вису на ній, також дозволяють відзначити, що 5-6 разові тренування в тиждень забезпечують істотний приріст (відповідно на 29,4% і 45,4%) фізичних можливостей курсантів. Така динаміка змін підтверджується достовірністю відмінностей в цих показниках (таблиця 1.1).

Виконання вправ змагань в спортивному єдиноборстві (самбо, рукопашний бій, бокс, тайський бокс і ін.) передбачає розвиток рухливості в суглобах, „розтягнутості”, гнучкості. У зв'язку з цим показник гнучкості курсантів вище на 103,8% в порівнянні з міліціантами ($P < 0,001$; $t = 5,13$). Використання досить великого об'єму швидкісно-силових вправ в тренувальному процесі позначився на результатах в бігу на 100 метрів. Так, курсанти 100 метрів долають швидше в порівнянні з міліціантами, $V_{\text{середнє}}$

курсанти > V середнє міліціантів на 7,1% що достовірно краще ($P < 0,05$; $t = 2,44$).

Таблиця 1.1

Прояв показників фізичної підготовленості співробітників міліції і курсантів [147]

№ п/п	Тести	Співробітники міліції	Курсанти	Достовірність відмінностей
1.	Сила руки (кг)	$38,6 \pm 1,05$	$40,9 \pm 1,15$	$P > 0,05$; $t = 0,5$
2.	Стрибок в довжину з місця (см)	$228 \pm 2,51$	$236 \pm 2,06$	$P < 0,05$; $t = 2,46$
3.	Підтягування (раз)	$10 \pm 0,97$	$16 \pm 0,9$	$P < 0,01$; $t = 4,34$
4.	Підйом тулуба (раз в 1')	$44,8 \pm 2,74$	$58 \pm 0,58$	$P < 0,01$; $t = 4,38$
5.	Підйом ніг до перекладини (раз)	$11 \pm 1,23$	$16 \pm 0,5$	$P < 0,05$; $t = 2,87$
6.	Гнучкість (см)	$7,8 \pm 0,5$	$15,9 \pm 0,49$	$P < 0,001$; $t = 5,13$
7.	Біг 100 м (с)	$14,36 \pm 0,37$	$13,4 \pm 0,13$	$P < 0,05$; $t = 2,44$
8.	Біг 3000 м (с)	$851 \pm 19,12$	$741,7 \pm 8,32$	$P < 0,001$; $t = 5,24$
9.	ІФС (у.о.)	$0,523 \pm 0,03$	$0,782 \pm 0,08$	$P < 0,01$; $t = 30,4$
10.	Спеціалізований тест (с)	$12,7 \pm 0,28$	$9,88 \pm 0,17$	$P < 0,001$; $t = 5,56$

Підтримка спільної працездатності курсантів з використанням кросового бігу на 5-8 км. істотно ($P < 0,001$; $t = 5,24$) позначилися на результаті бігу на 3000 метрів. Практичні працівники на даному етапі в більшості випадках (7 з 12) не виконали норматив наказу МВС України за № 1444 і № 759 [225].

Такий рівень фізичної підготовленості працюючих співробітників органів внутрішніх справ не міг не позначитися на рівні фізичного стану, визначений по індексу фізичного стану (ІФС)[209]. Так цей показник склав $0,523 \pm 0,03$, що на 33,1% нижче, ніж у курсантів (таблиця. 1.2).

Результат виконання спеціалізованого тесту, що включає вправи спеціальної фізичної підготовки також свідчить про те, що міліціанти і в цьому виді істотно (на 28,5%) ($P < 0,001$; $t = 5,56$) відстають від курсантів (таблиця 1.2).

Порівняльна оцінка рівня психомоторних і психофізіологічних

можливостей курсантів і практичних працівників правоохоронних органів дозволяє відзначити, що курсанти-спортсмени і в цих показниках виглядають значно сильнішими за практиків (таблиця 1.2).

Таблиця 1.2

Прояв показників рухово-координаційної і психофізіологічної підготовленості співробітників міліції та курсантів [147]

№ п/п	Досліджувані показники	Результат працівників міліції (n = 12)	Результат курсантів (n = 11)	Достовірність відмінностей
1.	Орієнтування в просторі (бал)	8,5 ± 0,18	9,45 ± 0,08	P<0,01; t = 4,3
2.	Помилка сили руки (%)	18,5 ± 0,32	16,7 ± 0,59	P<0,05; t = 2,68
3.	Помилка стрибка в довжину (%)	5,8 ± 0,35	4,46 ± 0,51	P<0,05; t = 2,2
4.	Помилка сприйняття 5'' (%)	14,3 ± 0,64	9,8 ± 0,4	P<0,001; t = 4,5
5.	Швидкість рухової реакції (см)	16,5 ± 1,42	8,7 ± 0,47	P<0,001; t = 5,1
6.	Човниковий біг 4x9 м (с)	9,84 ± 0,25	8,9 ± 0,07	P<0,01; t = 3,62
7.	Психологічний тест (с)	38,3 ± 1,99	31,45 ± 1,5	P<0,05; t = 2,75
8.	Δ ЧСС (уд.)	32,8 ± 4,61	24,9 ± 1,7	P<0,05; t = 2,23
9.	Середньо тестова ЧСС (уд./хв)	113,1 ± 5,08	99,0 ± 2,49	P<0,05; t = 2,51
10.	Точність (%)	94,7 ± 1,63	99,6 ± 0,25	P<0,05; t = 2,97

Так здатність орієнтуватися, визначуваною за десятибальною шкалою, у молодих співробітників ОВС майже на один бал вище за старших колег, а у відсотках ця різниця склала 11,2% (P<0,01; t = 4,3). Показники здатності відтворювати половину максимальної сили кисті, максимального результату стрибка в довжину з місця і п'ятисекундного відмірювання часу із закритими очима також наочно свідчать, що спортивна підготовка багато в чому сприяє розвитку уміння диференціювати просторові відчуття, м'язові зусилля і тимчасові відрізки. Так, у курсантів помилки сприйняття названих характеристик рухових дій краще відповідно на 30% (P<0,05; t = 2,2), 10,7% (P<0,05; t = 2,68) і на 45,9% (P<0,001; t = 4,5) (таблиця 1.2).

Спортсмени вигідно відрізняються від практиків і швидкістю рухової реакції. При цьому різниця виражається в 89,6%. Результати човникового бігу 4x9 м з перенесенням кубиків показують, що тренувальні вправи

спортсменів дозволяють розвивати і, можливо, зберігати спритність при виконанні швидких і точних рухових дій ($P < 0,01$; $t = 3,62$).

Особливо цікаво і дуже важливо для практичної діяльності співробітника органів внутрішніх справ здатність адекватно і з високою ефективністю діяти в умовах психоемоційного навантаження. І в цих показниках курсанти-спортсмени були на порівняно високому рівні на відміну від практиків. Про що чітко свідчить результат виконання психологічного тесту – 31,45 с. проти 38,3 з ($P < 0,05$; $t = 2,23$) і у них досить висока точність виконання тесту – 99,6% проти 94,7% ($P < 0,05$; $t = 2,97$). При цьому функціональні показники серцевої діяльності (середньотестовий пульс і різниця між початковим і середньотестовим ЧСС) помітно нижче (відповідно на 14,2% – $P < 0,05$; $t = 2,51$; і 31,7% – $P < 0,05$; $t = 2,23$) (таб. 1.2).

ВИСНОВОК ДО РОЗДІЛУ 1

Таким чином, у основу існуючої системи професійної підготовки фахівців з недержавної охоронної діяльності покладені лише фізичні вправи, що виконуються, головним чином, в стандартизованих умовах (біг на стадіоні, підтягування на перекладені, прийоми самбо з партнером, що не чинить опір на „татамі” і т.ін.) і здача по ним нормативів.

Показано, що фахова діяльність недержавних охоронців вимагає різносторонньої і комплексної готовності (і не лише фізичної, а ще морально-вольової та психологічної) до реальних дій, здійснюваних за схемою: упередження - попередження - захист. Лише за цієї умови можна ефективно вирішувати завдання, покладені на співробітників охорони.

Результати теоретичного дослідження проблеми дозволили визначити основний шлях в удосконаленні технології процесу формування готовності майбутніх фахівців охоронної справи до здійснення охоронної діяльності: сформулювати принципи його організації, що покликані підвищувати ефективність цього процесу; установити ланки професійно-юридичної підготовки, що об'єктивно забезпечує можливість реалізації наміченого шляху і ознак в умовах існуючої структури й змісту навчально-виховного процесу вищого навчального закладу.

Після закінчення учбового закладу, випускникові необхідно деякий час для адаптації отриманих знань і умінь до охоронної діяльності. Чим більше розрив між учбовим закладом і практичною діяльністю, тим довше буде період адаптації. Для скорочення цього періоду ми пропонуємо продовжити роботу в наступних напрямках:

1. Вивчити механізми адаптації студентів до практичної діяльності з врахуванням впливу різних відволікаючих чинників.
2. Переглянути критерії оцінювання знань і умінь студентів, що навчаються на спеціальності "Охоронна справа" в учбових закладах відносно вимог реальності.
3. Вдосконалити методику навчання з акцентом на практичне

застосування цілісних знань і умінь відносно службових ситуацій.

Оцінка правомірності і доцільності сформульованих нами на теоретичному рівні припущень потребувала підтвердження їх емпіричними даними.

Впровадженню цієї мети служать матеріали дослідно-експериментальної роботи зі спеціальної фізичної підготовки по формуванню готовності студентів Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова МОНМС України виконувати обов'язки фахівців з охоронної справи, опис якої приведено далі в нашій дисертаційній роботі.

РОЗДІЛ 2

**ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ
ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ТА СПОРТУ У НАЦІОНАЛЬНОМУ
ПЕДАГОГІЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ІМЕНІ М.П. ДРАГОМАНОВА ДО
РОБОТИ У СФЕРІ ОХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

**2.1. Компоненти та показники готовності фахівців з охоронної справи
до професійної діяльності**

Праця здійснюється в різних видах і формах людської діяльності: матеріальній і духовній, зовнішній і внутрішній, індивідуальній і колективній, розумовій і фізичній, виробничій, навчальній, спортивній. Усі форми суспільно-корисної діяльності за своєю суттю є трудовою діяльністю. Психологічна інтерпретація категорії праці забезпечує науково-обґрунтований підхід до організації професійної освіти, практики трудового навчання та професійно-прикладної фізичної підготовки майбутніх фахівців. В якості психологічних атрибутів праці Є.Клімов (2008) виділяє наступні 4 ознаки:

- 1) свідоме передбачення соціально-корисного результату;
- 2) усвідомлення обов'язковості досягнення соціально фіксованої мети;
- 3) свідомий вибір, застосування засобів діяльності;
- 4) усвідомлення між людських виробничих залежностей.

Діяльність - мотивований процес використання тих або інших засобів для досягнення мети. Професійно-прикладна фізична підготовка є особливим видом діяльності, для якої формування професійно важливих властивостей і якостей особистості та оволодіння знаннями й навичками є не лише результатом, але й метою. Основними способами досягнення мети у

професійно-прикладній фізичній підготовці є фізичні вправи, що реалізуються з використанням певної техніки і які спрямовані на: укріплення здоров'я, профілактику можливих професійних захворювань; забезпечення високого рівня професійної працездатності; розвиток та вдосконалення професійно важливих психофізичних якостей; формування знань, умінь та навичок використання з прикладною метою засобів фізичного виховання та спорту.

Беззаперечним є той факт, що підбір засобів професійно-прикладної фізичної підготовки (ППФП) необхідно здійснювати з урахуванням специфіки майбутньої професійної діяльності студентів. Засоби ППФП в [3] об'єднано в наступні групи:

- прикладні фізичні вправи й окремі елементи різних видів спорту;
- оздоровчі сили природи і гігієнічні фактори;
- допоміжні засоби, що забезпечують якість навчального процесу за розділами ППФП.

Узагальнюючи результати, що досягаються у процесі ППФП студентів можна виділити біологічний, професійно-прикладний, педагогічний та психологічний ефекти.

Основними специфічними умовами діяльності у фізичному вихованні і спорті виступають:

- 1) спрямованість свідомості та волі на тіло та моторику;
- 2) регулярні інтенсивні фізичні навантаження, що потребують значних вольових зусиль;
- 3) наявність емоційних переживань, котрі викликані боротьбою за першість й найвищий результат.

Структура психологічних компонентів діяльності й дослідження психіки як управляючої підсистеми діяльності є проблемами сучасної психології – як загальної, так і психології праці. В якості єдиної платформи для співробітництва психологів й фізіологів, для визначення співвідношення психологічного та фізіологічного пропонується розглядати діяльність і

психологам, і фізіологам в межах єдиної функціональної системи, що запропонована П.К.Анохіним [10].

Розгляд у Кагана М.С. [76] різних психологічних концепцій з єдиних філософських позицій дозволив дійти до наступного обґрунтування структури механізмів безпосереднього управління діяльністю (рис. 2.1):

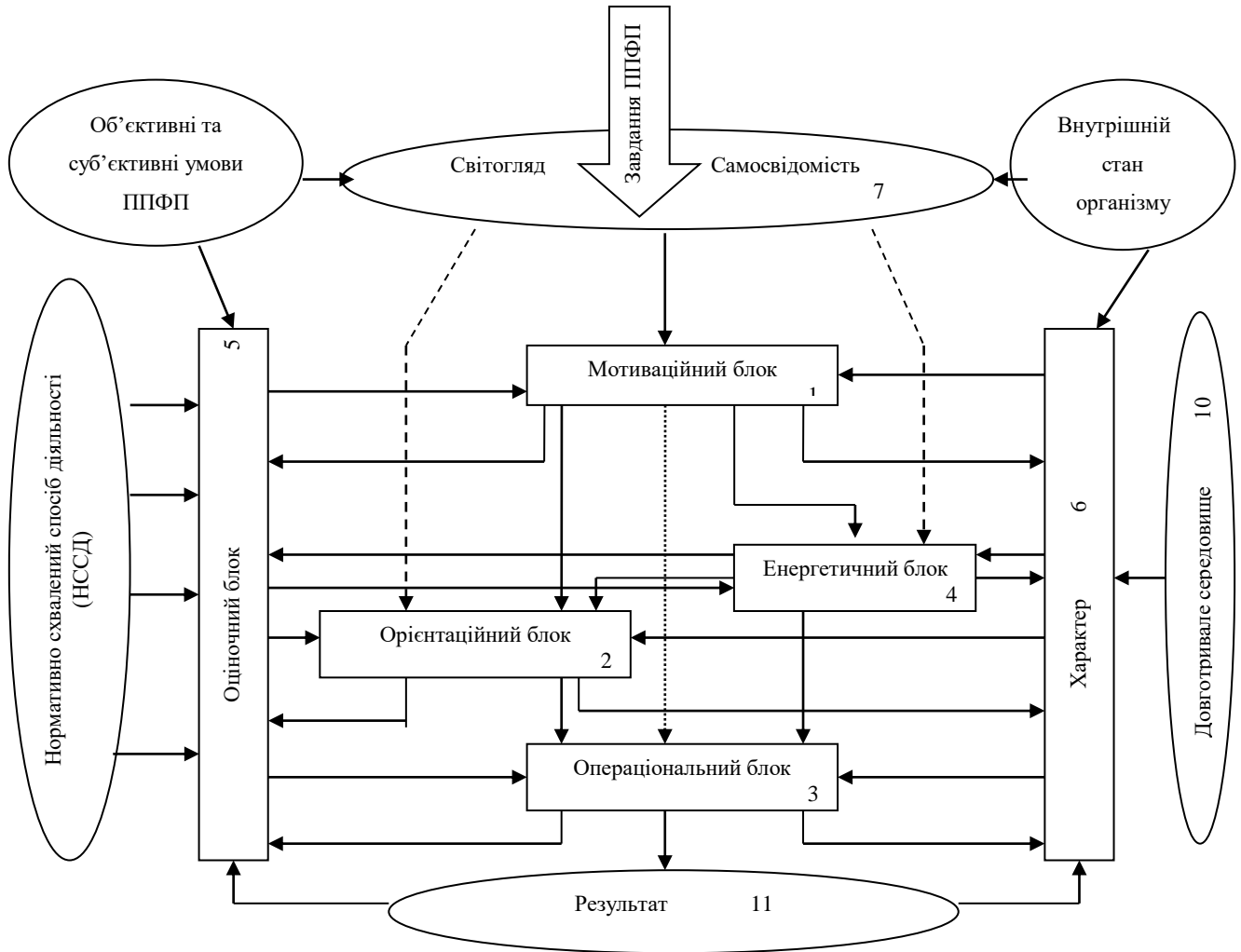

Рис 2.1. Структура механізмів безпосереднього управління діяльністю [76]

Будь-яка цілеспрямована активність суб'єкта повинна мати внутрішню мотивацію. У [76] механізм виконання цієї задачі запропоновано представляти у вигляді мотиваційного блоку, котрий включає такі психічні явища, як потреби, ідеали, мотиви, установки, інтереси, життєвий досвід, потяги особистості. Проблема формування і розвитку мотивів діяльності – пізнавальних, професійних або інших, досить складна. Неможливо виділити

окремий мотив, або сформувавши його незалежно від інших. Мотиви діяльності суб'єкта розгортаються на різних рівнях усвідомленості і відрізняються великою різноманітністю. Серед них є позитивні і негативні, постійні і тимчасові, провідні і залежні, активні і пасивні. Мотивація діяльності є складним структурним утворенням, що має наступне значення:

- виступає як фактор формування і розвитку особистості;
- здійснює загальний стимулюючий вплив на процес мислення;
- мобілізує творчі сили на пошук і рішення пізнавальних завдань, позитивно впливає на якість знань, їх глибину та систематизацію;
- має діагностичне значення, тобто слугує показником розвитку багатьох важливих якостей особистості: цілеспрямованості, усвідомленості, широти та стійкості пізнавальних інтересів.

Характер функціонування мотиваційного блоку істотно залежить від двох пластів свідомості, точніше, від двох взаємозалежних духовних систем: світогляду й самосвідомості, котрі в свою чергу є двошаровими, тобто мають компоненти усвідомленого та неусвідомленого. Світогляд й самосвідомість безпосередньо впливають на мотиваційний блок управління діяльністю, а через нього – на всю її спрямованість, стверджується у роботі [76]. Погоджуючись із цим, вважаємо необхідним передбачити також лінії впливу – пускові імпульси, що йдуть не лише на мотиваційний блок, але і що обходять його (у випадку автоматизованих дій, які виконуються в умовах звичної мотивації).

Мотивація процесу діяльності повинна перетворюватися у певну сукупність операцій (що ведуть до задоволення потреб або реалізації інших складових мотиваційного блоку): орієнтаційного та виконавського. Орієнтаційний блок відповідає здатності психіки планувати стратегію й тактику діяльності. Він містить механізми цілеутворення (планування й прогнозування) діяльності. Проте, стратегія й тактика діяльності може бути реалізована лише при наявності певної операціональної бази, за допомогою якої дія безпосередньо здійснюється. Відповідно і психіка повинна володіти

цими виконавськими механізмами, вміти оперувати ними. Саме це і складає зміст операціонального механізму.

У випадку нових ситуацій першим виконує свою функцію орієнтаційний блок (обирається мета, розробляється план, програма, технологія дії), а згодом – операціональний. У випадку стандартних ситуацій, для яких існують (попередньо відпрацьовані) плани й програми поведінки, функціонування орієнтаційного блоку зводиться до мінімуму або може бути зовсім виключено (пунктирний зв'язок 1-3).

Операціональний блок поділяється на два взаємодіючі, але достатньо автономні розділи: один відображає залежність параметрів операцій від вроджених якостей індивіда (задатків, здібностей, обдарованості), а інший пов'язаний з тими операціональними можливостями, котрі психіка здобуває в онтогенезі й котрі формовиявляються в уміннях, навичках, звичках, майстерності.

Засвоєння нормативно схваленого способу діяльності (НССД) відбувається на двох рівнях: на когнітивному і на рівні практичних дій. На когнітивному рівні НССД засвоюється у формі знань й уявлень про основні компоненти і структури діяльності. Опанування НССД на цьому рівні супроводжується актуалізацією індивідуального досвіду у того, хто засвоює цю діяльність. Це дозволяє перейти до практичних дій. Функції предметної дії полягають в уточненні мети діяльності, деталізації програми діяльності, розкритті інформаційної основи діяльності в повному обсязі; відпрацьовуванні процедур прийняття рішення, формуванні образів операцій.

Для забезпечення енергетичними ресурсами здійснюваної операції у [76] введено особливий – енергетичний блок. При цьому під необхідними ресурсами розуміються фізичні та психічні можливості функціонування провідних систем та функцій організму.

Для забезпечення саморегулювання механізмів управління діяльністю введено оціночний блок, котрий репрезентує собою доступні психічні механізми емоційної та мисленої оцінки перебігу підготовки й виконання

отриманих результатів дій, тобто відображення, завдяки якому стає можливим зворотній зв'язок.

Сукупність основних рис, котрі представляються суттєвими для певної людини, і відрізняють її від усіх інших, є її характером – складом особистості. Якщо світогляд та самосвідомість утілюють результати інтегрування психікою свого змісту, то характер є інтегрування форми перебігу усіх психічних процесів у свідомості особистості [76]. Якщо світогляд й самосвідомість безпосередньо впливають на мотиваційний блок управління діяльністю, то характер впливає на те, як ця діяльність буде відбуватися. Саме тому, цей компонент у моделі представлено як такий, що впливає на всі перераховані вище блоки (зв'язки 6-1, 6-2, 6-3, 6-4).

Наведена структура психічних механізмів управління діяльністю не лише містить усі елементи загальної архітектури психологічної системи діяльності, запропонованої у [76] на основі розвитку функціональної схеми П.К.Анохіна [10], але й включає також енергетичний блок, світогляд, самосвідомість та характер. Необхідно зазначити, що в даній структурі враховано принцип відображення зовнішнього середовища за рахунок введення оціночного блоку й врахування принципу детермінізму.

Узагальнення матеріалів досліджень фахівців освітянських та силових відомств [125], [129], [161], [165] дозволило сформулювати наступні висновки:

1) основними механізмами управління готовністю до виконання професійних обов'язків належать: мотиваційний, орієнтаційний, операціональний, енергетичний та оціночний;

2) врахування виділених механізмів управління готовністю дозволить з одного боку змістовно збагатити існуючу систему фізичного виховання майбутніх спеціалістів, які навчаються у вищих навчальних закладах освіти, а з іншого оптимізувати процес їх фахової підготовки.

Дослідження стану готовності потребує обов'язкового виділення в ній тих ознак, по яких можна судити про наявність даного стану в людей із

різноманітними індивідуальними особливостями, що володіють різноманітними засобами здійснення фахових дій як фахівців з охоронної справи. Іншими словами стан готовності студентів до фахової діяльності повинен бути виражений в таких характеристиках показників, через які можна було б установити подібність, спільність, тобто якісну єдність їхнього прояву при зберіганні індивідуальних засобів вираження.

Другий момент зв'язку з оцінкою ефективності формування цього стану. Як відомо, критерії оцінки якогось явища, у тому числі і стану готовності, являють собою визначені одиниці міри, щодо яких може бути зроблене співвідношення досліджуваного явища. Для цього обсяг виміру (у даному випадку стан готовності) повинен бути виражений у такій своїй конкретній і істотній формі, яка б, з одного боку, зберігала усю своєрідність, специфіку досліджуваного явища, з іншого боку - мала б індивідуальні розходження його виникнення. Дотримання цих вимог могло бути здійснене тільки на базі вивчення природного стану готовності.

Слід зазначити, що проблема готовності займає значне місце у психологічних і педагогічних дослідженнях, і до дійсного часу накопичений значний науковий матеріал, що розкриває сутність цього явища.

У вітчизняній науці готовність характеризують як первинну, найважливішу умову виконання будь-якої діяльності. Проте у визначенні природи готовності, її структури і чинників багатьма авторами висловлюються різноманітні точки зору.

Найбільш популярними серед дослідників і практиків є розуміння готовності як установки на визначену діяльність. У такому змісті поняття установки знайшло своє місце для позначення готовності до різноманітних форм спрямованого реагування: моторна установка, готовність до зорового фіксування сигналу, установка свідомості в процесі суджень і оцінки. Установкою називали стан після прийняття задачі і т.п.

У теоретичному плані стан готовності до дії було співвіднесено з тим розумінням установки, що розроблялося школою [202-204]. Відомо, що

установка розуміється цією школою яка не усвідомлює стан, що передує тій або іншій діяльності та визначає її здійснення.

Автор [204] підтверджував, що установку як готовність до діяльності треба, безсумнівно, розуміти не як приватний психологічний феномен у ряді інших таких же приватних феноменів, а як стан самого цілісного суб'єкта. Готовність до визначеної форми реагування (установка) формується під впливом визначених зовнішніх і внутрішніх умов, усвідомленого або неусвідомленого сприйняття інформації. Готовність сама є формою діяльності суб'єкта і як така включається в загальний потік його дій.

Автор [204,с.202-204] звертав увагу на чинник, що викликає актуалізацію установки, тобто реалізацію установки в діяльності. Цим чинником він розглядав волю: "...воля дає можливість переключення на установки, незалежно від того, що установки обіцяють людині в даний момент". І далі : "... завдяки волі ... вдається актуалізувати, і викликати до життя установку, знайдену доцільно".

Установку можна розглядати як своєрідну форму спрямованості особистості, завдяки якому відбувається об'єднання її потреб. Установка - це стан особистості у момент її динамічної певності, оскільки спрямованість свідомості пов'язана з початковою реакцією людини на ситуації, що впливають, у якій йому припадає ставити і вирішувати задачу.

Автор [204] зауважив, що готовність являє собою таку ознаку установки, що виявляється в усіх випадках поведінкової активності суб'єкта. Готовність не виникає крім установок, якщо їх розуміти як налагодження, настроювання суб'єкта на майбутню діяльність. Але, готовність включає не тільки різноманітного роду усвідомлені і неусвідомлювані установки на визначені форми реагування, визначених засобів діяльності, оцінку своїх можливостей у їхньому співвідношенні з труднощами і необхідного досягнення визначеного результату. У деяких випадках стан установки і готовність збігається, звичайно ж готовність розглядається як більш складне структурне утворення.

Аналіз робіт [204], дозволяє побачити реальне значення в протіканні діяльності, причому на різних її рівнях. Поняття діяльності і поняття установка теоретично зближуються в двох моментах: обидва вони припускають подолання так названого постулату безпосереднього і містять у собі поняття трансформації первинних потреб у результаті їхнього опредмечування.

В роботі [63] аналізуючи співвідношення “готовності” і “діяльності”, розглядають процес формування особистих передумов готовності індивіда до діяльності. Для структури стану психологічної готовності до складних видів діяльності, на думку авторів, характерна динамічність, що відбиває у визначеному взаємозв'язку такі елементи:

1. Усвідомлення особистістю своїх потреб та вимог товариства.
2. Усвідомлення цілей, рішень які призводять до задоволення потреб або виконанню поставленої задачі.
3. Осмислення й оцінка умов, у яких будуть протікати плановані дії; актуалізація досвіду, пов'язаного в минулому з рішенням задачі і виконання подібних вимог.
4. Визначення на основі досвіду й оцінки майбутніх умов діяльності найбільше ймовірних засобів рішення задачі.
5. Прогнозування ступеня прояву своїх інтелектуальних, емоційних і вольових процесів, оцінка співвідношення своїх можливостей, рівня намагань і необхідність визначення результату.
6. Мобілізація сил відповідно до умов і задачі самонавіянням у досягненні цілі.

Відповідно до такого підходу, стан психологічної готовності розуміється авторами як складна динамічна структура, що виражає сукупність інтелектуальних, емоційних, мотиваційних і вольових сторін психіки людини в їхньому співвідношенні з зовнішніми умовами і розв'язуваними задачами.

Крім загальної готовності до діяльності як психічного стану по ступені

прояву [63] розрізняють два види готовності: тривала (або стійка) і локальна (або ситуативна). Істотною ознакою тривалої готовності є її усталеність, оскільки вона включає самі узагальнені і необхідні діяльнісні характеристики:

- позитивне, відношення до очікуваного виду діяльності, професії;
- адекватні вимогам цієї діяльності риси темпераменту, характеру, спроможностей, мотивації;
- систематизація необхідних для даної діяльності знань, умінь, навичок;
- професійно важливі стійкі особливості пам'яті, сприйняття, уваги, мислення, емоційних і вольових процесів.

На відміну від стану локальної готовності, що відображає особливості та вимагає майбутньої ситуації - стійка готовність припускає сформованість таких якостей особистості, що складають загальні передумови успішної діяльності. Хоча стійка готовність є соціальною і професійно більш значущою, чим локальна, між ними існує взаємозв'язок. Локальна готовність - це щораз утворюваний активний стан стійкої готовності, підвищення її дієвості.

Виникнення готовності як стану залежить від стійкої готовності. У свою чергу, локальна готовність визначає продуктивність стійкої готовності при даних конкретних обставинах. Вмикання в процес діяльності особистості стійкої і локальної готовності потребує спеціального керівництва з боку педагога і самоврядування того, кого навчають, впливів на усвідомлення і підсвідомість.

Вивчення психологічних механізмів готовності вимагає вияву їх джерел прояву на фізіологічному рівні. Фізіологія вищої нервової діяльності, вчення І.М. Сеченова і І.П. Павлова розкривають механізм активності організму, його саморегулювання, врівноваження із зовнішнім середовищем тощо. Так, вчення І.П. Павлова про зв'язок і роль I та II сигнальних систем допомагає психології показати залежність діяльності людини від обставин, що

конкретно складаються, і поставленого завдання. Положення про динамічний стереотип дозволяє конкретніше і повніше уявити механізми впливу придбаних раніше якостей, навичок на ситуативне поведження й утворення нових тимчасових зв'язків, тому вона допомагає розкривати співвідношення і зв'язок тривалої і тимчасової готовності.

Готовність - це виборча активність, що прогнозується на стадії підготування, що настроює організм, особистість на майбутню діяльність. Фізіологічним базисом стану психологічної готовності (її складних форм) є достатньо високий функціональний рівень кори і підкірки головною мозку, її лобових доль, панування функціональної системи, що відповідає умовам і задачам майбутньої діяльності.

Як вже згадувалося вище дослідники розрізняють не тільки тимчасову (ситуативну) і довгострокову (стійку) готовність [138], але функціональну і особисту [50]; психологічну і практичну [34]; загальну і спеціальну [13]; готовність до розумової і фізичної діяльності [83] і т.п. Дуже різноманітні визначення готовності й в її відношенні до діяльності. Готовність визначають як умову успішного виконання діяльності, як виборчу активність, що настроює організм, особистість на майбутню діяльність [72]; як регулятор діяльності [227]; придатність до діяльності, наявність визначених спроможностей [171]; як синтез властивостей особистості [102]; як цілеспрямоване вираження особистості, що включають її переконання, погляди, відношення. мотиви, почуття, вольові, інтелектуальні якості, знання, уміння, навички, настроєність на визначене поведження [85].

Інші дослідники розглядають готовність як *психічний стан, що виникає в суб'єкті для задоволення якийсь потреби*", і визначають її як *"така істотна ознака установки, що виявляється у усіх випадках поведінкової активності суб'єкта* [34].

Таким чином, поняття готовності трактується як сформована якість особистості і як тимчасовий, ситуативний стан суб'єкта, від поняття психологічна готовність. Багатьма дослідниками піддані аналізу окремі

аспекти фахової готовності майбутніх учителів [39], [49], [87], [88], [89], [91], [116], [126], [181], [226], [232].

У найбільш загальному аспекті готовність до виконання будь-якої соціальної діяльності характеризується:

- по-перше, усталеністю поглядів;
- по-друге, наявністю необхідних знань, умінь, навичок і спроможностей переносити їх у нові види діяльності, ситуації;
- по-третє, готовність визначається швидкістю адаптації до нових умов праці, думці колективу, трудовому режиму [72].

Водночас відзначається, що в *структуру готовності входять не будь-які знання, а “фонд діючих знань”, і не будь-які властивості особистості, а лише ті, що забезпечують відповідної діяльності найбільшу тривалість.*

І.Т. Бжалава (2005), визначаючи готовність як план майбутнього поведження, заснований на минулому досвіді суб'єкта і його теперішнього стану, звертає увагу на те, що готовність містить у собі не тільки знання, уміння і навички, але і рівень загального розвитку, одним із важливих показників якого є широта переносу знань.

Поруч з тим ряд авторів підкреслює, що структура готовності подає комплекс визначених властивостей особистості, що стосуються як інтелектуальної, емоційної так і вольової сфер. При цьому в структурі готовності виділяють:

- операційно-технічні і мотиваційно-сміслові;
- мотиваційний, емоційно-вольовий і інтелектуальний;
- когнітивні (пізнавальні), емоційні і поведінкові компоненти.

С.Л. Рубінштейн [176] підкреслював, що з погляду функцій, що виконуються психічними процесами і властивостями особистості весь психологічний світ людини розчленовується на дві категорії психічних явищ: спонукальну, що обумовлює діяльність відношення до світу, і виконавчу, що забезпечує самий процес діяльності. Наслідуючи цьому положенню, автори робіт [82], [116], [173] та ін. розглядають готовність як

нерозривну єдність спонукального (мотиваційного) і виконавчого (процесуального) компонентів. Багато дослідників розділяють точки зору про те, що всі ці компоненти досить тісно пов'язані між собою і створюють єдиний комплекс симптомів [82].

З приведеного вище огляду психологічної літератури випливає, що в трактуванні готовності до того або іншого виду діяльності просліджуються два основних підходи - аналітичний, функціональний і комплексний, цілісний. При цілісному підході головну роль набуває взаємодія окремих психічних компонентів у контексті конкретної діяльності для досягнення конкретного результату. При цьому відзначаються визначені тенденції в розвитку готовності - органічний зв'язок з особистістю в цілому і соціально-ідеологічному характері визрівання готовності.

Поняття “фахова готовність” ввійшло в педагогіку в 70-ті роки з появою ряду досліджень по деяким питанням підготування майбутнього педагога до фахової діяльності. Воно веде своє походження у розумінні того, що готовність являє собою “...інтегральну властивість особистості з направленням на професійно-педагогічну діяльність й наявності у випускників педагогічних спроможностей, суми знань, умінь, навичок” [227]. Автор [138] визначає її як “фахову якість учителя, що виражається в комплексі властивостей, пов'язаних усвідомленням специфіки педагогічної діяльності і необхідністю їх вивчення”. Дослідник [50] розглядає готовність як “...інтегральна якість особистості педагога, що включає у собі оптимальну суму знань, необхідну систему практичних умінь і психологічної установки на досягнення цілі”. Фахівець [192] готовність подає як цілісний прояв особистості, що вимірюється ступенем практичного застосування знань, до будь-якого уміння, що являє собою реалізацію знань, комплекс визначених дій”. Автор [116] готовність подає як “динамічний психологічний новотвір особистості, що інтегрує світоглядний, когнітивний, мотиваційний, емоційно-вольовий і операційно-поведінковий компоненти, ядром яких є ідейно моральні переконання” направляючі та регулюючі

професійну діяльність учителя і т.п.

Як бачимо, при деякому розходженні рівня розташування готовності в структурі особистості, всі автори вказують на складний характер цього явища, що виконує роль інтегратора особистих потенційних можливостей у конкретну діяльність.

Проте у визначенні змісту, структурних компонентів готовності студентів до учительської або педагогічної діяльності в психолого-педагогічній літературі ще не склався єдиний підхід. Не говорячи вже про готовність майбутніх співробітників охоронної діяльності.

Л. В. Кондрашова [87] у морально-психологічну готовність включає такі компоненти: мотиваційний, емоційно-вольовий, орієнтаційний, пізнавально-операційний, психофізіологічний, оцінний.

Шаін Е.Г. [226] основними компонентами, що визначають тимчасовий стан готовності до праці, вважає: емоційний, руховий, інтелектуальний. Мазоха Д.С. [115] визначає у ній: мотиваційний, змістовний, виконавчий компоненти. Яворская Г.Х. [232] - емоційно-вольові, операційні й оцінні вияви особистості .

Узагальнюючи результати аналізу літературних джерел, правомірно зробити висновок: готовність як психологічний стан об'єктивної схильності людини до виконання видів діяльності може бути охарактеризована, як зберіганням сталості в прояві цього стану, і тоді він набуває якості властивості особистості - і як появи наполегливості, активності особистості до виконання даної діяльності, і тоді він набуває якості спрямованості особистості.

При визначенні показань готовності фахівців, що є співробітниками охоронних установ, до фахової діяльності ми орієнтувалися на структуру цього стану, обґрунтовану Дьяченко М.І., Кандибович Л.А., Пономаренко В.А. [63] і яка включає в себе характеристику **емоційно-вольових, операційно-оцінних і мотиваційних проявів особистості** .

У нашому розумінні **показниками мотиваційного компоненту**

готовності служити:

- знання про особливості, умови діяльності й їх вимоги до особистості;

- відповідальність за виконання службових зобов'язань.

Показниками емоційно-вольового компонента є:

- наявність позитивного емоційного стану при підготуванні і виконанні спеціальних фізичних вправ;

- зберіганні доброзичливості й урівноваженості при багатократному повторенні одноманітних дій, вправ;

- прояв самоконтролю і самомотивації.

Показники оцінно-ціннісного компонента готовності фахівців з охоронної справи до професійної діяльності знаходять своє відображення в:

- практичному володінні вміннями і навичками спеціальної фізичної підготовки;

- знанні методики застосування рукопашного бою, умінні планувати і втілювати на практику, умінні знаходити оптимальний засіб впливу на злочинця.

Таким чином, спираючись на приведені вище показники і компоненти готовності, нами рекомендується можливим сформулювати таке визначення *готовності студентів до фахової діяльності: це особливий психологічний стан особистості, що знаходить своє відображення у стійкому прагненні здійснювати охоронну діяльність у товаристві з постійним зберіганням врівноваженості, самомотивації і фізичної підготовленості.*

На основі визначення понять сутності змісту, компонентів та критеріїв готовності майбутніх фахівців охоронної справи до виконання своїх професійних обов'язків була показана сформованість рівнів компонентів готовності студентів після завершення констатувального експерименту (рис. 2.2).

Аналіз результатів констатувальної частини педагогічного експерименту виявив низький рівень професійної готовності майбутніх

фахівців з охоронної справи у процесі спеціальної фізичної підготовки, підтвердив актуальність і доцільність розробки обраної теми дослідження “Формування професійної готовності майбутніх фахівців з охоронної справи у процесі спеціальної фізичної підготовки”.

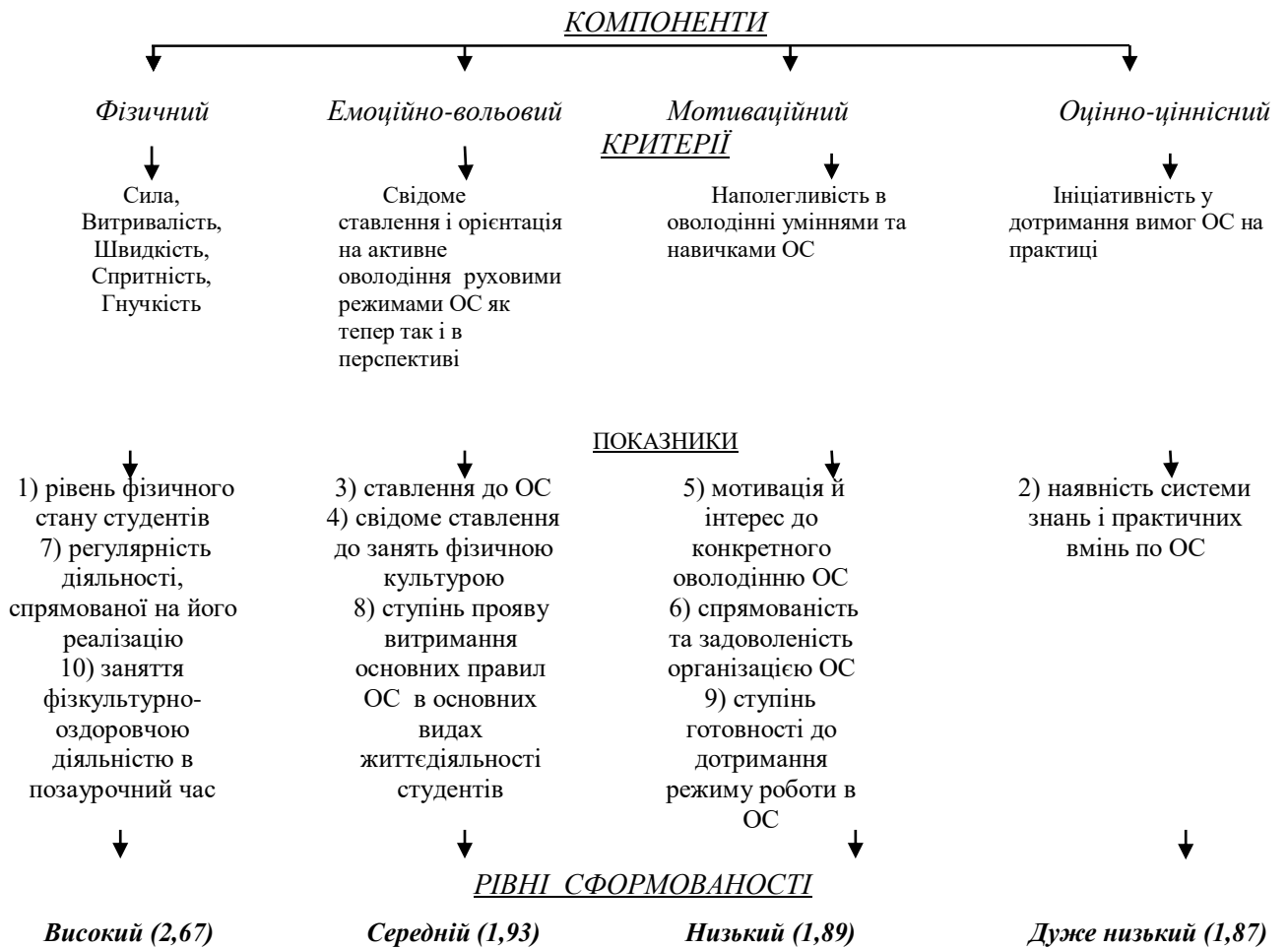

Рис.2.2. Рівні сформованості компонентів професійної готовності майбутніх фахівців з охоронної справи у процесі спеціальної фізичної підготовки після завершення констатувального етапу педагогічного експерименту

Зміст, форми і методи планування підготовки майбутніх фахівців охоронної справи увійшли у програму підготовки фахівців охоронної справи зі ОКР “бакалавр”.

До змісту відносяться: “Тактика загальної охорони”, “Охорона VIP персони”, “Охорона на транспорті”, “Джіуджіцу”.

До форми відносяться: лекції, практичні заняття, самостійна та індивідуальна робота, консультації, змагання.

До методів відносяться: словесний, наочний, практичних вправ, цілісний, по частках, ділові ігри, круглий стіл, комп'ютерні ігри.

Для вирішення основних завдань роботи була розроблений тематичний план фізичної підготовки студентів I і II курсів спеціальності "Охоронна справа" НПУ імені М.П. Драгоманова (таб.2.1).

Таблиця 2.1

**Тематичний план практичних занять з фізичної підготовки студентів
контрольної і експериментальних груп**

	Найменування тем	I курс			II курс		
		К.г.	І Е.г.	ІІ Е.г.	К.Г.	І Е.г.	ІІ Е.г.
Осіньно-зимовий семестр							
1	Загальнорозвиваючі вправи	6	3	8	6	4	6
2	Легка атлетика		2	8	2	2	6
3	Спеціально-підготовчі вправи:						
	а) єдиноборства	4	5	10	2	4	8
	б) рухово-координаційні		3	8		3	8
	в) психомоторні		3	6		3	6
4	Техніка кидків, утримань, больових прийомів, задушливих	10	6	12	14	8	12
5	Удари і захист від ударів	10	8	8	6	6	14
	Всього за семестр:	30	30	60	30	30	60
Весінньо-літній семестр							
1	Загальнорозвиваючі вправи	6	5	6	4	4	6
2	Спеціально-підготовчі вправи						
	а) єдиноборства	6	6	10	4	4	8
	б) рухово-координаційні		4	8		2	6
	в) психомоторні		4	6		2	6
3	Удари і захист від ударів	8	4	16	6	8	8
4	Способи затримання і супроводу	6	4	8	2	2	4
5	Звільнення від захоплень і обхватів	6	6	10	4	2	6
6	Захист від вогнепальної зброї і спроби обеззброїти та затримати супротивника				4	2	4
7	Способи зовнішнього огляду, зв'язування				2	2	2
8	Допомога і взаємодопомога				2	2	6
9	Засоби індивідуального захисту і активної оборони				2	2	6
10	Комбінування больових прийомів, задушливих і тактика рукопашного бою				4	2	8
11	Легка атлетика	4	3	8	2	2	4
12	Гімнастика	2	2	6	2	2	4
13	Спортивні ігри	2	2	2	2	2	2
	Всього за семестр	40	40	80	40	40	80
	Всього за навчальний рік	70	70	140	70	70	140

Нами була розроблена система організації спеціальної фізичної підготовки (таб.2.2).

Система організації спеціальної фізичної підготовки студентів

М Е Т А	
<i>- зміцнення здоров'я;- досягнення високого рівня рухових і технічних можливостей.</i>	
З А В Д А Н Н Я	
<i>- підвищити функціональні можливості організму;- удосконалювати уміння ефективно використовувати досягнутий рівень підготовленості;- підвищити руховий і психомоторний потенціал;- підвищити рівень технічної підготовленості і надійності використання прийомів фізичної дії в різних ситуаціях.</i>	
ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ	
Дидактичні	Спортивної підготовки
<i>- свідомості і активності;- доступності; - систематичності;- міцності;- наочності.</i>	<i>- безперервність процесу підготовки;- варіативність і хвилеподібність навантажень;- циклічність процесу підготовки;- єдність взаємозв'язку структури професійної діяльності і структури підготовленості;- поступовість збільшення навантаження.</i>
ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ	
Види підготовки	Засоби підготовки
<i>- загальнофізична;- допоміжна;- спеціальна фізична.</i>	<i>- загальнопідготовчі;- допоміжні (напівспеціальні);- рухово-координаційні і психомоторні;- спеціально-підготовчі;- що підводять;- спеціальні.</i>
МЕТОДИ І ФОРМИ ЗАНЯТЬ	
Методи	Форми
<i>Навчання:- словесний;- наочний;- практичних вправ;- цілісний;- по частках Тренувальних занять:- рівномірний;- повторний; інтервальний;- змінний;- круговий.</i>	<i>Урочна:- навчальна;- навчально-тренувальна;- тренувальна;- контрольна. Форми організації занять:- фронтальна;- групова;- індивідуальна;- комплексно-паралельна;- зв'язано-послідовна.</i>
КОНТРОЛЬ	
<i>- оперативний; - поточний; - поетапний; - підсумковий.</i>	

Розподіл навантажень на заняттях по фізичній підготовці в експериментальних групах, особливо це стосується другого року експерименту, здійснювалося по сполучено-послідовній формі (рис. 2.3).

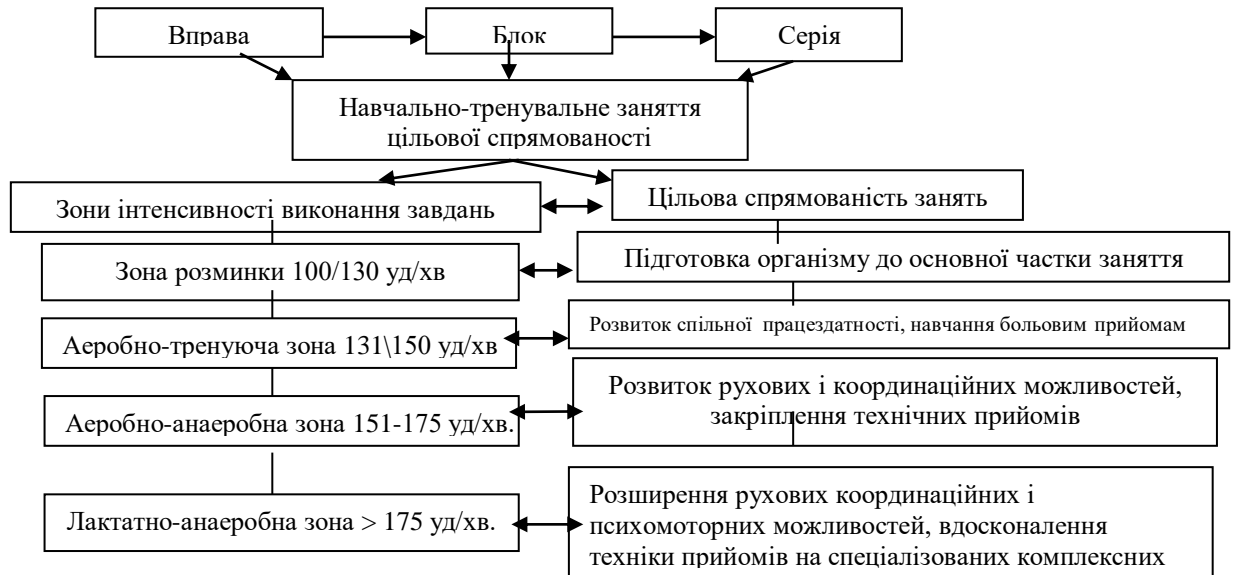

Рис.2.3. Розподіл занять з цільової спрямованості та інтенсивності навантажень

2.2. Модель формування готовності майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту до професійної діяльності

Результати комплексного дослідження рівня професійної готовності майбутніх фахівців охоронної справи у констатувальному експерименті:

1. дослідження психологічних компонентів професійної готовності.

Головним завданням до початку формувального експерименту було визначення вихідного рівня професійної готовності студентів, формування контрольної та експериментальної груп та варіанти напрямків методичного забезпечення з метою удосконалення професійної готовності на заняттях спеціальною фізичною підготовкою.

Дослідження психологічних компонентів професійної готовності проводилося за означеними вище методами анкетування та психологічного тестування. На підставі анкетування та тестування нами були визначені оціночні рівні за критеріями, які характеризували мотиваційний, оцінно-

ціннісний та емоційно-вольовий компоненти професійної готовності. У таблиці 2.3 наведено результати оцінювання цих критеріїв.

Таблиця 2.3

Результати оцінювання професійної готовності за критеріями психологічних компонентів у констатувальному експерименті, n = 56

№ п/п	Критерій компоненту професійної ГОТОВНОСТІ	“1”	“2”	“3”	“4”
1	Упевненість у собі як фахівцю з охоронної справи	(19%)	(66%)	(12%)	(3%)
2	Уміння не показувати емоційної напруженості, страху перед оточуючими громадянами	(35%)	(48%)	(15%)	(2%)
3	Уміння регулювати свої емоційні стани	(29%)	(47%)	(22%)	(2%)
4	Наявність вольових якостей	(27%)	(52%)	(16%)	(5%)
5	Швидкість реакції на поведінку оточуючих та окремих правопорушників	(33%)	(37%)	(29%)	(2%)
6	Професійна спрямованість особистості	(21%)	(61%)	(17%)	(2%)
7	Юридично-правові знання та вміння фахівця охорони використовувати їх у практиці	(53%)	(35%)	(12%)	(0%)
8	Уміння приймати правильні рішення у змінній, непередбаченій ситуації	(40%)	(41%)	(18%)	(0%)

Викладено в таблиці 2.3 у констатувальному експерименті до початку формуючого експерименту у студентів спеціалізації “охоронна справа” НПУ імені М.П. Драгоманова критерії психологічних компонентів професійної готовності у більшості випадків знаходяться на низькому або посередньому рівні сформованості. Оцінки критеріїв “1” та “2” виставлялись студентам за окремими критеріями у 70-88% випадків.

Найменший прояв серед психологічних компонентів професійної готовності мають “юридично-правові знання та вміння фахівців з охоронної справи”, “упевненість у собі як фахівця з охоронної справи....” та “уміння не показувати емоційної напруженості страху....”, які оцінювались у “1” та “2” бали у 88%, 85% та 83% випадків відповідно. Найбільший прояв мають “швидкість реакції на поведінку оточуючих.....”, “уміння регулювати свої емоційні стани” та “наявність вольових якостей”,

які, відповідно, у “3”, “4” бали оцінювались 31%, 24% та 21% випадків.

Середні оцінки вказаних критеріїв в експериментальній групі до початку формуючого експерименту склали: за 1-им критерієм - $1,99 \pm 0,06$, за 2-им - $1,83 \pm 0,07$, за 3-ім - $1,96 \pm 0,07$, за 4-им - $1,98 \pm 0,07$, за 5-им - $2,00 \pm 0,08$, за 6-им - $1,99 \pm 0,06$, за 7-им - $1,59 \pm 0,06$, за 8-им - $1,78 \pm 0,07$ балів. Тобто їх розвиток знаходився на досить посередньому рівні.

Для подальшого аналізу та оцінки окремих компонентів професійної готовності ми згрупували визначені вище критерії. Для загальної оцінки мотиваційного компоненту професійної готовності - 1, 6 та 7 критерій, оціночно-ціннісного - 5 та 8 критерії, емоційно-вольового - 2,3 та 4 критеріїв.

Підрахувавши таким чином середні бали, ми змогли отримати оцінку сформованості окремих компонентів професійної готовності. Оцінка компонентів професійної готовності представлена у таблиці 2.4.

Індивідуалізований комплексний аналіз оцінок психологічних компонентів професійної готовності дозволив визначити наявні варіанти співвідношення оцінок розвитку окремих психологічних компонентів у студентів першого курсу.

Таблиця 2.4

Пересічна оцінка психологічних компонентів професійної готовності у констатувальному експерименті, n = 56

№	Психологічний компонент професійної готовності	Оцінка (бал)
1	Мотиваційний	$1,85 \pm 0,06^*$
2	Оцінно-ціннісний	$1,89 \pm 0,075^*$
3	Емоційно-вольовий	$1,92 \pm 0,04^*$

* - вірогідність на рівні $p < 0,05$

У таблиці 2.5 представлено результати комплексної оцінки компонентів психологічної готовності студентів.

Комплексна оцінка компонентів психологічної готовності, n = 56

№	компоненти	N	%
1.	1.2.1	4	15,9
2.	1.3.1	1	4,8
3.	2.1.2	1	3,2
4.	2.1.3	5	19
5.	2.1.4	0,5	1,6
6.	2.2.2	4	14,3
7.	2.3.1	2,5	8,7
8.	2.3.2	4	15,1
9.	2.4.2.	1	0,8
10.	3.1.2	2	7,2
....
55.	4.1.2	0,5	1,6
56.	4.4.2	0,5	1,6
		56	100

Як видно з таблиці 2.5 загалом по групі низький розвиток мотиваційного компоненту (перша цифра тризначного коду) спостерігався у 10 студентів (20,7%), посередній розвиток - у 36 студентів (63,5%), добрий - у 8 (13,5%) і відмінний лише у 2 (3,2%).

Низький рівень розвитку оцінно-ціннісного компоненту (друга цифра тризначного коду) спостерігався у 18 студентів (32,5%), посередній - у 22 студентів (36,5%), добрий - у 14 студентів (28,6%), відмінний - у 2 (2,4%).

Аналізуючи розвиток емоційно-вольового компоненту (третя цифра тризначного коду) ми отримали наступні дані: низький рівень розвитку відзначався у 14 студентів (29,4%), посередній - у 30 (50%), добрий - у 10 (19%) та відмінний - у 2 (1,6%).

Оцінюючи комплексно розвиток окремих компонентів психологічної готовності слід відзначити, що лише у 10 студентів відзначався рівномірний посередньо-добрий розвиток окремих компонентів. У всіх інших випадках її розвиток значно варіював. Наприклад, відмінний розвиток мотиваційного компоненту відзначався нарівні з посереднім розвитком емоційно-вольового компоненту та відмінним і низьким розвитком оцінно-ціннісного

компоненту, або відмінний розвиток емоційно-вольового компоненту нарівні з посереднім розвитком мотиваційного та низьким розвитком оцінно - ціннісного компонентів. Особливо необхідно зазначити, що у жодному із випадків нами не були зареєстровані відмінні та низькі оцінки розвитку всіх компонентів.

Таким чином, проведена комплексна оцінка психологічних компонентів професійної готовності у експериментальній групі до формуючого експерименту визначила досить рівний посередній розвиток всіх компонентів майже половини студентів та значне варіювання розвитку окремих компонентів у більшій їх частині.

Дослідження фізичного компоненту професійної готовності проводилося методами визначення ваго-зростових показників та тестування фізичної підготовленості студентів. З цією метою нами були використані тести дослідження фізичних якостей: швидкості (біг 100 м), витривалості (біг 1000 м), спритності (човниковий біг 4x9 м), сили (підтягування, стрибок у довжину з місця).

У таблиці 2.6 представлено результати дослідження фізичного розвитку студентів та тестування показників фізичної підготовленості у констатувальному експерименті.

Як видно з таблиці 2.6 оцінка початкового рівня фізичної підготовленості у студентів дещо вища за оцінки психологічних компонентів професійної готовності. Як і серед критеріїв психологічного компонента професійної готовності, за інтегральними показниками відзначається, в цілому рівномірний розвиток окремих показників фізичної підготовленості студентів.

Відзначається недостатній розвиток якості швидкості та сили м'язів ніг. Однак за розвитком таких фізичних якостей як витривалість, спритність та сила ($p > 0,05$) студенти майже не відрізняються (оцінка $2,9 \pm 0,7$).

Показники фізичного розвитку, результати тестування фізичної підготовленості та їх оцінка у констатувальному експерименті, n = 56

№ з/п	Показники	Результат \bar{x}	Оцінка (бали)	t	p
1	Вага, кг	74,2 ± 0,9		≤ 2,0	< 0,05
2	Зріст, см	175,9 ± 0,7		≤ 2,0	< 0,05
3	Біг 100 м, с	13,5 ± 0,01	2,6 ± 0,6	≤ 2,0	< 0,05
4	Біг 1000 м, хв.с	3,30 ± 0,01	2,9 ± 0,7	≤ 2,0	< 0,05
5	Човниковий біг, с	11,1 ± 0,1	2,9 ± 0,7	≤ 2,0	< 0,05
6	Підтягування, раз	11,5 ± 0,3	2,9 ± 0,7	≤ 2,0	< 0,05
7	Стрибок у довжину з місця, см	239,1 ± 1,0	2,7 ± 0,6	≤ 2,0	< 0,05

Таким чином, дослідження фізичної підготовленості вказало на певні недоліки у розвитку фізичних якостей студентів НПУ імені М.П. Драгоманова МОНМС України, а саме деяке відставання розвитку швидкості та сили.

Комплексне дослідження професійної готовності студентів проводилося з урахуванням індивідуальних показників розвитку окремих компонентів психологічної та фізичної готовності. З цією метою нами був проведений індивідуалізований аналіз рівня їх розвитку, що дозволив визначити рівень професійної готовності кожного з студентів з урахуванням рівня розвитку кожного з компонентів (див. табл.2.7).

Таблиця 2.7

Оцінки компонентів професійної готовності студентів у констатувальному експерименті, n = 56

№ п/п	Оцінка мотиваційного компоненту	Оцінка оцінно-ціннісного компоненту	Оцінка емоційно-вольового компоненту	Оцінка фізичного компоненту	Варіант класифікації	Загальна оцінка професійної готовності
1.	2	1	4	3	*14*	2
2.	2	1	4	2	*14*	2
3.	2	1	3	3	*1**	2
4.	2	1	3	3	*1**	2
5.	2	1	3	2	* I**	2

Продовження таблиці 2.7

6	2	1	3	3	*1**	2
...
50.	2	1	-1	2	*1**	2
51.	2	1	-3	3	*1**	2
52.	2	1	3	2	*1**	2
53.	2	1	3	3	*1**	2
54.	2	1	3	3	*1**	2
55.	2	1	2	2	*1**	2
56	2	1	2	3	*1**	2

Інтегральна оцінка професійної готовності у констатувальному експерименті в цілому в групі (n = 56) склала 2,14 бала (рис. 2.4).

На підставі оцінок окремих компонентів професійної готовності нами побудований профіль професійної готовності, який зображений на рис.2.4

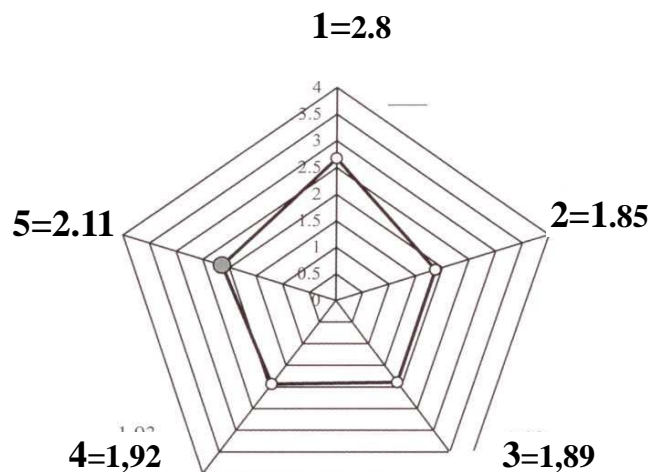

Рис.2.4. Профіль професійної готовності у констатувальному експерименті, де: 1 – фізичний компонент; 2 – мотиваційний компонент; 3 – оцінно-ціннісний компонент; 4 – емоційно-вольовий компонент; 5 – інтегральна оцінка професійної готовності студентів I курсу як фахівців з охоронної справи.

Структурна модель процесу формування готовності майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту у вищих навчальних закладах до роботи в охоронній діяльності являє собою комплексну систему взаємопов'язаних елементів (змісту, форм, методів), що при створенні організаційно-педагогічних умов забезпечують досягнення головної мети процесу професійної підготовки відповідно до соціального замовлення, а саме: готовності майбутніх фахівців до роботи в охоронній діяльності (рис. 2.5).

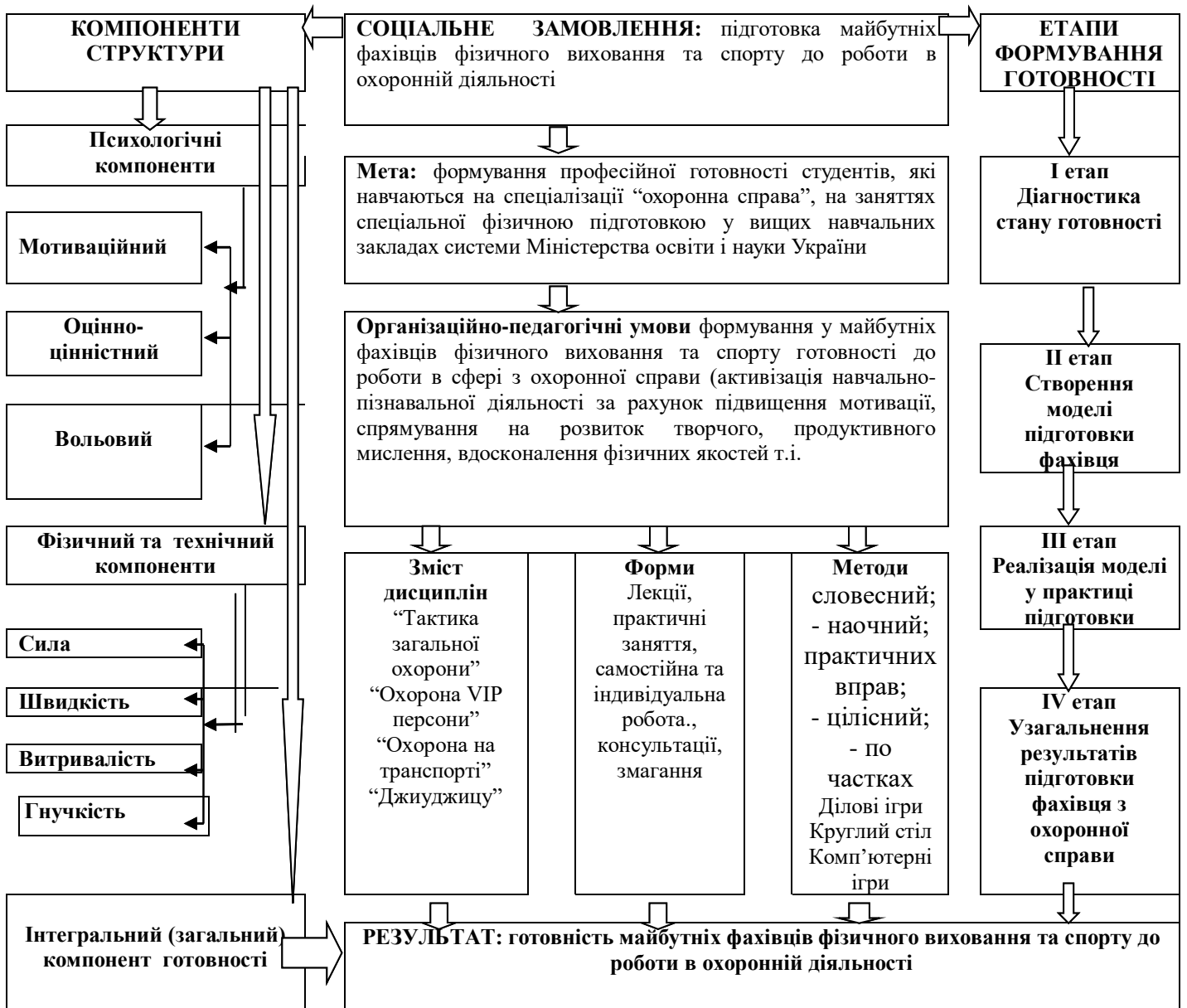

Рис. 2.5. Структурна модель процесу формування професійної готовності майбутніх фахівців з охоронної справи в інтегральній спеціальній фізичній підготовці

Структурна модель формування готовності майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту до роботи в охоронній справі включає соціальне замовлення на підготовку фахівців з охоронної справи, яке реалізується в чотири етапи підготовки фахівців:

- I етап діагностики стану готовності;
- II етап створення моделі підготовки фахівця;
- III етап реалізації моделі у практиці підготовки;

- IV етап узагальнення результатів підготовки фахівця з охоронної справи.

Етапи реалізуються у процесі навчання за допомогою обраних критеріїв підготовленості фахівців з охоронної справи. Психологічний та фізичний критерії створюють інтегральний (загальний) компонент професійної готовності майбутнього фахівця з фізичної культури та спорту до роботи у підрозділах з охоронної справи.

До складу психологічного компоненту професійної готовності нами на базі теоретичного пошуку та анкетування обрані:

- мотиваційний;
- оцінно-ціннісний;
- вольовий.

До складу фізичного компоненту професійної готовності нами обрані тести для виявлення всіх необхідних для роботи охоронця якостей:

- сили; швидкості; витривалості; гнучкості.

Таким чином, створена нами модель формування готовності майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту до роботи в підрозділах охоронної справи (рис.2.4) відображає процес підготовки студента від новачка до фахівця з охоронної справи.

Модель формування готовності майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту до роботи в охоронній діяльності є орієнтиром для розробки навчального плану підготовки бакалавра у галузі знань 01102 Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини, напрям 6.01.0202 Спорт (охоронна діяльність) (рис.2.6, 2.7) та отримання ліцензії на курсове професійне-технічне навчання і підвищення кваліфікації (рис.2.8, 2.9).

НАВЧАЛЬНИЙ ПЛАН

підготовки бакалавра
 форма навчання денна
 галузь знань 0102 Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини
 напрям 5112002 Спорт
 (менеджмент фізичної культури та спорту)
 (охорона діяльності)

Освітньо-кваліфікаційний рівень - бакалавр
 Кваліфікація - бакалавр фізичного виховання і спорту, тренер-викладач з виду спорту, організатор у сфері фізичної культури та спорту
 Кваліфікація - Бакалавр фізичного виховання і спорту, тренер-викладач з виду спорту, фахівець охоронних структур
 Термін навчання: 4 роки
 на базі повної загальної середньої освіти

2009-2010 н.р.

I. Графік навчального процесу

Курс	Вересень	Жовтень	Листопад	Грудень	Січень	Лютий	Березень	Квітень	Травень	Червень	Липень	Серпень
I	1 3 15 22 29	6 13 20 27	3 10 17 24	1 3 15 22 29	5 12 19 26	2 9 16 23	2 9 16 23 30	6 13 20 27	4 11 18 25	1 3 15 22 29	3 10 17 24	31 7 14 21 28
II	7 14 21 28	5 12 19 26	2 9 16 23 30	7 14 21 28	4 11 18 25	1 8 15 22 29	5 12 19 26	3 10 17 24	31 7 14 21 28	5 12 19 26	2 9 16 23 30	7 14 21 28
III				К К	К К	К П П	К П П				К К К	К К К
IV			В В В В В В	К К	К К	К Н Н Н Н Н					Д Д	К К К

- Позначення:
- Теоретичне навчання
 - Державна атестація
 - Організаційно-виховна практика
 - Навчальна практика
 - Виробнича практика
 - Канікули

II. Бюджет часу (в тижнях)

Теоретичне навчання	Навчальна і виробнича практика	Державна атестація	Канікули	Всього	Курс
40	12	52	I		
38	5	9	52	II	
34	8	12	52	III	
32	6	2	12	52	IV
144	17	2	45	208	Всього

III. План теоретичних занять

Назва дисципліни	Назва кафедри	Розподіл по семестрах					Кількість годин							Розподіл по курсах і семестрах												
		екзамени	зачіпи	курсові роботи	кредити	всього	самостійна робота	аудиторні	лекції	лабораторні	семінарські практичні	індивідуальна на робота	1 курс			2 курс		3 курс		4 курс						
													кількість навчальних тижнів							SEMESTR		SEMESTR		SEMESTR		
													1	2	3	4	5	6	7	1	2	1	2	1	2	
													20	20	20	18	20	14	14							
													годин на тиждень													
1. Цикл гуманітарної та соціально-економічної підготовки					39	1404	642	762	206	122	194	240														
1.1. Нормативна частина циклу					39	1404	642	762	206	122	194	240														
1 Історія України	КІ	1			3	108	48	60	22		20	18	3													
2 Ділова українська мова	КУМ	1			2	72	32	40	14		14	12	2													
3 Філософія					10	360	160	200	72		68	60		6	4											
а) основи філософії	ФА	3			4	144	64	80	28		28	24		4												
б) релігійознавство	КК				2	72	32	40	14		14	12		2												
в) етика та професійна етика	КК	5			2	72	32	40	14		14	12		2												
г) логіка	ФА	5			1	36	16	20	8		6	6		1												
д) риторика	ФА	5			1	36	16	20	8		6	6		1												
4 Основи економічної теорії	ЕТ	5			4	144	64	80	28		28	24		4												
5 Політологія	СПД	5			3	108	48	60	22		20	18		3												
6 Соціологія	ТМС	8			3	108	54	54	18		18	18														
7 Правознавство	ПЗ	6			3	108	52	56	20		18	18														
8 Іноземна мова	ІМФ	4			9	324	148	176			122	54	2	3	2	2	4									
9 Культурологія	КК	8			2	72	36	36	10		8	18														
2. Цикл природничо-наукової підготовки					35,5	1278	595	683	242	110	144	187														
2.1. Нормативна частина циклу					35,5	1278	595	683	242	110	144	187														
10 Інформатика та комп'ютерна техніка	ІКТ ЕЗН	4			3	108	54	54	16		20	18		3												
11 Безпека життєдіяльності					6	216	96	120	46		40	34	1,5	4,5												
а) безпека життєдіяльності ГГО	МВОЖ	1			1,5	54	24	30	12		10	8	1,5													
б) основи охорони праці	ЗТД	2			1	36	16	20	8		6	6	1													
в) основи екології	КЕ	2			1,5	54	24	30	12		10	8	1,5													
г) валологія	ФР	2			2	72	32	40	14		14	12														
12 Морфол. та метаболічні основи фіз. вих. і спорту					10	360	164	196	70		84	12	4,2	3,5	2,5	2	2									
а) анатомія людини і спортивна морфологія	БОФВСД	2			4,5	162	72	90	32		32	26	2	2,5												
б) біохімія та біохімічні основи фізичного виховання	БОФВСД	4			1,5	54	24	30	12		14	4	1,5													
в) фізіологія людини	БОФВСД	4			4	144	68	78	26		38	12		2	2											
13 Медико-біологічні основи фіз. виховання і спорту					11	396	182	214	76		72	66	3	5	3											
а) спортивна медицина	БОФВСД	1			3	108	48	60	22		20	18	3													
б) фізіологія фізичного виховання і спорту	БОФВСД	4			3	108	54	54	18		18	18		3												
в) біомеханіка	БОФВСД	2			2	72	32	40	14		14	12		2												
г) загальна гігієна та гігієна фізичних вправ	БОФВСД	2			3	108	48	60	22		20	18		3												
14 Адаптація та функціональні резерви спортсменів	БОФВСД	4			2	72	36	36	12		18	6		2												
15 Мед.-біол. контр. у фіз. вих. з основ. мат. статист.					2,5	90	45	45	16		6	8	15													
а) медико-біологічний контроль у фізич. вих. і спорті	БОФВСД	8			1	36	18	18	6		6	6														
б) математична статистика	ТМФВС	8			1,5	54	27	27	10		8	9														
16 Спортивні споруди і обладнання	ТМФВС	8			1	36	18	18	6		6	6														
3. Цикл професійно-орієнтованої підготовки																										
3.1. менеджмент фізичної культури та спорту					134	4824	2157	2667	612	922	444	689														
3.2. менеджмент фізичної культури та спорту (спеціалізація: охоронна діяльність)					134	4824	2139	2685	590	982	412	701														
Нормативна частина циклу					109	3924	1703	2221	454	922	288	557														
Цикл професійно-педагогічної підготовки					42,5	1530	732	798	270	22	256	250														
17 Психологія					9	324	152	172	60		58	54	4	2												
а) загальна психологія	КП	4			6	216	100	116	40		40	36	4	2												
б) психологія спорту	КП	7			3	108	52	58	20		18	18														
18 Педагогіка	ПП	3			6	216	96	120	42		42	36	3	3												

Рис.2.6. Навчальний план підготовки бакалавра (с.1)

Серія АВ	ЛІЦЕНЗІЯ	№ 328874
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ		
Вид господарської діяльності:	надання освітніх послуг навчальними закладами, пов'язаних з одержанням професійної освіти на рівні кваліфікаційних вимог до курсового професійно-технічного навчання, підвищення кваліфікації (спеціальності (професії) та ліцензовані обсяги прийому вказані у додатку)	
Найменування юридичної особи:	Управління державної охорони України	
Ідентифікаційний код юридичної особи:	00037478	
Місце знаходження юридичної особи:	01024 м. Київ, Богомольця, 8	
Рішення про видачу ліцензії:	ДАК від 26.06.2007 р., протокол № 67 (наказ МОН України від 09.07.2007 р. №1873-Л)	
Строк дії ліцензії	26.06.2007 р. - 26.06.2010 р.	
Дата видачі ліцензії	19.07.2007 р.	
Міністр	С.М.Ніколаєнко	
		

Рис.2.8. Ліцензія на професійну підготовку охоронника та охоронця (1с)

ДОДАТОК ДО ЛІЦЕНЗІЇ

Серія АВ № 328874

Управління державної охорони України

Місцезнаходження 01024 м. Київ, Богомольця, 8
юридичної особи:

№ п/п	Код за Державним класифікатором України	Назва професії	Види підготовки	Ліцензований обсяг
1	2	3	4	5
1.	5169	Охоронник	Курсове професійно-технічне навчання, підвищення кваліфікації	95
2.	5169	Охоронець	Курсове професійно-технічне навчання, підвищення кваліфікації	50

Відповідно до рішення ДАК від 26 червня 2007 р., протокол №67 (наказ Міністерства освіти і науки України від 09.07.2007 р. №1873-Л)

[Handwritten signature]

С.М.Ніколаєнко

19.07.2007 р.

Рис.2.9. Ліцензія на професійну підготовку охоронника та охоронця (2с)

2.3. Фізична підготовка як компонент професійної готовності фахівців з охоронної справи

Психологи, які працюють у навчальних закладах МОНМС України для досягнення психологічного ефекту вважають за необхідне:

- професійно спрямувати навчально-тренувальний процес на досягнення належного рівня готовності до вирішення практичних завдань службової діяльності органів охоронних справ;

- здійснювати диференційований підхід до регламентації бойової підготовки в навчальних закладах МОНМС України у залежності від контингенту, цільових настанов і термінів навчання на спеціальностях “охоронна справа”;

- у міру вдосконалення фізичної підготовленості студентів створювати для них дедалі більш складні умови виконання вправ;

- заняття і тренування проводити за будь-яких погодних умов;

- виконувати вправи з будь-яким навантаженням;

- давати можливість студентам тренуватися самостійно;

- на заняттях з фізичної підготовки використовувати смуги перешкод, що слугують для відпрацювання технічних дій на тлі фізичної втоми;

- використовувати на заняттях яскраве світло або затемнення, що сприяє формуванню психологічної усталеності студентів до дій в екстремальних ситуаціях.

Так, Ю.Ф. Подлипняк (1985) рекомендує при організації занять по боротьбі самбо головну увагу приділяти створенню умов, що імітують різні варіанти бойової обстановки, за яких слухачі мали б можливість реалізувати раніше набуті рухові якості, уміння і навички.

С.В. Непомнящий (1989) вважає, що на заняттях по бойовому розділу самбо, джиуджитсу, айкідо, подоланню перешкод, гімнастиці в навчальних закладах є великі можливості для вирішення психологічних завдань, і рекомендує при доборі засобів, вправ і дій постійно оновлювати їх новими

елементами, а умови їх виконання ускладнювати.

Автор [28] вказує, що набуті навички в спортивному залі треба закріплювати в умовах наближених до реальних: прийоми самбо, джиуджитсу, айкідо відпрацьовувати на місцевості зі зброєю, у захисних жилетах, касках, протигазах; робити переходи та марші на лижах і без них, по пересіченій місцевості, учитися долати водяні перешкоди в обмундируванні, із зброєю і спорядженням, із використанням табельних і підручних засобів.

На думку фахівців [46] найбільше значення для розвитку вольових якостей мають види спорту, що характеризуються: безперервністю і швидкістю зміни умов; наявністю перешкод, різних за характером і ступенем елементів реальної й умовної небезпеки; безпосереднім характером спортивної боротьби; передбаченими правилами заохоченнями за сміливі, рішучі й активні дії; підвищеними вимогами до прояву вольових якостей, зростанням спортивної майстерності.

Факторна структура видів фізичної підготовленості співробітників державних силових структур. У зв'язку з тим, що в процесі професійної діяльності співробітників органів внутрішніх справ нерідко доводиться діяти в критичних ситуаціях, а як показали результати дослідження практичних співробітників міліції, навіть не настільки істотні психоемоційні навантаження (тест по таблиці Шульте) викликають досить серйозні зміни в діяльності серця, при проведенні факторного аналізу була звернена особлива увага на силу факторних навантажень, що визначають той або інший вид підготовленості.

Проведений в роботі автора [147] факторний аналіз дозволяє відзначити, що спільна дисперсія в першому варіанті вибірок склала 91,14%. При цьому факторні навантаження, що визначають значення даної спільної дисперсії вибірки дорівнювали 82,77% і 8,37% (рис.2.10).

Величину першого чинника (82,77%) в даному варіанті вибірок переважно визначили показники психомоторних можливостей курсантів (швидкість рухової реакції - 0,976; помилка відтворення 5 секундного

відрізок часу - 0,976; помилка відтворення половини максимального стрибка в довжину з місця - 0,975; помилка відтворення половини максимальної сили кисті 0,957; точність виконання психологічного тесту - 0,956; орієнтування в просторі - 0,956).

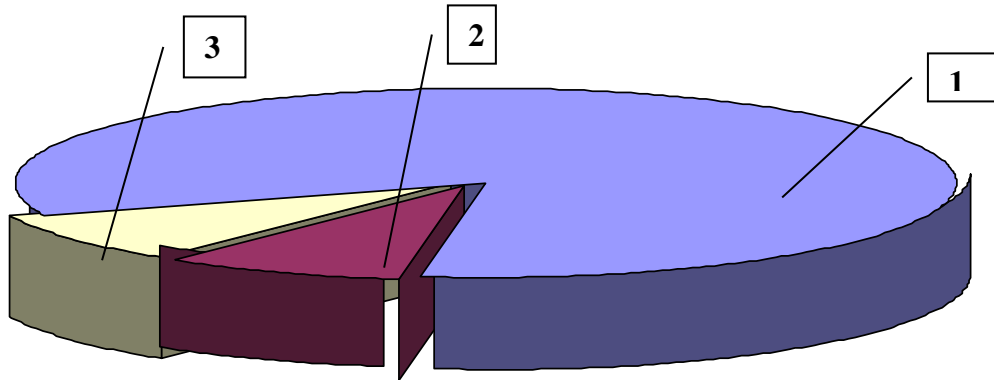

Рис. 2.10. Структура факторного навантаження рухово-координаційній підготовленості курсантів, що займаються спортом [147], де: 1 фактор - показники психомоторних можливостей; 2 фактор - показники індексу фізичного стану; 3 фактор - невраховані чинники

Складовими другого чинника (8,37%) стали показники індексу фізичного стану (0,965) і прогнозована потужність роботи (0,456); Сила неврахованих чинників в цьому показнику індексу фізичного стану склала 8,86%.

У другому варіанті поєднання вибірок досліджуваних показників величина їх спільної дисперсії дорівнювала 86,34% (мал.2.11). Основною складовою цього показника з силою факторного навантаження в 76,17% стали дані кардіореспіраторної системи: ЖІ - 0,973; середньотестовий пульс – 0,973; різниця ЧСС між середньотестовим і початковим показником – 0,973; тиск систоли - 0,959; тиск діастоли - 0,959; початкова ЧСС - 0,833. Окрім вказаних показників на силу першого чинника вплинули функціональні можливості нервової системи: психологічний тест - 0,954; точність

виконання психологічного тесту - 0,950 і індекс фізичного стану організму випробовуваних - 0,974 (рис. 2.11).

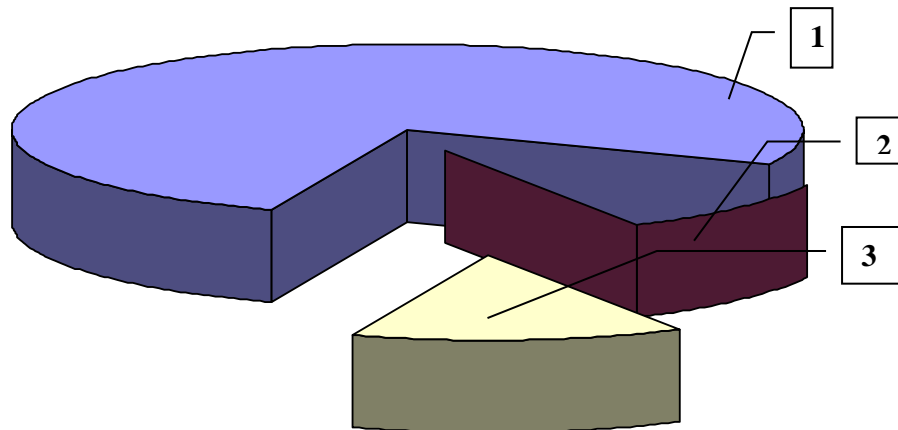

Рис. 2.11. Структура факторного навантаження функціональної підготовленості курсантів-спортсменів [147], де: 1 фактор - показники кардіореспіраторної системи та інші; 2 фактор - результати човникового бігу і потужності роботи; 3 фактор - невраховані чинники

Величину другого чинника в даному варіанті вибірок, рівною 10,17%, визначили результати човникового бігу - 0,911 і потужності роботи - 0,449. При цьому треба відзначити, що показник величини неврахованих чинників істотно вище в порівнянні з першим варіантом вибірок (1.1 - індекс фізичного стану - 0,974; 1.2 - життєвий індекс - 0,973; 1.3 - середньотестовий пульс - 0,973; 1.4 - Д ЧСС - 0,973; 1.5 - психологічний тест - 0,961; 1.6 - тиск систоли - 0,959; 1.7 - спеціальний тест - 0,954; 1.8 - точність виконання психологічного тесту - 0,950; 1.9 - початкова ЧСС - 0,833; 1.10 - прудкість рухової реакції - 0,746; 2.1 - човниковий біг 4x9 м - 0,911; 2.2 - W (потужність) - 0,449).

У наступному, третьому варіанті досліджуваних вибірок показник спільної дисперсії мав найбільше значення і склав 96,56% (рис. 2.4). При цьому величина неврахованих чинників була найменшою і дорівнювала 3,44%. У даному варіанті поєднання вибірок силу їх спільної дисперсії визначили показники фізичних можливостей курсантів-спортсменів: 1.1 - прудкість рухової реакції - 0,998; 1.2 - результат човникового бігу - 0,996; 1.4

- результат бігу на 100 м - 0,996; 1.5 - результат бігу на 3000 м - 0,996; 1.6 - результат спеціального тесту - 0,996; 1.7 - результат підйому тулуба з положення лежачи в положення сидячи - 0,983; 1.8 - результат стрибка в довжину - 0,982 (рис 2.12).

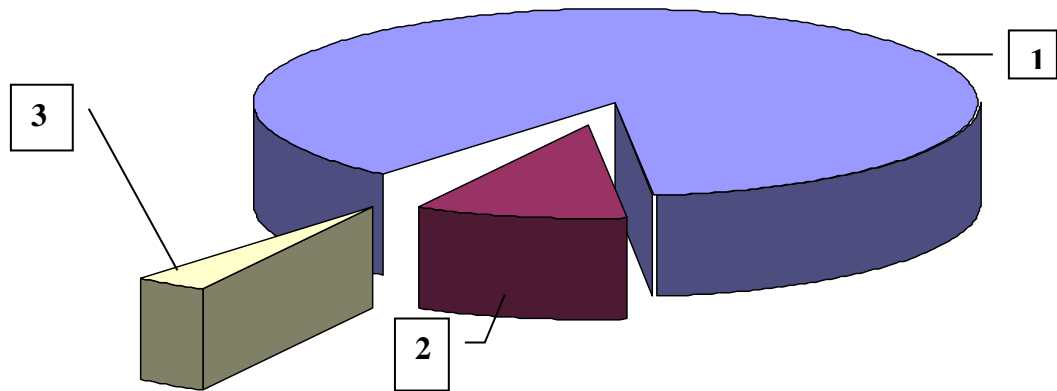

Рис. 2.12. Структура факторного навантаження фізичної підготовленості курсантів [147], де: 1 фактор - показники фізичних можливостей курсантів-спортсменів та ІФС; 2 фактор - показниками середньо-тестового пульсу і потужності роботи; 3 фактор - невраховані чинники

Окрім вказаних показників на величину першого чинника певний вплив зробили показники ІФС; психологічного тесту, точності виконання психологічного тесту. Сила другого чинника (9,32%) в даному варіанті поєднання вибірок визначена показниками середньо-тестового пульсу - 0,931 і потужності роботи - 0,401 (1.1 - прудкість рухової реакції - 0,998; 1.2 - човниковий біг - 0,996; 1.3 - ІФС - 0,996; 1.4 - біг на 100 м - 0,996; 1.5 - біг на 300 м - 0,996; 1.6 - спеціальний тест - 0,996; 1.7 - підйом тулуба - 0,983; 1.8 - стрибок в довжину з місця - 0,982; 1.9 -Д ЧСС - 0,982; 1.10 - психологічний тест - 0,976; 1.11 - точність - 0,778; 2.1 - середньотестовий ЧСС/С - 0,931; 2.2 - W (потужність) - 0,401).

Таким чином, результати факторного аналізу дозволяють визначити, що величина спільної дисперсії вибірок багато в чому залежить від виду підготовленості. Так, показники фізичної підготовленості найбільшою мірою

вплинули на спільну дисперсію вибірок. Порівняльний аналіз ступеня впливу психомоторних, функціональних і фізичних можливостей курсантів свідчить про те, що показники фізичної підготовленості забезпечили величину спільної дисперсії вибірок істотно вищу, ніж дані психомоторних і функціональних можливостей, відповідно на 5,9% і 11,8. Особлива значущість фізичної підготовленості виявляється при порівнянні величин неврахованих чинників, що впливають на той або інший вид підготовленості курсантів. Порівняльна оцінка даного показника дозволяє відзначити, що при високому рівні фізичної підготовленості величина неврахованих чинників в порівнянні з результатами психомоторних можливостей знизилася в 2,57 разів, а за даними функціональної підготовленості - в 3,97 разів.

Виходячи з вищесказаного можна зробити висновок, що високий рівень загальнофізичної, рухово-координаційної підготовленості є базовою для спеціальної фізичної підготовленості.

Формування контрольної і експериментальної груп та визначення напрямків експериментального дослідження. Дослідна експериментальна робота з формування професійної готовності фахівців охоронних структур проводилася з 2007 по 2010 рік. Загалом масив досліджуваних склав 56 студентів. Для перевірки однорідності розподілу груп було проведено тестування по 5 тестам з фізичних вправ. Результати тестування надані у таблиці 2.8.

Таблиця 2.8

Результати тестування фізичних якостей в формувальному експерименті: КГ (Контрольна група, n=28), ЕГ (Експериментальна група, n=28)

П.І.	П.І.	10 кидків "Задня підніжка", с		Човниковій біг 4x9 м, с		Стрибок з місця в довжину, см		10 вистрибувань на лавку заввишки 0,7 м, с		Підтягування, раз	
		КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
Б-в	К-ж	16,4	15	11,3	11,3	2,86	2,61	13	14	5	8
Ф-р	П-в	16,1	16,8	12,4	11,1	2,4	2,84	14	14,3	7	6

Продовження таблиці 2.8

Г-в	А-в	17,2	16	12,5	11,7	2,74	2,71	14,5	14,3	6	5
Ш-в	Є-х	17,1	15,2	12,2	11,3	2,34	2,81	14,8	14,5	7	4
С-в	Ю-к	19,1	15,4	14,6	11,9	2,09	2,9	14,9	14,2	5	8
К-в	С-ч	16,1	15,6	11,3	11,5	2,65	2,83	14,3	14,5	8	9
Ц-к	Ч-в	15,9	16	10,7	11,8	2,78	2,72	14,3	14,2	9	6
С-в	Р-п	16,8	15,7	12	11,8	2,53	2,74	14,1	14,1	6	5
М-ш	М-н	16	15,4	11,7	11,4	2,55	2,35	14,2	14,3	7	7
К-ж	Ч-н	15,2	15,7	10,5	12,1	2,91	2,59	14,5	14,2	8	6
П-в	Б-й	15,4	15,9	10,3	11,3	2,96	2,86	14,3	14,1	4	8
А-в	М-ш	15,6	15,6	10,1	12,4	2,84	2,4	14,3	14,6	6	6
Є-х	С-в	16	18,3	11	12,5	2,71	2,74	14,5	14,1	5	7
Ю-к	Ц-к	15,7	16,5	10,3	12,2	2,81	2,34	14,2	14,5	4	6
С-ч	К-а	15,4	16,4	10,9	14,6	2,9	2,09	14,5	14,8	8	7
Ч-в	Н-о	15,7	16,1	10,4	11,3	2,83	2,65	14,2	14,9	9	5
Р-п	Г-о	15,9	17,2	10,8	11,7	2,72	2,78	14,1	14,3	6	8
М-н	С-й	15,6	17,1	10,8	12,7	2,74	2,53	14,3	14,3	5	9
Ч-н	Р-н	18,3	19,1	11,4	11,7	2,35	2,55	14,2	14,1	7	6
Б-ій	Б-в	16,5	16,1	12,1	11,6	2,59	2,91	14,1	15	6	7
П-н	Р-е	16,8	15,7	14,6	11,9	2,86	2,96	14,9	14,2	5	6
В-н	М-к	16,0	15,4	11,3	11,5	2,4	2,84	14,3	14,5	8	8
В-к	В-к	15,2	15,7	10,7	11,8	2,74	2,71	14,3	14,2	9	9
Б-в	У-в	15,4	15,9	12	11,8	2,34	2,81	14,1	14,1	6	6
М-в	Е-в	15,6	15,6	11,7	11,4	2,09	2,9	14,2	14,3	7	5
В-а	В-к	16	18,3	10,5	12,1	2,65	2,83	14,5	14,2	8	7
А-в	Л-о	16,4	15,9	10,3	11,3	2,91	2,59	14	14,3	6	6
Е-в	М-о	16,1	16,8	12,4	11,1	2,96	2,86	14,5	14,3	5	9
Сер.зн	\bar{X}	16,2	16,3	11,5	11,8	2,65	2,62	14,3	14,3	6,54	6,6
Пох-а	m	0,2	0,22	0,26	0,15	0,05	0,004	0,08	0,06	0,34	0,31
Ст.від	σ	0,89	0,99	1,15	0,68	0,25	0,20	0,35	0,25	1,48	1,4
К обс.	n	20	20	20	20	20	20	20	20	20	20
Кр Ст	t	0,35		1		0,6		0,2		0,13	
Імов.	P	$\geq 0,001$		$\geq 0,01$		$\geq 0,001$		$\geq 0,001$		$\geq 0,05$	

У формуальному експерименті брали участь 28 студентів. Експеримент проводився на заняттях зі спеціальної фізичної підготовки спеціалізації “охоронна справа” Інституту фізичного виховання та спорту Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова.

Аналіз результатів статистичної обробки даних тестування показав, що статистично достовірної різниці між експериментальної та контрольної групи не виявлено.

На підставі результатів дослідження рівня професійної готовності до початку формуючого експерименту та враховуючи розподіл студентів за академічними групами нами були сформовані експериментальна та контрольна групи, які не відрізнялися за віковим складом та рівнем професійної готовності студентів. Основними принципами, яких ми дотримувалися:

1. Максимальне збереження складу академічних груп.
2. Належність до контрольної та експериментальних груп студентів з однаковими варіантами оцінок розвитку компонентів професійної готовності та загальним рівнем професійної готовності.

В цілому контрольну групу склали 28 студентів, які займалися за традиційною методикою викладання спеціальної фізичної підготовки. Експериментальну групу склали 28 студентів, які займалися у 2-ох академічних групах.

Для вибору методик проведення занять зі спеціальної фізичної підготовки, що забезпечувало досягнення мету дослідження, нами на підставі оцінок компонентів професійної готовності були визначені основні варіанти співвідношення у експериментальній групі. Враховуючи їх ми встановили, що найчастіше у 29% випадків зустрічався варіант, коли помірний розвиток мотиваційного, емоційно-вольового та фізичного компонентів професійної готовності співвідносився з низьким рівнем оцінно-ціннісного компоненту.

У 24,6% випадків - всі компоненти знаходились на посередньому рівні розвитку, коли їх оцінки коливались в діапазоні 2-3 балів, 11% випадків були зареєстровані низькі рівні розвитку мотиваційного емоційно-вольового компонентів на рівні з помірним розвитком інших компонентів. В 10,3% випадків співвідношення оцінок розвитку компонентів свідчило про низький рівень розвитку мотиваційного і емоційно-вольового компонентів, що співвідносився з високим рівнем розвитку фізичного компоненту.

У 8% випадків зустрічався низький рівень емоційного компоненту, який співвідносився з помірним розвитком інших компонентів. Загалом в групі, як згадувалося раніше, найчастіше відзначався недостатній рівень розвитку оцінно-ціннісного та емоційно-вольового компоненту, у 32% та 29% випадків, відповідно, трохи менше, у 21 % випадків відзначалась мотивація студентів до охоронної діяльності. Слід зазначити, що у всіх цих випадках спостерігалось поєднання недостатнього розвитку інших психологічних компонентів, що безумовно негативно впливало на загальний рівень професійної готовності студентів.

Такий розподіл рівнів розвитку компонентів свідчить про значний вплив мотиваційного компоненту на розвиток та формування загального рівня професійної готовності, що в цілому підтверджує дані отримані іншими дослідниками.

Визначені варіанти співвідношення рівнів розвитку компонентів професійної готовності дозволили нам сформулювати основні завдання та визначити напрямки методичного забезпечення на заняттях спеціальною фізичною підготовкою, що було головним у формуючому експерименті.

Таким чином, нами були обґрунтовані такі варіанти напрямків методичного забезпечення на заняттях зі спеціальної фізичної підготовки у формуючому експерименті:

- 1) рівномірний розвиток всіх компонентів професійної готовності;
- 2) рівномірний розвиток всіх компонентів з акцентом на формування оцінно-ціннісного компоненту;
- 3) рівномірний розвиток всіх компонентів з акцентом на формування емоційно-вольового компоненту;
- 4) рівномірний розвиток всіх компонентів з акцентом на формування мотиваційного та емоційно-вольового компонентів;
- 5) переважний розвиток емоційно-вольового та фізичного компонентів професійної готовності.

Для діагностики професійної готовності майбутніх фахівців з охоронної справи були визначені компоненти, які в цілому забезпечують формування окремого індивіда.

Нами на підставі огляду літератури [44],[64],[77], та власних спостережень були виділені головні компоненти, що визначають професійну готовність. А саме: мотиваційний, емоційно-вольовий, оцінно-ціннісний та фізичний. Рівень сформованості кожного з цих компонентів досліджувався за допомогою традиційних методів.

Основні методи, що використовувались при цьому, - метод спостереження (просте та комплексне), опитування, бесіда, експертні оцінки, аналіз документації. Для визначення рівня сформованості окремих компонентів професійної готовності були використані бланкові методики, програмні засоби психофізіологічного тестування (тест "САН"), стандартизовані та модифіковані опитувальники [118]. Крім того нами використаний модифікований варіант анкети, розробленої [62] на підставі трьох факторів опитувальника Р. Кетлера та опитувальника НПУ [25]. Дослідження фізичного компоненту професійної готовності проводилось під час занять з фізичної підготовки методами тестування фізичних якостей (спритності - човниковий біг, швидкості - біг на 100 метрів, сили - підтягування, стрибки у довжину, витривалості - біг на 1000 метрів).

Оцінка кожного з компонентів поведилась за визначальними критеріями, кожний з яких оцінювався методом знаходження середнього значення із суми оцінок показників цього критерію.

Середній бал оцінки компонента виводився із сумарної оцінки визначених критеріїв, що і слугувало показником рівня сформованості певного компоненту професійної готовності студентів до охоронної діяльності.

Діагностику проводили експерти - студенти-стажисти і експериментатор, оцінюючи означені в протоколі експерименту критерії компонентів.

2.4. Аналіз результатів педагогічного експерименту по формуванню професійної готовності майбутніх фахівців з охоронної справи

Характеристика критеріїв окремих психологічних компонентів.

Упевненість у собі як фахівця органів охоронних структур. Оскільки це інтегративна якість, то вона досить повно діагностувалася опосередковано, через схожі, близькі якості. Оскільки вона тісно пов'язана з самооцінкою, та саме визначення адекватності або завищеності (заниженості) самооцінки було визначальним у діагностиці цієї ознаки.

Відомо, що головним показником психічного стану є якість діяльності. Для оцінки якості діяльності студента в напруженій ситуації ми рекомендували користуватися картою спостережень. Оцінювання здійснювали викладач, наставник, студенти-стажисти.

Карта спостережень містила три частини. 1-а частина "Зовнішній прояв дискомфорту" вміщувала:

- зміну кольору обличчя;
- руховий неспокій (тремтіння рук, тик, безладні рухи);
- неспокій, тривожність у миміці;
- зміну інтонацій, артикуляції, тембру голосу;
- зміну в динаміці мови.

2-а частина "якість спілкування" включала стилі спілкування:

- а) впевнений;
- б) вимогливий;
- в) терплячий;
- г) тактовний.

До 3-ї частини "дії в напружених ситуаціях" увійшли:

- 1 - дії студента правильні і правомірні;
- 2 - дії чіткі і зрозумілі.

Всі оцінки давалися за чотирибальною шкалою: 4 - висока вираженість показника; 3 - достатня; 2 - слабка; 1 - надзвичайно слабка. По кожному показнику брався середньоарифметичний бал оцінок усіх “суддів”, а потім виводилася середня оцінка діям в екстремальній ситуації.

Зрозуміло, перелічені в 3-й частині види діяльності не вичерпували різноманітності усіх форм і видів службової діяльності співробітника органів охорони. Проте для характеристики ефективності діяльності студента, особливо на початку службової діяльності, перелічених елементів було цілком достатньо.

Якщо за одержаними результатами рейтингу оцінка була не менш як 3,0 бали, то студент демонструє високу пристосованість і легко адаптується в складних ситуаціях. Його впевненість у собі як представникові влади можна вважати високою, оскільки виправдана його діяльністю.

Якщо ж одержані оцінки були розміщені в інтервалі від 2,9 до 2,1 бала, то адаптація студента проходить не зовсім рівно, з ним має проводитися спеціальна робота по подоланню станів надмірної збудженості або пригніченості. Рівень упевненості в собі як представникові влади, можна вважати середнім.

Нарешті, оцінки від 2,0 до 1,0 бала свідчити про повну безпорадність студента, про його невміння володіти собою, про невпевненість у своїх знаннях. Таких респондентів ми відносили до людей з низьким рівнем упевненості в собі як співробітників органів охорони.

Крім того, упевненість у собі як представникові влади діагностувалася шляхом анкетування студентів. Для стажистів анкета пропонувалася після проходження спостереження за випробуваними студентами і включала в себе запитання, які допомагали встановити, чи відчували стажисти задоволення від своєї діяльності, які емоції переважали в них під час стажування, чи володіють вони прийомами саморегуляції, самоконтролю та ін., чи впевнені у собі як фахівців з охоронної справи і ін. Результати анкетування ми співвідносили з даними спостережень за запропонованою картою і робили

висновок про адекватність чи неадекватність самооцінки.

Уміння не показувати емоційної напруженості, страху перед оточуючими громадянами. За допомогою запропонованої карти ми також визначали вміння не показувати емоційної напруженості. Так, 1 -а частина “Зовнішній прояв дискомфорту” давала достатньо матеріалу для оцінки цієї ознаки.

У разі, коли ця напруженість досить висока, зростає роль емоційної саморегуляції, яка допомагає знімати надмірне емоційне навантаження.

Для діагностики та регуляції емоційного стану майбутнього фахівця з охоронної справи, використовувалася шкала емоційного стану (модифікована шкала Вічера). Для кожної з розглянутих якостей у ній були виділені найістотніші показники, які оцінювалися за чотирибальною системою.

- 1 бал - ознака виражена надзвичайно слабо;
- 2 бали - ознака виражена слабо;
- 3 бали - ознака виражена в достатній мірі;
- 4 бали - ознака виражена сильно.

Респондентам необхідно було самим собі виставити оцінки за виділеними ознаками і, таким чином, одержати самооцінку тієї чи іншої якості, яку ми рекомендували обчислити як середній бал розглянутих ознак.

Шкала самооцінки емоційного стану студента включала 6 частин.

Перша частина “Прояв справедливості” містила:

- 1. Похвала і критика обґрунтовані, не робить поспішних висновків.
- 2. Не виявляє особливої прихильності до когось з оточуючих громадян.
- 3. Виявляє повагу до думок і пропозицій оточуючих (співбесідників).
- 4. Виявляє готовність допомогти всім потерпілим за необхідністю та можливістю.

- 5. Не критикує окремих громадян більше, ніж потрібно.

Друга частина “Прояв бадьорості, життєрадісності, доброзичливості до громадян, які не є правопорушниками” включала:

1. Привітний вираз обличчя і голосу.
 2. Не показує погіршення настрою чи нестриманості.
 3. Даремно не проявляє ворожого настрою, не буває роздратованим, не зачіпає оточуючих.
 4. Володіє почуттям гумору, включає в хід бесіди смішні пояснення і фрази, може пожартувати.
 5. Зводить до мінімуму конфліктні ситуації під час службової діяльності, може перевести неприємність в жарт.
 6. Доброзичливість до всіх оточуючих проявляється в голосі, манерах.
 7. Чуйний до індивідуальних труднощів оточуючих, ніколи не уникає відповідей на запитання і надає необхідну допомогу тим, хто її потребує. Зі співчуттям ставиться до невдач, викликаних справжніми труднощами чи якоюсь поважною причиною.
 8. Усі критичні зауваження конструктивні і спрямовані на усунення недоліків.
 9. Проявляє зацікавленість до зауважень оточуючих, навіть якщо вони не стосуються справи.
 10. Заохочує успіхи своїх помічників із числа оточуючих, при кожній нагоді схвалює їх старання.
 11. Не поводить себе зверхньо, не вдає, що “знає все”.
- Третю частину “Самовладання в різних непередбачених ситуаціях” складала показники:
1. Врівноважений, відчуває себе без перенапруження.
 2. Враховує почуття оточуючих.
 3. Не піддає свій авторитет сумніву.
 4. Винахідливий, вміє зберігати ясність свідомості та мислення за будь-яких обставин.
 5. Вміє правильно діяти в різних станах (гніві, горі, радості, пригніченості).
 6. Вміє керувати своїми почуттями у різних станах.

7. Повний контроль своїх вчинків.
 8. Ретельно планує роботу, але вміє адаптуватись при зміні ситуації.

9. Завжди тактовний і стриманий.

Четверту частину “Емпатія” ми розкрили через показники:

1. Викликає у співбесідника бажання відповідати (допомогти).
 2. Вміє викликати інтерес до своїх дій і вчинків, враховуючи почуття оточуючих.

3. Враховує вікові, статеві, професійні особливості оточуючих, здатний розуміти їхні труднощі.

4. Ніколи не нехтує очевидною зацікавленістю оточуючих.

5. Проявляє зацікавленість до старанності оточуючих, співпереживає разом з ними.

6. Шанобливо вислуховує оточуючих, не перебиває відповіді, у разі потреби тактовно спрямовує відповідь у потрібному напрямку.

7. Будує свої стосунки з оточуючими, враховуючи їх внутрішній стан.

П'ята частина ”Товариськість” включала:

1. Демонструє особливий ентузіазм, захопленість.
 2. Легко вступає в контакт з оточуючими і окремими громадянами.
 3. Охоче вступає в контакт з колегами по службі.
 4. Проявляє чуйність та увагу щодо громадян, із зацікавленістю сприймає їхні проблеми.

5. Володіє почуттям міри під час застосування будь-якого прийому психологічного, адміністративного чи педагогічного впливу.

6. Вміє бачити оточуючих (натовп) у цілому та окремих громадян.

7. Відчуває задоволення у спілкуванні з оточуючими.

Шоста частина “Експресивність” містила:

1. Уміє впливати на оточуючих емоційною, грамотною мовою.

2. Висловлює свої думки точно, образно, логічно.

3. Уміє говорити експромтом.

4. Керує своєю мімікою, жестами, уміє оцінити їх вплив на оточуючих.
5. Може перевтілюватися, “відчуває партнера”.
6. Уміє дивитися на світ і на охоронну службу очима оточуючих.
7. Уміє діяти в непередбачених обставинах.
8. Здатний вразити своїми ідеями оточуючих

Наведена шкала давала можливість проводити не тільки самооцінку, а й оцінку емоційного стану студента методом незалежних характеристик. Порівняння одержаних результатів давало змогу говорити про адекватну чи неадекватну самооцінку.

Уміння регулювати свої емоційні стани (володіння своїм голосом, мімікою, жестами). За допомогою карти спостережень та шкали самооцінки емоційного стану студента визначалися також і ці вміння. Так, 1-а частина “Зовнішній прояв дискомфорту” карти спостережень давала достатньо матеріалу для оцінки цієї ознаки, а також друга частина “Прояв бадьорості, життєрадісності, дружелюбності до громадян, які не є правопорушниками” та шоста частина “Експресивність” шкали самооцінки емоційного стану.

Наявність вольових якостей. Діагностику вольових якостей та їх властивостей ми проводили, застосувавши та переробивши методику, запропоновану у збірнику “Учителю, володій собою!” Цей збірник розглядає питання, пов'язані з формуванням і розвитком професійної готовності, зокрема, з психологічною готовністю до професійної діяльності вчителя.

Провідними вольовими якостями тут вважаються: цілеспрямованість, рішучість, сміливість, стриманість, самовладання, наполегливість, завзятість, самостійність та ініціативність. Кожна з вище перелічених якостей характеризується певними властивостями, кожна з властивостей оцінюється за методом полярних шкал від 3,0 до 0. Загальна оцінка волі, як властивості особистості, здійснювалася на основі кожної якості волі як середнє арифметичне вольових якостей.

Наведемо приклад розгляду однієї з вольових якостей в єдності з її протилежністю:

- цілеспрямованість;
- уміння чітко конкретизувати мету на відповідні завдання;
- уміння бачити головне в своїй роботі;
- уміння йти до мети, незважаючи на перешкоди;
- уміння не відволікатися на побічні проблеми.

Усі вище означені якості використовувались як при самооцінці студентів, так і для оцінки, яку давали студентам викладачі, інші студенти, наставники.

Крім того, при веденні щоденника стажування студентам пропонувалося проводити аналіз ускладнень в їх вольових зусиллях.

Швидкість реакції на поведінку оточуючих та окремих правопорушників. За допомогою карти спостережень ми також визначали швидкість реакції на поведінку оточуючих та окремих правопорушників. Так, 3-а частина "Дії в напружених ситуаціях" карти спостережень давала достатньо матеріалу для оцінки цієї ознаки. Дана ознака визначалася також під час занять, наприклад, при застосуванні прийомів рукопашного бою на обмеженому просторі. Оцінка "4" виставлялася при умові правильного виконання нормативу за 4 секунди, оцінка "3" виставлялася при виконанні нормативу за 5 секунд, оцінка "2" виставлялася при виконанні нормативу за 6 секунд, оцінка "1" виставлялася при виконанні нормативу за 7 секунд.

Професійна спрямованість особистості. Оскільки під професійною спрямованістю співробітника органів охорони розуміють інтерес до професії охоронця і схильність займатися нею, то насамперед ми діагностували наявність інтересу до охоронної діяльності. Для цього ми використали (відповідно переробивши для діяльності органів охорони) методику діагностики придатності молоді до педагогічної діяльності, розроблену Дьяченко М.І., Кандибович Л.А., Пономаренко В.А. [63].

Правові знання фахівців охоронних установ. При виставленні балів за ознакою "Правові знання фахівців охоронних установ" ми звертаємо увагу на те, що запропонована шкала відрізняється від

звичайної 5-ти бальної системи оцінок, яку використовують у ВНЗ. Найвищий бал – 4, три (3) бали виставляється за добрі знання і вміння, 2 бали - оцінка середніх знань та вмінь, 1 бал - оцінка низьких знань і вмінь.

Уміння регулювати проявом правильного рішення у ситуації яка змінюється в не передбачуваній ситуації було діагностовано під час ситуаційно-рольових із моделюванням досить складних екстремальних ситуацій. Оцінки прийнятою чотирибальною шкалою давали інші студенти.

Дослідження психологічних компонентів професійної готовності. На наступному етапі дослідження для індивідуалізації підходу була застосована методика поєднаної оцінки, яка враховувала рівень розвитку окремих компонентів, що надало можливість виділити групи студентів з переважним розвитком тих чи інших компонентів професійної готовності.

Було встановлено, що у дослідній групі студентів незадовільний рівень розвитку мотиваційного компоненту, який за даними багатьох дослідників має головне значення у формуванні професійної готовності, відзначався у 20,7 % студентів, посередній розвиток цього компоненту був зареєстрований у 63,54 % студентів, добрий - у 13,5% та відмінний - у 3,2% студентів. Незадовільний рівень розвитку оцінно-ціннісного компоненту спостерігався у 32,5 % студентів, задовільний - у 36,5 %, добрий - у 28,6 % та відмінний - у 2,4 %.

Незадовільний рівень розвитку емоційно-вольового компоненту відзначався у 29,4 % студентів, посередній - у 50 %, добрий - у 19 %, відмінний лише 1,6 %. У всіх інших випадках їх розвиток значно варіювався. Наприклад, відмінний розвиток мотиваційного компоненту відзначався нарівні з задовільним розвитком емоційно-вольового компоненту та незадовільним розвитком оцінно-ціннісного компоненту, або відмінний розвиток емоційно-вольового компоненту нарівні з задовільним розвитком мотиваційного та незадовільним розвитком оцінно-ціннісного компонентів. Особливо необхідно підкреслити, що у жодному з випадків нами не були зареєстровані відмінні та незадовільні оцінки розвитку всіх

компонентів.

За загальною оцінкою професійної готовності більшість студентів знаходились на задовільному рівні професійної готовності, коли його загальна оцінка коливалась в межах 2-ох балів (94%), у інших 6% ця оцінка була в межах 3-ох балів. Однак за розподілом оцінок зустрічались різноманітні варіанти поєднання. Найчастіше у 29 % випадках зустрічався варіант з низьким рівнем розвитку оцінно-ціннісного компоненту та задовільним або добрим рівнем розвитку інших компонентів, у 20 % випадків зустрічався варіант з низьким рівнем мотиваційного компоненту, причому у всіх випадках він сполучався з низьким рівнем емоційно-вольового компоненту та у 9 % випадків такий рівень розвитку психологічних компонентів сполучався з високим рівнем розвитку фізичного компоненту професійної готовності, у 8 % випадків низький рівень емоційно-вольового компоненту сполучався з задовільним та добрим розвитком інших компонентів. У двох випадках зустрічався варіант, коли у студентів відмінні оцінки розвитку мотиваційного та оцінно-ціннісного компонентів сполучалися з задовільними та добрими оцінками інших компонентів. Слід відзначити, що у жодному з випадків відмінні оцінки розвитку фізичного компоненту не сполучалися з відмінними оцінками інших компонентів професійної готовності.

В цілому по групах були визначені декілька варіантів розподілу оцінок окремих компонентів, що дозволило сформулювати головні напрямки методичного забезпечення у формувальному експерименті на заняттях спеціальною фізичною підготовкою.

За означеними вище напрямками методичного забезпечення занять спеціальної фізичної підготовки нами були опрацьовані індивідуальні плани, що передбачали цілеспрямований розвиток недостатньо розвинутих компонентів професійної готовності.

Загальна схема методики формування професійної готовності на заняттях спеціальною фізичною підготовкою передбачала 2 етапи, перший з

яких (загально підготовчий) вирішував, в першу чергу, завдання розвитку та удосконалення таких недостатньо розвинутих фізичних якостей як загальна витривалість, сила та спритність.

На другому (спеціально підготовчому) етапі в заняттях спеціальною фізичною підготовкою акцент робився на формування у студентів засобами та методами фізичного виховання недостатньо розвинутих компонентів професійної готовності з урахуванням початкового рівня розвитку. Заняття за вказаною схемою склали визначальний напрям формувального експерименту. Контрольна група студентів займалась програмною методикою занять зі спеціальної фізичної підготовки.

Наприкінці формувального експерименту нами було проведене тестування рівня розвитку компонентів професійної готовності, що надало можливість оцінити вплив застосованої нами методики на їх формування.

Нами було встановлено, що у контрольній та експериментальній групах відзначались суттєві відмінності у мотиваційному компоненті професійної готовності (рис.2.13).

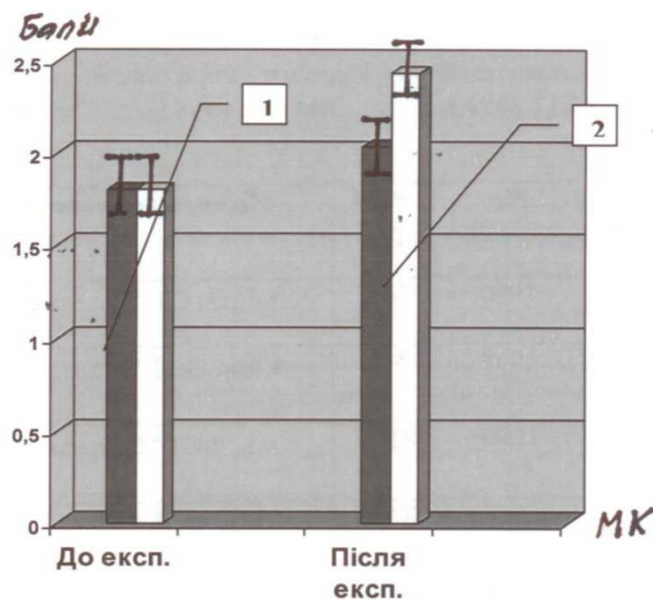

Рис. 2.13. Покращення мотиваційного компоненту професійної готовності у контрольній та експериментальній груп після закінчення формувального експерименту, де: 1 – контрольна група; 2 - експериментальна група

Незадовільний рівень мотиваційного компоненту професійної

готовності, який спостерігався у констатуючому експерименті у 20,7 % студентів після завершення формуючого експерименту в контрольній групі вірогідно не змінився та відзначався на рівні 23,1 %, в експериментальній групі вірогідно знизився до рівня 4%. Слід зазначити, що відмінний рівень розвитку у контрольній групі по завершенні взагалі відрізнявся, у експериментальній він склав 6 %. Рівень розвитку оцінно-ціннісного компоненту у контрольній та експериментальній групах вірогідно покращився (рис.2.14).

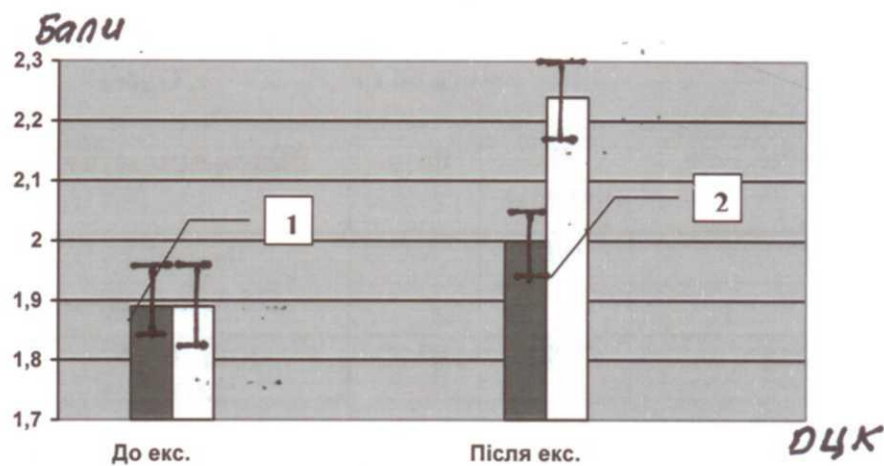

Рис. 2.14. Покращення оцінно-ціннісного компоненту професійної готовності у контрольної та експериментальної груп після закінчення формувального експерименту, де: 1 - контрольна група; 2 - експериментальна група

У контрольній групі наприкінці експерименту незадовільні оцінки відзначались у 19,2 % у студентів експериментальній - 7%. Як і за попередньо розглянутим компонентом у контрольній групі відмінних оцінок його розвитку не отримано, в експериментальній групі відмінні оцінки отримані у 3% студентів, що є вірогідним. Привертає увагу значне вірогідне збільшення задовільних добрих оцінок в обох групах. Причому відсоток добрих оцінок у контрольної групі, хоча порівняно й не вірогідно, більший ніж у експериментальній.

На рис.2.15. надані результати проведеного експерименту.

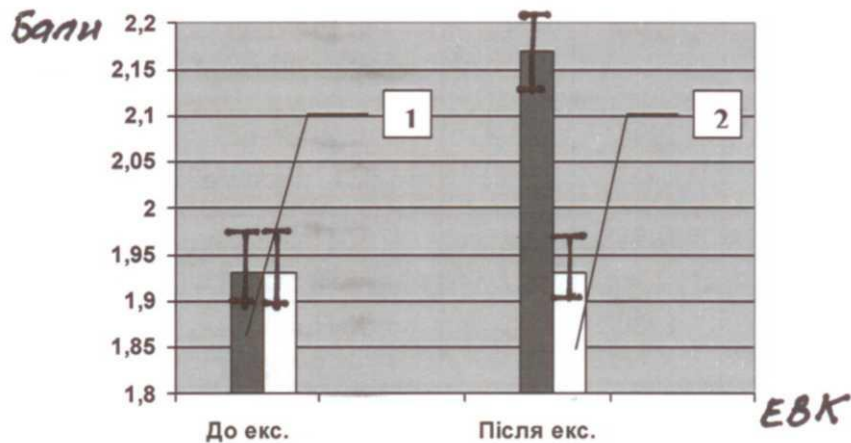

Рис. 2.15. Покращення емоційно-вольового компоненту професійної готовності у контрольній та експериментальній груп після закінчення формульованого експерименту, де: 1- контрольна група; 2 - експериментальна група

Як і за оцінками попередніх компонентів професійної готовності оцінки емоційно-вольового компоненту покращилися в обох групах (у контрольній групі незадовільні оцінки відзначались у 7,7 %, в експериментальній - у 4 % студентів. Відмінних оцінок у контрольній групі не зареєстровано, у експериментальній вони відзначались у 4 %.

Дослідження фізичного компоненту професійної готовності. Поставлена у роботі проблема формування професійної готовності до охоронної діяльності у студентів вищих навчальних закладів МОН України вимагала вирішення питання об'єктивізації впливу занять спеціальною фізичною підготовкою на їх розвиток. З цією метою нами були сформульовані завдання, які мали сприяти його вирішенню, що було досягнуто у експерименті.

Відповідно до завдань дослідження на першому етапі експерименту головним завданням було визначення початкового рівня професійної готовності, для чого на підставі обстеження студентів, яке включало методи спостереження (просте та комплексне), опитування, бесіду, експертні оцінки, аналіз документації та використання бланкових методик, програмних засобів психофізіологічного тестування (тест "САН"), стандартизовані та

модифіковані опитувальники [118], а також модифікований варіант анкети розробленої [62] на підставі трьох факторів опитувальника Р. Кеттела та опитувальника НПУ визначили рівні сформованості окремих психофізіологічних компонентів (рівень сформованості визначався за пересічним балом оцінки окремих критеріїв компонентів). Для дослідження фізичного компоненту професійної готовності проводилось тестування фізичних якостей (спритності - човниковий біг; швидкості - біг на 100 метрів; сили - підтягування, стрибки у довжину; витривалості - біг на 1000 метрів).

Інтегральна оцінка фізичного компоненту формувалась на підставі пересічного значення оцінок окремих фізичних якостей.

На рис. 2.16 надані дані по зміні фізичного компоненту професійної готовності після проведення формуючого експерименту.

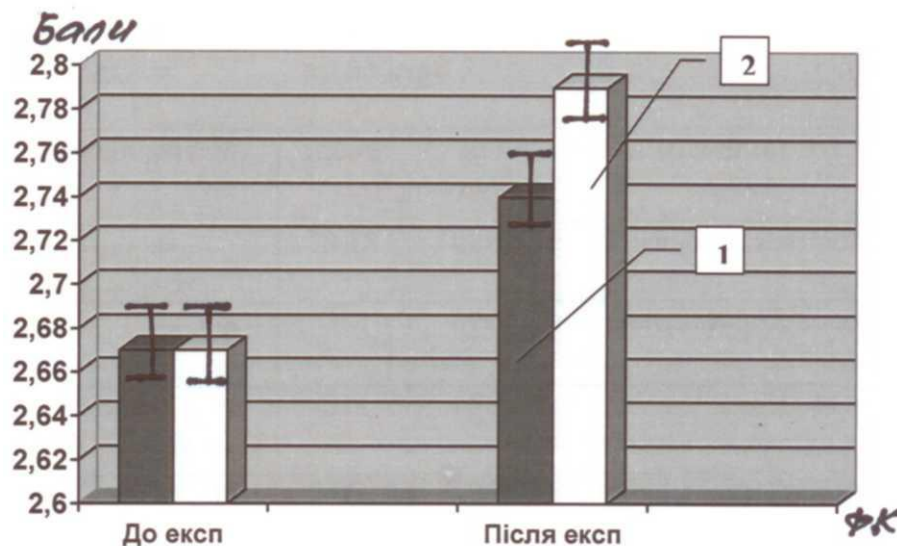

Рис. 2.16. Покращення фізичного компоненту професійної готовності у контрольної та експериментальної груп після закінчення формувального експерименту, де: 1- контрольна група; 2 - експериментальна група

Оцінка фізичного компоненту професійної готовності достовірно покращилась у обох групах.

Методи тестування фізичного компоненту професійної готовності проводилося на досліджуваному контингенту студентів. Для дослідження

фізичного компоненту професійної готовності нами було проведено тестування фізичної підготовленості студентів.

У таблиці 2.8 наведені нормативи використаних нами тестів дослідження фізичної підготовленості. Кожний з визначених тестів дозволяє охарактеризувати розвиток певних фізичних якостей у конкретного індивіда, а саме: біг 100 м – швидкість, біг 1000 м - витривалість, підтягування та стрибки у довжину з місця - силу, човниковий біг - спритність. Висновок про рівень розвитку фізичного компоненту робився на підставі середньої оцінки тестування вказаних якостей (таб.2.9).

Таблиця 2.9

**Нормативи фізичної підготовки студентів навчальних закладів
(чоловіки)**

№ п/п	Вправа	Нормативи			
		Відмінно (4 бали)	Добре (3 бали)	Задовільно (2 бали)	Не задовільно (1 бал)
1	Біг 100 м (с.)	<13,3	≥13,3 <13,8	≥13,8 <14,3	>14,3
2	Біг 1000 м (хв., с.)	<3,20	≥3,20 <3,30	≥3,30 <3,40	>3,40
3	Підтягування, разів	>15	≥13 <15	≥11 <13	<11
4	Човниковий біг, (с.)	<9	≥9 <10	≥11 <12	>12
5	Стрибки у довжину з місця, (м)	>2.40	≥2.30 <2.40	≥2.20 <2.30	<2.20

Контроль стану фізичної підготовленості студентів як фізичного компоненту професійної готовності проводився на початку, у динаміці та наприкінці педагогічного експерименту.

Загальна оцінка рівня професійної готовності покращилася в обох групах (рис.2.17).

Окремо проводилась оцінка фізичних якостей у студентів, які приймали участь у формуваному експерименті, що дозволило комплексно, з урахуванням рівня розвитку інших компонентів професійної готовності, визначити індивідуальні особливості їх формування.

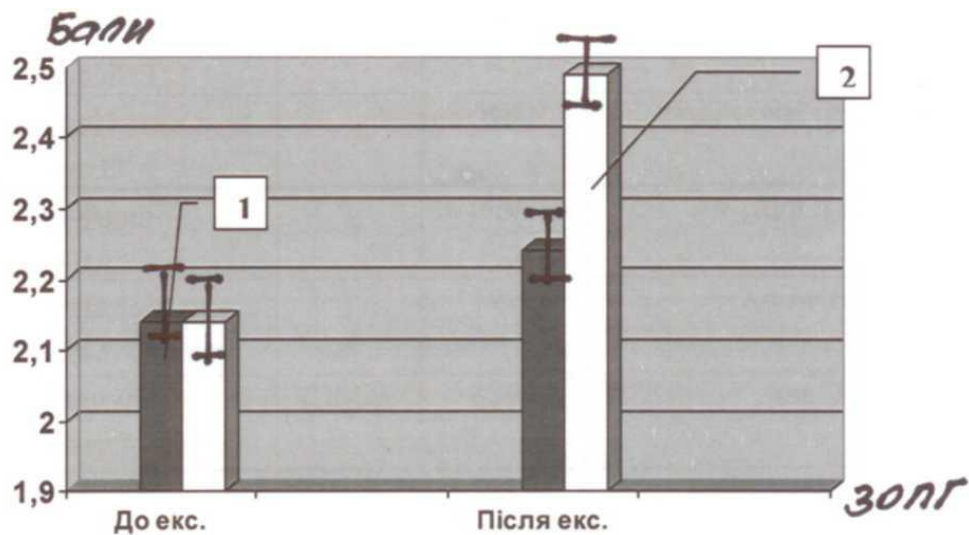

Рис. 2.17. Покращення загальної оцінки професійної готовності у контрольної та експериментальної груп після закінчення формувального експерименту, де: 1- контрольна група; 2- експериментальна група

Моделювання процесу спеціальної фізичної підготовки студентів під час формуючої частини педагогічного експерименту. У ході навчального процесу нами пропонується навчати студентів технічним діям і прийомам, які можливо застосувати в реальних ситуаціях при виконанні ними своїх охоронних обов'язків як фахівців з охоронної справи. Ці прийоми повинні бути універсальними, логічно завершеними, простими і доступними у навчанні і застосуванні, а головне - відповідати індивідуальним особливостям фізичного розвитку та бути спрямованими на формування і розвиток недостатньо розвинутих компонентів професійної готовності кожного студента.

Одну з головних ролей за таких обставин навчання відіграє рівень сформованості фізичного компоненту професійної готовності, який ми визначали за результатами дослідження загальної фізичної підготовленості студентів, адже саме він визначає їх здатність до оволодіння тими чи іншими технічними діями і прийомами.

Тому на початковому етапі навчання (загально підготовчий етап) усі навчальні та поза навчальні заняття зі спеціальної фізичної підготовки були спрямовані на цільове підвищення рівня загальної фізичної підготовленості

студентів. Однак основна робота зосереджувалася на виробленні в них тих рухових якостей, які необхідні для успішного засвоєння основного розділу програми та формування визначених компонентів професійної готовності. Уже на перших заняттях ми рекомендували студентам певний набір прийомів самбо, рукопашного бою, інших єдиноборств, успішне освоєння яких визначалось фізичним розвитком та сприяло формуванню певних компонентів професійної готовності.

Студентів окремо навчали приемам спортивного розділу самбо, джиуджитсу, боксу і кікбоксінгу (ударній техніці). При цьому кожне заняття передбачало, поряд з відпрацюванням прийомів, роботу над підвищенням рівня загальної фізичної підготовленості, яка входила до підготовчої чи заключної частини заняття. При цьому кожне наступне заняття містило в собі повторення і відпрацювання матеріалу, вивченого на попередньому занятті, з наступним комбінуванням прийомів і технічних дій (наприклад: попереднє заняття: відпрацювання й удосконалювання ударів руками і ногами, поточне - виконання кидка “задня підніжка” - як результат: виконання кидка з попереднім і наступним нанесенням ударів руками).

Слід зазначити, що типова програма передбачає навчання студентів тільки окремим приемам і технічним діям та не передбачає перехід і взаємозв'язок між ними, що, на наш погляд, значно знижує результативність навчання.

Педагогічний експеримент проводився нами в академічних групах студентів. Спостереження проводилися протягом навчання з 1-го по 4 курс. При цьому експериментальну групу склали 58 студентів, які займалася за програмою, що була розроблена з урахуванням початкового рівня професійної готовності, на підставі індивідуального підходу до занять, а контрольна група - за типовою програмою дисципліни спеціальна фізична підготовка” для вузів МОНМС України.

Як відзначалося нами в розділі 1, дисципліна спеціальна фізична підготовка” (підвищення спортивної майстерності) у вузах МОНМС України

має особливу спрямованість і по своєму складі і процесу навчання більш наближена до тренувального процесу в спорті.

У експериментальних групах структура навчального процесу будувалася з урахуванням рівня сформованості визначених нами компонентів професійної готовності із застосуванням методик, що сприяли розвитку певних компонентів. Заняття проходили під час академічних занять зі спеціальної фізичної підготовки, коли академічна група, розподілялася за рівнем сформованості на декілька малих груп, кожна з яких у основній частині заняття працювала за визначеною моделлю та відпрацьовувала відповідні комплекси прийомів.

Зі студентами контрольної групи проводилися навчальні заняття за типовою програмою. При цьому бажачі додатково 3 рази в тиждень займалися у спортивних секціях.

Для студентів з високим рівнем професійної готовності модель програми навчального процесу з СФП будувалася з використанням засобів та методів фізичної підготовки, що були спрямовані на удосконалення фізичних якостей володіння прийомами рукопашного бою, самбо в екстремальних ситуаціях, умовах обмежених за часом та простором, з використанням світлових та шумових перешкод тощо.

Найбільше розмаїття методичних підходів до удосконалення професійної готовності методами моделювання навчального процесу нами було використане у групі студентів з середнім рівнем професійної готовності. В цьому випадку основним критерієм визначення моделі навчального процесу виступав рівень розвитку певних компонентів професійної готовності.

Для студентів експериментальної групи пропонувалися нестандартні фізичні навантаження і завдання: комбіновані кроси дистанцією 3 км, подоланням перешкод, двома спарингами під час наприкінці дистанції і виконанням вправ стрільби після подолання дистанції, спарингу.

З метою максимального наближення до умов реальної оперативної

обстановки, студентам експериментальної групи пропонувалося виконувати деякі вправи і завдання у форменому одязі, а на етапі удосконалюванні прийомів самбо і рукопашного бою - на асфальті чи землі.

Підставою для подібної диференціації навчальних груп слугує припущення про те, що для підвищення ефективності навчання студентів, що мають різний фізичний розвиток, варто запропонувати для вивчення конкретні прийоми самбо і рукопашного бою, найбільше часто й ефективно використовувані висококваліфікованими спортсменами-борцями на змаганнях а також співробітниками охоронних органів у їхній практичній діяльності, що мають аналогічні морфофункціональні дані. Для одержання максимального тренувального ефекту в процесі спеціальної фізичної підготовки фахівцю пропонується під час проведення практичних занять звертати увагу студентів на вивчення такого набору прийомів і технічних дій, що найбільше відповідають їх морфофункціональним даним, тобто найбільш властиві їм. У дослідженнях [68] визначені основні прийоми і технічні дії, що рекомендуються для такого навчання.

Вибіркова цілеспрямованість навчання прийомам і засвоєння їх до рівня спортивних навичок вимагає відповідної вибіркості фізичної підготовки.

Більш того, навчання в даному випадку розглядається як процес формування рухових дій, в основі якого лежить утворення відповідних умовних рефлексів і програм. Сама ж організація процесу навчання руховим діям будується на використанні антропометричних особливостей індивіда, наданні переваги розвитку рухових якостей сили, витривалості, спритності.

Як відомо, у єдиноборствах рівень підготовки спортсмена визначається не тільки умінням виконувати технічні дії і прийоми з партнером, що не робить опору (демонстрація класичної техніки) і виконанням тестових завдань, що відображають рівень розвитку різних рухових якостей у даного спортсмена, а і умінням застосувати технічні дії, раціонально реалізовувати потенціал свого організму в ході змагальної діяльності.

Те ж саме можна сказати і про оцінку рівня підготовленості майбутнього охоронця. Основним критерієм оцінки студента на сьогоднішній день є виконання ним під час залікових занять прийомів самбо і рукопашного бою з партнером, що не робить опору, у сприятливих умовах (у спортивному залі чи майданчику), а також стандартних вправ, що відображають рівень розвитку основних рухових якостей у таких самих умовах. При цьому немає гарантії, що студент зможе виконати прийом чи технічну дію, а також виявити свої рухові якості в умовах максимально наближених до реальних оперативних ситуацій.

Як і висококваліфікований спортсмен, студент зі спеціальності “охоронна справа” вузу МОНМС України в обов’язковому порядку повинен мати достатній рівень розвитку основних рухових якостей (сила, швидкість, витривалість, спритність, гнучкість) і спеціальних рухових якостей (швидкісно-силова витривалість, психологічна стійкість і ін.) для успішного засвоєння прийомів технічного арсеналу самбо, джиуджитсу і рукопашного бою.

Немає вагомих заперечень проти того, що студент повинен ознайомитися з максимальною кількістю технічних дій єдиноборств. Це надалі дасть йому можливість зорієнтуватися і прийняти правильне рішення в будь-якій реальній службовій ситуації, пов’язаній з необхідністю застосуванням заходів фізично примусового впливу на правопорушника. У той же час, як і в професійного єдиноборця, у кожного студента повинні бути 3-5 універсальних прийомів, що відпрацьовані до рівня рухової навички з урахуванням особливості застосування в різних ситуаціях, що мають місце в практичній діяльності фахівців з охоронної справи, а також з високим відсотком імовірності застосування до будь-якого супротивника, що має навіть більш високий рівень фізичної підготовленості.

Нами на заняттях зі спеціальної фізичної підготовки були використані психологічні умови, спрямовані на формування й удосконалення психологічних компонентів професійної готовності студентів, апробовані у

педагогічних експериментах на заняттях з самозахисту без зброї і рукопашного бою:

- проведення прийомів самозахисту без зброї в небезпечних місцях (сходи, балкон, підвал тощо);
- збільшення кількості нападників;
- виконання прийомів після великого фізичного навантаження, проведення єдиноборства на тлі втоми;
- використання завдань на пам'ять і спостережливість;
- обмеження місця проведення прийому;
- обмеження часу на проведення прийому;
- використання шумових перешкод;
- використання світлових перешкод;
- збільшення кількості виконання прийомів;
- виконання прийомів у форменій одежі (зимовій і літній);
- виконання прийомів у бронежилеті і касці;
- використання раптових нападів;
- використання партнерів незалежно від ваги і росту;
- єдиноборство з декількома супротивниками без відпочинку;
- комплексне психологічне ускладнення умов з метою максимального наближення їх до реальних обставин діяльності в ОС.

Статистичні методи дослідження. Результати педагогічних досліджень аналізувалися за допомогою загальновідомих методів математичної статистики. При аналізі визначалися: параметричні та непараметричні методи статистичного аналізу. А саме середнє значення вибірки, середнє квадратичне відхилення, помилки середнього значення, коефіцієнт Стюдента (події вважалися вірогідними при рівні значущості $p < 0,05$).

Результати комплексного дослідження рівня професійної готовності майбутніх фахівців охоронної справи наприкінці формувального експерименту. Для оцінки рівня професійної готовності

нами застосована система поєднаного аналізу рівня сформованості означених вище компонентів [224]. Рівень сформованості професійної готовності визначався як високий, середній та низький. Кожний з компонентів професійної готовності був оцінений за чотирибальною шкалою. В 4 бали компонент оцінювався за умови максимальної оцінки більше 50% критеріїв розвитку даного компоненту, в 3 бали - якщо оцінка до 50 % критеріїв даного компоненту наближена до максимальної, в 2 бали - якщо за жодним з критеріїв не був оцінений максимально, у загальній структурі оцінок переважають посередні характеристики критеріїв, в 1 бал - якщо оцінка критеріїв сформованості компоненту низька. Такий розподіл оцінок окремих компонентів дозволив у подальшому визначити за чотиризначним кодом (нами оцінювались 4 компоненти) рівень сформованості професійної готовності студентів. Наприклад, високим вважався рівень професійної готовності, коли оцінка всіх 4 компонентів, знаходилась на рівні 3-4 балів (чотиризначні коди 3333, 4444 та їх варіанти), низьким - коли оцінка всіх компонентів знаходилась на рівні 1-2 балів (чотиризначні коди 1111, 2222 та їх варіанти), середнім - при інших варіантах оцінки компонентів. Додамо, що першою цифрою у коді визначався рівень розвитку мотиваційного компоненту, другою - емоційно-вольового, третьою - оцінно-ціннісного, четвертою - фізичного компонентів професійної готовності (табл.2.10).

Таблиця 2.10

Порядок розміщення компонентів професійної готовності

Розміщення компонентів професійної готовності - 1111	Рівні розвитку компонентів професійної готовності
1 (першою цифрою в коді)	рівень розвитку мотиваційного компонента
1 (другою цифрою в коді)	рівень розвитку емоційно-вольового компонента
1 (третьою цифрою в коді)	рівень розвитку оцінно-ціннісного компонента
1 (четвертою цифрою в коді)	рівень розвитку фізичного компонента

Для подальшого урахування отриманої оцінки використали системний підхід, який дозволив диференційовано підійти до навчального процесу зі спеціальної фізичної підготовки. Зважаючи на те, що кількість варіантів при

такому підході досить велика, нами для побудови навчального процесу враховувались найбільш виразні зміни окремих компонентів професійної підготовленості. Принципи такого індивідуалізованого підходу подані у таблиці 2.11.

Таблиця 2.11

**Індивідуалізований принцип розподілу оцінки рівня професійної
готовності**

№ п/п	Чотиризначний код	Характеристика оцінки
1	1111,2222 та їх варіанти	Низький або недостатній рівень розвитку всіх компонентів
2	1***	Низький рівень мотиваційного компоненту при достатньому розвитку інших компонентів
3	4***	Високий рівень мотиваційного компоненту при недостатньому розвитку інших компонентів
4	*1**	Низький рівень емоційно-вольового компоненту при достатньому розвитку інших компонентів
5	*4***	Високий рівень емоційно-вольового компоненту при недостатньому розвитку інших компонентів
6	**1*	Низький рівень оціночно-ціннісного компоненту при достатньому розвитку інших компонентів
...
11	3333, 4444 та їх варіанти	Достатній розвиток всіх компонентів

Після проведення констатувального експерименту ми отримали усереднений профіль моделі готовності студентів першого курсу до виконання обов'язків працівника з охоронної діяльності.

Після завершення експериментальної програми формуального експерименту ми отримали усереднений профіль моделі готовності студентів другого курсу до виконання обов'язків працівника охоронних структур (рис. 2.18).

На рис.2.18 бачимо, що після проведення педагогічного експерименту маємо приріст по всім компонентам готовності майбутнього фахівця фізичної культури та спорту до роботи в охоронній діяльності.

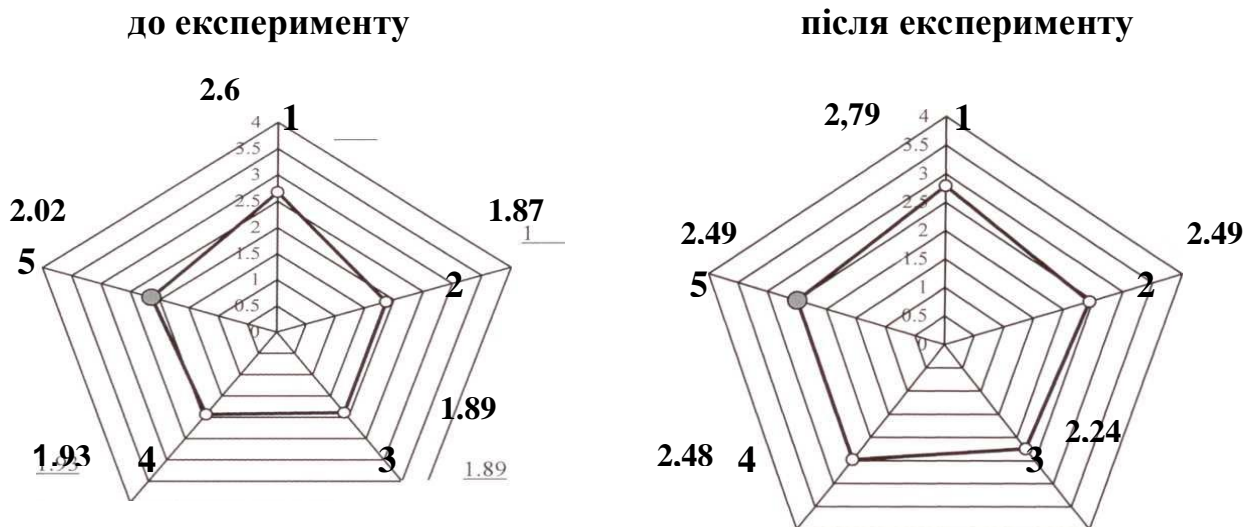

Рис. 2.18. Профіль професійної готовності до і після формувального експерименту, де: 1 – фізичний компонент; 2 – мотиваційний компонент; 3 – оцінно-ціннісний компонент; 4 - емоційно-вольовий компонент, 5 - інтегральна оцінка професійної готовності

Тобто, підвищення компонентів готовності пройшли:

Фізичний компонент	в 1,07;
Мотиваційний компонент	в 1, 33;
Оцінно-ціннісний компонент	в 1,18;
Емоційно-вольовий компонент	в 1,28;
Інтегральний компонент (загальна оцінка професійної готовності)	в 1,23.

Таким чином, найбільші зміни пройшли у мотиваційному компоненті готовності (2, 49 проти 1,87).

2.5. Розробка експериментальної програми спеціальної фізичної підготовки студентів I і II курсів спеціальності “охоронна справа”

У зв'язку з вище викладеним в даному розділі роботи розроблено дві експериментальні програми фізичної підготовки студентів молодших курсів. Контрольна група I і II курсу займалася по загальноприйнятому тематичному плану. У першій експериментальній групі I і II курсу об'єм занять відповідав

учбовому плану і дорівнював 70 годинам. У другій експериментальній групі окрім обов'язкових 70 годин в програму занять було включено 70 годин факультативних занять як на I курсі, так і на II. Таким чином, друга експериментальна група займалася по 4 години в тиждень під керівництвом викладача. Тематика пропонованого матеріалу за програмою спеціальної фізичної підготовки (прийоми рукопашного бою), як в контрольній, так і в експериментальній групах відповідала навчальному плану (табл.2.12).

Таблиця 2.12

**Тематичний план практичних занять по фізичній підготовці студентів
контрольної та експериментальної груп
(КГ – n = 28; 1 ЕГ – n = 14 ; 2 ЕГ – n = 14)**

№ п/п	Найменування тем	I курс			II курс		
		к.г.	I е.г.	Пе.г.	к.г.	I е.г.	Пе.г.
Осінь-зимовий семестр							
1	Загально-розвиваючі вправи	6	3	8	6	4	6
2	Легка атлетика		2	8	2	2	6
3	Спеціально-підготовчі вправи:						
	а) єдиноборства	4	5	10	2	4	8
	б) рухово-координаційні		3	8		3	8
	в) психомоторні		3	6		3	6
4	Техніка кидків, утримань, больових прийомів, удушаючих	10	6	12	14	8	12
5	Удари і захист від ударів	10	8	8	6	6	14
	Всього за семестр:	30	30	60	30	30	60
Весняно-літній семестр							
1	Загально-розвиваючі вправи	6	5	6	4	4	6
2	Спеціально-підготовчі вправи						
	а) єдиноборства	6	6	10	4	4	8
	б) рухово-координаційні		4	8		2	6
	в) психомоторні		4	6		2	6

Продовження табл.2.12

3	Удари і захист від ударів	8	4	16	6	8	8
4	Способи затримання і супроводу	6	4	8	2	2	4
5	Звільнення від захоплень і обхватів	6	6	10	4	2	6
6	Захист від вогнепальної зброї і спроби дістати його				4	2	4
7	Способи зовнішнього огляду, зв'язування				2	2	2
8	Допомога і взаємодопомога				2	2	6
9	Засоби індивідуального захисту і активної оборони				2	2	6
10	Комбінування больових прийомів, задушливих і тактика рукопашного бою				4	2	8
11	Легка атлетика	4	3	8	2	2	4
12	Гімнастика	2	2	6	2	2	4
13	Спортивні ігри	2	2	2	2	2	2
	Всього за семестр	40	40	80	40	40	80
	Всього за навчальний рік	70	70	140	70	70	140

Виходячи з результатів досліджень, приведених в попередніх розділах, багато досліджуваних показників загально-фізичної підготовки і функціонального стану організму студентів, при пропонованому об'ємі фізичних навантажень і використанні звичних засобів і методів фізичної підготовки від курсу до курсу мали тенденцію до зниження. А дослідження студентів, що тренуються в прикладних видах спорту показали, що широке використання загально фізичних і допоміжних (напівспеціальних) вправ дозволяють досягти високого рівня фізичної і функціональної підготовленості. Окрім цього, використання спеціальних вправ в процесі підготовки до участі та участь в змаганнях дають можливість студентам вийти на досить високий рівень психофункціональної підготовленості. При цьому необхідно врахувати, що об'єм фізичних навантажень студентів, що

тренуються, в два-чотири рази перевищує дані показники звичайних студентів (таб.2.11).

Виходячи з викладеного, при розробці експериментальних програм фізичної підготовки студентів на академічних заняттях були враховані ці дані. Так, в спільних експериментальних групах впродовж всього експерименту (два навчальні роки) передбачалося включення додаткових вправ рухово-координаційній і психомоторній спрямованості. Рухово-координаційні вправи були направлені на освоєння складно-координаційних рухових дій, на орієнтування в просторі, розвиток вестибулярної стійкості, точності виконання ударних, захисних дій після перекидів, обертань, на тлі втоми. Психомоторні вправи передбачали розвиток здатності диференціювати тимчасові, просторові, динамічні характеристики рухової дії, до концентрації і перемикання уваги, швидке сприйняття змінної ситуації (рис. 2.19)..

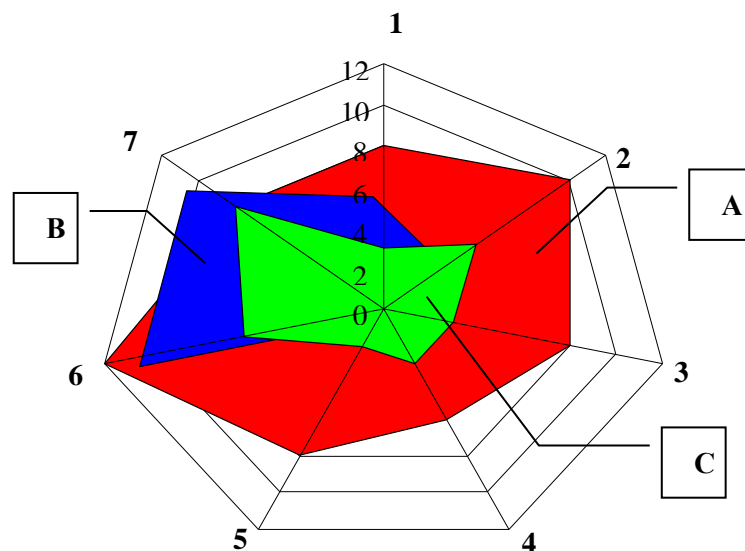

Рис. 2.19. Особливості розподілу основних засобів фізичної підготовки студентів контрольної і експериментальних груп в осінньо-зимовий семестр, де: 1 – загально розвиваючи вправи; 2 – одноборства; 3 – рухово-координаційні; 4 – психомоторні; 5 – легка атлетика; 6 – кидки, утримання, больові прийоми; 7- удари, захист від ударів; А – 1 курс 2 ЕГ; В – 1 курс КГ; С – 1 курс 1 ЕГ

Окрім цього для розвитку вказаних якостей в більшому об'ємі використовували спеціально-підготовчі і вправи, що підводять, з різних видів

єдиноборства Аналіз використовуваних засобів загальної і спеціальної фізичної підготовки, методів проведення занять зі студентами, виконаний в третьому розділі, показав, що основною причиною зниження функціонального стану організму студентів є недолік базової підготовки, що включає бігові і швидкісно-силові вправи. На заняттях, що проводяться, основна увага приділялася освоєнню прийомів фізичної дії.

Тому при визначенні програми фізичної підготовки студентів в експериментальних групах на відміну від контрольної були включені бігові вправи. Об'єм загально-розвиваючих і силових вправ (у першій експериментальній групі) були декілька зменшені, але при цьому був збільшений об'єм допоміжних (напівспеціальних) вправ (ДФП). До даних видів вправ були включені спеціально-підготовчі і вправи, що підводять, вправи на розвиток спеціальної сили (удари руками, ногами по мішку; згинання-розгинання рук в упорі лежачи на пальцях, тильній стороні долоні, на кулаках, з хлопком долонями, з відривом рук і ніг і ін.), вправи на розвиток швидкісно-силових можливостей (вистрибування з присіду з ударами, удари ногами по мішку в стрибку, підйом тулуба з положення лежачи з ударами руками і ін.). Окрім подібних вправ до допоміжних вправ були включені вправи рухово-координаційній і психомоторної спрямованості. В цілому вправи ЗФП і ДФП визначали базову підготовленість студентів (таблиця. 2.13).

Таблиця 2.13

Співвідношення видів фізичної підготовки студентів на I і II курсах навчання (КГ – n = 28; I ЕГ – n = 14 ; 2 ЕГ – n = 14)

Студенти		Види фізичної підготовки			
Курс	Види груп і об'єм годин	ЗФП	ДФП	БФП	СФП
		% / час	% / час	% / час	% / час
I курс	КГ – 70	28.6/20	14.3 / 10	42.9 /30	57.1 /40
	I ЕГ – 70	24.3/17	35.7 / 25	60 / 42	40 / 28
	II ЕГ – 140	27.1/38	34.3 / 48	61.4 / 86	38.6 / 54
II курс	КГ – 70	25.7/18	8.6 / 6	34.3 / 24	65.7 / 46
	I ЕГ – 70	22.8/16	25.7 /18	48.5 / 34	51.5 / 36
	II ЕГ – 140	20 /28	30 / 42	50 / 70	50 / 70

Аналіз співвідношення видів фізичної підготовки показує, що в контрольній групі більша кількість часу, особливо в першому семестрі, відводилася для освоєння прийомів рукопашного бою. Так, загально-фізичної підготовки припадало на частку 20% (6 з 30 годин), на ДФП – 13,3% (4 з 30 годин), а на СФП – 66,7% (20 з 30 годин). А в другому семестрі в даній групі вказані співвідношення склали: ЗФП – 35%; ДФП – 15%; СФП – 50%. За весь навчальний рік в контрольній групі на базову підготовку було виділено 30 годин (42,9%), а на освоєння прийомів фізичної дії 40 годин (57,1%).

У першій експериментальній групі навпаки, більша увага відводилася базовій підготовці – 60% (це 42 години з 70). При цьому основна увага була зроблена на допоміжну фізичну підготовку (35,7% - 25 годин) тобто розвитку спеціальної сили, функціональної підготовленості, координаційних і психомоторних можливостей (табл.2.12).

На освоєння прийомів було відведено 40% тобто 28 з 70 годин. Приблизно таке ж співвідношення видів фізичної підготовки склали в другій експериментальній групі, а саме: на базову (ЗФП + ДФП) - 61,4% тобто 86 годин з 140; на освоєння прийомів рукопашного бою – 38,6% (54 з 140 годин) (рис.2.20; 2.21).

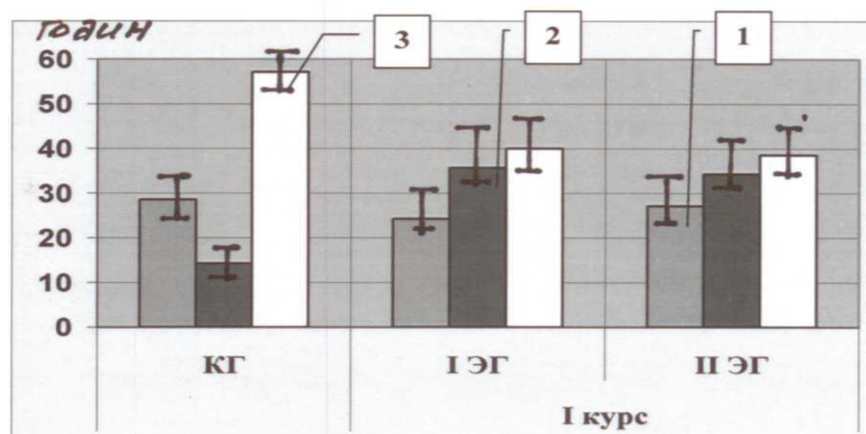

Рис. 2.20. Співвідношення видів фізичної підготовки студентів на I курсі навчання, де: 1 – загально-фізична підготовка; 2 – допоміжна фізична підготовка; 3 – спеціальна фізична підготовка

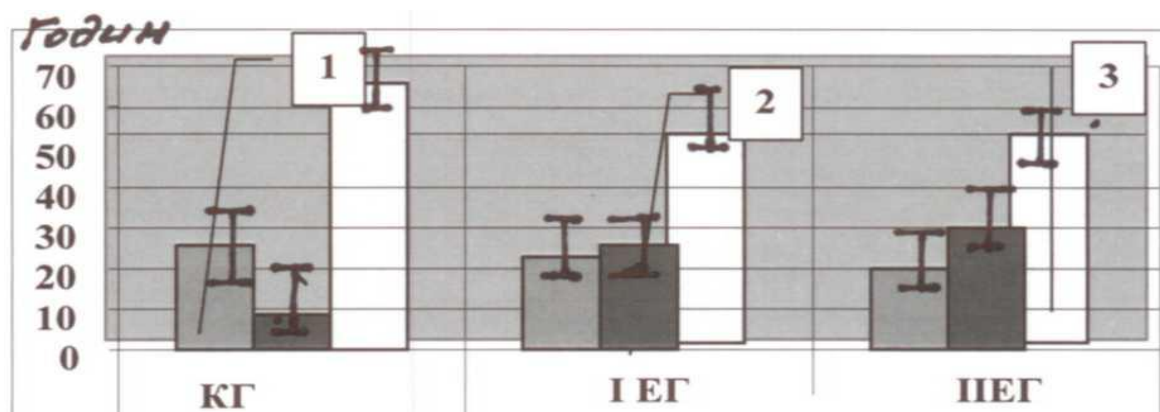

Рис. 2.21. Співвідношення видів фізичної підготовки студентів на II курсі навчання, де: 1– загально-фізична підготовка; 2 – допоміжна фізична підготовка; 3 – спеціальна фізична підготовка

На другому році навчання в контрольній групі на загально-фізичну підготовку було відведено ще майже на 3% менше годин чим на першому курсі (25,7% проти 28,6%), а на допоміжну фізичну підготовку було виділено всього лише 8,6% (тобто 6 з 70 годин).

Даний вид підготовки в цій групі проводився з використанням спеціально-підготовчих вправ. Такий розподіл годин в навчальній програмі дозволяв відвести на освоєння прийомів фізичної дії 65,7% тобто 46 годин. Навчальна програма з таким розподілом освоюваного матеріалу передбачала підвищення загально-фізичної і функціональної підготовленості на самостійних заняттях і тренуваннях у складі секційних груп зі своїми тренерами-викладачами. У обох експериментальних групах на другому році експерименту також було заплановано зменшення об'єму базової підготовки (у першій - на 11,5%, в другій на 11,4%). Відповідно, на цю величину збільшився обсяг навантажень спеціальної підготовки і в першій експериментальній групі на освоєння і вдосконалення прийомів рукопашного бою відводилося 51,5% (36 годин), у другій - 50% (70 годин). (табл. 2.12). Крім цього, кожен курсант з експериментальної групи отримував індивідуальне домашнє завдання з урахуванням слабого виду підготовленості.

Таким чином, в спільній програмі фізичної підготовки, а в даному

випадку в контрольній групі, на аудиторних заняттях (заняттях під керівництвом викладачів) планувалася і проводилася переважно спеціальна підготовка – навчання і вдосконалення прийомів фізичної дії. На заняттях в експериментальних групах, особливо на першому курсі акцент був зроблений на всебічну фізичну підготовку – на розвиток функціональною, силовою, швидкісно-силовий, координаційній і психомоторній підготовленості.

Структура побудови занять по професійно-орієнтованій фізичній підготовці студентів. Особливості структурної організації занять по професійно-орієнтованій фізичній підготовці майбутніх фахівців з охоронної справи перш за все визначаються метою і завданнями занять. Окрім цього, в процесі роботи була посилена базова фізична підготовка за рахунок використання допоміжних засобів і допоміжної фізичної підготовки. На практичних заняттях в експериментальній групі окрім навчальних занять широко використовувалися заняття навчально-тренувальної і тренувальної спрямованості.

Відомо, що найбільш висока ефективність навчальних занять досягається на уроках комплексної спрямованості [75], [116], [181]. Включення у вміст заняття різних розділів програми фізичної підготовки дозволяє одночасно розвивати рухові можливості і удосконалювати навички виконання прийомів рукопашного бою. Така форма організації занять через різносторонність впливу на організм фізичних навантажень, що займаються, високих, підвищених емоційності і щільності уроків, найбільшою мірою характерна для навчально-тренувальних і тренувальних занять.

Спрямованість вказаних занять по їх співвідношенню коливалася від 70 до 82 % (таб.2.14).

Аналіз показників даної таблиці свідчить про те, що заняття по фізичній підготовці в експериментальних групах переважно носили навчально-тренувальний характер. Залежно від цільової спрямованості занять знаходилася зона інтенсивності виконання завдань (рис. 2.22; 2.23).

**Особливості співвідношення занять по їх спрямованості
(КГ – n = 28; 1 ЕГ – n = 14 ; 2 ЕГ – n = 14)**

Курс	Види груп	Об'єм годин	Навчальні		Навчально-тренувальні	
			години	%	години	%
I	КГ	70	32	45,7	38	54,3
	I ЕГ	70	16	22,8	54	77,2
	II ЕГ	140	20	14,3	120	85,7
II	КГ	70	22	31,4	48	68,6
	I ЕГ	70	12	17,1	58	82,9
	II ЕГ	140	14	10	126	90

Розподіл навантажень на заняттях по фізичній підготовці в експериментальних групах, особливо це стосується другого року експерименту, здійснювалося по сполучено-послідовній формі [36].

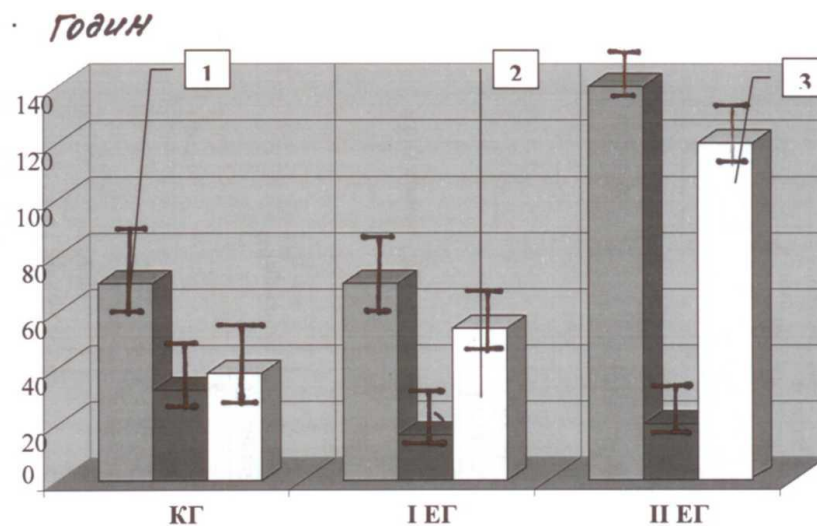

Рис. 2.22. Особливості співвідношення занять по їх спрямованості контрольною і експериментальною груп студентів I курсу, де: 1 – кількість годин; 2 – навчальні заняття; 3 – навчально-тренувальні заняття

Дана форма розподілу навантажень передбачає послідовне накладення інтенсивніших і більш специфічних навантажень на попередні, менш інтенсивні, але великі за об'ємом, навантаження.

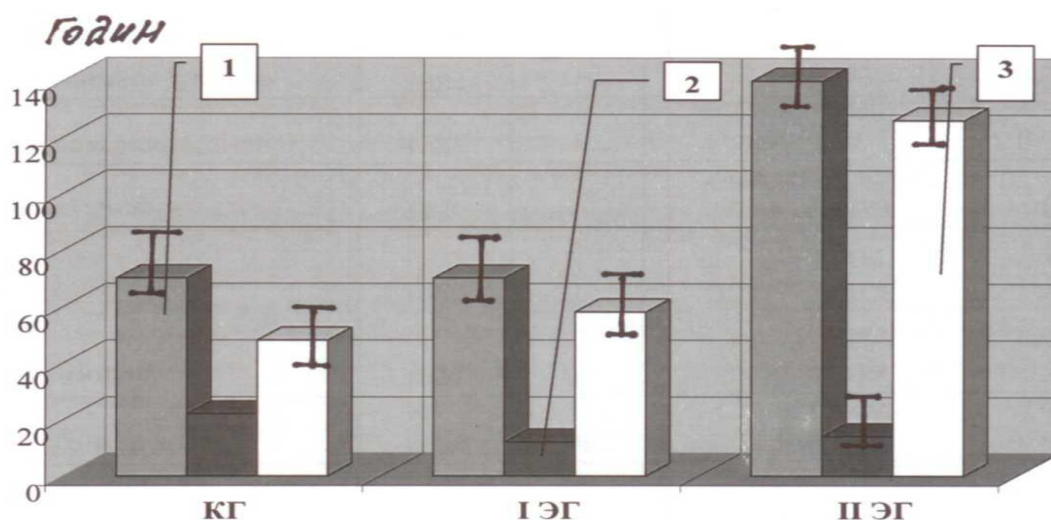

Рис. 2.23. Особливості співвідношення занять по їх спрямованості контрольною і експериментальною груп студентів ІІ курсу, де: 1 – кількість годин; 2 – навчальні заняття; 3 – навчально-тренувальні заняття

Так, з 10 місяців навчання в 3,5 перших місяців (09; 10; 11 і 0,5 12) упор робився на освоєння прийомів фізичної дії і на аеробну силову підготовку, з поступовим збільшенням об'єму навантажень. У подальші три місяці (1; 2 і 3 місяці) інтенсивніші навантаження були направлені на розвиток локально-м'язевої витривалості і вдосконалення техніки прийомів на вищих швидкостях. У тих, що залишилися 3 місяці (4; 5; 6) цільова спрямованість занять була зорієнтована на розвиток швидкісно-силових якостей, швидкості, потужності і ефективності виконання прийомів рукопашного бою.

У контрольній групі впродовж всього періоду навчання і в першому семестрі в експериментальних групах використовувалася комплексно-паралельна форма розподілу навантажень, тобто завдання підвищення моторного потенціалу і освоєння техніки виконання прийомів фізичної дії досягалися за допомогою вузькоспрямованих засобів і методів навчання і фізичної підготовки.

Аналіз ефективності експериментальної програми. Виконання експериментальної програми професійно-орієнтованій фізичної підготовки студентів протягом чотирьох семестрів надало істотну дію на рівень

фізичного стану, функціональній і фізичній підготовленості, психомоторній можливості і психофізіологічні показники майбутніх фахівців з охоронної справи.

Використані в експериментальній програмі засоби і методи базової і спеціальної фізичної і психологічної підготовки в прикладному і спортивному єдиноборстві, сучасні технології спортивної підготовки дозволили значно поліпшити морфофункціональні показники, підвищити рухові, психомоторні можливості студентів і їх стійкість до психоемоційного навантаження (таблиця 2.15).

Порівняльний аналіз досліджуваних показників свідчить про те, що вже до кінця першого року експерименту авторська програма навіть без збільшення кількості занять дозволяє поліпшити основні досліджувані показники.

Таблиця 2.15

Досліджувані показники студентів контрольною і експериментальних груп в кінці першого року навчання (КГ – n = 28; 1 ЕГ – n = 14 ; 2 ЕГ – n = 14)

Показники	Назв. груп	Результати	t критерій			P достовірність		
Вік (років)	КГ	18,3 ± 0,35	0,43	0,52	0,95	> 0,05	> 0,05	> 0,05
	1 ЕГ	18,1 ± 0,31						
	2 ЕГ	17,9 ± 0,23						
ВРП (г.см ⁻¹)	КГ	383,2 ± 4,4	0,69	0,4	0,22	> 0,05	> 0,05	> 0,05
	1 ЕГ	387,3 ± 3,9						
	2 ЕГ	384,7 ± 5,3						
ЖІ (мл. кг ⁻¹)	КГ	65,1 ± 1,16	1,55	1,1	2,6	> 0,05	> 0,05	> 0,05
	1 ЕГ	67,3 ± 1,03						
	2 ЕГ	68,7 ± 0,76						
Δ ЧСС (уд/хв)	КГ	73,8 ± 1,09	2,2	2,0	3,85	> 0,05	> 0,05	> 0,05
	1 ЕГ	70,7 ± 0,89						
	2 ЕГ	68,3 ± 0,81						
Систолічний тиск, уд/хв	КГ	119,8 ± 2,3	0,63	0,52	0,17	> 0,05	> 0,05	> 0,05
	1 ЕГ	121,4 ± 1,12						
	2 ЕГ	120,3 ± 1,78						
Діастолічний тиск, уд/хв	КГ	74,1 ± 0,96	1,24	0,45	0,21	> 0,05	> 0,05	> 0,05
	1 ЕГ	75,7 ± 0,87						
	2 ЕГ	73,8 ± 1,08						

Продовження таблиці

Сила кисті (кг)	КГ	51,6 ± 0,92	1.07			> 0,05		< 0,05
	1 ЕГ	52,8 ± 0,64		1.37	2.11		> 0,05	
	2 ЕГ	54,3 ± 0,89						
Стрибок в довжину з місця, см	КГ	227,1 ± 1,36	1.45			> 0,05		> 0,05
	1 ЕГ	224,0 ± 1,64		0.68	0.69		> 0,05	
	2 ЕГ	225,6 ± 1,71						
Підтягування (раз)	КГ	11,9 ± 0,21	0.68			> 0,05		> 0,05
	1 ЕГ	13,2 ± 0,39		1.41	1,08		< 0,05	
	2 ЕГ	13,8 ± 0,41						
Підйом тулуба (1 хв., раз)	КГ	48,8 ± 0,73	2.14			< 0,05		< 0,01
	1 ЕГ	51,7 ± 0,54		2.23	3.73		< 0,05	
	2 ЕГ	52,6 ± 0,66						
Підйом ніг до перекладини, раз	КГ	11,8 ± 0,37	1.6			> 0,05		< 0,01
	1 ЕГ	12,6 ± 0,34		1.19	2.88		> 0,05	
	2 ЕГ	13,1 ± 0,26						
Біг 100 м (с)	КГ	14,76 ± 0,17	1.66			> 0,05		< 0,01
	1 ЕГ	14,26 ± 0,17		2.1	2.82		> 0,05	
	2 ЕГ	13,84 ± 0,21						
Біг 3000 м (с)	КГ	752,4 ± 5,82	1.49			> 0,05		< 0,01
	1 ЕГ	738,9 ± 6,9		0.93	2.88		> 0,05	
	2 ЕГ	731,2 ± 4,51						
W (у.о.)	КГ	213,4 ± 4,18	2.89			< 0,05		< 0,01
	1 ЕГ	228,7 ± 3,16		1.71	3.34		> 0,05	
	2 ЕГ	235,9 ± 2,63						
ІФС (у.о.)	КГ	0,587 ± 0,08	0,92			> 0,05	< 0,05	< 0,01
	1 ЕГ	0,619 ± 0,016		2,21	3,02			
	2 ЕГ	0,622 ± 0,019						
Гнучкість (см)	КГ	13,66 ± 0,47	0.98			> 0,05		< 0,01
	1 ЕГ	14,21 ± 0,33		1.34	3.71		> 0,05	
	2 ЕГ	14,79 ± 0,29						
Орієнтування в просторі. (бал)	КГ	8,21 ± 0,27	2.25			< 0,05		< 0,05
	1 ЕГ	8,84 ± 0,09		0.8	2.5		> 0,05	
	2 ЕГ	8,96 ± 0,13						
Помилка відтворення сили руки (%)	КГ	17,62 ± 0,26	2.12			< 0,05		< 0,01
	1 ЕГ	16,94 ± 0,19		1.01	3.08		> 0,05	
	2 ЕГ	16,71 ± 0,14						
Помилка стрибка в довжину з місця (%)	КГ	5,86 ± 0,18	1.33			> 0,05		< 0,05
	1 ЕГ	5,58 ± 0,13		1.11	2.11		> 0,05	
	2 ЕГ	5,39 ± 0,13						
Швидкість рухової реакції (см/с)	КГ	14,40 ± 0,36	0.87			> 0,05		> 0,05
	1 ЕГ	14,02 ± 0,41		0.98	2.08			
	2 ЕГ	13,53 ± 0,29						
Човниковий біг 4х9 (с)	КГ	9,19 ± 0,033	2.22			< 0,05		< 0,01
	1 ЕГ	9,11 ± 0,015		0.64	2.93		> 0,05	
	2 ЕГ	9,08 ± 0,018						

Продовження таблиці

Спеціальний тест (с)	КГ	13,59 ± 0,41	2.09			> 0,05		< 0,01
	1 ЕГ	12,81 ± 0,32		1.77	3.14		> 0,05	
	2 ЕГ	12,08 ± 0,26						
Психологічний тест (с)	КГ	38,51 ± 1,17	1.91			> 0,05		< 0,05
	1 ЕГ	36,37 ± 1,52		0.67	2.1		> 0,05	
	2 ЕГ	35,08 ± 1,14						
Δ ЧСС (уд.хв. ⁻¹)	КГ	44,8 ± 1,43	1.1			> 0,05		< 0,01
	1 ЕГ	42,24 ± 1,65		0.96	2.86		> 0,05	
	2 ЕГ	39,3 ± 1,24						
Середньо тестовий пульс (уд.хв. ⁻¹)	КГ	119,7 ± 2,17	2.00			> 0,05		< 0,01
	1 ЕГ	113,4 ± 2,56		1.02	3.35		> 0,05	
	2 ЕГ	110,2 ± 1,82						
Точність (%)	КГ	93,6 ± 0,76	0.91			> 0,05		< 0,01
	1 ЕГ	94,8 ± 1,08		1.19	2.52		> 0,05	
	2 ЕГ	96,4 ± 0,81						

Так, частота пульсу (70,7 проти 73,8) вже достовірно нижче ($P < 0,05$; $t = 2,2$) (таблиця 2.8). Життєвий індекс збільшився на 3,4% (67,3 проти 65 мл/кг). Показники сили (сила кисті, підтягування, підйом ніг до щабліни) покращилися, але не достовірно. Лише показник швидко-силової роботи (піднімання тулуба з положення лежачи) достовірно змінився ($P < 0,05$; $t = 2,14$) (51,7 проти 48,8 разів) (таблиця 2.8). Результати бігу (100 і 3000м) мали лише тенденцію до поліпшення ($P > 0,05$; t відповідно дорівнює 1,66 і 1,49).

З показників рівня фізичного стану студентів дослідної групи достовірно підвищилася величина потужності (W) роботи ($P < 0,05$; $t = 2,89$). Індекс їх фізичного стану (ІФС) підвищився на 5,4% ($P > 0,05$; $t = 0,92$).

Оцінка динаміки змін психомоторних можливостей дозволила встановити достовірне підвищення даних орієнтування в просторі ($P < 0,05$; $t = 2,25$) і достовірне ($P < 0,05$; $t = 2,12$) зниження помилки відтворення половини зусиль пріоритетною рукою. А інші показники (помилка відтворення половини зусиль в стрибках в довжину з місця і помилка відтворення 5 секундного відрізка часу) покращились, але не достовірно ($P < 0,05$ при t відповідно 1,33 і 1,17).

З досліджуваних показників фізичної підготовленості студентів, що залишилися, контрольною і першою експериментальною груп, що працюють

в рамках 70 годинної програми, в експериментальній групі достовірно покращав результат в човниковому бігу (9,11с проти 9,19с) ($P < 0,05$; $t = 2,22$). А показники гнучкості, прудкість рухової реакції і спеціалізованого тесту відповідно змінилася на 3,9%; 3,35%; 5,74%, але ці зміни не достовірні ($P < 0,05$, а значення t склало 0,98; 0,87; 2,09).

Результат виконання психологічного тесту у студентів експериментальної групи в порівнянні з даними контрольної групи покращився на 5,56% і відповідно дорівнював 36,37с і 38,51с, але в той же час із-за великого коефіцієнта варіації відмінність не достовірна ($P > 0,05$; $t = 1,9$) (таблиця. 2.14).

Реакція серцевої діяльності на дане психоемоційне навантаження у студентів дослідної групи менш гостра. Так, якщо у студентів з контрольної групи різниця між початковим пульсом і середньо тестовим пульсом склала 44,8 уд./хв. а в експериментальній дорівнювала 42,4 уд./хв. ($P > 0,05$; $t = 1,1$). Середньо тестовий пульс у учасників експерименту на 5,5% менше (113,4 уд./хв. проти 119,7 уд./хв.) ($P > 0,05$; $t = 2,00$). Результативність студентів експериментальної групи була точніша і у них було менше збоїв при виконанні тесту по таблиці Шульте. Відповідно показник точності склав 94,8 1,08 і 93,6 0,76 ($P > 0,05$; $t = 0,91$).

Таким чином, експериментальна програма в першій групі показала, що навіть при мінімумі годин (70 годин) на аудиторні заняття при відповідній організації і більш продуманому наборі засобів і методів проведення занять, можна досягти позитивних зрушень як в базовій, так і спеціальній психофізичній підготовці студентів. Про це свідчать практично всі 26 досліджуваних показників. Але найбільш виражені і достовірні зміни в позитивну сторону спостерігалися в частоті пульсу у спокої, швидкісно-силовій витривалості (підйом тулуба з положення лежачи за хвилину), потужності роботи, визначуваної по методиці Пирогової Е.А., психомоторній можливості - орієнтуванню в просторі і здатності відтворювати 5 с відрізок часу, показнику спритності (човниковий біг) у результаті спеціалізованого

тесту (виконання 2х перекидів вперед, 2-х перекидів назад, 4-х ударів по мішку, кидок партнера і затримання загином руки за спину на 10 метровій ділянці татамі).

Що стосується другої експериментальної групи, то потрібно відзначити, що об'єм годин в два рази що перевищує об'єм роботи контрольної та першої експериментальної груп, переконливо доводить високу ефективність програми психофізичної підготовки даної групи.

Так, в порівнянні з результатами контрольної групи, з 26 показників недостовірні зміни зареєстровані лише в чотирьох даних. Це показники артеріального тиску, стрибка в довжину з місця і підтягуванні. Особливо високі позитивні результати досягнуті в рівні фізичного стану організму, психофізіологічних показників при виконанні психологічного тесту і спеціалізованого тесту (табл. 2.16).

Програма другого року експерименту, який базується на результатах першого року експериментальної роботи, істотно і вагомо вплинула практично на всі досліджувані показники не лише другої експериментальної групи, але і першої (табл.2.16).

Таблиця 2.16

Досліджувані показники студентів контрольної та експериментальних груп в кінці другого року навчання (КГ – n = 28; 1 ЕГ – n = 14 ; 2 ЕГ – n = 14)

Показники	Назв. груп	Результати	t критерій		Р Достовірність		
Вік (років)	КГ	19,4 ± 0,39	0.61	0.97	1.46	> 0,05	> 0,05
	1 ЕГ	19,1 ± 0,3					
	2 ЕГ	18,7 ± 0,28					
ВРП (г.см ⁻¹)	КГ	391,4 ± 5,1	0.2	0.61	0.68	> 0,05	> 0,05
	1 ЕГ	390,4 ± 3,4					
	2 ЕГ	387,4 ± 3,8					
ЖІ (мл.кг. ⁻¹)	КГ	63,9 ± 0,98	2.22	2.3	4.08	< 0,05	< 0,001
	1 ЕГ	67,1 ± 1,05					
	2 ЕГ	70,3 ± 0,91					
Δ ЧСС (уд/хв.)	КГ	75,1 ± 1,74	2.42	1.96	4.04	< 0,05	< 0,001
	1 ЕГ	69,8 ± 1,03					
	2 ЕГ	67,1 ± 0,93					

Продовження таблиці

Систолічний тиск	КГ	126,5 ± 1,84	1.05		2.10	> 0,05		< 0,05
	1 ЕГ	123,8 ± 1,84		0.44		> 0,05		
	2 ЕГ	122,1 ± 1,11						
Діастолічний тиск	КГ	79,7 ± 1,28	1.29		3.12	> 0,05		< 0,01
	1 ЕГ	77,5 ± 1,13		1.89		> 0,05		
	2 ЕГ	74,7 ± 0,96						
Сила кисті (кг)	КГ	52,2 ± 0,81	2.54		4.05	< 0,05		< 0,001
	1 ЕГ	54,7 ± 0,94		1.55		> 0,05		
	2 ЕГ	56,5 ± 0,68						
Стрибок в довжину з місця	КГ	228,6 ± 2,13	0.42		0.97	> 0,05		> 0,05
	1 ЕГ	229,8 ± 1,82		0.59		> 0,05		
	2 ЕГ	231,3 ± 1,76						
Підтягування (раз)	КГ	12,6 ± 0,31	2.93		5.34	< 0,01		> 0,001
	1 ЕГ	14,2 ± 0,31		3.11		< 0,01		
	2 ЕГ	15,7 ± 0,37						
Підйом тулуба (1 хв., раз)	КГ	48,3 ± 0,91	3.1		6.03	< 0,01		< 0,001
	1 ЕГ	52,1 ± 0,74		2.48		< 0,05		
	2 ЕГ	54,3 ± 0,49						
Біг 100 м (с)	КГ	14,87 ± 0,23	2.5		4.7	< 0,05		< 0,01
	1 ЕГ	14,18 ± 0,15		2.22		< 0,05		
	2 ЕГ	13,68 ± 0,09						
Біг 3000 м (с)	КГ	759,8 ± 6,21	2.87		4.39	< 0,05		< 0,01
	1 ЕГ	735,4 ± 5,79		1.19		> 0,05		
	2 ЕГ	726,9 ± 4,18						
W (у.о.)	КГ	209,3 ± 4,11	3.67		6.1	< 0,01		< 0,001
	1 ЕГ	230,5 ± 4,03		2.17		< 0,05		
	2 ЕГ	241,8 ± 3,28						
ІФС (у.о.)	КГ	0,573 ± 0,029	1.76		3,26	> 0,05		< 0,01
	1 ЕГ	0,636 ± 0,014		2,13		< 0,05		
	2 ЕГ	0,689 ± 0,019						
Гнучкість (см)	КГ	13,32 ± 0,39	2.6		3.44	< 0,05		< 0,01
	1 ЕГ	14,49 ± 0,23		1.3		> 0,05		
	2 ЕГ	14,94 ± 0,27						
Помилка відтворення сили руки (%)	КГ	1,7,62 ± 0,26	2.12		3.85	< 0,05		< 0,01
	1 ЕГ	16,94 ± 0,19		1.01		> 0,05		
	2 ЕГ	16,71 ± 0,14						
Помилка відтворення 5-хв. відробіт часу (%)	КГ	13,28 ± 0,47	2.14		3.93	< 0,05		< 0,001
	1 ЕГ	12,03 ± 0,35		2.22		< 0,05		
	2 ЕГ	10,83 ± 0,41						
Помилка стр в довжину з місця (%)	КГ	5,98 ± 0,31	1.97		2.9	> 0,05		< 0,01
	1 ЕГ	5,27 ± 0,19		1.41		> 0,05		
	2 ЕГ	4,86 ± 0,23						
Швидкість рухової реакції (см)	КГ	14,91 ± 0,56	1.94		4.18	> 0,05		< 0,001
	1 ЕГ	13,53 ± 0,44		2.38		< 0,05		
	2 ЕГ	12,29 ± 0,28						

Продовження таблиці

Човниковий біг 4x9 (с)	КГ	9,25 ± 0,035	3.52			< 0,01		< 0,001
	1 ЕГ	9,09 ± 0,019		2.92	6.2		< 0,01	
	2 ЕГ	8,98 ± 0,024						
Спеціальний тест (с)	КГ	13,18 ± 0,43	2.06			> 0,05		< 0,001
	1 ЕГ	12,21 ± 0,29		2.57	4.16		< 0,05	
	2 ЕГ	11,29 ± 0,21						
Психологічний тест (с)	КГ	39,36 ± 1,21	2.26			< 0,05		< 0,001
	1 ЕГ	35,29 ± 1,33		1.98	3.97		> 0,05	
	2 ЕГ	33,17 ± 0,98						
Δ ЧСС (уд.хв ⁻¹)	КГ	45,3 ± 1,26	2.24			< 0,05		< 0,001
	1 ЕГ	41,1 ± 1,39		2.36	4.9		< 0,05	
	2 ЕГ	36,8 ± 1,18						
Середньо тестовий пульс (уд.хв ⁻¹)	КГ	121,8 ± 2,24	2.98			< 0,01		< 0,001
	1 ЕГ	112,1 ± 2,34		1.3	4.7		> 0,05	
	2 ЕГ	108,3 ± 1,76						
Точність (%)	КГ	92,4 ± 0,84	2.19			< 0,05		< 0,01
	1 ЕГ	95,1 ± 0,93		1.7	4.6		> 0,05	
	2 ЕГ	97,2 ± 0,61						

Так, порівняльний аналіз морфофункціональних показників свідчить, що ваговозростові показники як в контрольній, так і обох експериментальних групах відповідали нормі даного віку і істотних відзнак не мали ($P > 0,05$).

Показник життєвого індексу (ЖІ) в обох експериментальних групах був достовірно вище, ніж дані контрольної групи і, відповідно, в першій групі цей показник був вищий на 5% ($P < 0,05$; $t = 2,22$), в другій групі – на 10% ($P < 0,001$; $t = 4,08$).

До того ж треба відзначити, що в контрольній групі цей показник на другому році навчання знизився на 1,84% в порівнянні з першим роком навчання.

Аналогічну динаміку змін мали показники частоти серцевих скорочень. А саме, у студентів першої експериментальної групи ЧСС був нижче за дані контрольної групи на 7,06% ($P < 0,05$; $t = 2,42$). Дані пульсу другої експериментальної групи в порівнянні з контрольною групою був нижче на 10,65% ($P < 0,001$; $t = 4,04$). А між даними експериментальних груп достовірної відзнаки не було ($P > 0,05$; $t = 1,96$). У експериментальних групах частота пульсу в порівнянні з першим роком експерименту мала тенденцію

до зниження, а в контрольній групі підвищилася на 1,76% (75,1 проти 73,8 уд./хв).

На рис. 2.24 представлені морфофункціональні показники контрольної і експериментальних груп (А-2ЕГ; В – КГ; С - 1 ЕГ)

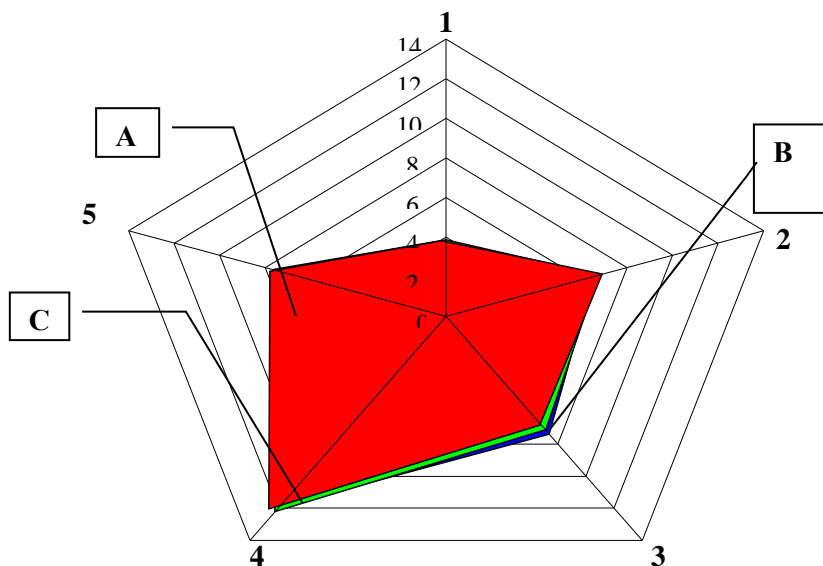

Рис. 2.24. Морфофункціональні показники, де: 1 – вагозростовий показник (ВЗП, г.см⁻¹); 2 – життєвий індекс (ЖІ, мл.кг.⁻¹); 3 - частота серцевих скорочень, уд/хв; 4 – систолічний тиск, уд/хв; 5- діастолічний тиск, уд/хв; А – 1 курс 2 ЕГ; В – 1 курс КГ; С – 1 курс 1 ЕГ

Показники артеріального тиску в експериментальних групах були нижчі в порівнянні з даними контрольної групи: у першій експериментальній групі тиск систоли знизився на 2,13% ($P > 0,05$; $t = 0,44$), в другій – на 3,48% ($P < 0,05$; $t = 2,10$). Показник тиску діастоли має таку ж динаміку зміни. У контрольній групі на другому році навчання величина тиску систоли в порівнянні з першим роком підвищилася на 5,6% ($P < 0,05$; $t = 2,31$).

Така особливість змін морфофункціональних показників дозволяє зробити висновок, що експериментальна програма працює ефективно.

Оцінка рівня фізичної підготовленості, переважно силових і швидко-силових даних, студентів експериментальних і контрольної груп показує, що використовувані засоби і методи фізичної (переважно силовий) підготовки в експерименті дозволили достовірно підвищити можливості студентів в показниках сили кисті ($P < 0,05$; $t=2,64$; $P < 0,001$; $t= 4,05$),

підтягуванні на щабліні ($P < 0,01$; $t = 2,93$; $P < 0,001$; $t = 5,34$), підйомі тулуба з положення лежачи за 1 хвилину ($P < 0,01$; $t = 3,1$; $P < 0,001$; $t = 6,03$), підйомі ніг до щабліни ($P < 0,01$; $t = 3,15$; $P < 0,001$; $t = 6,8$), лише в показниках стрибка в довжину з місця позитивні зміни мали тенденційний характер ($P < 0,05$; $t = 0,42$; $P < 0,05$; $t = 0,97$).

Рухові можливості і фізичний стан обстежуваних студентів, оцінювані в даній роботі за показниками бігу на 100 м, на 3000 м, швидкість рухової реакції, човникового бігу, потужності роботи, індексу фізичного стану і спеціалізованого тесту протягом двох років навчання істотно змінюються. Так, в контрольній групі дані показників, що вивчаються, окрім спеціалізованого тесту, мають чітку тенденцію до погіршення (таблиця. 2.7, 2.8) ($P < 0,05$ величина t коливається від 0,14 до 0,98). У процентному співвідношенні більшою мірою погіршала швидкість рухової реакції – на 2,89% і у меншій мірі (0,65%) – результат човникового бігу (рис.2.25).

Очевидно, така динаміка змін в контрольній групі є основною причиною достовірності змін в першій експериментальній групі, оскільки величина позитивних змін в цій групі теж коливається від 0,22% (результат човникового бігу) до 3,49% (результати прудкості рухової реакції).

Все це в сукупності забезпечило достовірність змін у студентів першої експериментальної групи в показниках бігу на 100 м ($P < 0,05$; $t = 2,5$) бігу на 3000 м ($P < 0,05$; $t = 2,87$) потужності роботи ($P < 0,01$; $t = 3,67$), човникового бігу ($P < 0,01$; $t = 3,52$) (табл.2.8, рис 2.19). Зміни індексу фізичного стану (ІФС), швидкість рухової реакції, спеціалізованого тесту були не достовірні ($P > 0,5$; відповідно при $t = 1,73$; 1,94 і 2,06).

У другій експериментальній групі (табл. 2.12) всі показники як рухових можливостей, так і рухового стану достовірно ($P > 0,5$; 0,01; 0,001) вище за дані контрольної і першою експериментальною груп. І така різниця в даному випадку природна через великі об'єми навантаження.

Динаміка змін психомоторних показників на другому році експерименту мають ідентичний характер, як і інші описані результати. У

контрольній групі дані показники в порівнянні з даними першого року навчання почали погіршуватися. Так, показник здатності орієнтування в просторі, знизився на 1,58%, здатності відтворювати половину максимальної сили пріоритетної руки – на 1,9%, а помилка відтворення половини максимальною довгого стрибка з місця - на 2%, помилка відтворення 5-секундного відрізка часу збільшилася на 3,9 %.

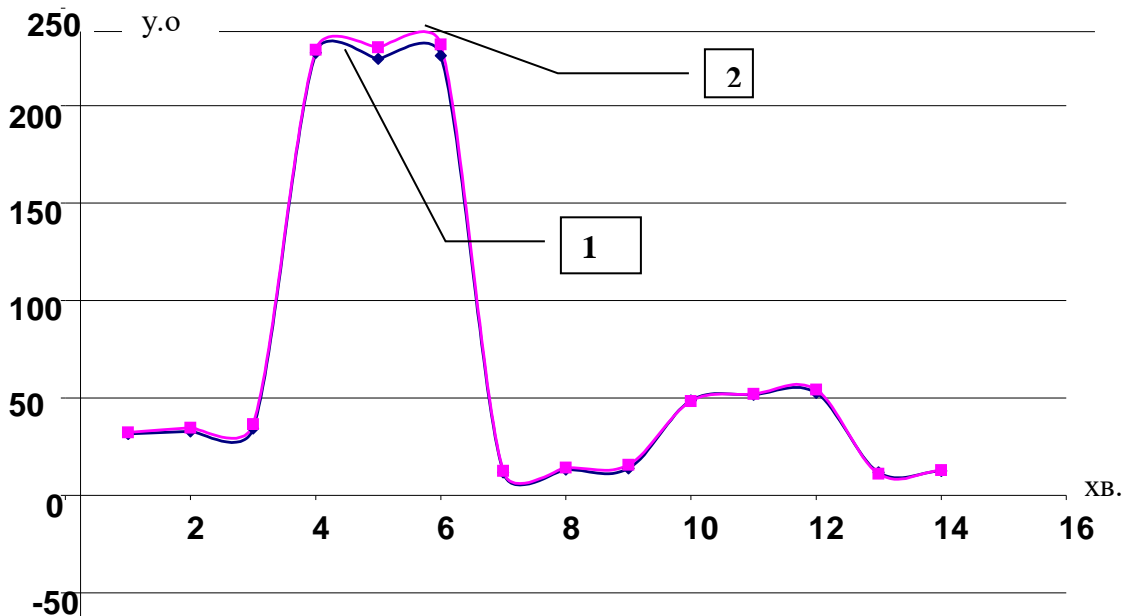

Рис. 2.25. Порівняльна характеристика рівня фізичної підготовленості силових і швидко-силових вправ студентів I і II курсу, де 1 – результати студентів I курсу; 2 – результати студентів II курсу

Результати першої експериментальної групи в порівнянні з даними контрольної групи помітно покращилися, але при цьому достовірно поліпшення даних орієнтування в просторі і показника помилки відтворення половини зусилля рукою ($P < 0,05$ при $t = 2,25$ і $2,12$), а помилка стрибка в довжину і відтворення 5 секунд відрізнялися недостовірно ($P > 0,5$; $t=1,33$ і $1,17$).

Показники випробовуваних другої експериментальної групи достовірно покращилися переважно в порівнянні з даними контрольної групи. А з результатами першої експериментальної групи відзнаки були не достовірні в показниках орієнтування в просторі ($P > 0,05$; $t=0,62$) і стрибках

в довжину з місця ($P > 0,05$; $t=1,41$). А в результатах відтворення половини зусиль руками і 5-секундного відрізка часу студентами другої групи були достовірно точніші ($P < 0,05$; $t = 2,53$ і $2,22$).

Величина змін коливалася від 1,1% до 2,2% ($P < 0,05$). А порівняння показників експериментальної і контрольної груп показало, що результат психологічного тесту достовірно вище ($P < 0,05$ при $t = 2,26$), різниця частоти пульсу (початкового і середньо-тестового) істотно нижча ($P < 0,05$ при $t = 2,25$ і $2,24$), величина середньо-тестового пульсу в експериментальній групі на 9,7 уд./хв. нижче ($P < 0,05$ при $t = 2,98$). При цьому точність виконання тесту достовірно вище 93,1% проти 92,4% ($P < 0,05$ при $t = 2,19$).

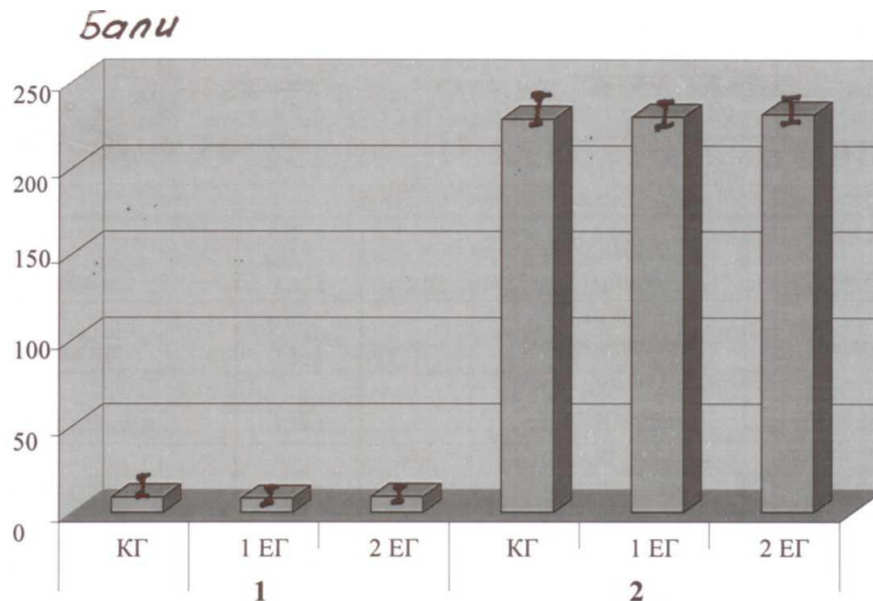

Рис. 2.26. Динаміка змін психомоторних показників, де: 1 – орієнтування у просторі в балах; 2 – стрибок у довжину з місця

Психофізіологічні показники другої експериментальної групи в порівнянні з даними контрольної групи були природно адекватніші психоемоційного навантаження. При цьому величина P коливалася від 0,01 до 0,001, а значення t від 3,97 до 4,9.

Порівняння результатів другою і першою експериментальних груп показує, що результати тесту, середньо-тестового пульсу і точності тесту в другій групі відрізняються, але не достовірно ($P > 0,05$; $t=1,98$; 1,3 і 1,7). А показник серцевої реакції на виконання тесту достовірно нижче у студентів

другої групи (36,8 проти 41,1 уд./хв.) ($P < 0,05$; $t=2,36$).

Таким чином, результати даного розділу роботи дозволили встановити, що існуюча програма фізичної підготовки малоефективна, оскільки в контрольній групі багато показників мають тенденцію до погіршення.

Найбільш оптимальна програма другої експериментальної групи, що дозволяє досягти вищих функціональних показників, фізичної підготовленості, психомоторних і психофізіологічних можливостей.

Програма першої експериментальної групи має в цілому позитивний ефект, але не настільки істотний як програма другої групи.

ВИСНОВОК ДО РОЗДІЛУ 2

Таким чином, оцінка рівня професійної готовності дозволяє диференційовано підійти до процесу спеціальної фізичної підготовки, коли на заняттях використовуються методи та засоби, які цілеспрямовано, з урахуванням індивідуальних особливостей студентів, надають можливість розвивати недостатньо розвинені компоненти професійної готовності.

Крім того, для наочності нами була застосована система побудов профілю професійної готовності, де за однією оціночною 4-й бальною шкалою будувалась кругова діаграма, яка включала оцінки розвитку мотиваційного, оціночно-ціннісного, емоційно-вольового, фізичного компонентів та комплексну оцінку рівня професійної готовності.

Пошук і апробація експериментальних програм фізичної підготовки майбутніх фахівців з охоронної справи дозволили визначити найбільш ефективні засоби, варіанти їх оптимального поєднання на практичних заняттях, методи проведення, об'єм і форми організації занять фізичної підготовки і їх спрямованість.

Використання першого варіанту експериментальної програми з об'ємом 70 учбових годин в навчальному році у поєднанні з іншими видами занять фізичної підготовки (ранкова зарядка, заняття у складі підрозділів з командирами, самостійні заняття), широкого вибору фізичних вправ допоміжної рухово-координаційній, психомоторній спрямованості і комплексно-паралельній форми організації занять дозволило зупинити регресивні зміни в організмі студентів, а в основних показниках функціонального стану (частота пульсу в стані спокою, життєвого індексу фізичної підготовленості, швидкісно-силовий витривалості - підйом тулуба з положення лежачи, потужності роботи, спритності - човниковий біг 4x9 м) психомоторної можливості (орієнтування в просторі, відтворення 5-ти секундного відрізка часу) і спеціалізованого тесту вдалося досягти

позитивних достовірних змін.

Заняття за другою експериментальною програмою, заснованою на використанні вище вказаних засобів і методів підготовки, тільки в 2 рази більшому об'ємі навантаження (140 годин в 1 навчальному році), викликали достовірно значущі поліпшення показників функціонального і фізичного стану студентів, їх рухово-координаційних і психомоторних можливостей, базової і спеціальної фізичної підготовленості.

Таким чином, результати даного розділу роботи дозволили встановити, що існуюча програма фізичної підготовки не ефективна, оскільки в контрольній групі багато показників мають тенденцію до погіршення.

Найбільш оптимальна програма другої експериментальної групи, що дозволяє досягти вищих функціональних показників, фізичної підготовленості, психомоторних і психофізіологічних можливостей.

Оптимізація програми СФП повинна включати:

1. річне навантаження не менш 140 годин на рік навчання;
2. інші види занять фізичної підготовки (ранкова зарядка, самостійні заняття);
3. широкий вибір фізичних вправ допоміжної рухово-координаційній, психомоторній спрямованості;
4. комплексно-паралельну форми організації занять.

РОЗДІЛ 3

ПЛАНУВАННЯ ЗАНЯТЬ ЗІ СПЕЦІАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ДЛЯ СПЕЦІАЛЬНОСТІ “ОХОРОННА СПРАВА”

3.1. Впровадження принципів підвищення ефективності процесу формування готовності з фахівців охоронної справи до професійної діяльності

Визначення готовності як інтегральної характеристики особистості, заснованої на взаємодії мотиваційного, емоційно-вольового й оцінного компонентів діяльності, виділення в якості критеріїв оцінки готовності усталеності зберігання цього стану при виконанні майбутніми фахівцями з охоронної справи своїх фахових обов'язків і яскравості його проявів, дозволяють звернутися до виявлення тих обставин, що зможуть сприяти формуванню готовності в процесі спеціальної фізичної підготовки.

Слід зазначити, що накопичений у цьому питанні досвід науково-теоретичного й навчально-методичного характеру ґрунтується на ідеї поетапного розвитку компонентів діяльності. Виходячи з принципу розвитку особистості, що розглядає цей процес як постійну трансформацію зовнішніх впливів у внутрішні структури, педагоги-дослідники і практики пропонують ряд дій психологічного впливу, що передбачають розвиток емоційно-вольової, або потрібно-мотиваційної сфери особистості в зв'язку з освоєнням професійно-юридичної діяльності, а потім надбудову їх операційним і оцінним компонентами. Іноді цей процес розглядається в оберненій послідовності. Проте як свідчить багаторічна практика підготовки співробітників охоронних органів різноманітних фахів, і той чи інший варіант надається недостатньо ефективними. У зв'язку з цим виникає необхідність у пошуку нових основ для організації процесу формування

готовності, що дозволяє досліджувати її з позицій, відмінних від традиційного підходу.

Віднесення готовності до істотних характеристик людини, як особистості, припускає уточнення, що розуміється під розвитком особистості. Очевидно, що чіткість позиції в цьому питанні визначає весь хід подальших теоретичних побудов. Це тим більше важливо, що суперечки про особистість як вона є, продовжуються не тільки в педагогіці, але й у психології і філософії. Наслідуючи положенням, що розвиваються Вигодським Л.С., [174], Леонт'євим А.Н. та їхніми послідовниками, ми розглядаємо особистість як системну, соціальну якість індивіда, розвиток якого здійснюється в єдності з розвитком психіки під впливом соціальної ситуації головної діяльності.

Як підкреслював Ільєнков Е.В., (2001) “структура особистості виникає від органічного тіла людини, але у внутрішньому просторі особистості”...У тому самому просторі, у якому спочатку виникає людське відношення до іншого індивіду (саме як реальне чуттєво-предметне, матеріально-відчутне відношення “усередині” тіла людини ніяк не налагоджене), щоб потім - унаслідок взаємного характеру цього відношення - перетворитися в “відношення до самого себе”, опосередковане через відношення до “іншого”, що і складає суть особистості - специфіки людської природи індивіда.

Особистість тому і народжується, виникає (а не виявляється) у просторі реальної взаємодії щонайменше двох індивідів, пов'язаних між собою через речі та матеріально-тілесні дії з ними.

Конкретизуючи це положення, Петровський А.У. (2004) доказує, що визначальним для розвитку особистості є не просто домінуючий тип діяльності (навчальної, ігровий, проблемно-пошукової і т.і.), а опосередковуваний цією діяльністю тип взаємовідносин особистості з референтними для неї групами людей або окремих осіб, що задають дане питання про відношення та характер здійснення самої діяльності. Цю ж

думку підтверджує Асмолов А.Г. (2005): “Діяльність визначає особистість, але особистість вибирає ту діяльність, що її визначає”. І далі “... головні діяльності не дані ..., а задані конкретною соціальною ситуацією розвитку, у якому відбувається ...життя”.

Переводячи ці судження в площину педагогічної теорії та практики, варто констатувати, що процес формування готовності як процес розвитку професійно значимої якості особистості правознавця пов’язаний не стільки з освоєнням самої діяльності, зокрема юридичної, скільки з осмисленням суб’єктом діяльності і навколишніми людьми (викладачем, однокурсниками, наставниками), у рамках яких дана діяльність здійснюється. Іншими словами, основний шлях у формуванні готовності студентів до охоронної діяльності лежить у створенні в процесі їх юридично-правової підготовки до таких ситуацій, які б моделювали реальні відносини фахівця з охоронної справи, правопорушника при здійсненні передбачення та попередження його не правових дій так і техніки виконання. Обираючи шлях, необхідно мати на увазі, що в процесі свого становлення як особистості людина виступає не тільки в якості продукту впливу зовнішніх обставин, але і як їх творець.

Принцип активності як джерело розвитку особистості не є новим у вітчизняній педагогіці. Сформульований ще К.Д. Ушинським, він став основним у навчанні і вихованні. Проте конкретне розуміння його дії може бути дуже різноманітним.

Тривалий час у зв’язку з втіленням у життя тези Л.С. Виговського про те, що навчання веде за собою розвиток, механізм становлення активності суб’єкта розглядався як інтеріоризація зовнішніх дій того, кого навчають, що проводиться під керівництвом і впливом навчального у внутрішній план. Визнано, що спеціально організоване навчання є головним джерелом, що формує активність суб’єкта.

Активність студента оцінювалася за тим, як він засвоює соціально задані нормативи (зразки) поведінки і діяльності. При цьому ефективність навчального впливу визначалася за тим, наскільки вдалося в навчанні

сформувати заздалегідь задані властивості і якості. Весь процес навчання і виконання будується на уявленні про те, що достатньо закласти спеціально значимі норми поведження обов'язкові для усіх і однакові технології засвоєння, таким чином буде сформована особистість, що відповідає найвищим суспільним ідеалам. Затвердження в педагогічній теорії і педагогічній практиці такої моделі навчання і виховання не звертає увагу на найважливіші моменти процесу розвитку особистості, засновані на саморегуляції і самореалізації. Автор [174] підкреслював: “Зовнішні умови діють за посередництвом внутрішніх, створюючи з ними єдине ціле”. Інакше кажучи, активність суб'єкта в процесі розвитку особистості виявляється в тому, що зовнішні впливи, чужий досвід присвоюються вибірково, з урахуванням власного досвіду. За визначенням Сеченова І.М., засвоювати означає “порівнювати продукти чужого досвіду з показниками власного”.

Прояв активності суб'єкта у виборчому відношенні до присвоювання зразків поведження, нормативного еталону діяльності пов'язано з його індивідуальними цілями й намірами, потребами й емоціями. Це означає, що спроба нав'язати ззовні суспільні цінності завжди мало продуктивне значення, якщо воно не узгоджується з цінностями самого суб'єкта навчання.

Ціннісні орієнтації виконують регулятивну функцію в розвитку особистості. Спочатку почуття, емоції, граючи роль контролера, оцінюють отримані результати, фіксують стан супутній цьому досягненню. В міру накопичення позитивного досвіду вони зміцнюють мотивацію активності суб'єкта, переростаючи в безпосередній мотив діяльності. При цьому досвід постає не тільки у вигляді логіки предмету, але і як логіка діяльності самого суб'єкта, завдяки якій дана діяльність здійснюється з різноманітним ступенем успішності.

Послідовне дотримання в процесі професійно-юридичної підготовки цих механізмів розвитку особистості потребують виділення таких принципів організації процесу навчання, які б, не суперечили обраному шляху

формування готовності, максимально враховували об'єктивні чинники його ефективності. Ці розуміння дозволяють застосувати самостійний вибір студентів у виборі форм і методів фахового становлення в якості визначального принципу організації навчальної діяльності при формуванні готовності майбутніх фахівців з охоронної справи в процесі спеціальної фізичної підготовки.

При визначенні другого принципу організації процесу професійно-юридичної підготовки фахівців з охоронної справи, орієнтованого на формування в них готовності до фахової діяльності, ми виходимо з того, що будь-яке освоєння діяльності пов'язано з усвідомленням того, кого навчають, : “...ніяк не уникнути тієї обставини, що усе, що спонукає людину до діяльності, повинно проходити через його голову... Вплив зовнішнього світу людини запам'ятовуються в його голові, відбивається в ній у вигляді почуттів, думок, спонукань, проявів волі, словом - у вигляді “ідеальних прагнень” [3].

Леонтьєв О.М. [110] розглядав роль свідомості в навчанні, він підкреслював, що варто розрізняти “актуальне утримання, що усвідомиться, і утримання, яке лише потрапляє до свідомості”. Актуальним утриманням свідомості виступають ті властивості, якості навколишнього світу, дійсності, що пізнаються суб'єктом і складають безпосередній предмет його активності. Воно є ціллю його пізнання. В зв'язку з формуванням готовності майбутніх фахівців з охоронної справи діяльності в процесі занять спеціальною фізичною підготовкою метою можуть виступати самі дії, операції при роботі з різноманітними інструментами, за допомогою яких можна виконати затримання правопорушника тощо. Поряд із цим, метою пізнання майбутнього правознавця можуть виступати і ті відношення, які складаються при спільній фізичній діяльності і спроможні впливати на їх ефективність. Питання в тому, що є змістом для самого студента. “Свідомість як відношення до світу психологічно розкривається перед нами саме як система змістів, а особливості його будови як особливості відношення змістів і значень. Розвиток змістів це продукт розвитку мотивів діяльності; розвиток

же самих мотивів діяльності визначається розвитком реальних відношень людини до світу, обумовлених об'єктивно-історичними умовами його життя. Свідомість як відношення - це і є зміст, який має для людини дійсність, що відображається в його свідомості", отже, перебування змісту пов'язано з визначеними умовами, при яких студент як суб'єкт пізнавальної діяльності опановує предмет своєї професії, визначає їх значимість для товариства і для себе. Проблема пошуку змісту - це завжди проблема самої людини, що він вирішує на основі свого досвіду, уявлення про світ, професії, свого місця в ній і товариства в цілому. Розуміння людиною свого місця в навколишньому світі, тобто самовизначення є основним моментом у змістоутворенні. У зв'язку з ним ми розглядаємо самовизначення студентів - майбутніх фахівців з охоронної справи щодо цілей, призначення охоронної діяльності в якості одного з найважливіших моментів формування готовності. Саме в самовизначенні, як у фокусі, концентрується взаємодія індивіда і товариства, виявляється фахова свідомість особистості, спрямованість їх пізнавальної активності.

Самовизначення особистості пов'язано з ціннісною орієнтацією їх свідомості, поводження і діяльності. Розуміння визначених цінностей закріплює єдність і тотожність особистості, їх стрижень, їх мораль, моральність. Саме ціннісне відношення породжує вибір визначеної стратегії і тактики при здійсненні діяльності, форми їх реалізації. Виникає питання: якою мірою і через що може здійснюватися самовизначення майбутніх фахівців з охоронної справи щодо завдань охоронної діяльності в умовах вузівського процесу навчання? Цілком очевидно, що в традиційній системі підготовки фахівців в педагогічному університеті професійно-юридична підготовка є присутня начебто побічно, у зв'язку зі спеціалізацією навчального закладу.

Не сприяє самовизначенню і сам характер відношення студентів до навчального процесу. В усіх випадках студент виступає об'єктом педагогічного керівництва, керування з боку викладацького складу.

Фактично момент активності як виборчого відношення студента до утримання і структури своєї професійно-юридичної підготовки відсутній. Іншими словами, реальні механізми розвитку особистості не враховуються в існуючій системі фахової підготовки кадрів. Рівною мірою це відноситься і до формування професійно значимих характеристик особистості правознавця, до яких належить його готовність до здійснення охоронної діяльності. Усунення цього протиріччя нам бачиться в принциповій зміні самої позиції студента в навчальному процесі: з об'єкта професійно-юридичної підготовки він повинний стати їх суб'єктом.

Свідомість цієї позиції ми вбачаємо в дотриманні в процесі підготовки майбутніх фахівців з охоронної справи принципу самовизначення й особистої відповідальності студентів у виборі форм і методів освоєння юридичної професії. Ми думаємо, що шлях створення ситуацій, що моделюють у навчальному процесі реальні моменти затримки правопорушника і сприяють осмисленню їхнього змісту і цінностей, принципи самостійності, самовизначення й особистої відповідальності студентів, реалізується у процесі професійно-юридичної підготовки, буде сприяти поліпшенню якості їх результатів, одним із проявів якого є готовність майбутніх фахівців з охоронної справи до охоронної діяльності.

Сформульовані на базі теоретичного вивчення проблеми готовності, дані принципи лягли в основу методики навчання, ефективність якої досліджувалася в умовах педагогічного експерименту.

При його підготовці і проведенні найважливіше питання полягало в тому, щоб в навчально-виховному процесі вузу системи МОНМС України знайти ті ланки, які б дозволили реалізувати виділені нами принципи організації процесу формування готовності майбутніх фахівців з охоронної справи до охоронної діяльності, не порушуючи при цьому його сформовану структуру і логіку професійно-юридичної підготовки. Іншими словами, необхідно було виділити ті елементи в загальному процесі фахового становлення майбутнього фахівця з охоронної справи, які б об'єктивно

припускали можливість самостійних рішень студентів у виборі форм і методів вивчення основ професійно-юридичної діяльності, самовизначення щодо цінності цієї сфери правоохоронної діяльності для себе і для інших, особистої відповідальності за результати своїх фахових дій відповідно до самостійно обраної методики їхнього здійснення. Такими елементами були виділені:

- заняття спеціальної фізичної підготовкою;
- заняття в спортивних секціях;
- практика і стажування студентів в сфері охоронної діяльності.

Заняття в спортивних секціях, що засновані на принципах добровільності сприяли виявленню і спостереженню за тими студентами, що свідомо звернулися до можливості більш детального і поглибленого освоєння дій правозахисника, і технікою виконання прийомів рукопашного бою, пов'язаних із правоохоронною діяльністю. Відсутність жорстко регламентованих програм, методик навчання, дозволили будувати секційну роботу таким чином, щоб максимально відтворювати ситуації взаємодії при затриманні правопорушника при виконанні фахових дій, моделювати й обговорювати різноманітні варіанти їхнього розвитку.

Практика і стажування студентів служила лабораторією накопичення студентами особистого досвіду в організації охоронної діяльності й осмислення результатів своїх дій, їхньої фахової діяльності й ефективності. Практика і стажування виконували роль сполучного ланка між навчальною діяльністю студентів, де цілі, задача, утримання, стратегія і тактика майбутнього фахівця з охоронної справи вивчалася на базі теоретичного аналізу чужого досвіду і заняттями по спеціальної фізичної підготовки, заняттями в спортивній секції, де цей досвід піддавався практичному осмисленню і виконанню і на цій основі вишиковувалася власна теоретична модель охоронця. Практика і стажування забезпечували особисту відповідальність майбутніх фахівців з охоронної справи за що чиняться охоронні дії.

3.2. Структура та принципи планування навчального процесу зі спеціальної фізичної підготовки на спеціальності “охоронна справа”

Насамперед, необхідно звернути увагу на те, що навчальний процес спеціальної фізичної підготовки у вузах МОНМС України має істотну подібність багаторічної підготовки спортсменів високої кваліфікації. Рациональне планування різних етапів навчального процесу ґрунтується на необхідності урахування ряду специфічних для вузу факторів, що мають першорядне значення для успішного навчання студентів. Дослідження показали, що до таких факторів необхідно віднести наступні:

- склад і структуру вимог до спортивної і фізичної підготовки фахівців з охоронної справи;
- індивідуальні особливості студентів, насамперед їх антропометричних даних, рівня розвитку фізичних якостей, що сприяють спеціальній фізичній підготовці на належному професійному рівні та визначають закономірності становлення різних сторін підготовленості;
- психологічні особливості студентів, насамперед мотивацію, емоційно-вольовий стан, особливості особистості студента;
- зміст навчально-тренувальних занять: засоби, методи навчання, динамізм у навантажень, побудову різних структурних утворень.

На відміну від спортивних тренувань, загальна тривалість навчальною процесу регламентована термінами навчання у ВУЗі. Проте період навчального процесу можна розглядати як період спортивного удосконалення студента і поступового підведення його до параметрів, що визначають професійні вимоги. Тому навчально-тренувальні заняття з семестру в семестр нами будувалися таким чином, щоб навчальна програма поступово ускладнювалася, тим самим забезпечуючи зростання фізичних і спортивно-технічних здібностей студентів, їх функціональних можливостей. Це можливо було досягнути тільки нарощуванням інтенсивності навчальних

занять на основі використання ряду факторів, серед яких першорядне значення мають:

- цільове програмування фізичної підготовки з урахуванням фізичного розвитку та фізичної підготовленості студентів;
- планування й організація навчального процесу зі спеціальної фізичної підготовки на підставі виразності розвитку психологічних компонентів професійної готовності.

В наших умовах практика студентів II-го курсу і стажування студентів III-го курсу слугували лабораторією нагромадження студентами особистого досвіду в організації охоронної діяльності й осмислення результатів своїх дій, їх професійної діяльності й ефективності. Практика і стажування виконували роль сполучної ланки міжнавчальної діяльності студентів, де мета, задачі, зміст, стратегія і тактика майбутнього фахівця з ОС вивчалися на базі теоретичного аналізу чужого досвіду і на заняттях по спеціальній фізичній підготовці, на заняттях в спортивній секції, де цей досвід піддавався практичному осмисленню і виконанню і на цій основі вибудовувалася власна теоретична модель фахівця з охоронної справи. Практика і стажування забезпечували особисту відповідальність майбутніх фахівців з охоронної справи за проведені охоронні дії.

Структура навчального процесу зі спеціальної фізичної підготовки.

Формування структури навчального процесу проводилося у вигляді двох умовних етапів: загально підготовчого та спеціально підготовчого. Кожний з них мав свої мету та завдання.

Головною метою загальнопідготовчого етапу було підвищення функціональних можливостей організму студентів та розвиток у них основних фізичних якостей. Тому більша частина часу на заняттях цього етапу нами відводилась руховій діяльності, яка у достатній мірі сприяла досягненню поставленої мети.

Відповідно до мети головними завданнями цього етапу були:

1. зміцнення здоров'я слухачів;
2. підвищення аеробної працездатності організму (тобто розвиток загальної витривалості);
3. розширення силових та швидкісно-силових можливостей (розвиток сили, швидкості);
4. розвиток та удосконалення спеціальних фізичних якостей спритності, гнучкості, швидкості та влучності рухів, розвиток "вибухової" сили;
5. подолання спеціально створених перешкод;
6. вивчення та удосконалення техніки виконання прийомів руху на пересічній місцевості;
7. вивчення та удосконалення прийомів рукопашного бою;
8. виховання сміливості, рішучості, витримки та самовладання засобами аутотренінгу, самопідбадьорюванням.

Поступове збільшення обсягів-спеціальної фізичної підготовки, на наш погляд, повинно було сприяти рівномірному розвитку основних та спеціальних фізичних якостей вже на першому етапі навчального процесу. З урахуванням думок спеціалістів на першому етапі ми не збільшували обсяги загальної фізичної підготовки по відношенню до спеціальної фізичної підготовки більше ніж у 2 рази. Інтенсивність виконання вправ збільшувалась за рахунок загальної фізичної підготовки, адже підвищення інтенсивності спеціальних вправ могло погіршити подальше формування вмінь та навичок. Крім того, таке планування фізичного навантаження сприяло вирішенню завдань по зміцненню здоров'я студентів, вихованню у них загальної витривалості шляхом підвищення аеробної працездатності організму. Заняття аутотренінгом, самопідбадьорюванням проводились в перерві між виконанням фізичних вправ з концентрацією уваги на майбутній вправі. На подальших заняттях даного етапу зверталась увага до виховання спритності, потім швидкості та точності у рухах. До кінця етапу фізичні вправи були

спрямовані на формування швидко-силових характеристик.

Головною метою спеціально підготовчого етапу було покращення спеціальної фізичної підготовки студентів, підвищення їх тактико-технічної та психологічної підготовленості.

Відповідно до мети головними завданнями цього етапу були:

1. подальше зміцнення здоров'я;
2. підвищення аеробно-анаеробної продуктивності їх організму;
3. підтримання та подальший розвиток загальних фізичних якостей (витривалість, сила, швидкість);
4. підвищення рівня розвитку професійно важливих фізичних якостей (швидкості та влучності рухів, сенсомоторної реакції вибору, "вибухової" сили);
5. підвищення анаеробного компонента спеціальної витривалості до швидко-силової роботи, яка виконується на рівні субмаксимальної та максимальної інтенсивності;
6. подолання спеціально змодельованих перешкод екстремального характеру;
7. розширення обсягу рухових навичок;
8. вивчення нових та відпрацювання раніше вивчених прийомів, підвищення надійності та ефективності їх виконання;
9. виховання сміливості, рішучості, витримки, самовладання, вольових характеристик особистості на заняттях спеціальною фізичною підготовкою;
10. удосконалення психічних компонентів особистості в умовах рухової активності субмаксимальної та максимальної інтенсивності, на фоні фізичної втоми.

На цьому етапі продовжувалась спеціалізація навчального процесу. У зв'язку з зростанням інтенсивності виконання спеціальних вправ, в тому числі з урахуванням антропоморфометричних особливостей студентів, зниження фізичного навантаження проводилось в основному за рахунок загальної фізичної підготовки. Інтенсивність спеціальних вправ

збільшувалась за рахунок спарингів, рукопашних поєдинків, в умовах наближених до реальних екстремальних ситуацій, які проводились на максимально можливому рівні інтенсивності. На заняттях, спрямованих на розвиток швидкості та точності рухів, студентам надавався повний відпочинок між вправами. Крім цього, головною метою спеціально підготовчого етапу було формування та удосконалення недостатньо розвинутих компонентів професійної готовності.

Наприкінці другого етапу підготовки головна увага приділялась підтриманню досягнутого рівня спеціальної фізичної підготовленості студентів до несення служби та удосконалення техніки дій в екстремальних ситуаціях. А саме тактики, техніки атакуючих та захисних дій у рукопашному бою в екстремальних умовах.

3.3. Індивідуалізація навчального процесу зі спеціальної фізичної підготовки

Індивідуалізований підхід з урахуванням фізичного розвитку студентів в умовах спеціалізації спеціальної фізичної підготовки. Нами на заняттях, на цьому етапі застосовувались методики, що дозволяли індивідуалізувати підхід до удосконалення професійної готовності студентів.

З урахуванням фізичного розвитку студентів нами до занять спеціальною фізичною підготовкою були впроваджені методики, опрацьовані у дослідженнях [68], які на підставі аналізу сутичок спортсменів різних вагових категорій показали, що в ході змагальної діяльності використовуються здебільшого визначені прийоми.

Враховуючи ці дані нами у підготовці студентів з легкою вагою (до 62 кг застосовувались:

- кидки: із захопленням двох ніг, через спину (через плече) зі стійки, з колін, кидок через груди;
- болючі прийоми на ноги.

У студентів середньої ваги (до 85 кг):

- кидки: передня підніжка, підсікання, виведення з рівноваги, зачепи;
- болючі прийоми на руки.

У студентів важкої ваги (більше 85 кг):

- кидки: задня підніжка, підсікання, підхвати й обхвати;
- утримання.

“Універсальними” для всіх студентів були кидки з підсіканнями, зачепами, підхопленням, через груди.

Індивідуалізований підхід з урахуванням ефективності охоронної діяльності. На заняттях спеціальною фізичною підготовкою нами також робився акцент на вивчення та удосконалення тих прийомів та навичок, які є найбільш ефективними у сутичці з правопорушниками:

Спортивний розділ самбо, дзюдо, джиуджитсу, айкідо, боротьба на поясах, сумо:

- прийоми страхування та самострахування;
- техніка кидків:
 - задня і передня підніжки;
 - кидки: через спину (плече) із стійки,
 - з колін, через стегно,
 - через спину (плече) з колін,
 - із захопленням двох ніг попереду і позаду,
 - посадкою назад,
 - підсіканнями,
 - виведенням з рівноваги,
 - через груди,
 - через голову (пістолет),
 - підхопленням,
 - відхватом;
- техніка боротьби лежачи:
 - больові прийоми на руки, на ноги;

- утримання;
 - задушливі прийоми;
 - комбінації прийомів боротьби у стійці і лежачи (кидки з переходами на утримання, болючі і задушливі прийоми).
 - Бокс і кікбоксінг:
 - бойові стійки і переміщення;
 - удари руками: кулаками, долонею, ребром долоні, ліктем, пальцями і захисту від них;
 - удари ногами: стопою, коліном, стегном, носком, п'ятою, гомілкою і захисту від них;
 - комбінації ударів і захисту від них.
 - Бойовий розділ самбо та джиуджитсу:
 - прийоми утримання і звільнення: загин руки за спину при підході спереду (ривком, замком, пірнанням); при підході ззаду; з важелем руки назовні, усередину, через плече, плечі, передпліччя;
 - прийоми взаємодії співробітників при затримці і супроводі правопорушників;
 - прийоми звільнення від захоплень за одяг і частини тіла, сковування й обмеження рухів супротивника за допомогою одягу і підручних засобів;
 - прийоми самозахисту від нападу незброєного правопорушника або правопорушників (комбінації прийомів затримки і супроводу, спортивного розділу самбо і дзюдо, боксу і кікбоксінгу);
 - прийоми обшуку, зв'язування, надягання наручників. Прийоми роботи зі спеціальними і підручними засобами:
 - прийоми роботи з гумовою палицею (удари, сковування, блокування, больові і задушливі прийоми тощо).
 - Комбіновані заняття по самбо і рукопашному бою:
 - індивідуальне відпрацьовування “коронних” прийомів і комбінацій;
 - тренувальні та навчально-тренувальні сутички і вільні спаринги.
- Для удосконалення професійної готовності були також

використані мобілізуючі і заспокійливі формули, прийоми і методи самоконтролю за своїм емоційним станом, розроблені [117] і [7]. Мобілізуючі формули використовувалися з початку навчального заняття, чому приділялося біля двох хвилин. Наприклад, одна з мобілізуючих формул:

- “мій подих поглиблюється й підвищується”;
- “вираз обличчя робиться зосередженим, зібраним”;
- “з моїх ніг, рук і тіла іде стан розслабленості і важкості”;
- “мої м'язи і тіло відпочили”;
- “я відчуваю, як м'язи і тіло підкоряються мені”;
- “я вільно керую своїми м'язами і тілом”;
- “я готовий до негайних, швидких і чітких дій”.

Слухачам для саморегуляції і самоконтролю емоційним станом у перервах між виконанням прийомів пропонувалося здійснити послідовні напруження м'язів рук, потім тулуба, потім ніг із затримкою напруження протягом двох-трьох секунд і розслаблення в зворотній послідовності. Вправи в довільному напруженні і розслабленні м'язів періодично повторювалися в процесі всього заняття й особливо за ступенем появи стомлення.

Заспокійливі формули використовувалися наприкінці заняття. Наприклад, одна з заспокійливих формул:

- “відчуваю тепло у всьому тілі”;
- “усе тіло тепле”;
- “мені добре, я спокійний”;
- “моє дихання рівне і спокійне”;
- “моє обличчя спокійне”;
- “я відпочиваю, мені приємно”.

Поступове збільшення обсягів спеціальної фізичної підготовки дозволяє вже на першому етапі навчального процесу рівномірно розвивати основні та спеціальні фізичні якості. З урахуванням думок спеціалістів про

те, що на початку першого етапу занять немає потреби збільшувати обсяги загальної фізичної підготовки по відношенню до спеціальної фізичної підготовки більше ніж у 2 рази. Інтенсивність виконання вправ зростає за рахунок загальної фізичної підготовки, адже підвищення інтенсивності спеціальних вправ може не сприяти подальшому формуванню вмінь та навичок. Крім того таке планування фізичного навантаження сприяє вирішенню завдань по зміцненню здоров'я студентів, вихованню у них загальної витривалості шляхом підвищення аеробної працездатності організму. Заняття аутотренінгом, самопідбальорюванням проводяться в перерві між виконанням фізичних вправ з концентрацією уваги на майбутній вправі. На подальших заняттях даного етапу звертається увага на вихованні спритності, потім швидкості та точності у рухах. До кінця етапу фізичні вправи спрямовані на формування швидко-силових характеристик.

З метою формування та удосконалення рівня сформованості психологічних компонентів професійної готовності нами у навчальному процесі зі спеціальної фізичної підготовки застосовувались спеціально відібрані та розроблені вправи, які мають визначену психолого-педагогічну ефективність і спрямовані на розвиток певного компоненту професійної готовності:

- а) імітацію різних видів зброї, і засобів нападу (пістолета, ножа, дерев'яних і гумових ціпків, розбитих пляшок, кастета, каміння тощо);
- б) проведення єдиноборств на тлі утоми. Наприклад, виконання єдиноборства після 1000-метрового кросу протягом 6-ти хвилин;
- в) збільшення кількості нападаючих, проведення сутички з застосуванням прийомів єдиноборств “один проти двох” протягом однієї хвилини;
- г) виконання прийомів бойового самбо, джиуджитсу після психологічно, навантаження. Наприклад, “охоронець” знаходиться в центрі кола, а навколо 6-7 людей. Спочатку йому вказують “правопорушника”, якого він повинен затримати, потім його штовхають, якщо він падає, то його

піднімають і знову штовхають і т.д. Використовується елемент погрози, різний одяг “правопорушників”, світлові перешкоди (яскраве світло прямо в очі “охоронця”). Через 20-30 секунд викладач подає команду: “Стояти!”. “Усі розбігаються і зупиняються на відстані 15-20 м від “охоронця”, відвернувшись до стіни. “Охоронець” протягом 2-3 секунд повинен знайти зазначеного “правопорушника”, підбігти і затримати його з використанням визначених прийомів;

д) виконання прийомів самбо, джиуджитсу після великого фізичного навантаження. Перед виконанням прийому пропонується зробити 10 кругових обертів навколо своєї осі, потім 10 перекидів вперед і 10 розгинань та згинань рук в упорі лежачи;

е) виконання єдиноборства незалежно від зросту і вагової категорії супротивника.

Для формування психологічних компонентів професійної готовності були також використані:

а) вправи за сигналом, спрямовані на розвиток уваги, спостережливості і пам'яті. Наприклад, біг по колу. По команді “Гоп” і прискорення вперед по колу; по команді “Уперед!” - зупинка - поворот у центр кола - імітація ударів у голову кожною рукою по чотири рази; по команді "Назад!" - зупинка - поворот обличчям до центру кола - вихідне положення (в.п.) упор лежачи згинання-розгинання рук; по команді “Стоп!” - біг в іншому напрямку. Команди подаються в різному порядку;

б) вправи з елементами несподіванки. Виконуються в парах: розподіляються ролі “охоронця” і “правопорушника”. “Охоронець” стоїть заплющивши очі. За командою викладача “Гоп” на нього з невідомої йому сторони (спереду, ззаду, ліворуч чи праворуч) нападає “правопорушник” з предметом чи без нього. За командою “охоронець” відкривши очі, повинен швидко зорієнтуватися і зреагувати в даній ситуації. Необхідно використовувати прийоми самозахисту без зброї, рукопашного самбо, залежно від обставин;

в) вправи, пов'язані з ризиком і небезпекою, агресивними діями “правопорушника”;

г) вправи з використанням акробатичних елементів. Одночасне виконані 10 перекидів назад, після чого імітація ударів руками і ногами;

д) виконання прийомів на швидкість, точність;

е) виконання прийомів самбо, джиуджитсу у форменому одязі охоронця (зимовому і літньому);

ж) при проведенні єдиноборства використовувати спеціальні настанови на увагу, спостережливість і пам'ять (запам'ятати визначені обличчя, кількість виконаних прийомів і ударів, предмети і тощо).

Для формування емоційно-вольового компоненту нами застосовувались:

а) вправи з елементами раптовості, несподіванки, ризику і небезпеки;

б) вправи на створення різноманітних ситуацій, пов'язаних з необхідністю вибору між двома чи декількома способами дій в умовах безупинних мінливих обставин;

в) вправи з різними переміщеннями тіла в просторі й одночасному підвищенні швидкості виконання;

г) єдиноборство з одним і двома супротивниками;

д) проведення єдиноборства після важкого фізичного навантаження;

е) вправи з різною зброєю (ніж, ціпок, кастет, розбита пляшка тощо).

Для формування оціночного компоненту професійної готовності нами застосовувались наступні вправи:

а) вправи в парах з розподілом ролей “охоронця” і “правопорушника”. Скажемо, після розподілу “охоронець” за командою викладача виконує 5 перекидів вперед і 5 перекидів назад. Після останнього перекиду на нього нападає “правопорушник” з будь-якої сторони і будь-яким способом. “Охоронець” повинен діяти за обставинами;

б) спеціальні вправи для ускладнення психологічної ситуації, коли студент зумів би правильно зорієнтуватися і прийняти рішення. Вихідне

положення - “охоронець” лежить на килимі вниз обличчям, на відстані 2 м від нього з невідомої йому сторони знаходиться “правопорушник”. За командою “охоронець” приймає бойову стійку й одночасно нападає “правопорушник”. Завдання “охоронцю” відбити напад;

в) проведення єдиноборств з метою навчити студентів вести “психологічну боротьбу”, а саме:

- умінню погіршувати пильність “правопорушника” за допомогою помилкових, відволікаючих дій;

- умінню розвивати ініціативу;

- умінню вести розвідку і протидіяти їй, придушувати ініціативу “правопорушника”, активність і самостійність дій;

- умінню захопити перевагу першої дії, забезпечити раптовість випередження;

- умінню керувати діями “правопорушника”;

- умінню за короткі проміжки часу осмислювати зовнішні елементи обставин;

- умінню вести спостереження, за “правопорушником”, скласти загальний план сутички на підставі своїх спостережень;

- умінню вести сутичку з невідомим “правопорушником”;

- вести сутичку з переважаючим за силою “правопорушником”.

Для вирішення сформованих завдань з розвитку психологічних компонентів професійної готовності ми дотримувалися ряду методичних вимог:

а) виконання спеціальних вправ планували в підготовчій, основній чи заключній частині заняття;

б) вправи проводили в складі групи чи в парах, де один виконував роль “охоронця”, інший - “правопорушника”;

в) при підборі спеціальних вправ і їх виконанні дотримувались послідовності, починаючи з простих вправ і поступово переходили до більш складних, велась робота над усвідомленням техніки виконання кожного

прийому, вправи, по можливості, погоджували з індивідуальними графіками заняття;

г) при підборі і проведенні спеціальних вправ забезпечували максимальну націленість на розвиток конкретних компонентів психологічної готовності студентів;

д) спеціальні вправи використовували систематично. Кожну вправу повторювали протягом декількох занять, адже тільки часте повторення дало необхідний, високий результат;

е) відбирали ті вправи, що відповідали фізичному розвитку та фізичній підготовленості студентів. Якщо студенти були добре фізично підготовлені, відбирали найбільш складні і важкі вправи;

ж) для слабо підготовленого студента підбирали більш прості вправи.

3.4. Забезпечення занять з фізичної підготовки при різних напрямках розвитку компонентів професійної готовності

Загальні питання методики побудови навчального процесу зі спеціальної фізичної підготовки викладені у розділі 3. У даному підрозділі ми вважали за необхідне визначити окремі принципи побудови занять.

Всі заняття спеціальною фізичною підготовкою у експериментальних групах проводились потоковим методом. Це було обумовлено необхідністю більш цілеспрямованого формування компонентів, коли всі студенти експериментальної групи були розподілені за рівнем розвитку, компонент професійної готовності на окремі підгрупи, які займалися на заняттях за визначеними методичними напрямками відповідно до індивідуальних планів студентів.

Кожний методичний напрямок мав загальну частину, виконання завдання який сприяв удосконаленню фізичних якостей, формуванню навичок рукопашного бою, розвитку здібностей виконувати їх у екстремальних ситуаціях та спеціальну частину, виконання завдань якої зумовлювало розвитку недостатньо розвинених психологічних компонентів

професійної готовності.

На цей час відсутній єдиний погляд на професійно важливі фізичні якості працівників не державних охоронних підприємств. В свою чергу даними багатьох дослідників ми конкретизували перелік професійно важливих фізичних якостей, якими слід вважати: швидкість (в рухах циклічного та ациклічного характеру - одиночного руху, частоти рухів, в реакції вибору наступного виконання необхідної рухової дії), спритність (здібність для виконання складно координаційних рухів, влучність у рухах), витривалість (загальну витривалість при тривалих пересуваннях пішки, при швидкісній силовій роботі великої та максимальної інтенсивності, під час роботи, власне, силового характеру та статичних м'язових напруженнях), силу ("вибухову" силу в рухах та при ударах).

На загальнопідготовчому етапі нами у всіх групах на заняття проводилось поступове збільшення обсягів спеціальної фізичної підготовки, що дозволило на цьому етапі рівномірно розвивати основні та спеціальні фізичні якості.

Мова йде про ранню спеціалізацію і більш плавного нарощування обсягів та інтенсивності навантажень. Інтенсивність виконання вправ невисока. Вона нарощувалася за рахунок загальної фізичної підготовки, так як передчасне підвищення інтенсивності спеціальних вправ могло створити несприятливі умови для формування рухових вмінь та навичок.

При розвитку витривалості ми ґрунтуватися на двох основних передумовах:

1. Удосконалення спеціальної витривалості за рахунок поліпшення компонентів потужності і ємності алактатних анаеробних здібностей.
2. Розвитку і вдосконаленню компенсаторних механізмів: збільшення потужності аеробних здібностей.

Удосконалення алактатної анаеробної потужності здійснювалось при виконанні спеціальних вправ у серіях тривалістю 6-10 секунд, які

повторювались 5-6 разів з відпочинком від 10 секунд до 1-3 хвилин. Усього на заняттях виконувались 2-4 таких серій навантаження з відпочинком між ними 4-5 хвилин. Чим меншим був рівень розвитку фізичного компоненту професійної готовності, тим більш тривалим були інтервали відпочинку. Ці проміжки часу заповнювались загальними дихальними вправами. Збільшуючи поступово тривалість виконання серій спеціальних вправ до 15-20 секунд, ми домоглися збільшення алактатної ємності. Головним критерієм контролю спрямованості навантаження - була висока що не знижується від серії до серії потужність виконання вправ, відсутність почуття важкості у працюючих м'язах. Якщо ж повторювали 1 секундні серії вправ з 10-15 секундними інтервалами відпочинку підряд 10 та більше разів, то підвищували аеробну потужність; збільшуючи тривалість пауз відпочинку до 30 секунд, покращували аеробну ємність та ефективність використання енергетичного потенціалу. У такому режимі виконання серій вправ ми враховували не тільки завдання розвитку спеціальної витривалості але одночасно й удосконалювали техніку, розвивали спеціальну силу, швидкість, спритність.

Таке планування фізичних навантажень на перших заняттях сприяє вирішенню завдань по зміцненню здоров'я студентів, вихованню у них загальної витривалості шляхом підвищення аеробної працездатності організму. На подальших заняттях загальнопідготовчого етапу рівень інтенсивності фізичних вправ поступово підвищувався.

У тижневих циклах (у перші дні) увага в основному акцентувалася у вихованні спритності, потім швидкість та влучності у рухах. Наприкінці тижня на розвиток здібностей до прояву максимальних швидкісно-силових зусиль.

На цьому ж етапі проводились заняття аутотренінгом, самопідбадьорюванням, які проводились в перерві між виконанням фізичних вправ з концентрацією уваги на майбутній вправі.

Особлива увага приділялась вивченню дихальних вправ. Адже якісна

спеціальна фізична підготовка неможлива без правильного дихання, тому засвоєння вимагає від студента, то плавного і злитого, то могутнього концентрованого, з напругою всіх м'язів, виконання окремих прийомів зв'язувань і комплексів рукопашного бою. Контрольоване дихання необхідне як у спарингу так і в бою, коли потрібно різко, іноді спонтанно змінювати ритм і силу рухів, напрямок атаки, місце розташування, а також тривалий час з великою інтенсивністю вести двобій. В усіх цих ситуаціях дихання грає не тільки фізіологічну функцію забезпечуючи м'язи необхідною кількістю кисню при конкретному навантаженні, але і має значення для психорегуляції стану. Правильне дихання дозволяє швидко увійти в бойовий ритм або, навпаки заспокоїтися при надмірній напрузі, підготувати організм до майбутньої навантаженням чи відпочити після роботи, розслабитися, відновити спокійний плин думок, зняти напругу, роздратування або хвилювання, перебороти стан апатії і розбитості. На загальнопідготовчому етапі головна увага приділялася засвоєнню комплексів загальних дихальних вправ, починаючи з нижнього. Вправи виконувались на початку та наприкінці занять та рекомендувались для виконання у побутових умовах зранку та перед сном.

Основою загальних вправ є повне дихання, яке складається з нижнього, середнього і верхнього видів дихання. Виконувались загальні дихальні вправи у провітреному приміщенні, при відкритому вікні або на свіжому повітрі. Вихідним положенням для їх виконання були пози лежачи, сидячи і стоячи. При виконанні вправ студенти старатися цілком розслабитися. Спочатку подумки простежити поступове розслаблення ніг. Потім, відчувши в ногах важкість і легенях тепло, переходили до розслаблення рук, м'язів живота і тулуба закривши очі, розслабляли м'язи обличчя. Приймавши одну з вищевказаних поз, вдихаючи і видихаючи через ніс, виконували наступні вправи:

1. Нижнє дихання. Виконується повний видих і потім повільний вдих намагаючись якнайбільше випнути вперед живіт. При цьому

груди і плечі повинні залишатися на місці. За повільного видиху, втягується живіт. Усі рухи виконуються разом, без напруги. Спиною обов'язково повинна бути прямою.

2. Середнє або грудне дихання (виконується після засвоєння нижнього). При виконанні вправи необхідно намагатися утримувати живіт і груди на місці розширюючи грудну клітку в сторони. При видиху головне - не стискати грудну клітку. Ребра повинні повільно опускатися за рахунок розслаблених міжреберних м'язів. Правильність рухів можна контролювати, поклавши одну руку на живіт, а іншу на груди, визначаючи тим самим їх нерухомість.

3. Верхнє дихання. Приймавши одну зі зручних поз, виконується повний видих, наступний вдих робиться таким чином, щоб піднімалася тільки грудна клітина, а живіт і ребра залишалися нерухомими. Наприкінці вдиху; коли наповнюються повітрям верхівки легень, необхідно підняти плечі, опускаючи плечі та грудну клітку, виконується видих.

4. Повне дихання. Приймавши будь-яку позу, виконується повний видих. Потім через ніс робиться вдих, заповнюється спочатку нижні відділи легень потім середні і наприкінці - верхні, відповідно "техніці нижнього, середнього і верхнього дихання". Завершивши вдих і затримавши дихання потрібно зробити паузу, після якої починається видих. Можна застосовувати два види видиху. При першому повітря видихається спочатку з нижніх часток легень, потім із середніх і наприкінці - з верхніх. В другому випадку - у зворотному порядку.

Кожний вид (нижнє, середнє і верхнє) дихання виконувався з поступовим збільшенням часу виконання з 1 хвилини до 5 хвилин протягом 3 тижнів занять. Важливим було виконання усіх видів дихання ритмічно і плавно. Для цього дихальні вправи проводились під рахунок: на рахунок 1 - вдих, на рахунок 2 - пауза, потім на рахунок 3 - видих і на рахунок 4 - пауза.

Перші два місяці при повному диханні використовувався перший спосіб видиху, потім практикувались по черзі обидва способи. Після вдиху і

видиху робились паузи, тривалість яких дорівнювала тривалості вдиху і видиху. Для дотримання ритмічності виконання вправи проводились під рахунок усіх фаз, поступово збільшувалась їх тривалість, але зберігалась пропорція відносно вдиху і видиху. Тривалість виконання вправи спочатку складала не більш 2 хвилин, надалі додавались по 1 хвилині щотижня, довівши її до 10 хвилин.

Увага зосереджувалась на кожному акті дихання. Тільки досконало опанувавши нижнім, середнім і верхнім подихом, переходили до розучування повного дихання.

Серед засобів спеціальної фізичної підготовки на цьому етапі нами для розвитку спеціальних фізичних якостей використовувались принципи вивчення та удосконалення навичок рукопашного бою.

Для розвитку швидкості нами використовувались спеціально-підготовчі вправи (після вправ на розслаблення виконувались одиночні удари, блокуючі дії за раптовим сигналом, виконувались удари руками і ногами з обтяженнями, резиновими амортизаторами, темпове згинання і розгинання рук з грифом від штанги), короткочасні (10-20 секунд) серії вправ в максимальному темпі (удари руками в координації з бігом на місці, біг на місці з високим підніманням стегон та прискореннями до 10 метрів, стрибки вперед-назад, ліворуч-праворуч через який-небудь предмет, стрибки з скакалкою, обертання прямих рук).

Для розвитку спеціальної спритності нами в ході занять застосовували тренажери, що рухаються: розкачуються, крутяться (або мають рухливі частини в різних площинах).

На цьому етапі підготовки нами на заняттях застосовувалась наступні схеми викладання навчального матеріалу з рукопашного бою:

1. Розучування ударів руками і ногами у встановленій послідовності.
2. Розучування блоків від ударів руками і ногами у встановленій послідовності.

3. Удосконалення техніки захисних і атакуючих дій в парах.
4. Розучування техніки прийомів затримання при підході спереду, ззаду збоку.
5. Розучування техніки прийомів визволення від захватів і обхватів.
6. Розучування техніки прийомів захисту від нападу неозброєного правопорушника.
7. Розучування техніки прийомів захисту від нападу озброєного правопорушника.
8. Проведення зовнішнього огляду та конвоювання.
9. Розучування елементів боротьби самбо.
10. Удосконалення техніки виконання комбінацій з прийомами рукопашного бою.
11. Вільний контрольований бій.

Саме така послідовність вивчення навчального матеріалу достатньо обґрунтована у літературі [158].

На спеціально підготовчому етапі значна увага нами приділялася вивченню та удосконаленню прийомів рукопашного бою, затриманню, супроводженню, звільненню від захватів, захисту від загрози вогнепальної та холодної зброї в екстремальних умовах.

На даному етапі продовжувалась поглиблена спеціалізація навчального процесу. В зв'язку зі зростанням інтенсивності виконання вправ, зниження обсягів фізичного навантаження проходило за рахунок загальної фізичної підготовки, яка поступово за обсягом прирівнювалась до спеціальної фізичної підготовки, а до кінця етапу складала 30-40 % від часу заняття. Це пояснюється тим, що наприкінці етапу загальна фізична підготовка спрямована на підтримання досягнутого рівня тренуваності та прискорення відновлювальних процесів в організмі студентів.

Інтенсивність навантаження нарощувалась завдяки вправам спеціальної фізичної підготовки, обсяг яких до кінця етапу сягав максимальних величин. Більше уваги приділялось “спарингам”, сутичкам, які наближені до реальних

умов рукопашного бою та проводились на максимально можливому рівні інтенсивності.

Для розвитку і удосконалення спеціальної витривалості, що свідчить про здатність вести двобій на рівні своєї максимальної потужності, наприкінці застосовувались спеціальні і спеціально-підготовчі вправи в різному режимі м'язової діяльності: в основному ми використовували для цього вправу “бій з тінню”, виконання серій вправ на снарядах, у пересуваннях тощо.

При тренуванні на снарядах виконувались: 10-15 “включень” по 3-сильних і швидких ударних або захисних дій тривалістю 1,0-1,5 секунд кожне включення і чергування їх з більш спокійними рухами для відновлення організму у вигляді переміщень, зміни стійок тощо. Усього виконувались 5-6 таких серій через 1,5-2,0 хвилини відпочинку.

При виконанні стрибкових вправ: 10-15 секунд інтенсивної роботи (або 10-15 стрибків) повторювались 5-6 разів через 1,5-2,0 хвилини відпочинку, або роботи малої інтенсивності.

Для удосконалення анаеробної працездатності та адаптації до ацидотичних зрушень у внутрішньому середовищі, що приводить до різкого зниження працездатності (у тому числі і точності дій) - виконувались спеціальні вправи на снарядах, “бій з тінню”, сполучення ударів і пересувань: 5-6 серій по 20-30 секунд інтенсивної роботи в чергуванні з роботою малої інтенсивності протягом 1-3 хвилин.

Зі зростанням тренуваності тривалість відновної роботи рівномірно скорочувалась, наприклад - 90 секунд - 75 - 60 - 45 - 30 секунд відпочинку. Після такої серії студенти відпочивали до 10 хвилин, протягом яких виконували загальні дихальні вправи, вправи на розслаблення і гнучкість, для найбільш підготовлених студентів (з високим рівнем професійної готовності) навантаження збільшували за рахунок додаткових обтяжень (у вигляді манжет, накладок, жилетів, поясів, гантелей) при виконанні спеціальних вправ.

Разом з тим для більш вибіркової спрямованої дії вправ з вагами на той чи іншій механізм забезпечення локальної м'язової витривалості ми дотримувалися наступних правил:

- для збільшення максимальної анаеробної потужності використовувалися вправи з обтяженням 30-70% від граничного з кількістю повторень від 5-12 разів. Студенти виконували їх з високою швидкістю, у максимально можливому темпі з довільними інтервалами відпочинку між підходами - відновлення. Кількість підходів визначалась дослідним шляхом - зниженням потужності виконуваної роботи, але звичайно виконувалось до відмови.

Для збільшення анаеробної ємності і підвищення ефективності використання енергетичного потенціалу: вправи з обтяженням від 20 і до 60% від граничного з кількістю повторень 15-30 разів з високою швидкістю темпу рухів. Виконувались 3-4 підходи з відпочинком 2-3 хвилини.

У процесі роботи проводився постійний контроль за технікою виконання вправи.

Для удосконалення компенсаторних механізмів і адаптації до роботи в умовах різких ацидотичних зрушень повторювали більше серій вправ у високому темпі з обтяженням 20-35% від граничного.

При великих (до 10 хвилин) інтервалах відпочинку (протягом якого виконувались вправи на розслаблення, гнучкість, різні махи) робота спрямовувалась на вдосконалення анаеробної працездатності, а при відносно невеликих інтервалах (1-3 хвилини) - на виснаження анаеробних внутрішніх м'язових ресурсів і удосконалення їх ємності.

Враховуючи методичні напрямки, що були визначені до початку формуючого експерименту акцент на виконання вправ з розвитку спеціальної витривалості робився у всіх групах, але найбільша увага їм приділялась у студентів з низьким рівнем розвитку емоційно-вольового компоненту, низьким рівнем мотиваційного компоненту професійної готовності (3-й, 4-й напрямки методичного забезпечення).

При вихованні спеціальної швидкості та влучності рухів,
сенсомоторної реакції вибору нами застосовувались наступні вправи:

1. Виконувались окремі удари рукою або ногою з максимальною швидкістю:

- а) у повітря;
- б) на снарядах.

Вправа виконувалась по 5-10 одиночних повторень у серії. При зниженні швидкості ударів виконання вправи припинялося. Деякі студенти, особливо з високим рівнем професійної готовності, цю вправу спочатку виконували з тягарем, але потім - обов'язково без обтяження і з установкою на досягнення максимуму швидкості і з контролем за технікою виконання. Відпочивали між серіями 1-2 хвилини.

2. Наносили серії ударів у повітря чи по спеціальних снарядах (грушах, мішках, подушках, маківарах) з максимальною частотою. Усього виконували 5-6 серій по 2-5 ударів протягом 10 секунд, які повторювали 3-рази через 1-2 хвилини відпочинку, протягом яких цілком розслабляли м'язи, які виконують основне навантаження у вправах.

3. Послідовно проводились серії по 10 ударів руками або ногами з наступним 20 секундним відпочинком. Усього вправа виконувалась в різних варіаціях протягом 3 хвилин.

4. Виконували серії ударів рукою по тенісному м'ячу, прикріпленому на довгій резині до голови.

5. Почергово виконували з максимальною частотою протягом 10 сек. спочатку удари руками, а потім біг на місці з наступним відпочинком протягом 20 секунд. Усього вправа виконується протягом 3 хвилин.

6. Виконання максимальної кількості ударів руками в стрибку догори на місті.

7. Виконання фіксованих серій ударів у стрибках догори на місці концентрацією зусилля в одному з них. Починати необхідно з двох ударів, потім поступово збільшувати їх кількість.

8. “Бій з тінню”, у процесі якого здійснюється виконання одиночних ударів і серій по 3-4 удари з максимальною швидкістю в сполученні з пересуваннями, фінтами і різноманітними захистами, представляючи перед собою конкретного супротивника. Виконується протягом 2-3 раундів тривалістю по 2-3 хвилини кожний. Відпочинок між раундами 2-4 хвилини.

9. Біг зі старту з різних положень, у тому числі з положень сидячи, лежачи обличчям вниз або догори, лежачи в упорі, лежачи головою в протилежний бік. Виконували: (5-6 разів по 10-15 метрів через 1,0-1,5 хвили відпочинку). Загалом 3-4 серії через 2-3 хвилини відпочинку.

10. Швидкий біг у парку з ухилами, блоками і відходами від зустрічних кущів і дерев. Почергово використовували в серії: швидкий біг до 10 секунд із наступною ходьбою 1-2 хвилини. Необхідно звертати увагу на засоби безпеки.

11. Ритмічні переміщення двох складених разом долонь рук з максимальною частотою у декількох серіях по 5-10 секунд.

12. Пересування в різних стійках назад, вправо, вліво на два, три чи чотири кроки. Вправу виконували ритмічно, у чергуванні з підскакуваннями на місці по 10-20 разів підряд.

Відповідно до напрямків методичного забезпечення вправи спрямовані на розвиток швидкоти використовувались у всіх студентів, найбільшу увагу вправам приділяли у студентів з недостатнім рівнем розвитку оціночно-ціннісного компоненту професійної готовності.

Як і на першому, так і на спеціально-підготовчому етапі значна увага приділялась використанню дихальних вправ загальної та спеціальної спрямованості. Спеціальні дихальні вправи в рукопашному бою виконуються з метою підвищення готовності до різноманітних ситуацій, що виникають у ході двобою, зниження негативних наслідків таких ситуацій. Для цього у процесі навчання нами використовувались спеціальні силові дихальні вправи - Ібукі Ногаре.

1. Управа Ібукі. Складається з двох фаз: вдих - виконується через ніс і швидко (0,5-1,0 с), видих - через рот і повільно (близько 5 с) з великою напругою м'язів усього тіла. Видих сильний, аналогічний крику, але не переходить у нього і представляє собою щось середнє між сильним шипінням і хрипом.

Спочатку її виконували тихо, поступово підсилюючи міць (голосові зв'язки в цьому звуці участі не беруть). Управу виконували у вихідному положенні стоячи, ноги на ширині плечей. На вдиху вільні руки піднімалися до його пахв долонями догори. З повільним видихом руки опускалися уздовж долонями вниз.

2. Управа Ногаре-1. Вона відрізняється від Ібуки безшумним видихом (через рот) у сполученні з повним розслабленням тіла. Виконання кілька разів підряд дозволяє швидко наситити організм киснем і відновити психічну рівновагу.

3. Управа Ногаре-2. Після швидкого вдиху через ніс дихання затримується 4-5 секунд, під час якого руки з напругою випрямляються пальцями впер а потім на безшумному видиху (фаза загального розслаблення) - руки як "безпомічні" розводять у сторони й опускають до стегон. Управа стабілізуючим чином впливає на організм, що призводить до контрольованого уповільнення пульсу після фізичного чи психічного навантаження.

Після оволодіння окремими управами їх можна виконувати в різних комбінаціях - спочатку з навчальною метою, а потім - відповідно до різних життєвих ситуацій.

Вибір вправ залежав від індивідуальних особливостей студента, рівня його підготовленості та досвіду. Разом з тим студентів вчили у деяких стандартних ситуаціях дотримуватися наступних рекомендацій.

1. При необхідності поступовому переходу від стану спокою до готовності до дії необхідно послідовно виконати 3-5 вправ Ногаре-1 і 2-3 вправи Ібукі.

2. При необхідності миттєвої мобілізації до дій чи для швидкого зняття високої психоемоційної напруги необхідно виконати 3-5 вправ Ібукі. Цей же прийом допомагає відновити дихання після удару, наприклад, у сонячне сплетіння (так звана самореанімація для виходу з напівнепритомного стану, стану сп'яніння, при необхідності включення резервних можливостей організму в стресових ситуаціях тощо).

3. Для прискорення відновлення працездатності після важкого двобою або виснажливого тренування необхідно послідовно виконати цілий комплекс різних дихальних вправ: 3-5 циклів вправ Ногаре-1 для посиленої вентиляції легенів, відновлення нормального дихального ритму і зняття задишки; 3-5 дихальних вправ Ногаре-2 для стабілізації дихання, при цьому необхідно в паузах перед видихом спрямувати увагу на уповільнення пульсу; 3-5 збудливих і мобілізуючих дихальних вправ Ібукі.

У подальшому перераховані силові дихальні комплекси сполучалися з відпрацьовуванням тих чи інших прийомів рукопашного бою. Наприклад, при повільному, з напругою всіх м'язів виконанні окремих ударів, чи зв'язаних комплексів навчальних вправ, виконувались 1-2 прийоми на одну вправу Ібукі.

У процесі розучування й удосконалення базової техніки постійно проводилося тренування дихання. Окремі удари або їх серії дозволяли виконувати при затримці дихання.

Враховуючи методичні напрямки, що були визначені до початку формуючого експерименту вказані дихальні вправи застосовувались при всіх напрямках методичного забезпечення занять. Найбільша увага щодо засвоєній цих вправ приділялась студентам з недостатньо розвиненим емоційно-вольовим та оціночно-ціннісним компонентами професійної готовності.

Для удосконалення дій фахівців з охоронної справи в екстремальних ситуаціях на заняттях зі спеціальної фізичної підготовки на загально підготовчому та спеціально-підготовчому етапах вивчались та

проводились прийоми подолання перешкод.

Усі прийоми подолання перешкод, які використовувались нами, можна розділити на три групи: стрибки, перелізання, пересування по вузькій опорі.

Стрибки. Нами на заняттях застосовувались: безопірні стрибки, опорні стрибки, стрибки в глибину.

Безопірні стрибки виконувались в довжину та у висоту (з приземленням на одну чи на обидві ноги). Стрибки із приземленням на одну ногу застосовувались при подоланні горизонтальних перешкод шириною до 2 м (невеликі ями, канави і т.п.) і вертикальних до 0,6 м (паркани, повалені дерева, цегельні стінки, камені). Стрибки із приземленням на обидві ноги застосовувались при подоланні більш широких (3-3,5 м) перешкод (траншей, ям) і більш високих (0,8 м) вертикальних перешкод. Опорні стрибки нами застосовувались при подоланні перешкод висотою до рівня грудей, на які можна опертися. Стрибок з заступанням на перешкоду застосовувався при подоланні перешкод висотою до 0,9 м (палісад, огорожа, повалене дерево, цегляна стіна, земляний вал, камін тощо). Стрибки з опорою рукою і ногою застосовувались при подоланні перешкод висотою до 1,1 м. Стрибки в глибину застосовувались нами для зіскакування з перешкод висотою до 5 м (стінки, вікна, даху і т.п.). Стрибки у глибину з положення стоячи застосовувались при зістрибуванні з перешкод висотою до 2 м. У польових умовах це можуть бути стрибки в рів, траншею, землю з недобудованих стін тощо. Стрибки у глибину з положення сидячі застосовувались при зістрибуванні з перешкод висотою до 3 м. У польових умовах вони можуть застосовуватися при зістрибуванні зі стрімких, крутих обривів, зруйнованих стін тощо. При швидкісному подоланні смуги перешкод; стрибки з положення сидячи ми майже не застосовували, адже на його виконання витрачається багато часу.

Навчання стрибкам ми починали у студентів, які мали добрі оцінки показників розвитку швидкості, та могли пробігати короткі відрізки з прискоренням. В процесі навчання у студентів розвивали правильне

поєднання основних елементів техніки: розбігу, поштовху, злету, приземлення, наступного руху вперед. За умов складної техніки виконання розучування спочатку проводили за елементами і лише потім - в цілому.

На загально-підготовчому етапі розучування техніки стрибків проводили у полегшених умовах (неширока і невисока перешкода).

На спеціально підготовчому етапі стрибки виконували в поступово ускладнюючих умовах, на кінцевому етапі засвоєння цього прийому обстановку ускладнювали необхідністю застосування навичок рукопашного бою до і після виконання прийому.

Для підвищення активності й інтересу на заняттях і досягнення кращих результатів у виконанні стрибків на швидкість ми застосовували змагальний метод.

Як обов'язковий прийом стрибки використовувались у методичних напрямках у студентів з рівномірним розвитком компонентів професійної готовності, особлива увага надавалася цьому прийому у студентів з недостатньо розвиненими оціночно-ціннісним та емоційно-вольовим компонентами.

Наступними прийомами, що були використані нами, були прийоми перелізання та пролізання, які застосовуються при подоланні високих перешкод, споруд, завалів та перешкод з наявними отворами (проломи в стінах, вузькі вікна, люки, труби тощо), відповідно.

Нами були використані наступні види: перелізання з опорою на руки (застосовували при подоланні нешироких перешкод висотою до 1,3 м, перелізання з опорою на стегно (застосовували при подоланні перешкоди висотою до 1,5 м), перелізання з опорою на груди (застосовували при подоланні широких перешкод), перелізання “зачепом” (застосовувалось при подоланні нешироких стін, огорож і дощатих огорож висотою 2-2,2 м.), та перелізання “силою” (застосовувалось при подоланні вертикальних перешкод висотою до 2,2-2,5 м).

Перелізання з допомогою застосовувалось при подоланні перешкод

вище 2,5 м. Вибір того чи іншого способу залежав від висоти перешкоди, обстановки і наявності підручних засобів. Ми використовували перелізання з опорою на стегно товариша, перелізання з опорою на плече товариша, перелізання з допомогою підручних засобів (лопати, палки, дошки), перелізання за допомогою жердин.

На заняттях вивчались різні способи пролізання (головою вперед і боком).

Такі прийоми подолання перешкод вивчались у наступній послідовності: перелізання через низькі перешкоди, потім через високі перешкоди без допомоги, потім за допомогою і нарешті пролізання. Всі способи перелізання розучувались спочатку за окремими елементами, а потім у цілому. Навчання всім способам перелізання проводилось потоковим методом. При розучуванні прийому за окремими елементами спочатку відпрацьовувались: поштовх та заскакування на перешкоду з виходом в упор (перша частина), потім власні перелізання (друга частина) і зіскок (третя частина). На кінцевому етапі навчання прийомам перелізання та пролізання (за умови досконального оволодіння ними) проводилось ускладнення обстановки за рахунок необхідності виконання прийомів рукопашного бою.

Вивчення такого прийому подолання перешкод проводилось при всіх методичних напрямках у студентів з рівномірним розвитком компонентів професійної готовності, акцент на вивчення цього прийому робився у студентів з недостатньо розвиненим мотиваційним та оціночно-ціннісним компонентам професійної готовності.

Для розвитку навичок збереження рівноваги при подоланні перешкод, нами на заняттях спеціально підготовчого етапу застосовувались прийоми навчання пересування по вузькій опорі. А саме: пересування сидячи верхи (при подоланні широких перешкод на великій висоті), пересування кроком і бігом (при подоланні неглибоких перешкод по містку, колоді).

В процесі навчання спочатку освоювалися методи пересування по колоді сидячи верхи, а потім кроком і бігом. Навчання пересуванню по

вузькій опорі проводили потоковим методом. Тренувальне навантаження підвищувалось за рахунок ускладнення умов (включаючи пересування по колоді боком, повороти, переступання через різні предмети, покладені на колоду, пересування з вантажем), на кінцевому етапі навчання ускладнення умов проводилося за рахунок необхідності виконання прийомів рукопашного бою проти умовного супротивника.

Найбільша увага на етапах спеціальної фізичної підготовки надавалася освоєнню тактики поведінки в умовах рукопашного бою.

Наприкінці загально-підготовчого етапу та на початку спеціально підготовчого проводились заняття по освоєнню тактичних навичок на яких:

- давали стисло тактичну характеристику і розкривали значущість технічних дій, що вивчались;

- практикували виконання прийомів в ході занять в парах з одностороннім опором, з поступливим опором;

- використовували різноманітні стійки, замахи, незручні удари (для захисту), а також інерцію натиску супротивника;

- акцентували увагу на доведенні всіх дій по захисту чи нападу до логічного завершення;

- використовували в тренуваннях з партнером незручні положення. Тренували прийоми з застосуванням обох рук через різні сторони. Навчали студентів уникати "небезпечних" положень як в нападі, так і в захисті;

- навчали прийомам маскування своїх дій (з несподіваним психологічним впливом на противника, введенням його в оману фінтами).

На спеціально підготовчому навчали:

- виконувати оборонні дії, атакувати ударами рук, ніг в поєднанні з кидками в момент втрати противником рівноваги, стійкості, відволікання уваги, вставання тощо;

- використовувати в захисті і атаці відходи, ухили, пірнання, відбив, різноманітні підручні засоби;

- використовувати в нападі і захисті свою вагу, інерцію, швидкісне пересування, реакцію;
- виконанню дій після обов'язкового проведення захисту;
- дозувати темп проведення двобою з використанням засобів додаткового навантаження (бронепанцирів, обтяжувачів на руки та на ноги)
- виконувати прийоми рукопашного бою в умовах ускладнень подоланням перешкод.

ВИСНОВОК ДО РОЗДІЛУ 3

Аналіз результатів констатувального експерименту виявили низький рівень професійної готовності студентів першого курсу інституту ФВІС НПУ імені М.П. Драгоманова як фахівців з охоронної справи до роботи в охоронних підприємствах, підтвердив актуальність і доцільність розробки обраної теми дослідження “Формування професійної готовності майбутніх фахівців з охоронної справи у процесі спеціальної фізичної підготовки”.

Тому в основу методики спеціальної фізичної підготовки, використаної нами, був покладений індивідуалізований підхід до удосконалення технічних дій під час занять з єдиноборств на підставі розвитку компонентів психологічної готовності, морфофункціонального статусу індивіда, особливостей розвитку фізичних якостей з застосуванням спеціальних психологічних умов, які ускладнювали виконання технічних дій, та з використанням мобілізуючих заспокійливих формул.

Такий підхід дозволяв з одного боку максимально наближати можливості застосування прийомів рукопашного бою та самозахисту без зброї до реальних умов професійної діяльності, з іншого боку розвивати інші компоненти професійної готовності фахівців з охоронної справи.

Таким чином, в запропонованому дисертаційному дослідженні вперше розроблено й апробовано експериментальну методику формування моделі професійної готовності до охоронної діяльності в студентів Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова. Уточнені поняття - критерії, показники і загальні рівні моделі професійної готовності майбутніх фахівців охоронної справи щодо конкретного студента, конкретизована динаміка формування готовності в студентів спеціальності “охоронна справа” в процесі професійного навчання й удосконалення. Подальшого розвитку набули профіль професійної готовності фахівців спеціальності “охоронна справа”, необхідність урахування індивідуальних рівнів розвитку

сформованості окремих компонентів професійної готовності у процесі професійного навчання.

Все це дає нам можливість перейти до викладання основних висновків дисертаційного дослідження.

ВИСНОВКИ

1. Теоретичний аналіз наукової літератури, методичних матеріалів підтвердив наше припущення, що в Україні відсутня система підготовки фахівців недержавних охоронних структур з вищою освітою. Вітчизняний та зарубіжний досвід підготовки працівників недержавних охоронних фірм свідчить, що велика кількість постраждалих охоронців, до 60% випадків некваліфікованої дії при фізичному контакті з правопорушниками, свідчать про необхідність вдосконалення системи спеціальної фізичної підготовки майбутніх фахівців з охоронної справи.

2. Ефективність процесу формування професійної готовності майбутніх фахівців з охоронної справи до діяльності в екстремальних ситуаціях досягається за умов урахування сутності та структури самої діяльності, де *мотиваційний* компонент передбачає формування позитивної мотивації щодо роботи в охоронній діяльності, *оцінно-ціннісний* компонент передбачає наявність отриманої цілісної професійно спрямованої системи теоретичних знань, спеціальних умінь та практичних навичок з охоронної діяльності, *емоційно-вольовий* компонент формування творчих, самостійних умінь і навичок студентів професійно здійснювати охоронну діяльність, як фахівця з охоронної справи, *фізичний компонент* відображає фізичну підготовленість здійснювати охоронну діяльність.

3. На основі вивчення екстремальних ситуацій, які завжди присутні при виконанні обов'язків в охоронній справі, нами визначені критерії, показники та рівні сформованості професійної готовності майбутніх фахівців з охоронної справи, які моделювалися у процесі спеціальної фізичної підготовки. До критеріїв відносяться: сила, витривалість, швидкість, гнучкість, спритність (фізичний компонент); свідоме ставлення і орієнтація на активне оволодіння руховими навичками охоронної справи як тепер так і в перспективі (емоційно-вольовий); наполегливість в опануванні уміннями і

навичками охоронної справи (мотиваційний); ініціативність у дотриманні вимог охоронної справи на практиці (оцінно-ціннісний). До показників сформованості професійної готовності відносяться: рівень фізичного стану студентів, регулярність діяльності, спрямованої на його реалізацію, заняття фізкультурно-оздоровчою діяльністю в позанавчальний час (фізичний); ставлення до ОС, свідоме ставлення до занять фізичною культурою, ступінь прояву витримання основних обов'язків ОС в основних видах життєдіяльності студентів (емоційно-вольовий); мотивація й інтерес до конкретного оволодіння ОС, спрямованість та задоволеність організацією ОС, ступінь готовності до дотримання режиму роботи в ОС (мотиваційний); наявність системи знань і практичних вмінь по ОС (оцінно-ціннісний).

Нами виділені чотири рівня сформованості професійної готовності: високий, середній, низький, дуже низький

4. Нами обґрунтована і апробована структурна модель формування професійної готовності майбутніх фахівців з охоронної справи у процесі спеціальної фізичної підготовки, яка дозволила покращити загальний рівень професійної готовності до роботи в підприємствах які займаються охоронною діяльністю на $16 \pm 2\%$.

Структурна модель являє собою комплексну систему взаємопов'язаних елементів (змісту, форм, методів), що при створенні організаційно-педагогічних умов забезпечують досягнення головної мети процесу професійної підготовки відповідно до соціального замовлення, а саме: формування професійної готовності майбутніх фахівців з охоронної справи у процесі спеціальної фізичної підготовки.

5. Розроблений навчально-методичний комплекс зі спеціальності охоронна справа за ОКР бакалавр пройшов практичну перевірку підготовки фахівців даного напрямку в НПУ імені М.П. Драгоманова.

6. Подальший напрямок досліджень на заняттях спеціальної фізичної підготовки буде проводитися з застосуванням індивідуалізованого підходу до моделювання взаємодії з правопорушником, який володіє холодною та

вогнепальною зброєю. Це дасть можливість значно підвищити їх ефективність щодо формування загального рівня професійної готовності та окремих психологічних компонентів, і дозволить рекомендувати її широке впровадження до навчального процесу у вищих навчальних закладах МОНМС України.

Таким напрямом також буде напрацювання екстремальних ситуацій з вибором упередження та випередження при фізичному контакті з правопорушником.

ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

1. Рекомендовано навчальний план для планування навчального процесу спеціальності “охоронна справа” у розділі “спеціальна фізична підготовка фахівців з охоронної справи” впродовж 1-2 курсів навчання у вищому навчальному закладі.

2. Рекомендовано робоча програма для планування навчального процесу спеціальності “охоронна справа” у розділі “спеціальна фізична підготовка співробітників охоронних структур” впродовж 1-2 курсів навчання у вищому навчальному закладі.

3. Впроваджено навчально-методичний комплекс, який дозволив підвищити ефективність навчального процесу зі спеціальності “Охоронна справа за ОКР “бакалавр”.

4. Запропонована методика індивідуального підходу на заняттях спеціальною фізичною підготовкою, яка сприяє підвищенню загального рівня професійної готовності на $(16 \pm 2)\%$.

5. Впроваджена концепція професійної підготовленості яка дозволила систематизувати засоби, методи навчального процесу спеціальності охоронна справа та визначити модельні показники ефективності діяльності фахівців з охоронної справи. (акти впровадження).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аболин Л.М. Психологические механизмы эмоциональной устойчивости человека / Л.М. Аболин. - Казань: Изд-во Казанск. ун-та, 1987. - 331с.
2. Авдеев В.В. Психологические основы повышения эффективности деятельности работников органов внутренних дел в экстремальных ситуациях / В.В. Авдеев.- М: РИО МВД, 1988. - 46с.
3. Агапов И. Подготовка сотрудников охраны: психологический аспект / И. Агапов.- Телохранитель, 1996, №5. С. 51-56.
4. Ажуров А.С. Профессиональная направленность физической подготовки студентов-геологов к работе в условиях высокогорья: дис. ... канд. пед. наук:13.00.04/ Ажуров Александр Сергійович. - Казань, 1991. - 231с.
5. Александров А.Д. и др. Основы рукопашного боя без использования оружия: /А.Д. Александров.- Учебн. пособие. - М: ЦС «Динамо», 1981. - 172с.
6. Алембець М.М. Показчики фізичної підготовленості абітурієнтів навчального закладу системи МВС України / М.М. Алембець.- Молода спортивна наука України: Матеріали 1 Всеукраїнської наук. конф. аспірантів галузі фізична культура і спорт. – Львів, 1997. - С. 72-73.
7. Алексєєв А.В. Себе перебороти / А.В. Алексєєв.- Вид.2-е, доповн. і перепр. М.: ФиС, 1982. - С. 62-120.
8. Аналітичні довідки щодо травматизму, загибелі особового складу ОВС України при виконанні службових обов'язків: - Київ, МВС України, 2002. - 79 с.
9. Анисимов Е.Л. Проблема развития общетрудовых и профессионально важных психофизиологических функций у школьников и молодежи средствами физической культуры и спорта: дис. ... докт. биол. наук: 13.00.04/Анисимов Евгений Леонидович. - М. 1994.- 330с.

10. Анохин П.К. Психическая форма отражения действительности / П.К. Анохин/ Философские аспекты теории функциональной системы: Избр. труды. – М.: Наука, 1978. – С. 360.
11. Ануфрієв М.І. Становлення, розвиток та основні напрями удосконалення відомчої багатоступеневої системи підготовки персоналу ОВС /М.І. Ануфрієв/ Вісник ун-ту внутрішніх справ. - Харків, 1999. - Вип.9. - С.9-13.
12. Арзютов Г.Н. Многолетняя подготовка в спортивных единоборствах: ДИС. ... ДОКТ. ПЕД.. наук:13.00.02,1300.04/Арзютов Геннадій Миколайович. - К.: НПУ имени М.П. Драгоманова, 1999. – 410 с.
13. Аяшев О.А. Формирование профессиональной готовности _ учителя к воспитательной работе средствами физической культуры: дис. ... докт. пед.. наук: 13.00.04/Олег Александрович Аяшев. – М., 1991. – 405 с.
14. О.П. Динамика фізичної підготовленості курсантів - прикордонників під впливом цілеспрямованого розвитку фізичних якостей /О.П. Багас/ Молода спортивна наука України: Зб. наук. пр. - Львів, 2000. - Вип. 4. - С. 193-197.
15. Бакшеева З.А. Формирование идейно-нравственной готовности старшеклассников к выбору профессий: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04 "Теория и методика физической культуры" / З.А. Бакшеева. - Челябинск, 1978. - 19с.
16. Бездухов В.П. Формирование профессиональной готовности будущего учителя к нравственному воспитанию школьников: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04 "Теория и методика физической культуры" /В.П. Бездухов . - Л., 1987. - 20 с.
17. Битехтина Л.Д. Исследование зависимости поведения в экстремальных ситуациях от некоторых свойств личности: дис. ... канд. психол. наук: 13.00.04/ Битехтина Лидия Дмитриевна. - М., 1971. - 141с.

18. Богданова И.М. Формирование профессионально-педагогической готовности будущих учителей к компьютерному образованию школьников: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04/ Богданова Ирина Михайловна. - Одесса, 1989. - 158 с.
19. Богучарова Е.И. Психологическая готовность к выбору профессии у старшеклассников: автореф. дис. ... канд. психол. наук: спец. 13.00.04 "Теория и методика физической культуры"/Е.И. Богучарова. - М., 1991. - 18 с.
20. Боевое самбо и рукопашный бой для спецвойск. Рязань: 1993. - 172 с.
21. Болотов О.О. Методи психічного самовиховання студенті спеціальності охоронна справа у процесі занять фізичною підготовкою /О.О. Болотов / Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: Зб. наук. праць під ред. Єрмакова С.С. - Харків: ХДАДМ, 2006. - № 5. – С.51-57.
22. Болотов О.О. Дослідження емоційно-вольового компоненту професійної готовності студентів спеціальності “охоронна справа” на заняттях спеціальною фізичною підготовкою / О.О. Болотов / Часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 15. - К.: Теорія та методика навчання: фізична культура і спорт, 2007. - Вип. - 3. С. 15-22.
23. Болотов О.О. Категорія готовності та її значення до професійних дій в екстремальних ситуаціях / О.О. Болотов / Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія №15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт): зб. Наукових праць/ За ред. Г.М. Арзютова. - К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2008. – Випуск 4. с.134-140.
24. Болотов О.О. Спеціальна фізична підготовка студентів МОН України - основа професіоналізму майбутніх фахівців охорони / О.О. Болотов / Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт): зб. Наукових праць/ За ред. Г.М. Арзютова. - К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2009. - Вип. - 5. С. 25-31.

25. Болотов О.О. Структура готовності студентів спеціалізації охоронна справа до фахової діяльності / О.О. Болотов / Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт): зб. Наукових праць/ За _ед.. Г.М. Арзютова. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2011.- Вип. – 10. С. 79-82.
26. Болотов О.О. Арзютов Г.М. Готовність студентів Міністерства освіти і науки України до професійної праці охоронна діяльність у процесі фізичної підготовки як педагогічна проблема / О.О Болотов. / Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: Зб. наук. праць під ред. Єрмакова С.С. - Харків: ХДАДМ, 2006. - № 6. - С.41-48.
27. Борисов В.В. Формування готовності учителя до дослідницької педагогічної діяльності в умовах поетапної підготовки студентів педагогічного вузу: дис.... канд. пед. наук: 13.00.04 / Борисов Владимир Васильевич. - Слов'янськ, 1996. - 181 с.
28. Булочко К.Т. Обучение рукопашному бою: Учеб. пособ. - М.: Воениздат, 1942. - 86с.
29. Булочко К.Т. Физическая подготовка разведчика: / К.Т. Булочко/ Учеб. пособ. - М.: Воениздат, 1945.- 328с.
30. Бородин А.А. Физическая подготовка работников милиции к действиям по задержанию вооруженного преступника /А.А. Бородин / Материалы Всесоюзной научной конференции. - Омск, 1982.- С. 155-157.
31. Вако И.Л. Формирование эмоциональной и волевой устойчивости сотрудников органов внутренних дел посредством физических упражнений / И.Л. Вако / Фізична культура та спорт - здоров'я нації: III Міжнародна науково-практична конф. - Київ-Винниця.- 1988. - Ч.1.- С.11-13.
32. Валеев Д.А. Экспериментальное исследование профессионально-прикладной физической подготовки студентов вуза по специальности:

- «Бурение нефтяных и газовых скважин»: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Валеев Дмитрий Алексеевич. - Л., 1979. - 151 с.
33. Васильев В.Н. Утомление и восстановление сил: / В.Н. Васильев / Учеб. пособ. - М: Знание, 1984. - 60с.
34. Васильев Г.І. Педагогічні умови адаптації курсантів до навчання у вузах МВС: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 24.00.02 "Фізична культура, фізичне виховання для різних груп населення"/ Г.І. Васильєв. - Одеса, 1997. - 24с.
35. Вайнбаум Я.С. Гигиена физического воспитания: /Я.С. Вайнбаум / Учеб. пособ. - М.: Просвещение, 1986. - 176с.
36. Ващенко Л.Ф. Формирование оценочного компонента профессиональной деятельности у будущих учителей: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Ващенко Людмила Федоровна. - Одесса, 1996. - 160с.
37. Вейднер-Дубровин Л.А. Некоторые вопросы научного обоснования профессионально-прикладной физической подготовки /Л.А.Вейднер-Дубровин / Тезисы докладов Всесоюзной научно-методической конференции по ППФП. - М., 1972. - С. 12-14.
38. Верхошанский Ю.В. Основы специальной физической подготовки спортсменов: /Ю.В.Верхошанский / Учеб. пособ.- М.: ФиС, 1988. - 331с.
39. Формирование готовности будущего учителя к педагогическому взаимодействию с учащимися: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Виевская Лидия Григорьевна. - Кривой рог, 1994. - 165 с.
40. Виленский М.Я., Сафин Р.С. Профессиональная направленность физического воспитания студентов педагогических специальностей: / М.Я.Виленский / Учеб. пособ. - М., Высшая школа, 1989. - 158 с.
41. Винославская Е.В. Формирование психологической готовности куратора академической группы к воспитательной работе: Дис. ... канд. пед. наук. - К., 1986. - 200 с.

42. Вказівка 25/53 к/в МВС України від 17.04.1996 року «Щодо виконання Закону «Про фізичну культуру і спорт» - 16 с.
43. Волков А. А. Психологическая подготовка слушателей рядового и младшего состава милиции в учебных центрах МВД, УВД: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Волков Александр Алексеевич. - М., 1987. - 181 с.
44. Волков В.Л. Оцінка компонентів спеціальних фізичних здібностей студентів вищого навчального закладу гуманітарного профілю / В.Л.Волков /Теорія і практика фізичного виховання. - 2004. - №2. - С. 173 - 178.
45. Волков В.Л. Основи професійно-прикладної фізичної підготовки студентської молоді: /В.Л.Волков// Навч. посіб. - К.: Знання України, 2004.- 82 с.
46. Волков В.Н. Курс самозащиты без оружия «Самбо»: /В.Н.Волков / Учеб. пособ. для школ НКВД, Часть 1. - М.: 1940. - 272с.
47. Волков В.Н. Курс самозащиты без оружия «Самбо»: /В.Н.Волков / Учеб. пособ. для школ НКВД, Часть 2. - М: 1940. - 252с.
48. Воробьева Т.А. Профессиональная пригодность как центральная проблема профессиональной подготовки студента: / Т.А.Воробьева / Проблемы отбора и профессиональной подготовки специалистов в вузах. – Л.: Изд-во Ленинград. ун-та, 1970. – С. 21-32.
49. Вяткин Б.А. Роль темперамента в спортивной деятельности: /Б.А. Вяткин// Учеб. пособ.- М.:1978.-50 с.
50. Гей М.И. Формирование готовности будущих учителей к нравственному воспитанию школьников: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Гей Михаил Иванович. - К., 1988. - 169 с.
51. Горностай П.П. Формирование психологической готовности старшеклассников к педагогической деятельности: автореф. дис. ... канд. психол. наук: спец. 13.00.04 "Теорія і методика професійної освіти"/ П.П. Горностай. – М., 1988. – 18 с.

52. Гречаная И.В. Профессионально-прикладная физическая подготовка работников сферы обслуживания (на примере учреждений торговли): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Гречаная Ирина Васильевна. - Челябинск, 1996. - 161 с.
53. Григоренко Л. В. Формирование готовности студентов педвуза к профессиональной деятельности в процессе самостоятельной работы: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Григоренко Людмила Викторовна. - Кривой Рог, 1991. - 162 с.
54. Губарева Л.Ф. Формирование профессиональной готовности студентов факультета начальных классов к реализации принципов гуманной педагогики: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Губарева Людмила Федоровна. - Самара, 1994. - 205 с.
55. Гузарь В.Н., Пистол И.Н., Федоров А.А. Физическая подготовка. Основы руководства и обеспечения: / В.Н.Гузарь / Учеб. пособ.- Одесса: ОИСВ, 1994. - 107с.
56. Гузарь В.Н. Физическая подготовка. Основы обучения и методика тренировки: /В.Н. Гузарь / Учеб. пособ.- Одесса: ОИСВ, 1994. - 95с.
57. Дахновский В.С., Рукавицын Б.И. Обучение и тренировка дзюдоистов: / В.С.Дахновский /Учеб. пособ.- Мн.: Польша, 1989.- 192с.
58. Дахновский В.С., Лещенко С.С. Подготовка борцов высокого класса: /В.С. Дахновский / Учеб. пособ.- К.: Здоровья, 1989. - 192с.
59. Деликатный С.К., Половникова Ж.Ю., Прыгунов П.Я. Основы профессиональной и психологической подготовки сотрудников личной охраны: /С.К. Деликатный / Учеб. пособ. - К.: «Правда Ярославичів», 1998. - 548с.
60. Джужа Н.Ф. Специфика волевых компонентов в структуре профессионально-педагогической деятельности: дис. ... канд. психол. наук: 13.00.04 / Джужа Наталия Филипповна. - 1987. - 196с.
61. Дзюдо / Сокращенный перевод с японского. - М.: ФиС, 1977. - 104с.

62. Дурай-Новакова К.М. Формирование профессиональной готовности студентов к педагогической деятельности: автореф. дис. ... докт. пед. наук: 13.00.04 "Теорія і методика професійної освіти"/ К.М. Дурай-Новакова. - М., 1983. - с. 32.
63. Дьяченко М.И., Кандыбович Л.А., Пономаренко В.А. Готовность к деятельности в напряженных ситуациях. Психологический аспект: / М.И.Дьяченко /Учеб. пособ. - Минск: изд-во «Университетское», 1985. - 206с.
64. Дяченко В.І. Формування професійної усталеності курсантів вищих закладів освіти системи МВС: дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Дяченко Владимир Іванович. - Одесса, 2000. - 230с.
65. Еловая Н.З. Формирование профессионально - педагогической готовности студентов к выполнению воспитательных функций классного руководителя: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 "Теорія і методика професійної освіти"/ Н.З. Еловая. - М., с. 16.
66. Жевага С.І. Формування стійкого інтересу до занять фізичною підготовкою у слухачів і курсантів системи навчальних закладів МВС України: / С.І. Жевага / Нав. посіб. - К.: РВВ КІВС, 1999. - 40с.
67. Жуков М. Н. Содержание и методика профессионально прикладной физической подготовки учителей предметников в педагогических вузах: дис. ...канд. пед. наук: 13.00.04 / Жуков Михаил Николаевич. - М., 1993. - 178 с.
68. Забезпечення особистої безпеки працівників органів внутрішніх справ при виконанні службових обов'язків”, науково-практичні рекомендації. / Під заг. ред. Онуфрієва. - Київ, НАВС МВС України, 1999. - 71 с.
69. Збірник ситуаційних задач та алгоритми правильних дій працівників міліції під час виконання службових обов'язків по охороні громадського порядку та боротьбі зі злочинністю. / Під заг. ред. Онуфрієва. - Київ, УПП ГУРОС МВС України, 1999. - 83 с.

70. Закорко И.П. Специальная физическая подготовка в высших учебных заведениях МВД Украины с учетом индивидуальных особенностей моторики курсантов: автореф. дис. ... канд. наук по физ. восп. и спорту: 24.00.02 "Фізична культура, фізичне виховання для різних груп населення"/И.П. Закорко. - К., 2001. - 19с.
71. Заремба Л.В. Формирование у студентов пединститутов готовности к организации внеурочной деятельности учащихся: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04/ Заремба Лариса Васильевна. - К., 1990. - 154с.
72. Зезюлин Ф.М. Совершенствование подготовки слушателей (курсантов) учебных заведений МВД РФ к действиям против вооруженного правонарушителя: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04/ Зезюлин Федор Михайлович.- М., 1995.- 247с.
73. Иванова В.Ф. Особенности формирования выдержки у учащихся I-III классов: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04/ Иванова Валентина Филипповна. - К., 1995. - 274с.
74. Иванов С.А. Методика обучения технике рукопашного боя: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 "Теория и методика фізической культуры"/ С.А Иванов. - М., 1995. - 23с.
75. Ивойлов А. В. Помехоустойчивость движений спортсмена: /А. В.Ивойлов / Учеб. пособ. - М.: Физкультура и спорт, 1986. - 110 с.
76. Каган М.С. Человеческая деятельность (опыт системного анализа): /М.С. Каган / Учеб. пособ. – М.: Изд-во политической литературы, 1974. – 328 с.
77. Кандыбович Л.А. О проблемах психологической готовности к деятельности: / Л.А. Кандыбович / Материалы V съезда общества психологов СССР. - М.: Изд-во АН СССР, 1977. - Сб.
78. Капская А.И. Формирование готовности студентов педвуза к исполнительно-речевой деятельности в системе профессиональной подготовки: дис. ... докт. пед. наук: 13.00.04/Капская Алла Иосиповна. - К., 1989. - 497с.

79. Каразян Л.Ф. Формирование у старших подростков готовности в процессе клубной деятельности: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 /Каразян Лидия Филипповна. - К., 1989. - 165с.
80. Карпов В.В. Психолого-педагогические основы многоступенчатой профессиональной подготовки в вузе: дис. ... докт. пед. наук: 13.00.04 /Карпов Василий Викторович. - Санкт-Петербург, 1992. - 310с.
81. Кемхадзе А.С. Профессиональная физическая подготовка студентов с учетом структуры двигательного обеспечения их деятельности: дис. ... канд. пед. наук:13.00.04 / Кемхадзе Арсен Солтанович.- Тбилиси, 1991. - 114с.
82. Ковалев В.И. Мотивы поведения и деятельность: / Ковалев В.И. /Учеб. пособ..- М.: Наука, 1988.-192с.
83. Ковальчук Э.М. Формирование профессиональной устойчивости учащихся средних профессионально-технических училищ: дис. ... канд. пед. наук:13.00.04 /Ковальчук Эдуард Максимович. - К., 1988. - 155с.
84. Кожевникова Л.К. Профессионально-прикладная физическая подготовка будущих учителей начальных классов: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 /Кожевникова Лидия Константиновна. - Санкт-Петербург, 1993. - 200 с.
85. Козлов Е.Г. Психологический анализ готовности гимнастов высокой квалификации к соревнованиям: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 13.00.04 /Е.Г. Козлов. - М.,1968.-23 с.
86. Козлов Е.Г., Мельников В.М. Актуальные задачи психологической подготовки гимнастов / Е.Г.Козлов / Теория и практика физической культуры.-1972.-№ 7.С.8-13.
87. Кондрашова Л.В. Нравственно-психологическая готовность студентов к профессиональной деятельности: /Л.В. Кондрашова / Учеб. пособ. - К: В. ш., 1987. - 54с.

88. Кондрашова Л.В. Воспитание у студентов университета нравственно-психологической готовности к педагогической деятельности / Л.В. Кондрашова / Пути оптимизации учебно-воспитательного процесса в вузе. - Барнаул: Изд-во Алтайского ун-та, 1982. - С. 59-69.
89. Кондрашова Л.В. Воспитание нравственно-психологической готовности к педагогической деятельности / Л.В. Кондрашова / Советская педагогическая наука. – 1984. - № 5.- С. 75-79.
90. Кондрашова Л.В. Теоретические основы воспитания нравственно-психологической готовности студентов педагогического института к профессиональной деятельности: дис... докт. пед. наук: 13.00.04 / Кондрашова Лилия Вениаминовна. - М, 1989. - 363с.
91. Кораблина Е.П. Становление психологической готовности к инженерной деятельности у студентов технического вуза: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 13.00.04 "Теория и методика физической культуры"/Е.П. Кораблина.- Л., 1990. - 18с.
92. Корж В.П. Совершенствование тренировочного процесса в пожарно-прикладном спорте у спортсменов высокой квалификации: автореф. дис. ... канд. наук по физ. воспит. и спорту: 24.00.02 "Фізична культура, фізичне виховання для різних груп населення"/В.П. Корж. - К., - 2000. 18с.
93. Корниенко С.М. Формирование профессионально-педагогической готовности студентов к работе с родителями младших классов: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Корниенко Семен Максимович. - К., 1983 - 186с.
94. Костенко В.Н. Коваль Н.Н., Кармацких А.А. Приёмы необходимой обороны при задержании и обезвреживании преступников: / В.Н. Костенко / Методические рекомендации. - К.: КФВИНК МВД СССР, 1990. - 52с.
95. Кот Н.А. Воспитание волевых качеств у детей 4-6 лет средствами физической культуры: дис. ... канд. пед. наук: 24.00.02 / Кот Наталия

- Александровна. - К., 1995 - 193с.
96. Кочин А.А. Повышение эффективности процесса формирования офицеров-профессионалов в вузах внутренних войск МВД России: дис... канд. пед. наук:13.00.04 /Кочин Андрей Андреевич. - Санкт-Петербург, 1996 - 18с.
 97. Кравцова Н.Е. Формування професійної готовності студентів до музично-творчої діяльності в шкільних фольклорних колективах: дис... канд. пед. наук: 24.00.02/Кравцова Надежда Егоровна. - Одеса, 1994. - 169с.
 98. Круглова Т.Э. Формирование готовности выпускников ИФК к профессиональной деятельности методиста по физической культуре в условиях производственного коллектива: дис... канд. пед. наук:13.00.04 /Круглова Татьяна Эдуардовна. - Л., 1991. – 196 с.
 99. Крылов Б.С. Полиция Великобритании: основные черты организации и деятельности: / Б.С.Крылов / Учеб. пособ. - М.: Высшая школа МВД, 1974. - 48с.
 100. Крылов Б.С. Полиция США: основные черты организации и деятельности: / Б.С.Крылов / Учеб. пособ. - М.: Высшая школа МВД, 1972. - 77с.
 101. Курлянд З.Н. Развитие педагогических способностей студентов педвузов как средство совершенствования их профессиональной подготовки: дис. ... канд. пед. наук:13.00.04 /Курлянд Зинаида Николаевна. - Одесса 1985. - 130с.
 102. Курлянд З.Н. Регуляция эмоциональных состояний студентов практикантов / З.Н.Курлянд / Эмоциональная регуляция учебной деятельности. - М.: МГПУ, 1987. - С. 65-74.
 103. Курлянд З.Н. Формирование и развитие профессиональной устойчивости учителя: автореф. дис ... докт. пед. наук:13.00.04 "Теория и методика физической культуры"/З.Н. Курлянд. - М., 1993, - 30с.
 104. Курлянд З.Н. Професійна усталеність вчителя - основа його

- професійної майстерності: / З.Н.Курлянд /Навч. посіб. - Одеса: ОДП, 1985. - 161с.
105. Кустов А.Н., Михеев П.П., Середа Н.А. Тактика задержания невооруженного и вооруженного преступника: /А.Н. Кустод / Учеб. пособ. - Брянск, ВШ МВД, 1993. - 62 с.
106. Лазарев И.Г. Средства и методы совершенствования выполнения болевых приемов в борьбе самбо: автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04 "Теория и методика физической культуры"/И.Г. Лазарев . - М., 1991. - 18с.
107. Лашина Г.Г. Содержание и методика подготовки студентов к использованию средств физической культуры и спорта в своей будущей профессиональной деятельности: дис... канд. пед. наук:13.00.04/ Лашина Галина Григориевна. - К., 1991. - 173с.
108. Левчук З.С. Формирование готовности к профессиональному творчеству у студентов педвуза: дис. ... канд. пед. наук:13.00.04/ Левчук Зинаида Степановна. - Минск, 1992. - 178с.
109. Ленёв Ю.А. Формирование профессиональных качеств у курсантов (исследование на материалах вузов войск связи): дис....канд. пед. наук:13.00.04/ Ленёв Юрий Александрович. - М., 1993.- 277с.
110. Леонтьев В.П. Нормативное обеспечение физической подготовки курсантов высших военных учебных заведений сухопутных войск: автореф. дис. ... канд. наук по физ. воспит. и спорту: 24.00.02 "Фізична культура, фізичне виховання для різних груп населення"/ В.П. Леонтьев. - К., 2000. - 20с.
111. Лигай Т.П. Формирование готовности студентов ИФК к профессионально-педагогической деятельности в процессе практики: дис... канд. пед. наук:13.00.04/ Татьяна Петровна Лигай. - Малаховка, 1992. - 144с.
112. Линенко А.Ф. Теория и практика формирования готовности студентов педагогических вузов к профессиональной деятельности: дис. ... докт.

- пед. наук:13.00.04/ Линенко Андрей Филиппович. - К., 1996. - 403с.
113. Лученко Р.І. Формування готовності старшокласників сільської школи до трудової діяльності в умовах ринкових відносин: дис... канд. пед. наук:13.00.04/Лученко Роман Іванович. - К., 1994. - 147с.
114. Луцзяк А. Роль спеціальної фізичної підготовки у навчально-тренувальному процесі працівників міліції / А. Луцзяк / Молода спортивна наука України: 36. наук. праць. - Львів, 2000. - Вип. 4. - С. 190-192.
115. Мазоха Д.С. Формирование профессиональной готовности студентов к педагогической деятельности в школах и группах продленного дня: дис..., канд. пед. наук:13.00.04/ Мазоха Дмитрий Сергеевич. - К., 1987. - 178с.
116. Макаренко П.В. Професійна концепція майбутніх фахівців правоохоронної діяльності: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 13.00.04 "Теория и методика професійної освіти"/ П.В Макаренко. - Харків, 2001. - 18с.
117. Мальцев Ю.П. Развитие волевых качеств целеустремленности, настойчивости, выдержки и самообладания в процессе спортивной тренировки борцов: дис... канд. пед. наук: 13.00.04/ Мальцев Юрий Петрович. - Л., 1967. - 231с.
118. Маринін І.Г. Формування готовності майбутнього учителя музики до керівництва шкільним народно-інструментальним колективом: дис... канд. пед. наук:13.00.04/Маринін Ігор Грігорович. - К., 1995. - 187с.
119. Марищук В.Л. К вопросу об эмоциональной устойчивости курсантов-летчиков и возможности её совершенствования с применением средств физической подготовки: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 13.00.04 "Теория и методика физической культуры"/ В.Л. Марищук. - Л., 1964. - 22с.
120. Массанов А.В. Формирование психологической готовности старших подростков к профессиональному самоопределению: дис. ... канд.

- психол. наук: 13.00.04/Массанов Андрей Валентинович. - К., 1988. - 144с.
121. Методика оцінки підготовленості слухачів навчальних закладів МВС України з рукопашного бою: Мет. посіб. - К.: МВС України, 1996.-24 с.
122. Мешко О. Л. Формування готовності шкільних психологів до створення психологічного клімату у педагогічному колективі: дис. ... канд. психол. наук: 13.00.04/Мешко Ольга Леонідівна. - К., 1995 - 191с.
123. Минжанов П.А. Повышение профессионально-психологической подготовленности слушателей учебных заведений органов внутренних дел в процессе физической подготовки: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 "Теория и методика физической культуры"/П.А. Минжанов. - М., 1992.-330с.
124. Мозолев А.М. Формирование потребности в физическом совершенствовании будущих офицеров, как педагогическая проблема /А.М. Мозолев / Физическая культура, спорт, туризм в новых условиях развития стран СНГ: Международный науч. конгресс: В 2х - ч. - Мн., 1999. - Ч 2. - С. 189-191.
125. Мойсеенко Р.М. Формування професійної готовності майбутнього вчителя засобами індивідуальної роботи: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 "Теория и методика професійної освіти"/Р.М. Мойсеенко. - Кіровоград, 1997. - 18с.
126. Моляко В.А., Смутьсон М.Л. Психологическая готовность к труду на современном производстве: / В.А.Моляко / Учеб. пособ. - К.: Знания, 1985.- 16с.
127. Момот Л.Л. Дидактические условия формирования у учащихся готовности к творческой деятельности (на материале предметов гуманитарного цикла): дис. ... канд. пед. наук: : 13.00.04 /Момот Лидия Леонидовна. - К., 1977. - 169с.
- 128 Мореев В.И. Формирование мотивационной готовности старшеклассников к труду. Авт. .канд. пед. наук.- Минск, 1992.- 25с.

129. Мороз О.И. Формирование психологической готовности старшеклассников сельских общеобразовательных школ к сельскохозяйственному труду: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 13.00.04 "Теория и методика физической культуры"/ О.И. Мороз. - К., 1982. - 21с.
130. Мороз О.И. Психологическая готовность трудящихся к использованию электронно-вычислительной техники / О.И. Мороз / Психологические проблемы создания и использования ЭВМ. - М.: Изд-во МГУ, 1985. - С. 170-181.
131. Наказ МВС України від 26 березня 1999р. № 253: Про заходи щодо подальшого розвитку фіз. культури і спорту серед особового складу правоохоронних органів. - К., 1999. - 7с.
132. Наказ МВС України від 20 жовтня 2000р. № 759: Про затвердження настанови з організації фізичної підготовки рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ України. - К., 2000. - 48с.
133. Наказ МВС України від 25 березня 1992р. № 170: Про оголошення Закону України "Про оперативно-розшукову діяльність" і постанови Верховної Ради України від 18 лютого 1992 р. № 2136 - XII "Про введення в дію Закону України "Про оперативно-розшукову діяльність". - К., 1992. - 12с.
134. Наказ Міністра оборони України № 400 "Про затвердження настанови з фізичної підготовки у Збройних Силах України" від 5.11.1997р. - 130с.
135. Наскалов В.М. Профессионально-прикладная физическая подготовка студентов по специальности «Химическое производство»: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04/ Наскалов Виктор Михайлович. - Минск, 1991. – 220 с.
136. Наставление по физической подготовке в Советской Армии и военноморском флоте. - М.: Военное изд-во, 1987. - 320с.
137. Нерсесян Л.С., Пушкин В.Н. Психологическая структура готовности оператора к экстремальным действиям / Нерсесян Л.С. /

- Вопросы психологии. - 1969. - № 5. - С. 25-31.
138. Нью Р.Л. Формирование профессиональной готовности студентов педвузов к проведению внеклассной работы в школе: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 "Теория и методика физической культуры"/Р.Л. Нью. - Ташкент, 1989. - 18с.
 139. Олейник Т. А. Образовательные ресурсы для развития критического мышления /Т. А.Олейник / УСиМ, 2004.– № 4. – С. 82-86.
 140. Окуньков Ю.В. Физическое воспитание в вузе как фактор всесторонней подготовки специалиста: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04/Окуньков Юрий Викторович. - М., 1975. - 220с.
 141. Основы математической статистики: Учебное пособие для ин-ов физ. культуры / Под ред. В.С. Иванова. - М.: ФиС, 1990. - 176с.
 142. Павленко Е.А. Формирование готовности студентов педвуза к использованию национальных традиций в воспитании школьников: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04/ Павленко Евгений Андреевич. - Кривой Рог, 1997. - 194с.
 143. Папкин А.М. Личная безопасность сотрудников органов внутренних дел: / А.М.Папкин / Тактика и психология безопасной деятельности. - М., 1996. - 244с.
 144. Папоя О.І. Формування готовності дітей до навчання в школі за вальдорфською педагогікою: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04/ Папоя Олег Іванович. - Одеса, 1994. - 128с.
 145. Пархоменко П.П. Изучение и совершенствование внимания курсантов-летчиков средствами физической подготовки и спорта: дис. ... канд. психол. наук: 13.00.04/ Пархоменко Петро Петрович. - М., 1974.- 28с.
 146. Пастырь И.И. Формирование у будущих учителей готовности к патриотическому воспитанию младших школьников средствами изобразительного искусства: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04/ Пастырь Иван Ильич. - К., 1988. - 173с.
 147. Пахомова Т.І. Моделі спеціаліста державної служби як фактор

- підвищення ефективності та результативності /Т.І. Пахомова / Вісник Одеського інституту внутрішніх справ. - 1999. - №1, - С. 20 - 25.
148. Пенькова Р.И. Формирование у студентов педагогического института готовности к работе классного руководителя: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 "Теория и методика физической культуры"/ Р.И. Пенькова. - Л., 1978. - 24с.
149. Петрушевский И.И. Исследование влияния физических нагрузок на некоторые стороны умственной работоспособности военнослужащих: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 13.00.04 "Теория и методика физической культуры"/И.И.Петрушевский. - Л., 1963. - 21с.
150. Петрушкин С.Ф. Формирование профессиональной готовности будущих учителей к воспитательной работе в школе: дис. ... докт. пед. наук: 13.00.04/Петрушкин Сергей Филиппович. - Брянск, 1992. - 383с.
151. Печенюк Л.И. Формирование у старшеклассников нравственно-психологической готовности к труду в сфере обслуживания /Л.И. Печенюк / Трудовое воспитание и профориентация школьников. - Минск, 1981. - С. 121-128.
152. Півень М.І. Теоретико-методологічні проблеми формування особистості курсанта засобами фізичної підготовки / М.І. Півень / Фізична культура, спорт та здоров'я нації: Міжнародна науково-практична конф. - Вінниця, 1994. - Ч 1. - С. 66-68.
153. Платонов К.К. Личность и труд. / К.К.Платонов.- М.: Мысль, 1965. - 365с.
154. Платонов К.К. Проблемы способностей. / К.К.Платонов.- М.: Наука, 1972. - 312с.
155. Платонов К.К. О системе психологии. / К.К.Платонов.- М.: Изд-во «Мысль», 1972. - 215с.
156. Плешеев Д. А. Повышение профессиональной подготовленности студентов механических факультетов технических вузов средствами физического воспитания: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04/Плешеев

- Дмитрий Алексеевич. - Л., 1974. - С.137.
157. Плиско В.И. Защитные действия при нападении преступника, вооруженного ножом: / В.И.Плиско / Учеб. пособ. - К.: РИО МВД УССР. 1989. - 28с.
158. Плиско В.И. Поединок с преступником, вооруженным пистолетом: /В.И. Плиско/ Учеб. пособ. - К.: РИО МВД УССР, 1989.- 128с
159. Плиско В.И. Развитие специальных двигательных качеств: /В.И. Плиско/ Методические рекомендации по проведению практических занятий. - К.: РИО МВД Украины, 1993. - 18с.
160. Плиско В.И., Костенко В.П.. Самозащита без оружия: /В.И. Плиско/ Методические рекомендации по проведению практических занятий. - К.: РИО МВД Украины, 1993. - 36с.
161. Плиско В.И. Формирование у сотрудников устойчивого психомоторного состояния к внешним проявлениям опасности: /В.И. Плиско/Учеб. пособ. - К.: РИО МВД Украины, 1991. - 128с.
162. Полухин Е.А. Организация физической подготовки с профессионально-прикладной направленностью курсантов морских училищ с учетом особенностей плавательной практики (на примере инженеров судоводителей): дис. ... канд. пед. наук:13.00.04/Полухин Евгений Андреевич. - Л., 1986. - 193с.
163. Пономаренко В., Завалова Н. Готовность к опасности / В.Пономаренко / Авиация и космонавтика. - 1970. - №3. - С. 10-11.
164. Попова А.Ф. Обучение болевым приемам в борьбе самбо и дзюдо: Автореф. дис. канд. пед. наук. / Омский гос. ин-т физ. культуры. - Омск. 1989. - 18с.
165. Поярков С.Ю. Формирование профессиональной надёжности правоохранительной деятельности сотрудников органов внутренних дел МВД России: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 "Теория и методика физической культуры"/ С.Ю. Поярков. - Санкт-Петербург, 1997. - 18с.

166. Про нормативні документи з фізичного виховання. Наказ Міністерства освіти України № 188 від 25 травня 1998р. - К.: МО України, 1998.- 26с.
167. Професійна психологія в органах внутрішніх справ. Загальна частина. Курс лекцій / МВС України та Українська Академія внутрішніх справ; В.Г. Андросюк, Г.О. Юхновець, Л.Ш Казміренко та ін. - К.: 1995. - 111с.
168. Про фізичну культуру і спорт. Закон України. - К.: 1993. - 24с.
169. Прыгунов П.Я. Психологическое обеспечение специальных операций: ролевое поведение: /П.Я. Прыгунов / Учеб. пособ. – К.: Изд-во Европ. ун-та финансов, информ. систем, менеджм. и бизнеса, 2000. - 303с.
170. Психологические особенности поведения работника милиции в конфликтных ситуациях: Научно-практическое пособие / Под. ред. Г.Г. Романовича. - Мн., 1988. - 66с.
171. Пуни А.Ц. Некоторые психологические вопросы готовности к соревнованию в спорте: /Пуни А.Ц. / Учеб. пособ. - М.: Физкультура и спорт, 1973. - 31с.
172. Пуни А.Ц. Состояние психической готовности и психологическая подготовка к соревнованиям в спорте /Пуни / Вопросы психологии спорта: Сб. науч. труд. - JL, 1975. - С. 3-15.
173. Разборова Л.И. Психологические особенности формирования готовности студентов педвуза к работе в дошкольных учреждениях: автореф. дис. ... канд.психол. наук: 13.00.04 "Теория и методика физической культуры"/ Л.И. Разборова.- М., 1979. - 16с.
174. Рыбин В.А. Формирование готовности учащихся восьмилетней школы к сознательному выбору рабочей профессии: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 "Теория и методика физической культуры"/ В.А. Рыбин. - Л., 1979. - 20с
175. Рожновский А.Ф. Профессионально-прикладная физическая подготовка в инженерно-морских вузах: дис. ... канд. пед. наук: Рожновский Андрей Федорович. - М., 1987. - 200с.

176. Рубинштейн С.Л. Проблемы общей психологии. /С.Л.Рубинштейн. - М.: Педагогика, 1976. - 416с.
177. Руденко Г.В. Профессионально-прикладная физическая подготовка студентов горных специальностей на основе избранного вида спорта (на примере бокса): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04/ Руденко Галина Владимировна. - Л., 1986. - 193с.
178. Рябуха Н.Н. Формирование основ готовности будущих учителей к управлению педагогическим процессом: дис....канд. пед. наук: 13.00.04/ Рябуха Николай Николаевич. - Алма-Ата, 1990, - 212с.
179. Савченко Л.А. Формирование готовности студентов к организаторской деятельности в учебном процессе педвуза: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04/ Савченко Лариса Алексеевна. - Кривой Рог, 1994. - 174с.
180. Садчиков Т.Ф. Формирование готовности студентов педагогических институтов к решению воспитательных задач в процессе обучения: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 "Теория и методика физической культуры"/ Т.Ф. Садчиков. - М., 1978. - 16с.
181. Самодова Г.А. Формирование мотивационной готовности студентов педвузов к педагогической деятельности: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04/ Самодова Галина Архиповна. - М., 1988, - 192с.
182. Санжасва Р.Ф. Формирование психологической готовности старшеклассников к трудовой деятельности в сельском хозяйстве. автореф. дис. ... канд. психол. наук: 13.00.04 "Теория и методика физической культуры"/ Р.Ф. Санжасва. - М., 1983.-18с.
183. Сапарин О.Е. Профессиональная психическая устойчивость сотрудников ОВД и пути ее совершенствования: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04/Сапарин Олег Евгенович.- Москва, 1980. - 170с.
184. Сеньюшкина Л.П. Профессионально-прикладная физическая подготовка студентов геологического факультета: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04/Сеньюшкина Лариса Петровна.- Л., 1983 - 186с.
185. Сериков В.В. Формирование у учащихся готовности к труду. /

- Сериков В.В. - М.: Педагогика, 1988. - 492с.
186. Середа Н.А. Моделирование ситуации задержания правонарушителя на занятиях по самбо: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 "Теория и методика физической культуры"/Н.А. Середа. - М., 1992 - 23с.
187. Сидоров А.Г. Подготовка подразделений специального назначения. Ленинград: /А.Г.Сидоров / ВПУ МВД СССР, 1980. - 164с.
188. Симкин Н.Н. Ближний бой. / Симкин Н.Н.- М.: ФиС, 1944. - 96с.
189. Скакун В.З. Решение технических задач в усложненных условиях как фактор формирования готовности старшеклассников к труду: дис. ... канд. психол. наук: 13.00.04/Скакун Василий Захарович. - К., 1988. - 167с.
190. Сластенин В.Л. Профессиональная готовность учителя к воспитательной работе: содержание, структура, функционирование / В.Л.Сластенин / Профессиональная подготовка учителя в системе высшего педагогического образования. - М.: МГПИ им. В.И. Ленина, 1982. - 180с.
191. Слепцов В.В. Процесс обучения как фактор воспитания будущих офицеров внутренних войск МВД России: автореф. дис. ... канд. пед. наук:13.00.04 "Теория и методика физической культуры"/В.В. Слепцов. - Санкт-Петербург, 1996. - 18с.
192. Смоляр А.И. Формирование профессиональной готовности студентов педагогических вузов к руководству самовоспитанием школьников: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 "Теория и методика физической культуры"/А.И. Смоляр. - М., 1987. - 16с.
193. Соловьева О.Н. Формирование профессиональной готовности студентов педагогических вузов к работе по эстетическому воспитанию младших школьников: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 "Теория и методика физической культуры"/О.Н. Соловьева. - М., 1988. - 15с.
194. Спирина В.И. Формирование практической готовности

- студентов педагогических вузов к работе по идейно-политическому воспитанию младших школьников: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 "Теория и методика физической культуры"/В.И. Спирина. - М., 1987. - 16с.
195. Султанов Ш.У. Подготовка учителя к профессионально-прикладному физическому воспитанию учащихся профессионально-технических училищ: дис.... канд. пед. наук: 13.00.04/ Султанов Шалва Узденович. - Брянск, 1993. - 213с.
196. Сухарева Н.С. Формирование адекватных установок в процессе обучения двигательным действиям: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 "Теория и методика физической культуры"/Н.С. Сухарева. - Санкт-Петербург, 1996. - 22с.
197. Сухарева Н.С. Формирование адекватных установок в процессе обучения двигательным действиям: дис. ... канд. пед. наук. 13.00.04/ Сухарева Наталья Сергеевна. - Санкт-Петербург, 1996. - 212с
198. Тараненко А.Ф. Формирование мотивации к занятиям физическими упражнениями в зависимости от профессиональной ориентации: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04/ Тараненко Анатолий Фадеевич. - Малаховка, 1992. - 149с.
199. Тамошкаускас П.П. Роль физического воспитания студентов художественных вузов в подготовке их к профессиональной деятельности: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04/Тамошкаускас Пауль Павлович.- Л., 1979. - 205с.
200. Тарский Ю.И. Формирование профессионально-педагогических умений курсантов высших военных командно-инженерных училищ: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04/ Тарский Юрий Игоревич. - Л., 1991. - 218с.
201. Толстых С.К. Формирование профессионально-прикладных навыков у учащихся ПТУ станочного профиля средствами физического воспитания: дис.... канд. пед. наук: 13.00.04/Толстых Сергей Кузьмич.-

- Малаховка, 1992. - 175с.
202. Узнадзе Д.Н. Экспериментальные исследования по психологии установки. / Д.Н.Узнадзе. - Тбилиси, 1958. - 210с.
203. Узнадзе Д.Н. Экспериментальные основы психологии установки. / Д.Н. Узнадзе. - Тбилиси, 1961. - 335с.
204. Узнадзе Д.Н. Основные положения теории установки. / Д.Н. Узнадзе.- Тбилиси, 1961. - С. 178.
205. Указ Президента України від 1 вересня 1998 року № 639/98 "Про затвердження цільової комплексної програми "Фізичне виховання - здоров'я нації" - 36с.
206. Устюжанин В.Н. Формирование военно-профессиональных умений командиров подразделения у курсантов вузов внутренних войск МВД России: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 "Теория и методика физической культуры"/В.Н. Устюжанин.- Санкт-Петербург, 1997. - 19с.
207. Ушнев С.В. Формирование психологической готовности к труду при разных формах организации учебно-трудовой деятельности школьников: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 13.00.04 "Теория и методика физической культуры"/ С.В. Ушнев - М.,1986. - 22с.
208. Федулов В.К. Формирование готовности студентов педагогического института к работе в сельской школе: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04/ Федулов Виктор Кимович. - Ульяновск, 1987. - 292с.
209. Физическая подготовка и боеготовность военнослужащих. - М., Военное изд-во МО СССР, 1981. - 112с.
210. Физическая подготовка. Основы руководства и обеспечения: Учебное пособие. - Одесса: ОИСВ МО Украины, 1994. - 107с.
211. Физическая подготовка: Учебное пособие. - М.: Военное изд-во, 1987. - 248с.
212. Филатова-Шуева М.М. Готовность к экстремальным действиям (бдительности) в трудовой деятельности оператора: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 13.00.04 "Теория и методика физической культуры"/

- М.М. Филатова-Шуева. - М., 1969. - 21с.
213. Хайриев И. Формирование профессиональной готовности студентов к руководству морально-волевым самовоспитанием подростков: дис. ... канд. пед. наук:13.00.04/Хайриев Иван . - Ростов-на-Дону, 1989. - 18с.
214. Харлампиев А.А. Самозащита без оружия: Учебное пособие. - М.: МВД СССР, 1958. - 302с.
215. Хмелевский К. Влияние физической подготовленности студентов на формирование профессионально-практических умений и навыков в процессе занятий легкой атлетикой в институтах физической культуры Польши: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04/ Хмелевский Кирил. - Санкт-Петербург, 1992. - 150с.
216. Хмелюк Р.И. Диагностика профессиональной пригодности молодёжи к работе учителя /Р.И.Хмелюк / Советская педагогика. - 1971. - № 8. - С. 75-80.
217. Хмелюк Р.И. Профориентация и профотбор молодёжи в педвузы как предпосылка психологической устойчивости деятельности учителя / Психологическая устойчивость профессиональной деятельности / Р.И. Хмелюк. - М. - Одесса, 1984. - С. 176-178.
218. Хмелюк Р.И. Профотбор и первоначальная подготовка студентов педагогических институтов: дис. ... докт. пед. наук: 13.00.04/Хмелюк Роман Иллич. -Л., 1973. - 515с.
219. Хмелюк Р.И., Казанжи Ф.И., Курлянд З.Н. Психологические условия сокращения периода профессиональной адаптации выпускников педвузов / Р.И.Хмелюк / Теоретико-методологические и прикладные проблемы развития единой системы непрерывного образования: Матер. конф. Редкол.: В.С. Гершунский и др. - М., изд-во АПН СССР, 1990. - П ч. - С. 187-191.
220. Хмелюк Р.И., Курлянд З.Н., Шевченко Н.А. Эмоциональная регуляция как компонент психологической устойчивости деятельности

- учителя / Р.И.Хмельюк / Эмоциональная регуляция учебной деятельности.- М., 18987.- С.74-84.
221. Хуторской А.В. Современная дидактика: / А.В.Хуторской / Учебник для вузов. – СПб: Питер, 2001. – 544 с.
222. Чайка В.М. Формирование готовности будущего учителя к педагогическому анализу (на материалах подготовки учителя начальной школы): дис. ... канд. пед. наук:13.00.04/Чайка Виктор Михайлович.- К., 1990. - 193с.
223. Черкасов В.В. Рейтинговая оценка профессиональной готовности студентов выпускных курсов факультетов физической культуры педагогических вузов: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04/ Черкасов Виктор Васильевич. - М., 1995. - 195с.
224. Ческидов Н.В. Средства и методы развития профессиональных качеств сотрудников уголовного розыска в процессе физической подготовки: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 "Теория и методика физической культуры"/ Н.В.Ческидов. - М., 1997. - 24с.
225. Чух А.М. Перспективи удосконалення фізичної підготовки курсанта військового інституту Національної гвардії України /А.М. Чух / Психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. - Харків, 1988. - № 221. 222. 2. - С.7-10.
226. Шаин Е.Г. Исследование готовности выпускников педагогического вуза к профессионально-педагогической деятельности в сельских школах: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Шаин Егор Григорьевич. - Ташкент, 1977. - 198с
- 227 Шалаев В.М. Принципи індивідуалізації спеціальної фізичної підготовки у курсантів ВНЗ МВС України /В.М.Шалаев / Наука і освіта. - Одеса: ПНЦ АПН України, 2003. - № 2-3. - С. 118-120.
228. Шеманеев В.К. Профессионально-прикладная физическая подготовка студентов маркшейдерско - геодезических специальностей: дис. ... канд. пед, наук: 13.00.04 /Шеманеев Виталий Кириллович. - Л., 1989 - 217с.

229. Ширинский В.И. Воспитания у старшеклассников готовности к производительному труду в сфере промышленного производства: автореф. дис. ... канд. пед. наук. 13.00.04 "Теория и методика физической культуры"/ В.И. Ширинский. - М., 1975. - 22 с.
230. Ширшов С.В. Профессиональная подготовка курсантов высшего военного командного училища к социальной работе: автореф. дис. ... канд. пед. наук:13.00.04 "Теория и методика физической культуры"/С.В. Ширшов. - Екатеринбург, 1996 - 18с.
- 231 Штельмах Г.Б. Формирование нравственно-психологической готовности старшеклассников к выбору педагогических профессий: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 /Штельмах Герман Борисович.- М., 1990. - 178с.
232. Яворская Г.Х. Формирование у студентов педагогического вуза готовности к трудовому воспитанию дошкольников: дис. ... канд. пед, наук: 13.00.04 / Яворская Галина Христовна. - Одесса, 1990. - 162с.
233. Ямалетдинова Г.А. Профессионально-прикладная физическая подготовка следователей органов внутренних дел: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 /Ямалетдинова Гульчатай Ахметовна. - М., 1991. - 230с.
234. Ярошенко О.Г. Формирование у учителей общеобразовательных школ готовности к освоению передового педагогического опыта: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 /Ярошенко Ольга Григорьевна. - К., 1986. - 178с.

ДОДАТКИ

Додаток 1

Тема: Професійна готовність фахівця ОС

Мета: виявити проблеми, пов'язані з професійною готовністю фахівця ОС. Результати анкетування будуть проаналізовані та враховані в навчальному процесі.

Правила заповнення анкети. У верхньому правому кутку кожного аркуша поставте номер Вашої групи. Анонімність гарантується. Підкресліть те, що найбільш відповідає Вам. Анкету заповнюйте будь-ласка, акуратно, розбірливим почерком і, головні відверто. Дякуємо Вам!

1. Як Ви оцінюєте свої успіхи в праці за останнім місцем роботи до вступу в ОС: 1,2,3,4?
2. Скільки разів Ви змінили місце роботи: 4 та більше разів, 3, 2, 1, 0 та з яких причин?
3. Хто є фактично головою у Вас в сім'ї: Ви, Ваша дружина, Ваш батько, Ваш. мати, мати чи батько Вашої дружини? (підкреслити).
4. Хто за професією, спеціальністю, посадою Ваш найближчий друг?
5. Ваше хобі, найулюбленіше заняття?
6. Чи читаєте Ви літературу: запоем, читаю, рідко, ні.
7. Якій літературі Ви віддаєте перевагу (поезія, проза, військова, детективна, історична)?
8. Хто Ваш улюблений літературний герой?
9. Який Ваш найулюбленіший предмет у школі (училищі) та ВНЗ?
10. Чи вважаєте Ви необхідним і обов'язковим для фахівця ОС зайняття спортом: так, не знаю, ні.
11. Яким видом спорту Ви займаєтесь регулярно?
12. Який спортивний розряд та з якого виду Ви маєте?
13. Як Ви ставитесь до бойової зброї: люблю, байдуже, не люблю,

боюсь?

14. Чи берете участь у громадському житті: активно, посередньо, ні?
15. Як Ви ставитесь до участі в художній самодіяльності: дуже позитивно, позитивно, ніяк, негативно?
16. Як Ви оцінюєте свою активність: активний учасник, посередній, ні?
17. Чи вважаєте себе таким, що легко вживається у колективі: так, не знаю, ні?
18. Які якості Вам найбільше подобаються в людях? Які найбільш не подобаються?
19. У чому Ви бачите головну мету і сенс свого життя?
20. На кого з відомих Вам знаменитих людей, реальних героїв Ви хотіли б бути схожим?
21. Як Ви ставитесь до професії юриста: дуже позитивно, позитивно, ніяк, негативно?
22. Що Вам найбільше подобається у охоронній справі?
23. Що в ОС не подобається?
24. Хто рекомендував Вам піти в ОС?
25. Що спонукало Вас піти в ОС?
26. На які пільги і привілеї для фахівців ОС Ви розраховуєте?
27. Як довго (скільки часу) Ви маєте намір пропрацювати в ОС: 20 і більше років, до 5 р., до 3 р., до 1р.?
28. У чому Ви бачите головну мету і призначення ОС?
29. Як Ви ставитесь до вимог дисципліни: дуже позитивно, позитивно, ніяк, негативно?
30. Як Ви сприймаєте критику і зауваження на свою адресу: дуже позитивно, позитивно, ніяк, негативно?
31. Чи вважаєте Ви припустимим, коли громадянин робить зауваження робітнику ОС: так, все рівно, ні?
32. Чи вважаєте Ви нормальним звернення фахівця ОС до правопорушника на "ти": так, все рівно, ні?

33. Як Ви поведете себе як фахівець ОС, коли виникає необхідність припинити протиправні дії когось із Ваших родичів або друзів: припиню, пройду повз, стану на його захист?

34. Чи втрутитесь Ви як фахівець ОС для припинення - правопорушення, якщо:

- знаходитесь поза службою, але у формі - так, ні?
- знаходитесь поза службою, але в цивільному одязі - так, ні?

35. Чи вважаєте Ви себе здатним швидко приймати вірне рішення в складній ситуації: так, не знаю, ні?

36. Як Ви ставитесь до своїх недоліків: намагаюся виправити, вважаю їх несуттєвими, намагаюся не помічати, мирюсь?

37. Як Ви ставитесь до осіб, що вживають спиртні напої: позитивно, негативно ніяк?

38. Чи вживаєте Ви спиртні напої: міцні, міцне вино, сухе вино, пиво, ... чи ні?

39. Як часто Ви вживаєте спиртні напої: щоденно, щотижня, щомісячно, тільки на свято, ніколи?

40. Чи вийдете Ви вранці на службу, якщо ввечері вжили спиртні напої: так, не знаю, ні?

41. Чи готові Ви беззаперечно виконувати вимоги Присяги, Статутів, Наказів: так, не знаю, ні?

42. Чи вважаєте Ви припустимим незначні відхилення від вище зазначених вимог: так, ні?

43. Як Ви переносите життєві негаразди і складні ситуації: спокійно; стійко; розгублюєтесь; потребуєте моральної підтримки; відступаєте перед труднощами; намагаєтесь їх обійти; намагаєтесь їх подолати?

44. Як Ви вчините, якщо в перші ж місяці роботи служба здається Вам надто важкою, яка буде вимагати великої віддачі сил, часу, великого нервового напруження, буде надмірно насичена неприємними для Вас ситуаціями: звільнюся; працюватиму абияк; звернуся по допомогу до

старших колег; долатиму труднощі сам.

45. Вважаєте Ви можливим Ваш від'їзд у довготривале відрядження, коли захворів хтось із Ваших рідних (батьки, дружина, діти): так, не знаю, ні.

46. Чи може стати причиною Вашого небажання продовжувати роботу у ОС необхідність тривалого проживання поза сім'єю: так, не знаю, ні?

47. Як Ви ставитесь до необхідності нести службу у вихідні та святкові дні вночі, більше 8-ми годин: позитивно, бо це необхідно; ніяк, щоб тільки більшим відшкодували; негативно?

48. Чи мрієте Ви домагатися просування по службі: так, ні, як вийде за обставинами?

49. Які на Ваш погляд, особливі особисті права і переваги перед іншими громадянами має фахівець ОС?

50. Якими особливими правами наділили б фахівця ОС особисто Ви?

51. Чи мали Ви родичів чи друзів серед робітників ОС до вступу до ОС так, ні?

Тема: Професійна готовність фахівця з ОС.

Мета: Виявити проблеми, пов'язані з професійною готовністю фахівця ОС.

Результати анкетування будуть проаналізовані та враховані у навчальному процесі.

Правила заповнення анкети

У верхньому кутку кожного аркуша поставте номер Вашої групи. Анонімність гарантується. Анкету заповнюйте, будь-ласка, акуратно, розбірливим почерком і, головне, відверто. Дякуємо Вам!

Вам пропонується за порядком значущості проаранжувати такі ознаки (відмітити цифрою 1 ознаку, яка найгірше всього формується під час навчання у ВНЗ, на Ваш погляд, і т.д., відповідно, числом 10 буде відмічена ознака, яка найкраще формується під час навчання у ВНЗ):

- упевненість у собі як у фахівцю з охоронної справи, що стоїть на сторожі Закону, громадського порядку;
- вміння не показати емоційної напруженості, страху перед оточуючими громадянами;
- вміння регулювати свої емоційні стани (володіння своїм голосом, мімікою, жестами);
- наявність вольових якостей;
- швидкість реакції на поведінку оточуючих та окремих правопорушників;
- вміння приймати правильні рішення в екстремальних ситуаціях;
- професійна спрямованість на захист інтересів громадян та суспільства;
- задоволеність діяльністю;
- втомлюваність.

Тема: Професійна готовність фахівця ОС

Мета: виявити проблеми, пов'язані з професійною готовністю фахівця ОС.

Результати анкетування будуть проаналізовані та враховані в навчальному процесі. Підписувати анкету не обов'язково. Анонімність гарантується.

Правила заповнення анкети.

У верхньому правому кутку аркуша поставте номер Вашої групи. Уважно прочитайте питання (декілька разів), виберіть відповідь (можна декілька відповідей), що найбільше підходять, на Вашу думку, і обведіть відповідну букву (або декілька букв). Якщо у Вас є особлива думка, то напишіть.

Анкету заповнюйте, будь ласка, акуратно, розбірливим почерком і, головне, відверто. Дякуємо Вам!

Питання

1. Чи відчували Ви задоволеність від своєї службової діяльності під час стажування? так; ні, так і не зрозумів;

- а) максимум задоволеності;
- б) максимум незадоволеності;
- в) незрозуміле, байдуже ставлення;
- г) незадоволеність;
- д) задоволеність.

2. Які емоції переважали під час стажування?

- а) захоплення; б) розпач; в) бридливість; г) задоволення; д) безсилля;
- е) обурення; ж) гордість;

3. Чи володієте Ви прийомами саморегуляції, самоконтролю?

- а) так; б) ні.

4. Чи упевнені Ви в собі як у фахівцю ОС?

- а) так; б) ні; в) не дуже.

5. Які якості, властивості забезпечують професійну готовність фахівця ОС? (респондент описує власноруч).

6. Якими якостями і властивостями, необхідними для успішної діяльності фахівця ОС, володієте Ви? (респондент описує власноруч),

7. Чи займаєтеся Ви спеціальним самовихованням для роботи в ОС?

а) так; б) ні.

Ситуація: Ви озброєні, за викликом прибуваєте на місце пригоди. Вас зустрічає чоловік з мисливською рушницею в руках.

8. Які відчуття охоплюють або можуть охопити Вас у подібних ситуаціях? а) страх; б) нетерпіння; в) непевність; г) упрівають руки; д) голова перестає думати; є) інші відчуття _____

9. Що здається Вам при цьому?

а) що це відбувається не з Вами; б) що за Вами; в) Ваше особисте уявлення _____

10. Що допомагає або може допомогти, на Вашу думку, Вам вийти з подібної ситуації?

а) набуті на заняттях з вогневої підготовки вміння та навички;

б) знання Закону України;

в) якщо у Вас особиста думка, напишіть _____.

11. Як Ви вважаєте, над чим Вам ще необхідно попрацювати, щоб правильно вирішити подібну ситуацію?

а) тренувати свою витримку, вміння володіти собою;

б) частіше тренуватися у подібних ситуаціях на заняттях з вогневої підготовки;

в) краще володіти Законом України;

г) якщо у Вас особиста думка, напишіть _____.

Тема: Професійна готовність фахівця ОС.**Мета: виявити наявність вольових якостей та оцінити їх.**

Результати анкетування будуть проаналізовані та враховані в навчальному процесі. Правила заповнення анкети.

У верхньому правому кутку кожного аркуша поставте номер Вашої групи. Анонімність гарантується.

Дайте оцінку своїм вольовим якостям, обвівши на шкалі цифру між протилежними за змістом характеристиками (в тому місці, яке в найбільшій мірі відповідає Вашим якостям). Оцінки даються за чотирибальною шкалою: 3- висока вираженість уміння; 2 - середня; 1 - слабка; 0 - уміння відсутнє. Анкету заповнюйте, будь-ласка, акуратно, розбірливим почерком і, головне, відверто Дякуємо Вам!

Таблиця Д4

Рішучість	Оцінка				Нерішучість
Уміння активно і швидко обирати мету діяльності	4	3	2	1	Невміння активно і швидко обирати мету діяльності, прояв пасивності, повільності
Уміння чітко конкретизувати мету на відповідні завдання	4	3	2	1	Невміння чітко конкретизувати мету на відповідні завдання
Уміння швидко приймати рішення	4	3	2	1	Невміння швидко приймати рішення, повільність, невпевненість
Уміння добре продумувати свої дії	4	3	2	1	Невміння добре продумувати свої дії
Уміння своєчасно прийняти рішення	4	3	2	1	Невміння своєчасно прийняти рішення, прийняття поспішних або запізнених рішень
Цілеспрямованість	4	3	2	1	Безцільність
Уміння чітко конкретизувати мету на відповідні завдання	4	3	2	1	Невміння чітко конкретизувати мету на відповідні завдання
Уміння бачити головне в своїй роботі	4	3	2	1	Невміння бачити головне в своїй роботі
Уміння йти до мети, незважаючи на перешкоди	4	3	2	1	Невміння йти до мети, сили розпилюються на другорядне
Уміння не відволікатися побічними проблемами	4	3	2	1	Невміння не відволікатися побічними проблемами
Ініціативність	4	3	2	1	Безініціативність

Уміння швидко знаходити потрібне рішення	4	3	2	1	Невміння швидко знаходити потрібне рішення
Уміння пропонувати нові форми і методи роботи	4	3	2	1	Невміння бачити в буденності місце для нового, незвичного
Уміння розв'язувати всі завдання по-новому, нестандартно	4	3	2	1	Невміння розв'язувати всі завдання по-новому, звичка до стандартних рішень
Уміння підключати до розв'язання своїх завдань інших людей	4	3	2	1	Невміння підключати до розв'язання своїх завдань інших людей
Уміння придумувати, комбінувати щось нове	4	3	2	1	Невміння придумувати, комбінувати щось нове
Самостійність	4	3	2	1	Несамостійність
Уміння орієнтуватися на власні сили при досягненні поставленої мети	4	3	2	1	Невміння орієнтуватися на власні сили при досягненні поставленої мети
Уміння постійно обходитися без сторонньої допомоги при вирішенні завдань	4	3	2	1	Невміння постійно обходитися без сторонньої допомоги при вирішенні завдань, пошук такої допомоги в інших
Уміння підтверджувати свою власну думку, позицію всупереч думці, позиції інших	4	3	2	1	Невміння підтверджувати свою власну думку, позицію всупереч думці, позиції інших
Самовладання	4	3	2	1	Відсутність самовладання
Уміння зберігати ясність свідомості і мислення під час гніву	4	3	2	1	Невміння зберігати ясність свідомості і мислення під час гніву
Уміння зберігати ясність свідомості мислення під час горя і пригніченості	4	3	2	1	Невміння зберігати ясність свідомості і мислення під час горя і пригніченості
Уміння діяти правильно в стані горя і пригніченості	4	3	2	1	Невміння діяти правильно в стані горя і пригніченості
Уміння керувати почуттям гніву	4	3	2	1	Невмінням керувати почуттям гніву
Уміння керувати почуттями горя і пригніченості, позбутися їх	4	3	2	1	Невміння керувати почуттями горя і пригніченості, позбутися їх
Уміння стримати, перебороти, врівноважити себе	4	3	2	1	Невміння стримати, перебороти, врівноважити себе
Уміння повністю контролювати свої дії та вчинки	4	3	2	1	Невміння повністю контролювати свої дії та вчинки
Уміння знайти вихід з будь-якої ситуації	4	3	2	1	Невміння знайти вихід з найпростішої ситуації
Витримка	4	3	2	1	Відсутність витримки
Уміння витримувати тривале напруження і довготривалу діяльність	4	3	2	1	Невміння витримувати тривале напруження і довготривалу діяльність
Уміння витримувати стомлення і продовжувати діяльність	4	3	2	1	Невміння витримувати стомлення і продовжувати діяльність

Уміння витримувати дію неочікуваних перешкод і продовжувати діяльність	4	3	2	1	Невміння витримувати дію неочікуваних перешкод і припинення діяльності
Уміння витримувати невдачі і продовжувати домагатися своєї мети	4	3	2	1	Невміння витримувати невдачі і продовжувати домагатися своєї мети
Уміння стримати, перебороти, врівноважити себе	4	3	2	1	Невміння стримати, перебороти, врівноважити себе
Уміння керувати своїми почуттями, емоціями в різних станах	4	3	2	1	Невміння керувати своїми почуттями, емоціями в різних станах
Уміння повністю контролювати свої дії та вчинки	4	3	2	1	вміння повністю контролювати свої дії та вчинки
Сміливість	4	3	2	1	Боягузтво
Уміння перебороти страх відповідальності за свої дії і вчинки	4	3	2	1	Невміння перебороти страх відповідальності за свої дії та вчинки
Уміння перебороти страх перед ухваленням рішення	4	3	2	1	Невміння перебороти страх перед ухваленням рішення
Уміння перебороти страх перед виконанням рішень	4	3	2	1	Невміння перебороти страх перед виконанням рішень
Уміння піти на ризик, незважаючи на обставини	4	3	2	1	Ніколи не йду на ризик
Наполегливість	4	3	2	1	М'якість
Уміння доводити до кінця будь-яку справу	4	3	2	1	Невміння доводити до кінця будь-яку справу, припинення на півдорозі
Уміння підкоряти свою поведінку, настрій, бажання поставленій меті	4	3	2	1	Невміння підкоряти свою поведінку, настрій, бажання поставленій меті, відволікання від її виконання із-за відсутності бажання або раптових виниклих мотивів
Уміння примусити себе займатися тим, що необхідно	4	3	2	1	Невміння примусити себе займатися тим, що необхідно
Уміння примусити себе займатися тим, що неприємно	4	3	2	1	Невміння примусити себе займатися тим, що неприємно
Завзятість	4	3	2	1	Відсутність завзятості
Уміння переборювати труднощі з зовнішніми перешкодами	4	3	2	1	Невміння переборювати труднощі з зовнішніми перешкодами
Уміння переборювати труднощі в складностях діяльності	4	3	2	1	Невміння переборювати труднощі в складностях діяльності
Уміння переборювати труднощі, пов'язані з неправильними заборонами	4	3	2	1	Невміння переборювати труднощі, пов'язані з неправильними заборонами

Тема: Професійна готовність фахівця ОС.

Мета: виявити проблеми, пов'язані з професійною готовністю фахівця ОС (під час практики).

Результати анкетування будуть проаналізовані та враховані в навчальному процесі.

Правила заповнення анкети

У верхньому кутку аркуша поставте номер групи.

Уважно прочитайте питання (декілька разів), виберіть відповідь (можна декілька відповідей), що найбільше підходять, на Вашу думку, і обведіть відповідну літеру (або декілька літер).

Якщо у Вас є своя думка, то напишіть.

Анкету заповнюйте, будь-ласка, акуратно, розбірливим почерком і, головне щиро. Дякуємо Вам!

Питання.

1. Чи відчуваєте Ви задоволеність від своєї охоронної діяльності?

- а) максимум задоволеності;
- б) задоволеність;
- в) незрозуміле, байдуже ставлення;
- г) незадоволеність;
- д) максимальну незадоволеність.

2. Які емоції переважають у Вас під час охоронної діяльності?

- а) захоплення;
- б) розпач;
- в) бридливість;
- г) задоволення;
- д) безсилля;
- є) обурення;
- ж) гордість.

3. Чи володієте Ви прийомами саморегуляції, самоконтролю? а) так; б)

ні.

4. Які якості, властивості забезпечують професійну усталеність фахівця ОС? (респондент описує власноручно).

5. Якими якостями і властивостями, необхідними для успішної діяльності фахівця ОС, володієте Ви? (респондент описує власноручно).

6. Чи займаєтеся Ви спеціальним самовихованням для діяльності в ОС
а) так; б) ні.

7. Стаж Вашої роботи в ОС _____.

Тест САН.

Дайте оцінку своєму стану в даний момент, обвівши на шкалі цифру. Користуйтеся усім діапазоном шкали, рідше крайніми значеннями. Дякуємо Вам!

1.	Самопочуття добре	С	9	8	7	6	5	4	3	2	1	Погане
2.	Відчуваю себе сильним		9	8	7	6	5	4	3	2	1	Слабким
3.	Пасивний	А	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Активний
4.	Малорухливий		1	2	3	4	5	6	7	8	9	Рухливий
5.	Веселий	Н	9	8	7	6	5	4	3	2	1	Сумний
6.	Настрій добрий		9	8	7	6	5	4	3	2	1	Поганий
7.	Працездатний	С	9	8	7	6	5	4	3	2	1	Розбитий
8.	Повний сил		9	8	7	6	5	4	3	2	1	Знесилений
9.	Повільний	А	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Швидкий
10.	Бездіяльний		1	2	3	4	5	6	7	8	9	Діяльний
11.	Щасливий	Н	9	8	7	6	5	4	3	2	1	Нещасний
12.	Життєрадісний		9	8	7	6	5	4	3	2	1	Похмурий
13.	Напружений	С	9	8	7	6	5	4	3	2	1	Розслаблений
14.	Здоровий		9	8	7	6	5	4	3	2	1	Хворий
15.	Млявий	А	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Захоплений
16.	Байдужий		1	2	3	4	5	6	7	8	9	Схвильований
17.	Піднесення	Н	9	8	7	6	5	4	3	2	1	Пригніченість
18.	Радісний		9	8	7	6	5	4	3	2	1	Сумний
19.	Після відпочинку	С	9	8	7	6	5	4	3	2	1	Стомлений
20.	Свіжий		9	8	7	6	5	4	3	2	1	Знесилений
21.	Сонливий	А	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Збуджений
22.	Бажання відпочити		1	2	3	4	5	6	7	8	9	Змагатися
23.	Спокійний	Н	9	8	7	6	5	4	3	2	1	Стурбований
24.	Оптимістичний		9	8	7	6	5	4	3	2		Песимістичний
25.	Витривалий	С	9	8	7	6	5	4	3	2		Стомлений
26.	Бадьорий		9	8	7	6	5	4	3	2	1	Млявий
27.	Міркувати важко	А	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Легко
28.	Неуважний		1	2	3	4	5	6	7	8	9	Уважний
29.	Сповнений надії	Н	9	8	7	6	5	4	3	2	1	Розчарований
30.	Задоволений		9	8	7	6	5	4	3	2	1	Невдоволений

**Оцінки компонентів професійної готовності студентів у
констатувальному експерименті**

№ п/п	Оцінка мотиваційного компоненту	Оцінка оціночно-ціннісного компоненту	Оцінка емоційно-вольового компоненту	Оцінка фізичного компоненту	Варіант класифікації	Загальна оцінка професійної готовності
1.	2	1	4	3	*14*	2
2.	2	1	4	2	*14*	2
3.	2	1	3	3	*1**	2
4.	2	1	3	3	*1**	2
5.	2	1	3	2	* I**	2
6.	2	1	3	3	*1**	2
7.	2	1	3	2	*1**	2
8.	2	1	1	3	*1**	2
9.	2	1	3	2	*1**	2
10.	2	1	3	3	*1**	2
11.	2	1	3	2	*1**	2
12.	2	1	3	3	*1**	2
13.	2	1	3	2	*1**	2
14.	2	1	3	3	* 1**	2
15.	2	1	3	3	*1**	2
16.	2	1	3	3	*1**	2
17.	2	1	3	2	*1**	2
18.	2	1	3	3	*1**	2
19.	2	1	1	3	*1**	2
20.	2	1	3	2	*1**	2
.....
51.	2	1	3	2	*1**	2
52.	2	1	1	2	*1**	2
53.	2	1	3	3	*1**	2
54.	2	1	3	2	*1**	2
55.	2	1	3	3	*1**	2
56.	2	1	3	3	*1**	2
57.	2	1	2	2	*1**	2
58.	2	1	2	3	*1**	2

Оцінки компонентів професійної готовності студентів експериментальної групи наприкінці формуючого експерименту

№ п/п	Оцінка мотиваційного компоненту	Оцінка оціночно-ціннісного компоненту	Оцінка емоційно-вольового компоненту	Оцінка фізичного компоненту	Варіант класифікації	Загальна оцінка професійної готовності
1.	3	2	3	3	**1*	2
2.	3	3	3	3	****	3
3.	2	2	3	2	**1*	2
4.	2	2	2	2	2222	2
5.	3	1	3	2	*11*	3
6.	3	2	3	2	****	2
7.	3	3	3	2	*1*	2
8.	3	2	3	3	****	3
9.	3	2	2	2	2222	3
10.	3	1	3	2	*1**	2
11.	3	3	3	1	****	3
12.	2	2	3	2	2222	2
13.	3	1	3	2	*1**	2
14.	3	1	2	2	*1**	2
15.	3	1	2	2	*1**	3
16.	3	2	2	1	****	3
17.	3	2	2	2	****	2
18.	3	2	2	2	2222	2
19.	3	2	2	2	2222	2
20.	3	2	2	3	****	3
21.	3	2	3	2	2222	2
22.	3	2	3	2	2222	3
23.	3	2	3	2	2222	2
24.	3	2	2	2	2222	2
25.	2	2	2	2	2222	2
26.	3	2	3	2	****	3
27.	3	1	2	2	2222	2
28.	3	2	3	3	****	2

АКТ

**впровадження результатів наукових досліджень в практику
навчально-тренувального процесу спортивного клубу з дзюдо
“Український Кодокан”**

Ми, що нижче підписалися, директор спортивного клубу з дзюдо “Український Кодокан” Мачугін В. М., старший тренер клубу Лахно Д. М. склали цей акт в тому, що виконавець дисертаційної роботи “Формування професійної готовності майбутніх фахівців у процесі спеціальної фізичної підготовки з охоронної справи” Болотов О.О. вніс в практику підготовки співробітників охорони спортивного клубу з дзюдо “Український Кодокан” наступні рекомендації та пропозиції.

П.І.П.	Назва пропозиції та коротка характеристика	Ефект від впровадження
Болотов Олег Олексійович	Методика удосконалення спеціальної фізичної підготовки охоронців з врахуванням моделювання екстремальних ситуацій	Розроблена методика вдосконалювання спеціальної фізичної підготовки охоронців з врахуванням моделювання екстремальних ситуацій Використання модельованих ситуацій забезпечило підвищення ефективності підготовки до 15 %. без збільшення обсягу й інтенсивності тренувальних навантажень.

Виконавець теми

 О. Болотов

Директор спортивного клубу з дзюдо “Український Кодокан”
заслужений тренер України

 В. Мачугін

Головний тренер спортивного клубу з дзюдо “Український Кодокан”,
заслужений тренер України

 Д. Лахно

А К Т

впровадження результатів наукових досліджень в практику

10 червня 2009 р.

Ми, що нижче підписалися, проректор з наукової роботи Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова доктор філософських наук, професор Волинка Г.І., директор інституту фізичного виховання та спорту кандидат наук з фізичного виховання та спорту, професор Тимошенко О.В., завідувач кафедру фізичного виховання, олімпійських та масових видів спорту доктор педагогічних наук, професор Арзютов Г.М. склали дійсний акт в тому, що Болотов О.О. виконавець дисертаційного дослідження “Формування професійної готовності майбутніх фахівців у процесі спеціальної фізичної підготовки з охоронної справи” вніс у практику теорії та методики навчання (фізична культура, основи здоров’я) наступні положення

Найменування впровадження	Де впроваджено	Ефект від впровадження
Розробка й впровадження в практику навчальних планів з підготовки майбутніх фахівців охоронних структур вдосконалення спеціальної фізичної підготовки на основі моделювання екстремальних ситуацій.	Інститут фізичного виховання та спорту Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова	Дані рекомендації сприяли підвищенню ефективності підготовки спеціалістів зі спеціальності “охоронна справа”

Виконавець теми

О.О. Болотов

Проректор з наукової роботи
д.ф.н., професор

Г.І. Волинка

Директор ІФВіС, к.н ФВіС,
професор

О.В. Тимошенко

Завідувач кафедру ФВОіМВС,
д.п.н., професор

Г. М. Арзютов

АКТ

впровадження результатів наукових досліджень в практику навчально-тренувального процесу охоронної фірми ООО “Єдемо”

Ми, що нижче підписалися, президент охоронної фірми ООО “Єдемо” Кравченко Є.М., головний тренер збірної команди м. Києва по бойовому самбо Середюк Ф. М. склали цей акт в тому, що виконавець дисертаційної роботи “Формування професійної готовності майбутніх фахівців у процесі спеціальної фізичної підготовки з охоронної справи ” Болотов О.О. вніс у практику підготовки охоронців фірми ООО “Єдемо” наступні рекомендації та пропозиції.

П.І.П.	Назва пропозиції та коротка характеристика	Ефект від впровадження
Болотов О.О.	Методика спеціальної фізичної підготовки охоронців, які вивчають тактику загальної охорони в модельних умовах майбутньої діяльності	Розроблена модель спеціальної фізичної підготовки охоронців, які вивчають тактику загальної охорони в модельних умовах майбутньої діяльності.. Найдена оптимальна структура побудови спеціальної фізичної підготовки при конструюванні плану загального річного макроциклу підготовки охоронців. До 20% підвищена ефективність використання силових вправ з застосуванням принципу оптимізації педагогічного впливу.

Президент охоронної фірми
ООО “Єдемо”

Є.М. Кравченко

Головний тренер збірної команди
м. Києва по бойовому самбо

Ф. М. Середюк

АКТ

впровадження результатів наукових досліджень в тренувальний процес збірної команди

від «18» лютого 2019р.

Ми, ті, хто нижче підписалися, виконавець теми О.О.Болотов, проректор з наукової роботи д.п.н., професор М.Ф.Головатий, директор навчального центру особистої безпеки людини та національних однороств І.О.Шаров, директор Служби безпеки МАУП Г.В.Бескопильний склали цей акт про те, що в результаті роботи «Формування професійної готовності майбутніх фахівців у процесі спеціальної фізичної підготовки з охоронної справи», виконаної впродовж 2004-2010 років виконавець теми О.О. Болотов вніс у практику підготовки охоронців такі пропозиції та рекомендації:

Назва пропозиції, коротка характеристика	Наукова новизна, її значення, рекомендації щодо подальшого використання	Ефект від впровадження
Програма диференційованої спеціальної фізичної підготовки фахівців охоронних структур, сутність якої полягала в індивідуальному розвитку «провідних» фізичних якостей у конкретного спортсмена	Диференціація спеціальної фізичної підготовленості спортсменів-охоронців з урахуванням індивідуальних профілів їх фізичної підготовленості та модельних характеристик кваліфікованих фахівців охоронних структур, сутність якої полягала у з'ясуванні порівняльної ефективності індивідуального розвитку провідних та відстаючих фізичних якостей	Оптимізація процесу спеціальної фізичної підготовки фахівців охоронних структур. Зростання загального рівня професійної готовності – на 24,5%

Виконавець теми

Проректор з наукової роботи, д.п.н., професор

Директор НЦБОЛ та НО

Директор СБ МАУП

О.О.Болотов

М.Ф.Головатий

І.О.Шаров

Г.В.Бескопильний